vampir kazanova susie orbach



AYRINTI YAYINLARI

SUSIE ORBACH

Susie Orbach psikoterapist ve yazardır. Luise Eichenbaum'la birlikte 1976'da Londra'daki *Women's Therapy Centre*'ı (Kadın Terapisi Merkezi) ve 1981'de *Women's Therapy Centre Institute*'u (Kadın Terapisi Merkezi Enstitüsü) kurmuştur. Avrupa'da ve Kuzey Amerika'da sık sık konferanslar veren Orbach, *London School of Economics*'te konuk öğretim üyesidir. Ayrıca bireysel terapi ve çift terapisi hizmeti vermekte ve örgütlere danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Orbach, gazete ve dergi yazarlığının yanı sıra, radyo ve televizyon programlarına da sık sık katkıda bulunmaktadır.

Diğer kitapları, *Fat is a Feminist Issue* (1978), *Fat is a Feminist Issue II* (1982), *What's Really Going On Here* (1993) ve *Toward Emotional Literacy*'dir (1999). Ayrıca, Luise Eichenbaum'la birlikte *Understanding Women: A Feminist Psychoanalytic Account* (*Penguin*, 1982), *What Do Women Want: Exploring the Myth of Dependency* (1983) ve *Bittersweet: Love, Compassion and Envy in Women's Relationships* (1986) adlı kitapları kaleme almıştır.

Susie Orbach partneri ve iki çocuğuyla Londra'da yaşamaktadır.

Ayrıntı: 399
Lacivert kitaplar dizisi: 18

Vampir Kazanova
Susie Orbach

İngilizceden çeviren
Elif Özsayar

Yayına hazırlayan
Can Kurultay

Kitabın özgün adı
The Impossibility of Sex

Penguin Books/1999
basımından çevrilmiştir

© Susie Orbach

Bu kitabın Türkçe yayın hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Deniz Çelikoğlu

Düzelti
Ayten Koçal

Baskı ve cilt
Sena Ofset (0 212) 613 38 46

Birinci basım *2003*
Baskı adedi *2000*

ISBN 975-539-399-4

AYRINTI YAYINLARI
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr
Dizdariye Çeşmesi Sk. No.: 23/1 34400 Çemberlitaş-İst. Tel.: (0 212) 518 76 19 Faks: (0 212) 516 45 77

Susie Orbach

Vampir Kazanova



LACİVERT KİTAPLAR DİZİSİ

İŞ İŞTEN GEÇTİKTEN SONRA VERİLEN SÖZLER
Darian Leader

SEVGİNİN HALLERİ
Stephanie Dowrick

ÖPÜŞME
Metafizikten Erotiğe
Adrianne Blue

KAHKAHA BENDEN YANA
Sören Kierkegaard

ARİSTOS
Yaşam Üzerine Notlar
John Fowles

SALOME
Yaşamı ve Yapıtları
Angela Livingstone

BAŞTAN ÇIKARMA ÜZERİNE
Jean Baudrillard

BENİ AYAKTA GÖMÜN
Çingeneler ve Yolculukları
Isabel Fonseca

GECE
Gece Hayatı, Gecenin Dili, Uyku ve Rüyalar
A. Alvares

COOL
Bir Tavrın Anatomisi
Dick Pountain & David Robins

HAYATIMIN FİLOZOFUNA AŞK MEKTUPLARI
Monique Charles

COOL ANILAR (1990-2000)
Jean Baudrillard

KENDİNİ ALDATMA
Herbert Fingarette

GÖĞÜ DELEN ADAM
Papalagi

ŞÖHRET
Chris Rojek

ANAHTARLAR VE KİLİTLER
Kısa Düzyazılar
Michel Tournier

TİK TAK
Zamana Kaçamak Bir Bakış
Jay Griffiths

VAMPİR KAZANOVA
Susie Orbach Griffiths

HAZIRLANAN KİTAPLAR

MONA LISA'NIN ÇALINIŞI
Sanatın Görmemizi Engellediği Şey
Darian Leader

BEYAN EDİLECEK DENEMELER
Julian Barnes

LANET
Son Gizli Tabu ile Yüzleşmek
Karen Houppert

İMKÂNSIZ TAKAS
Jean Baudrillard

Sara Baerwald, Caroline Pick ve Gillian Slovo'ya.

İçindekiler

Manzaralı bir oda 9

I. VAMPİR KAZANOVA 16
II. BELLE 53
III. KARANLIKTA ATILAN ADIMLAR 92
IV. ŞİŞMANLIK BİR ... SORUNDUR 134
V. MASUMİYETİN SONU 176
VI. SEKSİN İMKÂNSIZLIĞI 207

Sonsöz yerine 250
Düşünceler ve sorular 257

Bu kitapta bazı sözcüklerle boğuşmak zorunda kaldım, ama doyurucu bir sonuca ulaşamadım. Terapistin görüşme odasına gelen kişiyi tanımlamakta kullanılan sözcüklerin hiçbiri beni memnun etmiyor. Bu kişi bir "hasta" mıdır? Evet, bazen öyle sayılabilir. Kimileri bu sözcükten hoşlanıyor, çünkü söz konusu kişide bir sorun, duygusal bir hastalık olduğu anlamını karşılayan bir sözcük olduğunu düşünüyor. Peki bu kişi bir müşteri midir? Evet, bazen öyle de denebilir. Kimileri de bu sözcükten hoşlanıyor, çünkü sözcük akla bir çeşit danışma sürecini getiriyor. Peki bu kişiye "analiz edilen"* diyebilir miyiz? Bu sözcüğü sevenler de var, çünkü terapi süreci ve bu sürecin simetrikliği hakkında ipuçları veriyor: Analist – analiz edilen.

Bana gelince, bu sözcüklerin her birinin terapi ve terapi süreci hakkında bir şeyler söylediğini, ama hiçbirinin mükemmel bir tanım olmaya yaklaşamadığını düşünüyorum. Kitap boyunca bu sözcükleri, tıpkı psikoterapist, terapist ve analist sözcükleri gibi değişimli olarak kullanmayı tercih ettim.

Kitapta, italik olarak verilmiş fikir tartışmalarında, kişinin bebeklik döneminde onunla ilgilenen asli bakıcıdan genellikle anne diye söz ettim. Bunun her zaman doğru olmadığının farkındayım. Doğumdan itibaren çocukların asli sorumluluğunu üstüne alan babalar olduğu gibi, bu rolü yerine getiren akrabalar ve dadılar da var. Yetişkin insanlarla olan klinik deneyimim boyunca, bu rolün bugün bazı çocuklu çiftlerin yapmaya çalıştığı gibi ortak bir uğraş olarak ele alınmasına pek nadiren şahit oldum. Çocuğun ortaklaşa yetiştirilmesinin yetişkin psikolojisi üzerindeki etkilerini görmek için bir süre daha beklememiz gerekiyor; bu yüzden bu kitapta "anne" ya da "ikame anne" kavramını korudum. Şu anda çocuk yetiştirmekte olan kuşaklar kendi aralarında yeni düzenlemeler oluşturdukça, bu kavramın da genişletilmesi gerekecek.

* (İng.) *analysand*. (ç.n.)

Manzaralı bir oda

Tatil günleri dışında her gün konuşmak üzere görüşme odama gidip gelenler olur. İnsanları terapi görmeye zorlayan şey genellikle depresyon, acı, hayal kırıklığı, korku ya da endişe olsa da, çok geçmeden aramızdaki konuşmalar arzu, ümit ve özlemin de odayı doldurduğu bir sırdaşlık ilişkisine doğru yol almaya başlar.

Özünde terapi, birer insan olarak karşılaşmak zorunda kaldığımız en can alıcı sorulardan bir kısmına cevap bulmaya çalışan bir yakınlık ilişkisidir. Güven duymayı nasıl başaracağımız, hayal kırıklığının psişeyi nasıl yaraladığı, sevgiyle nefretin nasıl ilişkili olduğu, cinselliğin bizim için ne anlama geldiği, ihanetin nasıl kendimizi başka insanlara kapamamıza yol açtığı ve kendimizi yeniden açmaya nasıl cesaret edebileceğimiz gibi sorular, terapi ilişkisi için-

de dramatize edilir.

Terapi bu hayati soruları iki farklı biçimde ele alır. Birincisi, tahmin edilebileceği gibi, belirli temaların hastanın yaşamındaki yansımalarını araştırır. İkincisi, güven, ihanet, hayal kırıklığı, sevgi, nefret, cinsellik ve benzeri şeylerle ilişkili sorunların terapistle hasta arasında nasıl ortaya çıktığını ve bu ilişkiyi nasıl biçimlendirdiğini anlamaya çalışır. Görüşme odasında yaşanan ilişki, insanlık dramının benzersiz bir türüne hem sahne olur, hem ona tanıklık eder hem de bir katılımcı olarak onun içinde yer alır.

Yirmi küsur yıldır, kendileriyle kendilerini yeni baştan anlamak isteyecek kadar çatışmalı kadınlara, erkeklere, çiftlere ve gruplara kulak veriyorum. İyi eğitim görmüş, kendini mükemmel ifade eden, zorlu bir iş hayatı olan başarılı erkek ve kadınlar kadar, öğrenciler ve işsizler, gençler ve yaşlılar, farklı etnik, ulusal, dinsel ve sınıfsal aidiyetten pek çok insan, tıkanmışlık ya da engellenmişlik duygusunun doldurduğu hayatlarında neyin eksik olduğunu anlamak için görüşme odamın kapısını çaldılar.

İnsanları psikoterapist kulağıyla dinlediğim, onlarla bir psikoterapist olarak konuşmak ve ilişki kurmakla geçirdiğim yıllar boyunca, kimi bireylerin ve ailelerin büyük dönüşümler geçirdiğini gördüm. Yaratıcı, düşünsel ve duygusal kapasitelerinin gelişmesine olanak vermek için insanların kendi yaşamlarını değiştirmekte, kendilerini kendi içlerinde yeniden konumlamakta ne kadar güçlü olabildiklerine tanık oldum ve bu güçten ilham aldım. Kişisel bir amacı ve değeri olan bir yaşamı harekete geçirmek uğruna giriştikleri psikolojik mücadelelere, kazandıkları kuvvete ve zaferlere, elde ettikleri kazanımlara ben de kıyısından ortak oldum. Kendi mücadeleleri onları insan tabiatının daha derin sorunlarıyla, insani bağlantının anlamıyla, insan denilen varlığın bütünlüğüyle, bizleri güldüren ya da ağlatan; sevgi, matem, nefret duymamıza yol açan; bizi yaralayan, hayatı kucaklamamızı ve iyileşmemizi sağlayan şeylerle ilgili daha derin sorularla yüzleşmeye zorlamıştı.

Psikoterapistin odası özel bir manzaraya açılır. Hastalarının dünyasının içine çekilen; bir yandan onların yarattığı dramlara teslim olacak, bir yandan da hangi acı verici örüntülerin tekrar tekrar

sahneye konduğunu ayırt edecek kadar dışarıda durabilecek şekilde eğitilen terapist, insanlık durumunun kalbinde yatan duygusal çalkantının içinde bata çıka yol alır. Terapiste, bir başkasının duygusal deneyimlerinin içine girmesi için özel bir fırsat sunulur. Terapist bunu bir misafir gibi yapar; hastayı pençesine almış olan acı ona dokunur, o acıyı hisseder, ama hastanın tersine, bu duyguların tutsağı olmaz.

İnsanların psikoterapi ve psikanaliz karşısında duyduğu ilgi ve büyülenme, beni, psikoterapistin gözünden psikoterapi deneyiminin neye benzediği konusunda bir şeyler yazma fikrine yöneltti. Klinisyenlerin, psikoloji kuramı, psikolojik gelişim ya da terapi ilişkisinin teknik sorunları üzerine kitaplar ve akademik makaleler yazması, bizzat benim de yapmış olduğum alışıldık bir şeydir.[1] Ancak bu kez, çok farklı bir şey yapmayı denedim. Psikoterapistin bakışıyla psikanalitik psikoterapinin neye benzediği konusunda bir fikir vermeye çalışarak, psikoterapi uygulamasının belirli cephelerini öne çıkarmak istedim: İçerdiği güçlükler, terapistin karşılaştığı entelektüel ve etik sorunlar, terapist ile hasta arasında gelişen ilişkinin *nasıl bir duygusu* olduğu gibi.

Filmlerden ve romanlardan yansıyan yaygın bakış açısına göre terapist, en şok edici açıklamalar karşısında bile kılı kıpırdamayan sessiz ve amansız bir dinleyicidir. Terapistin tarafsızlığı, etkilenmezliği ve dikkatli ilgisi üzerine konuşulmasına hepimiz alışığız, ama acaba bu temkinli sükûnetin nasıl ortaya çıktığının farkında mıyız? Bu kitapta yer alan hikâyelerde, terapi süreci boyunca tera-

1. Robert Linder'in *The Fifty-minute Hour* ve Flora Rheta Schreiber'in *Sybil* adlı ustaca filmleriyle yaygın ilgi uyandıran vaka çalışmaları, psikanalistlerin, son derece ağır sorunlarla boğuşan bireylerin terapötik yardım aracılığıyla kendilerine bir hayat kurma savaşımlarına bir ölçüde ışık tutma arzusunun kanıtlarıdır. Daha yakınlarda, *Love's Executioner* (*Aşkın Celladı*) adı altında topladığı psikoterapi hikâyeleriyle Irvin Yalom, *Welcome to My Country* ile Lauren Slater ve *The Man Who Loved a Polar Bear* ile Robert Akeret, psikoterapistlerin hastaları hakkında konuşmasının ve onların kendileri üzerinde bıraktıkları etkileri anlatmasının bir yolu olarak hikâye anlatma tekniğine başvurmuş yazarlardır. Marie Cardinal'ın *The Words to Say It*, Hannah Green'in *I Never Promised You a Rose Garden* (*Sana Gül Bahçesi Vadetmedim*), Emma Thrail'in *Retrospects: The Story of an Analysis* ve Nini Herman'ın *My Kleinian Home* adlı kitaplarında çeşitli hastaların analizleri anlatılır.

pistin ne gibi psikolojik durumlara girip çıkabildiğini göstermeye ve profesyonel sorumluluklarını yerine getirmesinin ancak hastalarının kendisini etkileme ve sarsma biçimleri üzerinde derinlemesine kafa yormakla mümkün olabileceğini ortaya koymaya çalıştım.

Bunu yapmak için seçtiğim yöntem, hayali hastalarla hayali bir terapist arasında gelişen ve terapistin gözünden anlatılan bir dizi hikâye yaratmak oldu. Bu yolla, hem ortaya çıkabilecek belli başlı sorun kümeleri eşliğinde terapistin yolculuğu konusunda bir izlenim verebileceğimi, hem de, gerek hastanın iç dünyasında gerekse görüşme odasında olup bitenleri anlayabilmek için terapistin ne gibi düşünme biçimlerine ve teorilere başvurduğunu açıklayabileceğimi düşündüm.

Yıllar boyunca görüşme odasında dinlediğim hikâyeler o kadar sıradışı, o kadar beklenmedik ve çoğu zaman da o kadar akla hayale gelmeyecek şeylerdi ki, bunları bir romanda okuyacak olsanız, romancının hayal gücünün fazla geniş olduğunu ya da bunların gerçek olamayacak kadar korkunç olduğunu sanabilirdiniz. Buna karşılık benim uydurduklarım, daha az irkiltici ve olağana daha yakın hikâyeler. Bana öyle geldi ki tek tek hepimizin gerçek yaşamında var olan karmaşıklığı ve dramatikliği onlara yükleseydim, okuyucu büyük olasılıkla bu hikâyelere inanmakta güçlük çekecekti. Buna rağmen, görüşme odasının barındırdığı risklere, orada dile getirilip keşfedilen duygusal hakikatlere ve bunun yarattığı heyecana ilişkin bir fikir vermeye çalıştım. Hayali kahramanlarımı, gerçek hastalarımın hayatta ve terapi ortamında karşılaştıklara açmazlarla *büyük ölçüde benzeşen* durumların içine soktum.

Her hayali hasta terapistte farklı tepkiler uyandırdığı için, hikâyelerin her biri farklı bir biçim ve farklı bir duygu kazandı. Kimi hastaları anlayabilmek için onların deneyimleri üzerinde kuramsal olarak kafa yormanız gerekir, kimileri içinse buna gerek duymazsınız. Bu yüzden, hikâyelerin bir bölümü, terapistin bakış açısıyla her şeyin nasıl göründüğünü açıkça göstermek amacıyla öbürlerinden daha fazla kuramsal irdeleme veya gelgeç düşünce içeriyor. Bu düşüncelerin amacı psikoloji kuramının nasıl çalıştığını göstermek değil; sadece, belirli sorunların benim hayali terapistimi işbaşında-

ki bir psikoterapistin düşünce sürecine nasıl yönelttiğini göstermek. Kolayca ayırt edilebilmesi için bu bölümler italik harflerle basıldı.

Yaygın halk düşüncesinde terapist, hastanın malzemesinden akla yakın bir anlatı çıkaran bir dedektiftir. Bu anlatıyı sonuna kadar izlediğimizde, psişik yolculuğun yan yollarını keşfetmiş oluruz. Ancak, Freud'un büyük bir ustalıkla kullandığı bu dedektif formu her ne kadar bir terapiyi anlatmanın yollarından biriyse de, benim kullanabileceğim bir yöntem değil. Günümüzde terapi, çeşitli ayrıntıları bizi o katartik "buymuş"a ulaştıracak şekilde bir araya getirme işinden çok, terapi ilişkisinin gelişimine ve gerek bireyin kendi içinde gerekse terapiyi yürüten iki insan arasında yaşanan çok küçük kıpırdanmalara dönük bir araştırmadır.

Freud'un içgörü anının dramatikliği belki de modern terapiden artık silinip gitmiş olan bir şey. Günümüzün analizleri, altüst edici keşifler, içgörüler ve yorumlardan değil, hastanın kendini yeni baştan anlamasına ve terapistle kendisi arasında, kendini daha çok anlaşılmış ve kabul edilmiş hissetmesine olanak verecek koşulları yavaş yavaş inşa etmekten oluşuyor. Dolayısıyla, bu hikâyelerde yer yer dramatik iniş çıkışlar olsa da, terapist ve hasta için gerçekten sarsıcı önem taşıyan anlar başka türden anlardır. Bunlar, yanlış yerleştirilmiş ya da sakil bir biçimde hastanın deneyimi dışında kalmış şeylerin bireyin psişesine eklemlenmesi sırasında yaşanan küçük duygusal oturuşma anları olabilir. Ya da, terapistle hasta arasında, hastayı alışkın olduğu tepkilerden koparan ve böylece eski bir örüntüyü tekrarlamak yerine yeni bir olasılığı deneyimlemesini sağlayan bir şeyin yaşandığı bir an olabilir. Bu noktada benim kaygım, bireyin gerçekleştirdiği ve terapi sürecine dışarıdan bakan biri tarafından belki de algılanamayacak değişikliklerin o kişi için ne kadar önemli olabileceğini okura gösterme kaygısıydı.

Bir yazar olarak karşı karşıya kaldığım birtakım güçlükler de terapötik maceranın işte bu cephesiyle ilgili. Klinik manzaranın özüne ve cevherine ilişkin görüşümü sayfaya geçirme isteği, beni bir estetikten diğerine tercüme yapmanın zorluklarıyla baş başa bırakıyor. Klinik diyaloğun kendine ait bir estetiği ve zarafeti vardır. Seans saatlerinin ve her iki tarafın bu karşılaşmaya taşıdığı sorumlu-

lukların ayakta tuttuğu bu hassas yapı, kendine özgü bir biçim, doku ve duyarlılığa sahiptir. Yüzlerce saatlik amaçlı konuşmalar üzerine inşa edilen bir estetiktir bu. Bir terapinin çifte kemerleri, *pentimento** ve *palimpsest*,** göz kamaştırıcı güzellikte bir formu betimler ve bu güzellik, bu zarafet, yazılı sayfaya kolay kolay aktarılamaz. Nasıl güzel bir heykel belli bir duygu ve düşünceler kümesini somut bir form içinde betimlerse, nasıl bir şiir, ancak o ifade biçimiyle dışa vurulabilecek bir duygu durumu oluşturur ve aktarırsa, terapi de tıpkı bunlar gibi, derinden derine kişiler arası ve öznellikler arası bir karşılaşma sürecine işaret eder. Her estetik biçim gibi terapi de çeviri sırasında çok şey kaybeder. Böyle de olsa, ben, görüşme odasının içinde ve dışında hastası hakkında kafa yorarken psikoterapistin yaşadığı *deneyim* üzerine bir şeyler yazma çabasının anlamlı bir çaba olacağını düşündüm.

Psikoterapötik çift –terapist ile hasta, analist ile analiz edilen– için terapiyi yararlı ve verimli kılan şeylerden biri de bu girişimin işbirlikçi doğasıdır. Bu iki insan, hastanın yaşamını ve sorunlarının niteliğini anlamak için el ele verirler. Terapist belirli bilgi ve uzmanlıklarla donanmış biridir, ama terapinin sağaltıcı yanlarının ortaya çıkabilmesi için, eşzamanlı değilse bile ortak bir keşif süreci gerekir. Terapist, hastası hakkında, ona işaret etmesi gerektiğini düşündüğü, hatta bundan emin olduğu değerli bir şey biliyor olabilir; ama burada hasta açısından değerli olan, kendisi için anlamlı olacak bir şey keşfetmektir. Böylece terapi ilişkisi, keşif yapmaya, yapılanları tartışmaya, onaylamaya ve asimile etmeye ayrılmış bir yer haline gelir. Terapistin bilgisi, psikolojik süreçlere ilişkin bir kavrayışla, ne zaman ne söyleyeceği, nasıl söyleyeceği ve ne zaman hiçbir şey söylemeyeceği konusundaki keskin bir duyarlılığın bileşiminden türer.

Yıllar geçtikçe terapistte, belirli bir anda tam tamına hangi yaklaşım biçimi içinde olması gerektiği konusunda bir güven geliştir. Terapistin kuramsal birikimi ile deneyimi, kendini istisnalara karşı

* Pentimento: Resimde, özellikle yağlıboya çalışmalarda, önceki bir kompozisyona ya da düzeltmelere ait izlerin zaman içinde kendini göstermesi. (ç.n.)

** Palimpsest: Eski bir yazının silinmesi suretiyle üzerine yeni bir yazı yazılmış el yazması ya da herhangi bir yazı malzemesi]. (ç.n.)

tetikte tutarak kimi şeyleri otomatik olarak yapabilmesine yetecek kadar bütünleşir. *Bildiklerine* duyduğu güven, terapiste, kuşku duyma ve sorgulama kapasitesi kazandırır; hastasına ne olduğunu henüz *bilemediği* ve *anlayamadığı* zaman, karşısındaki sorunlara teslim olabilmesini sağlar. Bilgisizliğin hışmına uğramadan bilgisiz olabilmenin ancak acemilere ve çok tecrübelilere özgü bir lüks olduğu, çoğu meslekte iyi bilinen gerçeklerden biridir. Bu ikisinin arasında kalanlar, sık sık, ne zaman ne yapmaları ve nasıl yapmaları gerektiği konusunda kendi terapilerinden, gözetmenlerinden ve öğretmenlerinden onlara aktarılmış olan modellere ve kuramsal çerçeveye tutunmak zorunda kalırlar. Yıllar geçtikçe, ilk başladıkları zamanki "bilmeme" durumunun, üzerinde biraz daha çalışılmış, biraz daha rahatlamış bir haline ulaşabilirler.

Adam, Belle, Joanna, Edgar, Jenny ve Carol-Maria çiftiyle aramdaki terapötik ilişkilerin anlatıldığı bu hikâyeler, bugüne dek terapi yaptığım (ya da terapisine gözetmenlik ettiğim) kişilerin kimlik yelpazesini ne yaş, ne sınıf ne de etnik ya da ulusal köken bakımından bire bir yansıtıyor. Bunlar benim yarattığım yedi hayali klinik karakterden başka bir şey değil. Üstelik bunların, kendi pratisyenlik deneyimimin temsili bir izlenimi olmalarını da amaçlamadım. Aslında, neden özellikle bu hikâyeleri yazmış olduğum sorusu da rahatlıkla bir analiz konusu olabilir! Yirmi yılı aşkın bir süredir yürütme ayrıcalığını yaşadığım terapiler, yaptığım konsültasyonlar, Frankfurt'tan New York'a ve Auckland'a kadar dünyanın birçok şehrinde stajyerler ve psikoterapistlerle yaptığım çalışmalar olmasaydı, altına saklanacak yeterince klinik birikimim olmayacak ve bu yüzden kendimi hiçbir zaman yazmaya ikna edemeyecektim. Bütün bu yıllar boyunca kendileri ya da klinik pratikleri hakkında benimle konuşmuş olan herkese; hepinize çok teşekkürler.

I
Vampir Kazanova

Vajinamda istemsiz seğirmeler hissettim; zevk verici kasılmalar. Adam'ı son görüşümden iki yıl sonra, bahar mevsiminde güzel bir pazar sabahıydı. Mutfakta rezene doğruyordum ki, birden aklımda Adam'ın hayali canlandı. Daha doğrusu, Adam, beş yıllık terapi boyunca defalarca yaptığı gibi sanki bedenimin kontrolünü ele geçirdi.

Adam bir şef aşçıydı ve yemek hazırlamakla uğraştığım zamanlar arada bir kendini bana hatırlatır, beni birlikte yürüttüğümüz terapinin fiziksel atmosferine geri götürürdü.

Adam bir zinacı, bir âşık, bir aygırdı; günlük hayatı bir büyülenme, baştan çıkarma, teslim olma ve mağlup etme döngüsü içinde cinsel arzu ve cinsel fetih tarafından biçimlendirilen bir erkekti.

Hayatının her anı en az bir gönül ilişkisi ve iki ya da üç harika "kız"la doluydu. Üstelik buna, önceden fethedilmiş olan ve yolları düştüğünde ya da erkek arkadaşsız kaldıklarında küçük bir kaçamak için uğrayan eski sevgililer dahil değildi.

Terapiye başlamasından önceki bir sene boyunca, o sıralar otuz altı yaşında olan Adam'da, kendine ilişkin algısını tehlikeye düşüren bir sorun baş göstermişti. Adam erken boşalmaya başlamıştı. Bu sorundan kurtulmak için her şeyi yapmaya hazır olan Adam, kalkıp terapiye gelmişti. "Kimin için erken?" diye sordum ona. "Benim için," dedi. "Yani, anlarsınız ya, kadınların aklını başından almak için. Onları hakkıyla becermek için. Hiç kimsenin yapamayacağı gibi. Onları hiç bilmedikleri yerlere götürmek için."

Adam'ın cinselliğinin kaçınılmaz ağırlığı ve penisinin kudreti beni büyülemişti. O kadar elle tutulur ve ısrarcı bir biçimde ortadaydı ki, kendimi yirmi yıl geriye, kendi kuşağının feminizmle tanışıp cinsel ilişkileri hem yatakta hem de yatağın dışında yeniden tanımladığını sandığı günlerin öncesine sürüklenmiş buldum.

Erken boşalmak Adam için ne anlama geliyordu? Sevişmenin eksik kaldığı anlamına mı? Yaşadığı orgazmın bir rahatlama ve bir bağlantı kurma yolu değil de, bir fiyasko olduğu anlamına mı? Kaygıları var mıydı? Kadınları mutlu etmeye çok fazla konsantre olması mı gerekiyordu? Güvensizlik hissediyor muydu?

"Aynen, bunların hepsi var," dedi ilk seansımızda. "Bakın, ben kadınları gerçekten seven biriyim," diye devam etti, sesinin boğuklaştığını fark edip toparlanarak. "Sarah mesela, bu hafta birlikte olduğum kız. Allah için, harika bir hatun." Kısa bir ara verdi. "Onu elde etmeye çalıştığım sıralar, gerçekten inanmıştım yani, nasıl söyleyeyim, onu sevdiğime."

Düşüncelerinin kendine dönmesine, kendini konuşurken duymanın ne kadar yeni bir deneyim olduğunu kavramasına kalmadan, kendini duyduğu acının içinden çekip çıkardı ve önümüzdeki birkaç yıl boyunca çözümlemeye çalışacağımız şeyin içine doğru yürüyüp gitti.

"Fiziksel tutkusu yüksek bir adamım ben," dedi gözlerimin içine bakıp el kol hareketleriyle "Sen Tarzan, Ben Jane," yaparak.

"Tabiat işte. Ama bir şey benimkinin işine engel oluyor. Hadi gel de çık işin içinden, doktor. Hadi bakalım. Düzüşmedikten sonra hayatın ne anlamı var? Düzüşmek benim hayatım."

Sözlerinin dobralığı ve güney eyaletlerine özgü o resmiyetle kabalık arasında gidip gelen tavrı, kişiliğindeki yumuşak, neredeyse sevimli diyeceğim bir yanla çelişiyordu. Bu çelişki merakımı uyandırmıştı.

Adam hikâyesini anlatmaya başladı. Yüzeye pek fazla duygu çıkmasa da, ilk ağızda ortaya koyduğu bu hayat hikâyesinde sezilebilir bir tutarlılık vardı. Adam, İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden az önce, New York'taki Long Island adasında, Huntington Station adlı işçi sınıfı semtinde doğmuştu. Annesiyle babası daha okul yıllarında birlikte olmaya başlamıştı ve babası Avrupa'ya savaşa gitmeden önce annesi hamile kalmıştı. Üniformalı resimlerinden ve annesinin anlattığı hikâyelerden bildiği kadarıyla babası, ülkesine hizmet etmeye ve meşhur Paris hayatından biraz pay koparmaya can atan, heyecan dolu, belki biraz saf bir genç adamdı. Savaş, babasına göre bombaların, kıtlığın, soğuk ve ölümün gerçekliğinden çok, romantik bir andı. İngiltere'de görevdeyken Yorkshire'lı bir kadınla ilişki kurmuş ve o kadını da hamile bırakmıştı. Kadına onu Amerika'ya götüreceğine söz vermişti ve Adam babasının bu kadınla sahte bir evlilik yapmış olabileceğinden kuşkulanıyordu. Amerika'ya döndükten sonra babası bir sene Adam ve annesiyle yaşamış, ancak başka bir kadından çocuk sahibi olduğu duyulunca korkunç kavgalar çıkmış ve baba sonunda Kaliforniya'ya gitmişti. Birkaç yıl boyunca aralıklı olarak görüşmüşler, Adam altısındayken babası bir kere daha üç aylığına geri dönmüştü; fakat sekiz yaşını doldurduğu yıl, kahraman kocadan çifte karılı hayırsız babaya dönüşerek Adam'ın hayatından tamamen çıkıp gitmişti.

Çocukluk yılları annesine çok yakın geçmişti. Adam onun hayat arkadaşı, küçük erkeği olmuştu. On iki yaşına geldiğinde ikisi adına kararlar alıyor, annesinin güzellik uzmanlığından kazandığı parayı yanında taşıyor, ne kadarını harcayacaklarına o karar veriyordu. Ya annesinin takıldığı yeni bir erkeğin arkasından gitmek ya da umulduğu gibi çıkmayan çeşitli iş fırsatlarını kovalamak için sık

sık taşınmış, New York'tan Florida'ya gitmiş, sonra da eyaletin baştan başa dolaşmışlardı. Adam çabucak arkadaş edinip onlardan kolayca vazgeçmeyi öğrenmişti. Annesinin yaşamlarına bolca boca ettiği dramlar, bu yer değiştirmelerin verdiği acıyı dağıtmaya yetmişti.

On yedisinde, Florida'daki, Vero Beach kasabasının lisesinden mezun olduktan sonra Adam New York'a gitmiş, önce baba mesleği kasaplığı, arkasından oyunculuğu denemiş, sonra da tablo satmaya ve zenginlerin verdiği şık partilere yemek hazırlamaya başlamıştı. Işıltılı bir sosyal ortama girmeyi başarmış ve ihmal edilmiş evli kadınların onu çok seksi bulabildiğini keşfetmişti. Kadınlara ilgi gösterme konusunda olağanüstü yetenekli olan, neyin özlemini çektiklerini iyi bilen ve cebindeki paranın yirmi katına sahipmiş gibi giyinen Adam, son derece arzulanır bir erkeğe dönüşmüştü. 1972'de, yirmi yedi yaşındayken, Elizabeth adlı zengin bir dulla evlenmişti.

Adam'ın ilgisini gerçek bir aşk olarak yorumlayan Elizabeth, onun başka kadınların peşinde dolaşmaya başlaması üzerine yıkılmıştı. Eline bir restoran açacak kadar para vererek ondan hızla boşanmıştı. Adam'ın bir arkadaşının tasarladığı, duvarlarını Adam'ın eskiden menajerliğini yaptığı ressamlardan ödünç alınmış resimlerin süslediği bu mekân, dışarıda yemek yemenin New York orta sınıfının büyük bölümü için bir boş zaman etkinliğine dönüştüğü o günlerde, New York'un en havalı restoranı olarak yeterli tanıtımla da desteklenince, kısa sürede büyük rağbet görmüştü. Adam itibarlı bir şef aşçı ve restoran işletmecisi olmuştu. Bu arada, başarısız bir gönül ilişkisinin ardından oğluna daha yakın olmak için New York'a taşınmış olan annesi, elli beş yaşında kanserden ölmüştü.

Adam 1980'de beni görmeye gelmeden önce, yaşamını biçimlendiren iki uğraşı vardı: Ünlü bir şef aşçı olmak –yarışmalarda jüri üyeliği yapmak, başka lokantalarda konuk şef olarak özel yemekler pişirmek, fotoğraf çekimleri için şık sofralar hazırlamak, asistanıyla birlikte yemek kitapları yazmak– ve düzinelerce sevgili edinmek.

Bu hızlı yaşam biçimi ve kadınlar Adam'ı memnun etmeye yetiyordu. Üzerine çektiği onca ilgi hoşuna gidiyor, her kadının haya-

lindeki âşık ve şatafatlı bir yaşamın parçası olmak onu mutlu ediyordu. Hayatından heyecan hiç eksik olmuyordu. Her an, yatmakta olduğu iki kadının birbirinden haberdar olmak üzere olduğu, çoğu kez kendisi tarafından yaratılmış bir mini dramın içinde yaşıyordu. Gizlilik ve açığa çıkarılma korkusu Adam'ı olağanüstü heyecanlandırıyordu. Aklıma analist Winnicott'ın şu gözlemi geldi: "Saklanmak mutluluktur, bulunamamak ise felaket." Bu cümle, terapide ortaya çıkarmamız gerekenler konusunda bize acaba ne söylüyordu?

Başına sardığı bu belalar ve iş hayatında yüklendiği çok sayıda sorumluluğun ağırlığı, Adam'ın kendisini değerli hissetmesini kolaylaştırıyordu. Birilerinin ona ihtiyacı olduğu açıktı. Şu erken boşalma sorununa çatmamış olsaydı, benimle görüşmeyi asla, ama asla aklından geçirmeyecekti. "O ana kadar her şey gül gibi gidiyordu. Şu iş çıkmasaydı, yeminle, burada sizinle oturuyor olmazdım, hamfendi. Yo, hayır, sizinle tatlı tatlı sevişiyor olurdum." Bu oyuncu takılmada bile Adam'dan büyük bir yoğunluk yayılıyordu. Bir kadına yönelttiği ilginin ne kadar zorlayıcı olabileceğini sezebiliyordum.

Yıllar boyunca kadınları şu ya da bu biçimde himaye ettikten sonra bir kadından yardım istemenin onu ne kadar rahatsız ettiği açıkça görülüyordu. Kendisine dair daha kapsamlı bir şeyler anlatmaya, zayıflıklarının bir kısmını açığa vurmaya, her zaman her işin altından kalkan kuvvetli erkek rolünden sıyrılmaya çalışsa da, bu çabada acemice bir yan vardı.

Gene de terapiye kısa zamanda alıştı. Kendi yaşamı, aşk ilişkilerinin girdisi çıktısı ve kendi eliyle ördüğü duygusal örüntüler hakkında konuşmaktan hoşlanıyordu. Birbirimizi daha iyi tanıdıkça, cinsellikle ve sevişmeyle ilgili yeni ayrıntılar ortaya çıktı. O aralar sık sık, esaret ve tecavüz fantezilerinin sınırında dolaşan, farklı ve daha vahşi bir cinsellik türüne ilgi duyar olmuştu. Erken boşalmaya başladığı günden beri cinsel hayal dünyası bu doğrultuya çark etmişti ve Adam, mastürbasyon sırasında, vahşi bir fanteziyle heyecanını yeterince uzun süre ayakta tutarak doyurucu bir orgazma ulaşabildiğini fark etmişti. Gerçekten biriyle birlikte olduğu zaman bu yöntem işe yaramıyordu; çünkü kadınlarla olduğu zaman, ya-

nındaki kadını ne kadar isterse istesin, kendini kaygılı ve tehlikede hissediyor ve "erken geliyor"du.

Adam gerçekten de gelişkin bir tenselliğe sahipti. Onunla el sıkışırken bunu hissedebiliyordum. İlk karşılaşmamızda el sıkışmak üzere ona elimi uzattığımda, elinin varlığı aklımın bir köşesinde kalmıştı. Görüşme odasından çıktıktan sonra onun kokusunu burnumda hissediyordum. Gitmek üzere ayağa kalktığında, sanki bütün oda boşalıyormuş gibi oluyordu. Kadınlardan söz ettiğinde içindeki sevgiyi hissedebiliyordum. Bir arkadaşımdan duyacak olsam belki de komik bulacağım klişe sözler, onun ağzında kıvamlı, zengin bir tını kazanıyordu. Kadınları mucizevi, güzel, seksi, lezzetli ve davetkâr buluyordu; salınmaları, kokuları, doğayı tatlı bir örtüyle süsleyen o güzel iç çamaşırları, her şeyleriyle. Gizlemeye çalışmadığı bu hayranlık ve sevinç, kendi cinsimin cinselliği konusunda bana yeni bir perspektif açmıştı. Neredeyse ben de kadınları onun gördüğü gibi hayret verici, sarıp sarmalayıcı, büyülü, araştırılmaya değer sırlar barındıran varlıklar olarak görmeye başlayacaktım.

Eğer hayatımda kadınlar yoksa, ben bir hiçim, dedi Adam. Kadınların peşinden koşmaya, onları mutlu etmeye, kendi cinsel yeteneklerinin bir kadında uyandırdığı hazzı görmeye ihtiyacı vardı. Hem duygusal hem de cinsel açıdan kadınların kalbine inmek, dokunuşuyla onları sonsuza kadar değiştirmek istiyordu. Ve bunu yapıyordu da. Varoluşunun yoğunluğu, ilgisi ve cinsel özgüveni sayesinde kadınlar kendilerini bırakıyor, yetişkin kadınlar olarak cinselliklerini keşfettikleri ve "daha önce hiç gitmedikleri yerlere gittikleri" duygusuna kapılıyorlardı. Ne var ki, gerek Adam'ın gerekse onların apaçık tatminine ve mutluluğuna rağmen Adam her zaman yeni bir ilişkinin, onu onaylayacak, kalbini ve bacaklarını açarak ona yaşadığını hissettirecek yeni bir kadının peşine düşmüş oluyordu. Ta ki, şu sorunla karşılaşana kadar.

Adam'ı o kadar umutsuzluğa düşüren bu sorun, alıştığı yaşam tarzını, kendini anlama yollarını, bir kadınla beraber olma, sevgiyi alma ve verme, kendini iyi hissetme biçimini tamamen altüst etmişti. Kendisi hakkında bildiği her şeyin üstüne kuşkunun gölgesi

düşmüştü. Psikanalitik terapiyi seçmekle, kendi duygusal ve cinsel yaşamını düzenleme biçimini az çok anlamaya, kendisini motive eden şeyleri sorgulamaya, penisinin onu neden yarı yolda bıraktığını bulup çıkarmaya, kendi deyimiyle, duygusal kalp ritmiyle bağlantı kurmaya doğru bir yolculuğa çıkmıştı.

Adam penisini yeniden işe yarar hale getirmek için her şeyi yapmaya hazırdı ve terapiye gelmeden önce orgazmı geciktirme teknikleri konusunda doktorlarla konuşmuştu; ama bu "erken boşalma" sorununun kendisinin henüz tanımadığı yanlarıyla ilgili ipuçları içerebileceğini söylediğimde, Adam'da ilginç bir rahatlama fark ettim.

Semptom tedavisi her zaman psikanalizin çetrefilli konularından biri olmuştur. Freud'a göre, bireyi çok çeşitli biçimlerde felç eden ve psikanalizin başlangıçta anlamaya çalıştığı şey, başta histerik niteliktekiler olmak üzere semptomların kendisiydi. Anna O'nun ağrılı kol ve bacakları, Cäcilie M'nin kötürümlüğü ve çok yaygın bir fenomen olan fiziksel duyu yitimi, Freud ile Breuer'in 1895'te yayımladıkları çığır açıcı nitelikteki Studies on Hysteria*'nın (Histeri Üzerine Çalışmalar) ana malzemesini oluşturuyordu. O günden bu yana psikanaliz, semptomları ortadan kaldırmakla onları birer metafor olarak görmek, bilinçdışı süreçlerin birer dışavurumu olarak değerlendirmek arasında gidip gelmiştir. Analitik ortamda akıllarına gelen her şeyden söz etme serbestisine sahip olmak, yaşantılarıyla ilgili her şeyi taşıdıkları semptomun dar sınırları içine hapsetmek zorunda olmamak, kimi zaman psikanalitik hastalar için rahatlatıcı olmuştur. Kimi zaman da, son derece kapsamlı bir analize rağmen semptomların ortadan kalkmayışı karşısında endişeye kapılmışlardır. Klinisyenler,* doğrudan *semptomun kendisini ele almakla, bireye semptom hakkında ve semptomun bireyin çeşitli veçhelerini nasıl ifade ettiği, hareketsiz kıldığı, harekete geçirdiği ve öne çıkardığı konusunda konuşma fırsatı vermek arasında hassas bir denge kurmaya çalışır, ve bir yandan da, hastanın ken-*

disine kabul etme izni vermediği başka yaşantılama biçimlerinin de mümkün olduğu olasılığını gündemde tutarlar.

Adam, kendi sihirli fallusu hakkında kafasında ne gibi hikâyeler kurduğunu ve eğer o kadar sihirliyse, bu güçlerin şimdi kendisini neden terk ettiğini bulup çıkarma işine merakla sarılmıştı. Bir "âşık" olduğu yolundaki kendilik algısının, bütün deneyimlerinin içinden geçtiği bir mercek olduğunu hemen kavramıştı. Bir yanıyla cinsel kaygıdan kurtularak alışıldık düzenine dönmeyi özlese de, semptomunun ötesinde, hatta belki cinselliğinin de ötesinde anlaması gereken bir şeyler olabileceği düşüncesi onda büyük merak uyandırıyordu.

Benim bir kadın olduğumu kaydetmesi için Adam'ın terapide uzun zaman geçirmesi gerekmemişti. Kadınlara ilişkin repertuvarı onları himaye etmek ya da onlarla sevişmekten ibaret olduğu için, beni bir kadın olarak görmek onu sıkıntılı bir duruma sokmuştu. Hayatını incelemesine yardım edecek, metaforik bir beyaz önlük içindeki bir doktor oluşum her ne kadar ilgisini çekse de, beni bu kategoride tutması olanaksızdı. Adam flört etmek zorundaydı.

Kaygılı olduğunda veya boşluk doldurmak amacıyla, ya da normal toplumsal yaşamda olduğu gibi, bir kadınla bir erkek arasında ortaya çıkabilen o sakil anları geçiştirmenin bir yolu olarak flört ettiğini söylemek doğru olmazdı. Hayır. Böyle bir tanımlama, Adam'ın özünü inkâr etmek olurdu. Adam flört etmek için doğmuş gibiydi. Flört etmemek elinde değildi. İlk tanıştığımızda bu flörtleşme onun karşı koyulmaz çekiciliği olarak dışa vurulmuştu; ancak terapi ilerledikçe Adam ayartıcılığını doğrudan üzerime yöneltti ve bu ayartıcılığın çözümlenmesi, bana yönelik aktif cinsel takibi de dahil olmak üzere, terapinin odak noktasına yerleşti.

Birkaç ay boyunca Adam'la birlikte penisinin yaşamını araştırdık. Bu değerli parçası aracılığıyla başkalarıyla sevgi alışverişine girebildiğini, kadınların bu sayede kendisini arzuladığını ve kendisine ihtiyaç duyduğunu hissediyordu. Adam'a göre, çok özel bir duygusal ve cinsel ilgiyle karşı karşıya olduklarını kadınlara hisse-

tırmenin yolu penisinden geçiyordu. İlgisinin yoğunluğu karşı koyulmaz bir hal alıyor; kadınlar onun kendilerini gerçekten anlayacağına, hem duygusal hem cinsel açıdan bambaşka biri yapacağına inanmak zorunda kalıyorlardı. Ne var ki, Adam'ın ilgisine en küçük bir karşılık veren her kadın, hem Adam'ın özlemiyle, hem de artık onsuz yaşayamayacağı duygusuyla baş başa kalmasına yol açan bir duygusal saldırıya uğruyordu.

Adam'ın kadınlarla olan hikâyelerini dinlerken, bu amansız bağlantı kurma arayışından ötürü onun adına büyük bir acı duyuyordum. O günlerde peşinde olduğu kadın için de ayrıca üzülüyordum. O kadının yerinde olmayı istemezdim. Adam'ın kadınları neye uğradıklarını anlamadan kıskıvrak yakaladığını, hallaç pamuğu gibi attığını ve sonra tersyüz edip bıraktığını sezebiliyordum. Böylece kadınlar, gerisin geri bırakıldıklarında, onları büyük bir kafa karışıklığı içinde Adam'dan önceki benliklerinin parçalarını toplama çabasıyla baş başa bırakan cinsel ve duygusal bir devrim geçirmiş oluyorlardı. Her ne kadar Adam bunu bir oyun gibi görüyorsa da –oyun, set, maç– onun tarafından yere serilenler hep kadınlar oluyordu. Adam her zaman yeni bir fethin peşine düşebilir, onu ne kadar arzuladığını gösteren bir sonraki kadına geçebilirdi.

Bir kadını kovaladığı sürece Adam hayatta olduğunu hissediyordu. Kurduğu ilişkilerin öngörülebilir bir çengel atma, ayartma ve ilgisizleşme döngüsü izlediğinin farkında olsa da, bu kovalamaca onu mutlu ediyordu. Adam'ın esenliği, kendilik duygusu, varoluş sebebi, bir cinsel arayışı gerekli kılıyordu. Bir kadının gönlünü çelmenin, bin bir dil dökerek onun kendisine açılmasını sağlamanın, böylece onu ele geçirmenin heyecanı Adam için vazgeçilmezdi. Umutsuzca peşinden koştuğu kadını ele geçirdiğinde, ilgisini kaybetmezden önce, sevildiğini ve kabul gördüğünü hissettiği bir an –bazen uzunca bir an– yaşıyordu.

Adam cinsel çekiciliğinin farkındaydı. Erken boşalma sorunu karşısında yaşadığı üzüntü ona kendini küçük düşmüş hissettiriyordu. Beni görmeye gelmek zorunda kalmış olması küçük düşürücü bir durumdu. Terapi sırasında flört ederek kendisinin en iyi yüzü olduğunu düşündüğü yüzünü öne çıkarıyor, beni kendisinin değer

verdiği yanları karşısında büyülenmeye davet ediyordu; böylece sıra o kadar hoş olmayan yanlarına geldiğinde çekiciliğine dayanamayarak onu kabul edeceğime duyduğu güven artıyordu.

Başlangıçta Adam'ın benimle flört etmesi hoşuma gitmişti; sevdiği bir öğrencinin umduğu gibi ilerlemesi ve gelişmesi karşısında bir öğretmenin duyduğuna benzer bir duyguydu bu. Görüşme odasında bana kur yapılması ilk kez başıma gelmiyordu. Adam'ın flörtçülüğünün ilişkimize bir ölçüde yansıyabileceğini biliyordum ve Freud'un, hastalardan gelen aşk beyanlarının kişisel düzlemde değerlendirilmeyip analiz edilmesi gerektiği yolundaki öğüdünü göz önünde bulundurunca, terapötik alana sızan bu erotik bileşen beni fazla kaygılandırmıyordu. Freud hastalardan gelen çağrıların asılsız ya da değersiz olduğunu düşünüyor değildi, ancak, dikkatimizi bu çağrıları anlamaya yöneltirsek hasta hakkında çok daha fazla şey öğrenebileceğimizi söylüyordu. Freud'un, bu tür ayartmaların karşılık görmeyi hak eden bir aşk olmadığı, psikanalizden bir yarar umulacaksa açığa çıkarılması gereken şeyin üstünü örten, bir ebeveynden terapiste aktarılmış bir aşk ya da bir aktarım aşkı olduğu yolundaki uyarısı, kadın hastalarından kendisine yönelen cinsel davranışlar ve sevgi gösterileri karşısında analistin gururunun okşanmasının, bunlara kendini kaptırmasının yersizliğine ve "bu tür bir 'fetih'le gururlanmak için hiçbir dayanak bulunmadığına" ilişkin hatırlatmasıyla birleşiyordu.

Dolayısıyla, Adam flörtün dozunu iyice artırdığında hiç şaşırmadım. Kadınları kovalamadıkça kendini bir mağara gibi bomboş, sanki hayatta değilmiş gibi hissettiğini bana anlatmayı başarmıştı. Terapinin belirli bir aşamasında kısa süreliğine onun arzu nesnesi olabileceğim hiç aklıma gelmemiş bir şey değildi. Böyle bir durumda, kendi flörtçülüğünün ya da arzusunun bizi, altında saklanan şeyi anlamamızı sağlayacak bir doğrultuya yöneltebileceğini ona açıklamaya kendimi hazırlamıştım.

Ne var ki, bana yönelttiği ilginin şiddeti ve dolaysızlığı karşısında şaşırmadığımı söyleyemeyeceğim.

"Seninle mutlaka sevişmem gerek," dedi Adam. "Terapiden çok sana ihtiyacım var. Her seansta hayallerimi ve düşüncelerimi sen

doldururken, teninin o tatlı kokusu ve parfümün hep burnumdayken buraya gelip gitmek beni öldürüyor." Artık iyice kendini kaptırmıştı. "Seni okşadığımı hayal ediyorum. Ellerimin ipeksi bacaklarının arasında gezindiğini, bedenimin sana yakın olma arzusuyla sızladığını. Senin de böyle hissettiğini biliyorum. Beni istediğini biliyorum. Sadece doktor olduğun için kendini dizginlediğini biliyorum. Bunu çok iyi biliyorum."

Aklımdan "Hayır, Adam, bu pek de doğru değil," demek geçiyordu; fakat Adam arzusunu açığa vurur ve ben de ona vereceğim cevabı formüle etmeye çalışırken, Freud'un buyruğu her ne olursa olsun, bedenimdeki kıpırdanmaları hissedebiliyordum.

"Sana bütün o öbür kızlardan söz ettiğim için bana inanmıyorsun. Ama bu seferki farklı. Bunu sen de biliyorsun. Sen de hissediyorsun. Hissettiğini biliyorum. Eğer buna hayır dersek, ikimiz de bugüne kadar hiç bulamadığımız bir şeyi elimizden kaçırmış olacağız. Bu büyük bir şey. Böylesi insanın başına ancak hayatta bir kere gelir."

Hiçbir şey söylemedim. Adam'ı ve annesini, onun küçük erkeği olmanın Adam için kim bilir ne kadar kafa karıştırıcı bir deneyim olmuş olacağını düşündüm. Annesi ona oğlu değil de partneri gibi davranmakta bu kadar ileri gitmişken, ona duyduğu çocukça cinsel arzuyu reddetmenin Adam için ne kadar zor olmuş olacağını düşündüm. O kadar özlemini çektiği o bütünleşme hali, kadınlarla ilişkilerinin değişmez nakaratı olan o yakınlık durumu belki de Adam'da çok fazla hayal kırıklığı yaratmıştı. Annesinin baştan çıkarıcılığını, kendi cinsel ve duygusal hayatındaki boşlukları kapatmak için anneden oğula kim bilir ne kadar cinsel oyun yönelmiş olduğunu düşündüm.

Bu düşüncelere yönelmekteki tek amacım durumu analiz etmek değildi; aynı zamanda kendimi sakinleştirmeye çalışıyordum. Burada söz konusu olan zararsız bir flörtleşme değildi, Adam'ın güçlü arzularının dile gelişiydi. Adam beni kendi özel sınavından geçiriyordu.

Benim sorunum, Adam'dan etkilenmemiş olmayışımdı. Adam'ın çağrılarını çekici buluyordum. Üzerime doğru gelen duy-

gusal buldozeri yavaşlatma çabasıyla içimden kendi kendime konuşuyordum.

"Daha önce hiç bu kadar açılmamıştım," diye devam etti Adam; bir psikoterapisti avlamaya daha uygun bir yaklaşım deneyerek. "Daha önce kimse yüreğime böyle dokunmamıştı. Hiç kimse kendimi bulmama bu kadar izin vermemişti."

"Belki de bir rahatlama yaşıyorsun; belki kısacık büyülü bir temasın peşinde o ilişkiden bu ilişkiye koşmak yerine birinin seni daha derinden anlamasının da mümkün olduğunu sezinliyorsun," dedim, yavan bir yorumun zamanı yavaşlatacağını ve havadaki erotizmi dağıtacağını umarak.

Fakat Adam buldozer gibi üzerime gelmeyi sürdürdü.

"Biliyorum, her zamanki numaramı yaptığımı düşünüyorsun, ama bana inanmak zorundasın. Daha önce hiç kimsenin karşısında çırılçıplak kalmadım. Daha önceki samimiyetim palavraydı. Çıplaklığım bir yalandı." Sözlerine devam ederken Adam'ın güneyli centilmen üslubuna geçiş yaptığını hissedebiliyordum. "Kendimi karşımdaki insanlara verdiğimi sanıyordum, ama hiçbiri gerçek değilmiş. Beni dinliyor musun? Bütün bunları analiz uğruna yakma. Ben ciddiyim. Gerçekten ciddiyim. Seninle sevişmek istiyorum. Seninle sevişmek zorundayım."

Adam ilgisini ışıldak gibi üzerime tutarken, ısrarı, tutkusu ve arzusu havada elle tutulur gibiydi. Ben onun avıydım. Olan biteni neredeyse başkasının başına geliyormuş gibi izliyordum; ne var ki ben de olan bitenin bir parçasıydım. Bu durumla başa çıkmakta zorlanacağımı anlamıştım. Eğer bunu ciddiye almazsam terapi mahvolacaktı, ama bunu fazla ciddiye alırsam terapi gene mahvolacaktı. Er ya da geç yürüyeceğim yolu bulmak zorunda kalacaktım. Ben de, Adam'ın öbür kadınları gibi, havada bir takla attıktan sonra buruşturulup fırlatılma tehlikesiyle mi karşı karşıya idim?

Adam'ın yavaş yavaş beni ele geçirdiğini hissedebiliyordum. Neler olduğunu çözümlemeye, anlamaya ve kendimi sakinleştirmeye çalıştım. Esas olarak bu da başka hastalarla yaptığım duygusal yolculuklardan farklı değil, dedim kendi kendime, sadece bunun niteliği farklı, çünkü burada konu seks ve erotizm. Korkuyorum, ama

eğer bunun Adam için ne anlama geldiğini araştırmazsam, eğer kendi deneyimimi bir yansıtıcı olarak –onun duygularının, ihtiyaçlarının ya da geçmişteki duygularının bir değişkesi olarak– ele almazsam, bir terapist olarak onu yarı yolda bırakmış olacağım.

Bu formülasyonun kafamda vizyonumu sağlam tutmama yardım edeceğini umarak kendi kendime bunları söyledim. Böylece Adam'ın cazibesini, onu kadınlara iten ve kadınları ona çeken şeyi ona yararlı olacak bir biçimde deneyimleyebilecektim. Eğer Adam'ın ayartıcılığının başımdan aşağı boca edilmesi sürecinin bir noktasında bunun mümkün olacağına inanmamayı seçersem, o zaman Adam'ın terapisini yarıda kesmem gerekecekti. Bu seçenek aklımdan geçtiyse de, bunu yapmak fazla naifçe ve sorumsuzca olacaktı. Adam davranması gerektiği gibi davranıyordu, başka türlü davranmak elinde değildi. Eğer terapide normal yaşamındaki gibi davranamaz ve böylece davranışının anlaşılmasını sağlayamazsa, sorununun ne olduğunu bulup çıkarma umudumuz çok azdı.

Adam'ın seslenişindeki samimiyet, daha önce büyülediği onlarca, hayır, yüzlerce kadın gibi beni de olanca gücüyle çarpmıştı. Kanallarımın çoğu onun cazibesi tarafından ele geçirilmiş olsa da, bir yerlerde açık kalmış gözleyici bir kanal da vardı. Adam'ın çekiciliğinin yörüngesine girdiğimi hissederken, bu duygunun inanılmaz içtenliği ve sahiciliği karşısında şaşırıp kalıyordum. Bütün varlığından olağanüstü arzu uyandırıcı bir şey yayılıyordu sanki. Onu sevmek istediğimi görüyor ve hissediyordum. Bu düşünce ile gerçekte olabilecekler arasındaki uçurum beni ürkütüyordu. Adam, anlayamadığım ve karşı koyulmaz bir biçimde beni kendine doğru çekiyordu. Daha önceleri bir sevgili olarak kendi meziyetlerinden söz ettiği sıralarda zihnimde oluşmuş olan fırsatçı Kazanova resmi silinip gitmişti. Bunun yerine karşımda, coşkulu bakir bir yürek ve kendine güveni tam bir âşık oturuyordu. Demek ki Adam'ın kadınlarını oltaya düşüren şey buymuş, diye düşünürken bile, bana yönelttiği ilgi adamakıllı hoşuma gidiyor ve gururumu okşuyordu.

O gece yatağa bütün varlığım Adam'la dolu olarak yattım. Adam bütün gece benimle kaldı; öyle ki sabah uyandığımda, kimin yatağında yattığını ya da benim yatağımda yatanın kim olduğunu

ayıramaz durumdaydım. Duyularım, bu tür büyülenmelerin pençesine düştüğümüzde bazen başımıza gelebildiği gibi alabildiğine keskinleşmişti. Görüşme odasındaki çiçekleri tazelemek, sabah gazetesini okumak ve haberleri değerlendirmek gibi gündelik işleri yaparken, hayatın ne kadar şaşırtıcı olabildiğini düşündüm. O akşamla ilgili bir program için telefon eden bir kadın arkadaşım sabahın sekizinde sesimde alışılmadık bir canlılık duyunca, bu beklenmedik neşemle ilgili soruları beni kendime hâkim olma çabasına yöneltti. İçimde şarkı söyleyen bu ses tam olarak nereden geliyordu? Karşı aktarımın –terapistin hastaya karşı duygularının– dizginleri ele almasına fazla mı göz yummuştum? Kendi kendime gülümsedim. Bu iyi duygulardan öyle çabucak vazgeçmeye razı değildim. Terapistin zamanının o kadar büyük bir bölümü acı verici yerlere girip çıkmakla, endişeyi parçalarına ayırmakla, hastaların yanlarında getirdikleri kederi, öfkeyi ve kafa karışıklığını yönetmekle geçiyordu ki. Duşa girdim ve kendimi suyun altına bırakırken, suyun ipeksiliğini, duş başlığından fışkıran suyun bedenime dokunuşundaki tenselliği hazla duyumsadım.

Birdenbire, yıllar önce lüks bir restoranın banyosunda görmüş olduğum kocaman bir duş başlığının görüntüsü zihnimde şekil değiştirerek, Adam'la ikimizin sevişen görüntüsüne dönüştü. Adam, daha önce hiç uyandırılmamış olan erotik bir bölgeme dokunmaya çalışıyordu. Bunun ne kadar enfes, fakat aynı zamanda ne kadar gülünç bir duygu olduğunu fark ederken, suratımda bir gülümseme belirdiğini, hatta kızardığımı hissettim. Kesinlikle bir cinsel büyülenme hali içindeydim, buna şüphe yoktu. Bu büyülenmenin orada kalmasına izin verebilir miydim? Her terapi bir maceradır, dedim kendi kendime. Onu neler olup bittiğini anlayacak kadar derinden hissetmek, onu parçalarına ayırmak da bu işin bir parçasıydı.

Hastaların yüzde onu, terapistlerinden kendilerine yönelecek cinsel imalara karşı savunmasızdır. Bu endişe verici tabloyu yaratan sadece hastalarının üzerine atlayan terapistler değil, aynı zamanda Freud'un dikkat çektiği gibi, erotik bir aktarımın bir terapisti bu

erotik duyguları analiz etmek yerine bunlara teslim olmaya cesaretlendirme tehlikesidir ki bu da terapötik ortamın kötüye kullanılmasına yol açabilir. Yakın zamana kadar terapistler, hastalarını korumanın en iyi yolunun kendi duygularını inkâr etmek ya da görmezden gelmek olduğunu, ancak bu duyguların sürmesi halinde yapılacak şeyin kendi durumlarını çözümlemek üzere bizzat terapiye geri dönmek ve kendilerini profesyonel ilkelere aykırı bir şekilde içine çekme tehlikesi taşıyan terapi süreçlerini gözetim altında gerçekleştirmek olduğunu düşünürlerdi.

Faydasından kuşku duyulamayacak bu protokol, bir terapinin seyri içinde cinsel uyarılmayı bir kerelik bir şey değil sürekli bir sıkıntı olarak yaşayan terapistler için zorunlu bir seçimdir. Ancak, hasta için sağlanan bu asgari korumanın yanı sıra, arkada bıraktığımız son on yıl içinde, bir terapistin hastasına yardım etmesinin en iyi yolunun belki de, uyarıldığını hissettiği durumlarda kendi tepkilerinden daha az korkması ve bunları zamanından önce kestirip atmaktansa, bunlar üzerinde düşünebilecek kadar uzun süre bu duygulara bilinçli olarak sahip çıkması olduğunu ileri süren görüşler belirmeye başlamıştır. Nitekim Michael Tansey, bunun, yani analistin hastasına yönelik kendi cinsel duyguları karşısındaki korkusunun, erotik aktarımın incelenebilmesi için ele alınması gereken şeyin ta kendisi olduğunu ileri sürer.[1] *Eğer analistler bu tür duygularla kendi içlerinde karşı karşıya gelemez ve onları bastırma, inkâr etme ya da bilinçli farkındalıklarından söküp atma yoluna giderlerse, terapide istemeden uygunsuz bir cinselliğin sahneye koyulması olasılığı çok daha yüksektir. Eğer analist bir hastasına yönelik erotik duyguları (ve bu duyguların işaret ettikleri) üzerinde korkmadan ya da kendine sansür uygulamadan düşünebiliyorsa, bu tehlike azalır.*

1. Örneğin, bkz. Tansey, Michael J., "Sexual Attraction and Phobic Dread in the Countertransference" ve Davies, Jody Messler, "Love in the Afternoon: A Relational Reconsideration of Desire and Dread in the Countertransference", *Psychoanalytic Dialogues*, 4:, 1994, ve Freud'un 1915 tarihli makalesi, "Observations on Transference Love," Standart Basım 12: 157-71, Hogarth Press, Londra, 1968.

Dolayısıyla, bir yanım aklımdan geçen düşünceler yüzünden profesyonelliğimin sorgulanabileceğini düşünürken, bir yanım da bu keşif yolculuğunu sürdürmek ve hissettiğim duyguları sağaltım sürecinin bir parçası olarak sahiplenmek zorunda olduğumu biliyordu. Bedensel duyumlar da diğerleri kadar geçerli ve yararlıydı. Bütün mesele, bana ait olan parçacıkları Adam'dan yayılmakta olan veya Adam'la ikimizin birlikte yarattıklarından ayırabilmek için, bu uyarılma durumunun kendine özgü niteliklerine yeterince uzun süre tutunmak ve bunlara karşı yeterince tetikte durabilmekti. Burada önemli olan, diye düşündüm duştan çıkarken, içimde durumu kendi cinsel çıkarlarım için kullanmaya yönelik herhangi bir istek bulunup bulunmadığının farkında olmak. Bu biçimde arzulanmak, uzun süreli bir ilişkinin içinde olan, büyük bir yoğunluğa alışık olmakla birlikte ilk günlerdeki cinsel tutkunun ısrarcılığından uzak düşmüş bir kadın için çok mu baş döndürücü bir şeydi? Eğer öyleyse, ki bu noktada kendimi zorlu ve dürüst bir sorgulamadan geçirmek zorunda olduğumu biliyordum, Adam'ın benimle flört etmesi için ona bilinçsizce zemin mi hazırlıyordum? Kendi arzulanırlığımın belirli bir cephesini onaylaması için Adam'a ihtiyaç mı duyuyordum?

Doğrusu bu düşünce pek hoşuma gitmemişti. Eğer bu düşüncede haklıysam, Adam'a gönderdiğim mesaj konusunda özellikle dikkatli davranmam gerekecekti. Arzulanmak gibi bir isteğim mi vardı? Adam'ın kadınlara duyduğu ihtiyacı açıklarken sözünü ettiği o gedik, o aralık bu muydu? O gün Adam'la randevum yoktu. Kendim hakkında düşünmek için daha vaktim olacaktı. Şimdilik dikkatimi, Adam'ın niyetinin ne olduğunu anlamaya yönelttim.

Bir bakıma Adam, başkalarına uyguladığı yöntemin aynısıyla benim içime yuvalanmaktaydı. Bunun Adam'ın bağlantı kurma biçimi olduğunu kabul ediyordum. Onun flörtüne gizlice teslim olarak kendimi onun ipiyle bağlamakta olduğumun farkındaydım. Bu, onun diliyle konuşmanın, onun yapabildiği biçimiyle ona yakın olmanın bir yoluydu. Belki de, tıpkı başka psişik gramerlere sahip hastaların bende kendi benzersiz yollarıyla kendi duygusal damgalarını bırakması gibi, şu anda Adam'ın bende bırakması gereken

damga da buydu. Bunu fark edince, Adam'ın ilgisinin üzerimde kalmasına izin verdim. Eğer bende psişik bir sığınak bulmasının tek yolu buysa, varsın öyle olsundu.

Bana bu kadar zorlu görevler yüklemeyenlere içimden şükrederek, o günün seanslarını tamamladım. O gece kafamda, terapistlik hayatım boyunca kapılıp sürüklendiğim o beklenmedik duygusal yolculukların bir listesini çıkardım. Çok zor, çok güçlü, çok tatsız duygularla çalkalanan yolculuklardı bunlar.

Terapide benden nefret edildiğini hissettiğim günleri hatırladım. Bir hastanın benden beklediğini sandığı şeyi ona veremediğim gibi geçmişin dehşetini onarma gücünden de aciz kaldığım bu vakada, hastanın annesine duyduğu nefret bana duyduğu nefretle iç içe geçmiş ve ben, işe yaramaz, beş para etmez bir şamar oğlanına dönmüştüm. Bu rahatsızlığa katlanmak da, kendimi duvara fırlatılmış ya da hırpalanmış bulduğum veya bana çok şiddetle ihtiyaç duyulduğunu hissettiğim zamanlardaki kadar zor gelmişti.

Kendimi klinik olarak yolunu kaybetmiş bulduğum zamanları hatırladım; beynimin su kaynattığı, bir başka insanın psişik dünyasına doğru, kendimi ve kendi psişik palamarımı yeniden bulabileceğimden emin olmadan paldır küldür yuvarlandığım ve bütün bu olanların kaçınılmazlığı ve gerekliliğine dair bir bilgi dışında hemen hiçbir şeye tutunamadığım günleri. Terapistin kaderinin, hem hastanın ondan talep ettiği yerde bulunmak, hem de kendini oradan sıyırıp çıkarabilmek olduğunu kendime hatırlattım. Hastanın psikolojik durumuna ait bir şeyleri deneyimlemem, etki altında kalmam, rahatsızlık duymam gerektiğini biliyordum. O güne kadar her seferinde kendimi toplamayı başarmıştım ve terapi ilişkisinde üzerime yüklenen baskıya direnmektense o baskının bilincine varmanın yolculuğu kolaylaştırdığını öğrenmiştim. Böylece belirli bir anda sadece tek bir duygusal saldırıya cevap vermiş oluyordum. Direnç yoluyla müdahalede bulunmuş olsaydım, kafamdaki karışıklık iki katına çıkacaktı.

En azından bu duygusal yolculuğun nerelerden geçebileceği konusunda bir fikrim var, diye avuttum kendimi. Adam kadınlarla neler yaptığını o kadar dobraca anlatmıştı ve onların ayaklarını yer-

den kesip sonra nasıl çiğneyip attığı konusunda kafamda o kadar canlı bir resim yaratmıştı ki, ayağımı denk almam gerektiğini iyi biliyordum. Eğer, gerçek anlamda değil ama kendi içimde Adam'ın çağrılarına teslim olursam, çok da zayıf sayılamayacak bir alan hâkimiyeti kazanmış olacaktım.

Hafta sonunu izleyen seansta Adam doğrudan söze girdi. Hafta sonunu beni hayal ederek Laura'yla sevişmekle geçirmişti. Aman da ne büyük aşk, diye düşündüm alayla, kendi kibrimden rahatsız olarak. Ancak, daha kendimle hesaplaşmayı başaramamıştım ki, Adam'ın gönül çelme taktiğinde ilginç bir viraj fark ettim.

"Mesele şu, doktor –tamam, biliyorum, seni o kadar seviyorsam nasıl olup da başkalarıyla yatıp kalktığımı düşünüyorsun– ama mesele başka. Dinle, lütfen dinle, çünkü bu garip bir durum. Hafta sonunda doğru dürüst boşalabildim, bu kadınla yeterince uzun süre birlikte olabildim ve bunun nedeni ...bunun nedeni ikimizin arasında geçenlerdi."

Belki anlamamışımdır diye, Adam, sözcüklerini daha iyi seçerek aynı şeyi bir kere daha tekrarladı.

"Bak, bana nasıl yardımın dokunduğu konusunda bir şey söylemeye çalışıyorum. Seks tam olması gerektiği gibiydi. Tek sorun, ben Laura'yla sevişmiyordum. Ben seninle sevişiyordum."

Zihnim duyduklarımı yorumlamak üzere hızla harekete geçti. Evet, tabii, söylediklerinde akla yakın bir yan vardı. Annesini kaybettikten sonra aşk Adam'a güvensiz gelmeye başlamıştı. Her an başka bir kadın tarafından kuşatılıp esir alınma tehlikesi vardı. İlişiğindeki cinsel tabuyla birlikte annesine olan bağlılığı, ona nispeten bir koruma sağlıyordu. Annesini sevebilir, cinsel yakınlığı da başka kadınlarla yaşayabilirdi. Bu tam anlamıyla doyurucu bir çözüm olmasa da en azından Adam'ın hayatını kolaylaştırıyordu. Kendisinin annesine ya da annesinin ona duyduğu erotik hisleri üstünde taşıması gerekmiyordu. Annesine duygusal olarak bağlı kalabilir, başka birini asla gerçekten sevmeyerek onu hiç terk etmeyebilirdi. Ancak, annesinin ölümüyle birlikte bu uzlaşma çökmüştü. Onların altında kalıp ezilmemek için, Adam'ın erotik duygularını kesip atması gerekmişti. Şimdi ben, annesinin yerini tutan geçici

bir figürdüm. Bana olan bağlılığında annesine duyduğu hisleri çağrıştıran yanlar vardı. Sadece, benimle bir adım daha ileriye gidip cinselliği araştırmaya koyulmuştu.

Bu düşündüklerimi Adam'a anlattım. Gerçekten Adam için önemli bir şey yakalayabilmiş miydim, yoksa sadece bu düşüncenin (geçici de olsa) zihnimde yarattığı açıklık beni rahatlatmış mıydı, bilmiyordum. En azından cinsel duygularım uçup gitmişti ve ben yeniden ayaklarımın üzerine kalkmıştım.

Adam düşüncelerimi kabul etmedi. Daha doğrusu, onları bir savuşturma girişimi olarak değerlendirdi ve seksüel motorunu çalıştırarak bütün gücüyle yeniden harekete geçti.

"Bak, doktor, dikkatli ol! O Freud bilmem nelerinin arkasına saklanma. Bana gerçekten yardımın dokunduğunu anlatmaya çalışıyorum. Aşkımız beni iyileştiriyor." Doğrudan fiziksel bir yaklaşıma geçerek, "Hey," diye ekledi, "çizmelerin çok şıkmış. Bugün harika görünüyorsun."

Geriye kalan elli dakika boyunca, bana yönelik bu cinsel talebin altında, içinde ve çevresinde nelerin yattığını ve Adam'ın bir kadını etkileyecek şeylere neden bu kadar kuvvetle yoğunlaştığını anlamak uğruna harcayacağım çabaları düşününce içimi bir bezginlik kapladı.

"Bana, görünüşüme, üstüme başıma ve sana ne kadar yardım ettiğime yönelik ilginde gerçekten büyük bir yoğunluk var. Sanki beni etkileyecek şeyi bulmak için beni taramadan geçiriyor ve sonra kendine doğru çekiyorsun."

"Evet, doktor. Tabii ki öyle yapıyorum. Aşk da bu demektir zaten. Senin için sakıncası mı var? Sen güzel bir bayansın ve ben de seni istiyorum."

Adam'ın güneyli konuşma tarzında, beni anında ondan soğutan bir şey vardı. Buna şükrederek, Laura'yla geçirdiği hafta sonu ve bana yönelik bağlılık duyguları hakkında konuşma çabasının o zahmetli uğraşına geri döndüm. Bunda pek başarılı olamadım, çünkü ben onun metaforu üzerinden konuşmayı reddettikçe aramızdaki mesafe açılıyordu. Gerçi Adam'ın zaman içinde aramızdaki bu boşluğu deneyimlemesi gerekecekti, ama şimdilik buna katlanamaya-

cağını sezinliyordum. O boşluğa yaklaşamazdı. Bunu yapması çok zordu. Benimle çekişmeye girmek ve sözü cinselliğe getirme çabalarını sürdürmek Adam için daha kolaydı. O oyuncu iletişimi geri getirmek, aramızdaki bağın tadını o yolla çıkarmak istiyordu.

Adam bir tarafa, ben öbür tarafa çekiyordum. Birkaç seans böyle geçti. Adam ya görünüşümle ya da konuşma biçimimle ilgili bir iltifatta bulunuyordu. Bense, Adam'ın bize başka neler söylüyor olabileceğini anlamak için o sözlerin ötesine bakmaya çalışıyordum. Söylediklerini olduğu gibi kabul etmeyişim karşısında deliye dönen Adam bana diller dökmeye, seanslara sadece bana kur yapmak için geldiğini anlatmaya devam ediyor, sonra da sessizliğe gömülüyordu.

On ay boyunca terapi bıçak sırtında yürüdü; Adam baştan çıkarma çabalarını ısrarla sürdürüyor, ben de aynı ısrarla, kendini neden bana bu kadar kaptırdığını, eğer gerçekte bana bu kadar kapılmış değilse ne hissedeceğini, ilişkimizi cinselleştirmeden yanımda durabilirse terapide neleri ortaya çıkarabileceğimizi anlamak zorunda olduğumuzu söyleyip duruyordum.

Adam, bana duyduğu ilgi ve bağlılığın cinsel nitelikte olmayabileceğini ileri sürmekle onun özünde olduğu kişiyi reddettiğimi düşünüyordu. O beni baştan çıkarmak için savaşırken, ben de onu ortadaki hiçlikle yüzleştirme savaşı veriyordum. Klinik olarak Adam'ın yapması gerektiğini düşündüğüm şeyin peşinden giderken, kendimi zalim, neredeyse duygusuz hissediyordum.

Elbette, neden hayatının bu noktasında kendini bana bu kadar bağlanmış bulduğu konusunda Adam'la durmaksızın tartışıyordum. Elbette, bu "karasevda"nın neye karşı bir panik tepkisi olduğunu anlamaya çalışıyordum. Elbette, neler dönüyor olabileceği konusundaki düşüncelerimi tekrar tekrar çözümlüyor ve Adam'a aktarıyordum.

Seans saatinin büyük bölümünde suskun kalıyordum. Adam'ın neler söylediği, benim ona neler söylemeye çalıştığım ve ne hissettiğim konusunda düşünmem gerekiyordu. Geçici teorim, cinselleştirilmemiş bir kadınla ilişki kurmanın Adam için çok korkutucu olduğu, bunun onu çok zayıf bıraktığı ve terapiye getirdiği sorunun

temelinde yatan bağımlılık, öfke ve kuşatılmışlık duygularıyla temasa geçirdiği yolundaydı. Durumu cinsel bağlamdan çıkarmak ve Adam'ın dışa vurduklarını bebeklik dönemi özlemlerine indirgemek istemiyordum. Adam erotik oyunlarla dikkatini dağıtmak yerine bu duygularıyla temas kurmayı bir başarsa hem çocukluğunda yaşadığı güçlükleri ele alabileceğimiz hem de bunların Adam'a bıraktığı mirası –kadınlara duyduğu öfke ve nefrete, onlara bağımlı hale gelme, onlar tarafından ele geçirilme korkusuna sahip çıkmasına izin vermeyen bir mirası– dönüştürebileceğimiz konusunda inançlıydım.

Terapiyi bir rayına oturtabilsem daha sonrasının nasıl ilerleyebileceğine dair kafamda kabataslak bir fikir vardı. Tedaviyi bana göre gitmesi gereken yola sokma kaygısı ile kendi gidişine bırakma çabası arasında gidip geliyordum. Adam'ın erotik alanda top koşturmamız konusundaki ısrarına direnmekten kazançlı çıkacağımıza inanıyordum, fakat terapinin seyri konusundaki çekişmemizin bile erotik bir boyut kazanmaya başladığını fark etmiştim. Adam'ın cinselliğini reddedişimle, sadizmin kıyısında bir yerlerde gezinmekte olabileceğimden korkuyordum. Son zamanlarda sado-mazoşist sekse merak salışı da göz önünde bulundurulursa, belki de ona sunabileceğim hiçbir şey Adam'ın kendini güvende hissettiği cinselleştirilmiş dile tercüme edilmekten kurtulamayacaktı.

Terapi bu doğrultuda devam etti. Başka temas biçimlerinin de ona dokunabilmesi için Adam'ın duygusal repertuvarını genişletmenin bir yolunu arıyordum. Davranışlarının ne anlama geldiği konusunda içimden kendime yorumlar yapıyordum. Yararlı olabileceklerini düşünürsem, bunları söze döküyordum. Çoğunlukla, Adam'ın cinsel çağrılarından etkilenmemeye ve onu reddetmemeye, bunun yerine sessizce yanında olmaya çalışıyordum. Bir çıkmaza girmiştim; çünkü Adam'ın şiddetli cinsel saldırısı boyunca yanında kalmamın tek yolu, onu çileden çıkaran şeyi yapmak, yani onun cinsel dilini benim üzerinde çalışabileceğim bir dile dönüştürmekti. Cinselliğinin altında gizlendiğini düşündüğüm kaygıyı incelemenin mümkün olduğunu ona gösterirsem, bu kaygıya yaklaşacak cesareti bulabileceğini umuyordum. Kendimi, söz dinlemez ço-

cukları sınıfın içinde koşturmak yerine sıralarında oturmaya zorlayan yaşlı ve bıkkın bir öğretmen gibi hissediyordum. Olanca inadımla, aşılmaması gereken bir sınırı savunuyordum. Ne var ki, tıpkı öğretmen-öğrenci örneğindeki gibi, Adam'a sunduğum şeyin onun için ne kadar yararlı ya da doyurucu olduğu çok kuşkuluydu. Ortalıkta koşturmak çok daha eğlenceliydi.

İçimdeki inatçı ses beni kendimi daha sertçe sorgulamaya yöneltti. Oyun oynamayı bilmeyen, içi geçmiş orta yaşlı bir kadın mıydım ben? Çok mu katıydım? Ben de, hastalarının dünyasına girmeyi reddeden ve kendisi memnun mesut kurama yaslanarak yol alırken hastalarını bilmedikleri bir yerde yapayalnız bırakan terapistlerden miydim? Belki de Adam haklıydı. Tutkudan ve aşk krizlerinden yoksun bir yaşam belki de ölümüne sıkıcıydı. Birkaç ay önce aramızda yaşanan duygusal etkileşimden zevk almıştım. Karşılaştırma bile götürmeyeceği halde, neden inatla sıradan ilişki biçimlerinin zenginliği konusunda ısrar ediyordum? Duygusal istikrarla yetinmeye, hayatı kucaklamak yerine onu belirli bir kalıba sokmaya mı çalışıyordum?

Gençlik yıllarımı düşündüm; hayatımın şimdikine göre çok daha fazla belirsizlik içerdiği, her an yeni bir duygusal maceraya ve çok sayıda riske açık olduğum yılları. Şimdiki varoluşumu tercih ettiğimden gerçekten emin miydim, yoksa sadece bu varoluşun durağanlığını akılcılaştırıyor muydum? Hiç farkına varmadan kuruyup gitmiş, psikolojik süreçlere ilişkin kavrayışımı kendimi zaptu rapt altına almak için kullanarak kendimi öldürmüş müydüm? Benim yaşımda olup da maceracı ruhunu hâlâ koruyan kadınlara imrenerek bakıyor, sonra da kibirli bir olgunluğa sığınarak kendimi avutmaya mı çalışıyordum?

Kendimle bu şekilde yüz yüze gelmek pek hoşuma gitmemişti. Çok temel bir sorgulamayla karşı karşıya idim. Adam tarafından bu biçimde rahatsız edilmek istemiyordum. Adam'ın beni geçirmekte olduğu sınavdan hoşlanmıyordum. Bu sınavın benimle olduğu kadar onunla da ilgili olduğunu biliyordum. Adam'ın olanca gücüyle üstüme abanması ve beni gene de sağlam bulması gerektiğini biliyordum. Ancak, gerçekten sağlam durabilmem, aramızdaki ilişkiyi

cinselleştirmenin Adam için ne anlama geldiğini içtenlikle sorgulayabilmem için, Adam'ın üzerime yönelttiği şeyi deneyimlemem ve araştırmam gerekiyordu. Sadece onun baştan çıkarma çabalarını değil, aynı zamanda benimle oynadığı erotik oyunun ve benim bu oyuna verdiğim tepkinin kendi hayatım hakkında bana neler söylediğini.

Bir hafta sonu hasta oldum ve öğleden sonra yüksek ateşle yatağa girdim. Ailem beni rahatsız etmemek için dışarıya çıkmıştı. Ev sessizdi ve bu alışılmadık sessizliğin içinde kendimi başka bir hayat hayal ederken buldum; ne aile ne de işin beni bir yere bağlamadığı, ne zamandır alıştığım hayata benzemeyen bir kendiliğindenlik içeren bir hayat. Kendimi bir kez daha Adam'ı ve o kocaman duş başlığını düşünürken buldum. Aileme gelecek hafta sonu evde olmayacağımı söylediğimi ve hafta sonunu Adam'la geçirdiğimi hayal ettim.

Bu düşünceler beni korkuttu ve yüksek ateşin de etkisiyle kendimi neler olup bittiğini anlayamaz bir halde buldum. Bu meseleyi konuşmak üzere, aynı zamanda güvendiğim bir dost olan bir meslektaşımı aradım. Burada gerekli olan şey, bir miktar gözetimdi. Acaba bu fantezi, daha önce bir kadın hastam için kurduğum hayallerden (onu bir battaniyeye sarıp eve götürme hayalleri) farklı mıydı? Adam'ın erotik oyununun bizi daha önemli konuları araştırmaktan alıkoyduğu yolundaki ısrarımın nedeni, bu işin ayağıma dolanmasından duyduğum korku muydu?

Bir hastanın psikolojik çekiciliğine teslim olmanın, paradoksal görünse de, insanın kendini toparlama gücünü artırdığını kendime bir kere daha hatırlattım. Kendi içimde olup bitenlere ne kadar az direnirsem kendimi "yeniden bulmam" o kadar çabuklaşacak ve böylece Adam'a kendi duygusal "teslimiyet"imden kopup gelen yararlı bir şey verme olanağı bulacaktım. Kendimi Adam'ın kışkırtmalarıyla sürüklenmeye bıraksam, hatta bu kışkırtmalara kapılsam bile, yaşadığım deneyimi Adam'a yararlı olacak biçimde izleyip değerlendiren minicik bir gözlemci bakışın ayakta kalacağından emindim.

Sonraki pazartesi seansta bir farklılık hissettim. Adam benimle

pek ilgili değildi. Nazik ve arzulu görünüyordu, fakat bütün enerjisi bana kendimi o anda Adam için var olan tek insanmışım gibi hissettirmeye odaklanmamıştı. Ondaki bu değişiklik son derece ilgimi uyandırmakla birlikte kafamı karıştırmıştı; özellikle de, on aylık barajın ardından ilk kez Adam'a, kendi istediği biçimde bana nüfuz etme iznini vermiş olduğum için. Benim ona kendimi cinsel olarak açmamla, onun bana artık ihtiyaç duymaması arasında bir bağlantı mı vardı? Sevgilileriyle her zaman yaşadığı şey tam da bu muydu? Kadınların ilgisini bütünüyle ele geçirdiği zaman, Adam'ınki sönüp gidiyor muydu? Bir kadın kendisini gerçekten arzulayınca, Adam'ın ona duyduğu arzu yok mu oluyordu? Adam'ı hayatta tutan oyundu bu, fethetme oyunu. Bir kadının teslimiyeti, Adam'ın ölüm fermanı demekti. Bu durumda kadın Adam'ı arzuluyor, fakat Adam artık ona ilgi duymuyordu.

Gözlemci yanım gizlice gülümsedi. Bir hastaya ilişkin duygularıyla ilgili bir şey keşfederek ya da yeni bir olasılığa yer açarak terapistin kendi içinde bir değişiklik yaptığı noktada seansın atmosferinin tek söz edilmeden, neredeyse mucizevi bir şekilde değişmesi sık rastlanan bir durumdur.[2] Adam'ın ağına yakalanmış, fakat sonunda hayalinde Adam'la bir kaçamak yaşama iznini kendine vermiş olan yanım, Adam'ın kurtarıcısı olmuştu. Arzulandığından bir kez emin olduktan sonra, artık yoluna devam edebilirdi. Onu arzulamış olmakla, Adam'a kendimden bir şey vermiştim. Kendini eskisi gibi bomboş hissetmiyordu ve çaresizliği yatışmıştı. Şimdilik. Artık terapide yol almaya başlayabilirdik. Elimizde yeni bilgiler, yeni veriler vardı. Adam'ın varoluşunun temel bir parçası olan, arzulanmaya ihtiyaç duyan ve beni psikolojik olarak fethetmek iste-

2. Thomas Ogden, *Projective Identification and Psychotherapeutic Technique* (1982, Jason Alanson, New Jersey) adlı kitabında şunları söyler: "Terapistin hastanın yansıtmacı özdeşleşmesine dair kavrayışının ne kadarı hastaya yorumlanmalıdır? Terapötik başarının temelinde sadece terapistin kavrama yeteneği değil, aynı zamanda bu kavrayışı açık ve doğru bir şekilde dile getirme yeteneği yatar... ne var ki terapistin kavrayışı kimi zaman *terapistin kendisi için* doğru bir yorum oluştururken bunun hastaya açıklanması için zaman hiç uygun olmayabilir. Bu durumda, terapistin yorumu, kendi kafasında cümleleştirilmiş olarak duran, ama hastanın karşısında dile getirilmeyen "sessiz bir yorum" olarak kalmak zorundadır."

yen yanı şimdi ikimizin arasında ortaya çıkmıştı. O andaki duygularım bize Adam'ın iç dünyası hakkında, bu kovalamacanın altında gizlenen ya da yarılıp kurbanına yansıtılan bir yanı hakkında hayati bir içgörü sunabilirdi.

Adam'ın ilgisi üzerimden kalkınca, içimde harekete geçirdiği cinsel uğuldamanın da dindiğini rahatlayarak fark ettim. İçimde belli belirsiz bir kayıp duygusu vardı. Kendimi biraz kırık hissediyordum, fakat baskın duygum iç rahatlamasıydı. Terapinin ve aramızdaki ilişkinin gireceğini umduğum bu yeni doğrultuda ilerlemek için sabırsızlandığımı hissediyordum.

Ne var ki, bunun bir dönüm noktası olduğunu sanmakla çok acele etmiştim. Sonraki birkaç seans boyunca, aramızdaki cinsel gündem benim içimde yavaş yavaş vadesini doldururken, Adam'ın içinde yeniden kıpırdanmaya başladı. Eğer Adam bana cinsel ataklarda bulunmazsa bu kez benim içten içe ona doğru yönelmek zorunda kalacağım dehşet verici bir oyunun içinde sıkışıp kalmış olmaktan korkuyordum. Ne yapacağımı bilemez durumdaydım. Adam artık her seansta flört etmekle kalmıyor, seansın neredeyse her dakikasını buna ayırıyordu. Ne hissettiğimi tam olarak tanımlayamıyordum. Haftada birkaç kez elli dakika boyunca cinsel iltifatlara boğulmak için birinden para almakta bir tuhaflık olmalıydı. Ayrıca bu işte taciz edici bir yan da hissediyordum. Daha da can sıkıcı olanı, son birkaç hafta içinde Adam'ın cinselliği beni yeniden rahatsız etmeye başlamıştı ve kendimi gene hayallere kapılmış buluyordum.

Bu yoldan daha önce de geçmiş olduğum için, birkaç hafta önce yaşananların aynen tekrarlanıp tekrarlanmayacağını merak ediyordum. Bana duyduğu cinsel arzuyu ciddiye aldığım anda, Adam'ın ilgisi sönüp gidecek miydi? Aynı anda hem terk edilmişlik, hem de rahatlama duygularına gene kapılacak mıydım? Benim geri çekilmekte olduğumu sezince, Adam birkaç hafta sonra yeniden harekete geçecek miydi? Acaba böyle vura saklana daha kaç raund oynayacaktık?

Adam'ı bir sevgili gibi düşünme iznini kendime verdiğimde, onun şiddetini, gücünü ve çaresizliğini yüreğimde hissetmiştim.

Hayale dalarken içimden, onunla bir ilişki kurmaya, onunla bir şey yaratmaya davet edilmediğime ilişkin belli belirsiz bir his geçmişti. Evet, bol bol ilgi göreceğim kesindi, ama daha derinlerde başka bir duygu vardı: Ben, Adam'ın büyük açlığını ve çaresizliğini içime almaya, beni kullanması için kendimi ona teslim etmeye çağrılıyordum. Sırtımdan bir titreme geçti. Kendim için kuramsal olarak formüle ettiğim şey de zaten buydu, fakat o ana kadar bunu gerçekten tatmamış ve hissetmemiştim. Bir an, Adam'ın kendini hep belirli bir mesafede tutarak kadınlarını nasıl avladığını, içlerini boşaltıp onları nasıl acımasızca sarsaladığını sezer gibi oldum. Karanlık, ürkütücü bir duyguydu. Her ne kadar sıcak, cinsel açıdan özenli ve çaresizce arzulu görünse de, iletişimin bulunması gereken yerde dondurucu bir eksiklik hissediliyordu. Adam'ın hayatı boyunca annesinin yanında hep böyle hissetmiş olup olmadığını düşündüm. Kendini kullanılmış gibi, önemsiz bir oyuncak gibi hissetmiş olup olmadığını düşündüm.

Gene de, Adam'ın nasıl içime işlediğini çözümleyebilmeme, hatta bunun ne kadar tatsız bir duygu olduğunu açıkça hissetmeme rağmen, hissettiğim tek duygu bu değildi. Aynı zamanda kendimi büyülenmiş, Adam'ın yörüngesine kapılmış hissediyordum. Fanteziye teslim olurken duyduğum o kimsesizliğin içinden, Adam'ın baştan çıkarıcılığının tam ortasında yatan soğukluğu hissetmiştim. İçimde, ona duygusal olarak ulaşma ve benliğinin en derin yerinde çelik bir çubuk gibi duran o şeyi dönüştürme arzusu uyanmıştı.

O sıralar artık bahar gelmiş ve Adam yemek yarışmalarının jürilerinde yer almak üzere iki haftalığına Fransa'ya gitmişti. Bu süre içinde anısını içimde sıcak bir duygu olarak tuttum ve onu özledim. Adam'ın rahatsızlığının nasıl bir dehşet ve ıssızlıkla dolu olduğu konusunda, çalışmamızı ileriye götürmeye yetecek kadar bir şeyler anladığımı düşünüyordum. Onun geri dönmesini sabırsızlıkla bekliyordum.

Döndüğünde, inanılmaz derecede umursamaz görünüyordu. Tahmin edileceği gibi, bana duyduğu ilgi tamamen sönmüştü. Bu beni uyarılmış bir duruma geçirdiği için –belki de bu uyarılma halini eşikaltı bir düzeyde sezinlemişti– Adam beni kovalama zorun-

luluğu duymuyordu; fakat belki daha önemlisi, yokluğunda bana olan bağlılığıyla nasıl başa çıktığı sorusuydu. Aramızdaki bağlılık, onu temsil eden ve sözcüğün gerçek anlamıyla somutlaştıran kişi olarak ben yanında olmadıkça, Adam için yararsızdı. Kendi gereksinimlerini o kadar ezici ve katlanılması o kadar zor buluyordu ki, hayatının her anında bunları anlayabilecek birini arama zorunluluğu duyuyordu. İkimizin arasındaki bağlantıya (ya da herhangi bir başkasına) güvenemediği için de, duyduğu bu büyük açlığı, ona kendisini bu gereksinimlerin pençesinde kıvranıyormuş gibi değil de birisiyle temas kuruyormuş gibi hissettirebilecek başka yerlere aktarıyordu. Fransa'da geçirdiği zaman zarfında sayısız ilişki yaşamış olduğundan emindim ve nitekim Adam'ın kendisi de bunu onayladı.

Bu diğer ilişkiler konusundaki merakım ve ilgim beni kuramsal açıdan şaşırtmamıştı. Fakat duygusal olarak kendimi aldatılmış hissediyordum. Ben aramızdaki bağlantıya, Adam'ın sefilce içsel deneyiminin tadına bakacak, onun ne kadar çaresiz ihtiyaçlar içinde kıvrandığını, benliğinin merkezindeki çelik çubuğun onu gerçekten sevmekten veya kendisine verilen sevgiyi almaktan nasıl alıkoyduğunu anlayacak kadar tutunmayı başarmış ve seanslarımızın da bu gerçeğe tutunmasını o kadar ummuşken, Adam ortadan kaybolmuştu.

Sanki boşluğa bırakılmış, içi boşaltılmış, kurcalanıp atılmış gibiydim. İçimdeki bütün duygular ayağa kalkmış ve karmakarışık birbirine dolanmıştı, fakat bu duygularla varabileceğim bir yer yoktu. Adam gibilerinin kurbanı olmuş hastalarımdan dinlediğim hikâyelerde kendimi görebiliyordum. Kendimi kof, cansız ve boş hissediyordum, kendim olmaktan çıkmış gibi. Şimdi ben de, önceleri duymadığım bir biçimde Adam'a tanımlanması zor bir ihtiyaç duyduğumu hissediyordum; bana bin bir dil dökerek vaat ettiği, ama şimdi benden geri almaya kalktığı bir şeyi istiyordum sanki. Midem bulanıyor, kendimi aptal gibi, gülünç duruma düşürülmüş gibi hissediyordum.

Neyse ki elimde, kendimi toparlayıp ayağa kalkmama yardım edecek bir şey vardı; terapinin çatısı. Bütün enerjimi, az önce yaşa-

dıklarımı analiz etmeye yönelttim. Kafamdaki bir resimde Adam'ı bir merdivenden tırmanıp içime girerken, benliğimin merkezine bir çukur oyarken ve sonra da içeriden benim iskeletimi yumruklarken görüyordum. Kendimi işgal edilmiş, sömürgeleştirilmiş hissediyordum; Adam sanki vampir gibi kanımı içiyordu. Seanslarda baskın olarak gördüğüm Adam, o tatlı ve gönül çelici haliyle flörtçü Adam'dı. Şimdiyse, bir akbaba gibi döne döne üzerime doğru alçalmakta olduğunu hissediyordum.

İçim bulanıyordu, fakat terapinin seyri konusunda kafam biraz daha berraktı. Onunla birlikte deneyimlediğim duyguların bir kısmını açığa çıkarmanın bir yolunu bulmalı ve bunların, Adam'ın sürekli kaçmaya çalıştığı o dehşetin bir uyarlaması olup olmadığına bakmalıydım. Adam'ın içinde korkunç bir boşluk bulunduğu tahminini zaten daha önce de yürütmüştüm. O anda tam olarak emin olamadığım şey, şu vampirlik meselesinin nereden geldiği idi. Adam bu işi o kadar ustaca yapıyor, yakalayıp içine yuvalandığı kadınları kanını emercesine o kadar hırpalıyordu ki, çocukluk yıllarında tekrar tekrar başına gelmiş bir şeyi çözmeye çalışıyor olabileceğini düşündüm. Belki de bu çaba, Adam için baskın duygusal deneyime dönüşmüştü. Bana öyle geliyordu ki Adam, ani bir saldırıya uğrama deneyimi üzerinde hâkimiyet kurmasını sağlayacak bir şey arıyordu ve bu yüzden de şimdi saldırının kurbanı değil faili konumuna geçmişti.

Bu kavrayışın ardından benim cinsel arzumun ortadan kaybolmasıyla birlikte Adam yeniden flörte başladı. Fakat az önceki tecrübenin paslı tadı hâlâ damağımdayken kendimi bırakmaya hiç niyetim yoktu. Sözü Adam'ın ısrarcılığının arkasında yatan boşluğa ve Adam'ın içinde bulunduğu korkunç açmaza çevirdim. İnsanlarla temas kurmak istiyor, fakat eline fırsat geçtiğinde bunu nasıl yapacağını bilemiyordu. O sırada Adam, bir türlü ele geçiremediği o şeye ulaşmak istercesine kanımı deşerek benim içimden bir şeyler koparma girişimlerini sürdürüyordu. Sıraladığı iltifatlara ve döktüğü dillere karşı koyarken, kendimi acımasız ve duygusuz hissediyordum. Ancak, Adam için bir şeylerin kökünden değişmesi için bu boşluğu aramızda görünür kılmak zorunda olduğumu sezinliyor-

dum. Eğer onu yumuşatır ya da üzerini örtersem, Adam'ı kendi kötü duygularıyla yüzleştirme şansını kaçıracak ve onun durmaksızın tekrarlanan "bul ve yok et" döngüsüne yeniden kapılmış olacaktık. Adam'ın çağrılarına kulak tıkar ve konuşacaksak içindeki boşluk hakkında konuşmamız ya da konuşmayı daha fazla sürdürmememizde ısrar ederken, kendimi esirgeyici biri gibi hissediyordum.

Adam'ın çok acı çektiğini, bu acının katlanamayacağı kadar büyük olduğunu görebiliyordum. Şefkat duygularım kabarıyor olsa da kendimi ona oldukça uzak hissediyordum. Kafamda, korkunç bir kimsesizliğin içinde sıkışıp kalmış, dokunulmayı ve ulaşılmayı özleyen bir Adam tablosu vardı. Derken Adam, bu temayı yankılayan birkaç rüya anlattı. Rüyalarında çelik kapıların ardındaki bir banka kasasındaydı; Laponya'da igloların yanında duruyordu; İkinci Dünya Savaşı sırasında Rusya steplerinde babasını arıyordu.

Oğlunun o kadar üzerine titremiş olmasına rağmen, kafamda annesinin ondan yavaş yavaş uzaklaştığına dair bir resim belirmeye başlamıştı; belki de babası Avrupa'dan döndüğünde olmuştu bu. Bunun üzerine Adam babasından ilgi ve yakınlık beklemiş, fakat kısa süre sonra hem annesini hem de babasını kaybetmişti. Kocası tarafından terk edildiğinde annesinin üzüntülü bir dönem geçirdiğini biliyorduk, ama şimdi, üzülmekle kalmayıp derin bir depresyona girmiş ve ayakta kalabilmek için Adam'ı ve onun çocukluk neşesini yağmalamış olabileceğini düşünüyordum. Bu düşüncelerimi Adam'a aktardığımda, sözlerimin onda bir karşılık bulduğunu gördüm.

Adam, kendisini yutacak kara bir deliğin içine düşer gibi hissettiğini söyledi. Orada hiçbir şey yoktu, ama Adam gene de ele geçirilmiş durumdaydı. Fizikten alınmış bu metafor ilgimi çekti, çünkü kara delikler her şeyi içlerine çekerler. Kara delikler ışık yaymaz ve her şeyi emerler. Kara delikler hiçbir şey üretmezler. Adam'ın beni sömürgeleştirme girişimi de bu metaforu destekliyordu. Kendi duygusal alanı içinde yer alan her şeyi yakalıyor, içini boşaltıyor ve silindir gibi eziyordu, fakat hiçbir şey içindeki boşluğu doldurmuyordu. Kendi deneyiminin duygusal çekirdeğinde Adam yapayalnızdı; anlamdan yoksun, korku ve kaygıyla dolu.

Bu kadar güçlü parçalanmışlık duygularıyla karşı karşıya gelince, Adam istemsizce sarsılmaya başladı. Erken boşalma sorunu, şimdi de bu sarsılmalar ve bu ezici boşluk duygusu, yıkılarak yerle bir olan bir gökdelenin psikolojik eşdeğeri gibiydi. Her taraf psişik döküntüyle kaplıydı; kimi yeniden kullanılabilir durumda, kimisi ise artık gereksizleşmiş olan koca koca molozlar ve silinip süpürülmesi gereken yığınlarca toz. Bu enkazın altından neler çıkacağını bilmiyorduk. Ne zaman kendi içindeki bu yeri sezecek olsa Adam'ın hemen yeni bir aşk aramaya kalkışması şaşırtıcı değildi. Başka insanların özel alanlarına kanırtarak girmeye bu kadar düşkün olması şaşırtıcı değildi. Lokantasında güzel bir estetik yaratmaktan, yemek pişirmekten bu kadar hoşlanması şaşırtıcı değildi. Adam çaresiz bir beslenme ihtiyacı içindeydi. İnsanlarla bağlantı kurmaya, kendi içindeki çölden uzakta kendisine bir yuva bulmaya şiddetle ihtiyacı vardı.

Bu ıssızlık manzarası önümüzde serili dururken, Adam'ın benimle flört etme dürtüsüne kapılması kaçınılmazdı. Adam'ın rahatlamaya ihtiyacı vardı ve henüz yeni bir şeyin gelişmesine fırsat kalmadan, kendi bildik yöntemlerine geri dönerek depresyonunun içinden sıyrılmaya çalışacaktı. Ne var ki bu girişimlerin inandırıcılığı gitgide azalıyor ve bunlara derin bir hüzün eşlik ediyordu. Adam'ın kendisi için kurmuş olduğu hayata birlikte gözlerimizi dikmiş bakıyor ve Adam'ın içindeki boşluk duygularıyla karşı karşıya geliyorduk.

Yaz ayları boyunca, terapinin nasıl bir dönemece gireceğinden emin olamadım. Adam, o soğuk, kasvetli yerde inatla durma cesaretini gösterebilecek miydi? Hiçlik duygusunun paniğiyle yaşayabilecek miydi? Onun yanında olduğumu bilerek, fakat benim varlığımı bir tecavüz, bir sınır ihlali gibi algılamadan o yalıtılmışlık duygularına yeterince uzun süre katlanabilecek miydi? Eğer bunu yapabilirse işin zor kısmını atlatmış olacağını biliyordum. Bunu yapabilirse, korktuğu şeyle bir ölçüde yüzleşmiş olacaktı. Sonrasında artık kendi içinde büyümeye başlayabilirdi. O güne kadar sonunda hep başkalarını acıtan ve kendisine de yarar getirmeyen biçimlerde kullandığı sevilesi yanları ve nitelikleri belki de dünyaya saldırma-

sına yarayan silahlar ve cephaneler olmaktan çıkacak, üretici ve kolaylaştırıcı unsurlara dönüşecekti.

Sonbahar yaklaşırken, Adam'a duyduğum saygı artmaya başladı. Gerekenin ne olduğunu anlamışa benziyordu. Bana ya da bir başkasına âşık olmanın, hayatının şu noktasında sadece sorunlarından kaçmanın bir yolu olduğunu fark etmişti. Macera ve kaygıyı uzun ve soğuk bir depresyonla değiş tokuş ediyordu. İçindeki boşluk onun için öldürücüydü. Çalışmaya devam ediyordu, fakat baştan çıkarılacak bir kadın olmadan işi de ona rutin ve anlamsız geliyordu. Hiçbir şeyin ucundan tutamıyordu. Hayatında kendini gerçekten iyi hissettiği anlar, hatta küçük sevinçler bile yoktu, sadece katıksız bir acı ve korku vardı. Onu mutfakta çalışırken gören dostları, eski taşkın coşkusunun yerini ayrıntıcı bir titizliğin aldığını fark ediyorlardı. Yürek burkucu bir dönemdi.

Çok acı çekmesine ve özgüveninin derinden sarsılmış olmasına rağmen, Adam'ın benim varlığımı hissettiğini ve bana güvenebileceğini bildiğini sezinliyordum. En sonunda, ayrı yönlere doğru çekmek yerine birbirimizi anlamaya başlamıştık. Adam'ın acısı yüreğime işliyordu ve o da etkilendiğimi hissediyordu. Yaşadığı depresyon ve içindeki boşluk gizli saklı değildi, önümüzde apaçık yatıyordu. Adam tek başınaydı, korku içindeydi, fakat yapayalnız değildi. Birisi sonunda ona ulaşmıştı.

Adam'ın depresyonu ve boşluk duygusu birkaç ay daha devam etti. Bir deliğin içindeydi, ama onun için ne kadar zor olsa da, doğru olan buydu. O kadar uzun zamandır hissettiği şey artık inkâr edilmiyor, tersine dışarı vuruluyordu. Kendi acısından kaçmak için başkalarının üstüne çılgınca çullanmaktan vazgeçince, içindeki boşluğa katlanmayı öğrenmişti. Durumu tanımaya ve kabullenmeye başlamasıyla birlikte bu boşluğun yerini bir durgunluk almıştı ve zaman içinde istikrarlı ve güven verici bir ruh haline dönüşecekti.

Aramızdaki bağlantının sahiciliği giderek Adam'ın kullanabileceği bir şeye dönüşerek kristalleşti. Onu olanca çıplaklığı içinde görmekte oluşumu kabul edip özümseyebiliyordu ve ona duyduğum ilgi ve meraktan etkileniyordu. Yavaş, çok yavaş adımlarla, ikimiz arasında ve Adam'la başkaları arasında baştan çıkarmaya

değil de bağlantıya dayalı bir ilişki kurulabilecekti. Adam dalgın ve düşünceli bir ruh haline bürünmüştü. Performans kaygısı duymaksızın, "vermek" zorunda kalmaksızın kendinden yaşça büyük bir kadınla birlikte olma deneyimini yaşıyordu. İçindeki dehşetli terk edilme korkusuyla, kadınlara duyduğu nefretle, onlar üzerinde iktidar kurma gereksinimiyle ve geçmişte bunun için kullandığı yöntemlerle yavaş yavaş yüzleşmeye başlamıştı. Bütün bu temalar aramızdaki ilişkide sırasıyla ortaya çıktı, fakat daha önce ilişkimizin her noktasına işlemiş olan erotik fanteziler kadar dramatik bir biçimde değil. Bana duyduğu nefreti, onu başımdan atabileceğim korkusunu, benim üzerimde iktidar kurma arzusunu kabullenmek ve araştırmak benim için zor olmadı. Bununla başa çıkmak oldukça kolaydı. Her terapinin en bildik kısmıydı bu. Beni asıl zorlayan, beni kendi duygularımla o kadar dramatik bir şekilde yüzleştirip Adam'ın cazibesinin neden bu kadar zorlayıcı olduğunu anlama çabasına iten, erotizm etrafındaki gündemimiz olmuştu. Bu arada seks de, kadınlara duyduğu ilgi de hâlâ Adam'ın aklındaydı, ama artık bu, hayatının kendisi olmaktan çıkıp hayatının bir parçası olmaya başlamıştı.

Fırtınasız bir yolculuk değildi bu. Adam, karizmasını yitirmekten, toplum içinde başarıyla yararlandığı gösterişli tavırlarının kendisini terk etmesinden korkuyordu. Eskiden olduğu kişi ile, şimdi kendisi olarak bilmeye başladığı kişinin nasıl olup da tek bir insan halinde kaynaşabileceğini anlamakta zorluk çekiyordu. Adam'ın içinden bir kırık hattı geçiyordu ve Adam iki yakayı birbirine nasıl bitiştireceğini bilemiyordu.

Benim kafamda ise durum çok daha açıktı. Adam içeriden dışarıya doğru bir büyüme yaşıyor, eski becerilerinin bir kısmını yeni bir temel üzerinde bir araya yığıyordu. Ne kadar büyük bir azap içinde olduğunu, bunun içinden çıkmakta ne kadar zorlandığını; yeni yanının işe yarayıp yaramayacağından ve yarasa bile, günün birinde kendisinin eski yanlarıyla birleşip birleşmeyeceğinden emin olmadan bunca şeyi riske atmış olmanın dengesini ne kadar bozduğunu görebiliyordum. Adam'ın kafası ve kendisi hakkında düşünme biçimi hoşuma gidiyordu, çünkü düşünceleri eskisine gö-

re esnekleşmiş gibiydi. İnsanların başını döndürüp paldır küldür hayatlarına dalmaya yönelik ilgisi azaldıkça, kadınları kovalamayı bırakıp, kendi gereksinimlerinin neler olduğunu ve onunla gerçekten temas edecek şeyin ne olduğunu anlama çabasına girişmişti.

Bahara doğru Adam, otuz dört yaşında bir televizyon yapımcısı olan Karen'la tanıştı. Onu tanıdığım günden beri ilk kez, kendisine ölçülü tepki vermiş bir kadını seçmişti. Adam seksten değil, onun için hissettiklerinden korkuyordu. Hiç vakit geçirmeden onunla bir yuva kurmak, el ele yürümek, hep onun yanında kalmak istiyordu. Bu türden yalın sevecenlik duygularına alışık değildi; o, dramlara, ayartmalara, sorunlara, sınır ötesi durumlara alışıktı. Şimdiyse onu korkutan, aralarındaki ilişki için hissettiği masum ve umutlu duyguydu.

"Kendime güvenebilir miyim, doktor? Yarın da böyle hissetmeye devam edecek miyim? Ya ondan sonraki gün?"

Alameti farikası olan ayak oyunları ve kesip biçme faslı olmadan sevecenlik duygularını ayakta tutmayı başarıp başaramayacağı konusundaki bu kaygısı beni etkilemişti. İnsan hangi konularda güçlük çektiğini biliyorsa, o konularda yeni uzlaşımlar yaratmaya doğru büyük bir adım atmış demektir.

Karen iyi bir seçimdi. Ne Adam gibi yakınlaşmaktan korkuyordu, ne de yolun devamında tecrübesizdi. İyi bir birliktelik sürdürdüğü kocası iki yıl önce ölmüştü. Altı yaşındaki kızıyla birlikte hayata devam etmeye, arkadaşlarının ve ailelerinin desteğiyle çevrelenmiş olarak kendi kederlerinin çatlaklarında yaşamaya çalışıyorlardı. Adam onun için bir sürpriz olmuştu. Onunla yeni bir birlikteliğe henüz hazır olmadığını düşündüğü bir sırada tanışmıştı ve Adam'ın taze bir tepki verebilmesini mümkün kılan da belki Karen'in kendisine ümitsizce ihtiyaç duymadığı halde ilgi duyabilmesi olmuştu. Birbirlerine takıntılı bir şekilde değil de, heyecanlı bir ruh hali içinde kapılmışlardı. Adam ona duygusal olarak el koyma arzusu duymuyor, sadece onun yanında yatmak, onunla konuşmak, onunla ve kızıyla evcilik oynamak istiyordu. Sevişirken, Adam'ın daha önce varlığını bile bilmediği derinlikte bir buluşma yaşıyorlardı. Daha önceleri insanlara ulaşmak için kullandığı psikolojik ve

fiziksel egzersizlerin yerine, şimdi kendini zahmetsizce Karen tarafından sarmalanmış buluyordu. Onu, başka hiç kimsenin yapamayacağı gibi düzmesi gerekmiyordu. Böyle bir düşünce şimdi Adam'ı irkiltiyordu. Halinden hoşnut, kendi içinde güvende, Karen'la ve Karen'ın içinde güvende, yanında öylece yatıyordu.

Birlikte harika bir altı ay geçirdiler. Sonra Karen'ın kızı bir kaza geçirdi. Aslında sıradan bir bisiklet kazasıydı, fakat Karen'ı yatıştırmak olanaksızdı. Jessie'nin hastanede yattığı ve sonra da dizi için fizyoterapi gördüğü süre boyunca Karen perişan durumdaydı. Derin bir sarsıntı geçirmiş, bir kez daha hayatındaki belirsizliklerle yüz yüze kalmıştı. Önce kocasını kaybetmişti, şimdi de kızı bacağını sakatlamıştı. Karen'ın sıkıntısını hafifletmek mümkün değildi.

Bu zor dönemde Karen, yüreğiyle ve omzuyla yanı başında olan Adam'a yaslanıyordu. Ancak Adam onun kendini iyi hissetmesini sağlayamıyordu ve bunun onu ne kadar yıprattığını görebiliyordum. Jessie ilk sakatlandığında ve Karen ilgisinin bir bölümünü Adam'dan kızına aktardığında o da kendi kişisel savaşımını vermişti. Karen zamanının tümünü hastanede geçirirken, Adam kendini birtakım kadınlarla sohbet etmek üzere restoranın barına doğru yürürken buluyor, bir süredir kullanmadığı bir yetenek gibi tılsımını yeniden parlatıyordu. Vitesi otomatik pilota takmış, eski bir rahatlatıcıyı arıyordu. Ne var ki yarım saat sonra kendini tükenmiş hissediyordu. Artık onu istediği bir yere götürmeyen bir şey yapmakta olduğunun farkındaydı. Karen'ın kaybını hissetmenin, kendisine bir oyalanma biçimi yaratmaktan daha iyi bir yol olduğunu anlamıştı.

İki seans arasında Adam, rüyasında Karen tarafından terk edildiğini gördü. Rüyada Karen restorana giriyor, mutfakları boşaltıyor, Adam'ın tariflerini çalıyordu. Karen neden Adam'ı soyuyordu? Anlaşılır gibi değildi. Sonraki sahnede Adam kendi tariflerinden bir şeyler pişiriyor ve kanser hastası olan bir teyzesine yediriyordu. Teyzesi iyileşiyordu. Karen da onu terk etmeyeceğini söylüyordu.

Bu rüya Adam'ı çok sarsmıştı. Rüyadaki Karen'ın yaptıkları Karen'ın gerçek kişiliğiyle o kadar ilgisizdi ki, Adam bu rüyayı

kendi arka bahçesinden gelen bir mesaj olarak görüyordu. Karen'ı neden bir çapulcu rolünde gördüğünü anlayamıyordu. Neden Karen, Adam teyzesini iyileştirince onun yanında kalabiliyordu?

Bu rüya, o ana kadar duygusal olarak kavrayamamış olduğumuz bir şeyi anlamamıza yardım etti. Şimdi, çok erken yaşta küçük bir erkek olmaya zorlandığı, annesinin sorunlarını çözerek onun hayatını kolaylaştırmaya teşvik edildiği yolundaki teorimiz doğrulanmıştı. Annesi ayakta kalabilmek için onun bütün enerjisini ve canlılığını elinden almış, fakat stoklarını yenilemek için hiçbir şey yapmamıştı. Kendi yolunu bulma çabası içinde Adam, kadınlara hizmet veren ve onların başını döndüren biri haline gelmişti. Ancak bu dengesiz bir kendilikti, çünkü kendine ait kaynakları yetersizdi. Yakıtı tükendikçe, tıpkı annesinin kendisine yaptığı gibi o da başkalarını soyup soğana çeviriyordu. Kendini onlar için vazgeçilmez kılıyor, böylece istendiğini ve kendisine ihtiyaç duyulduğunu hissediyordu. Karen'ı teselli edemeyişi ve terk edilmişlik duygularından kurtulamayışı onu altüst etmişti. Rüyasında, çocukluk sıkıntılarına ve annesiyle arasında biçimlenmiş olan ilişki örüntülerine geri dönmüştü. Ama sonra Karen'ın sağaltıcı güçleri olduğunu, onca zamandır bilinçdışını doldurmuş olan o hırsız kadından ibaret olmadığını görmüştü.

Bunu fark etmek Adam'ı heyecanlandırdı. Kendine, onu gerçekten de besleyen ve kaldırıp atmak istemeyeceği bir kadın seçmişti. Bu bilgi, Karen'a yardımcı olamayışının hüsranıyla yan yana duruyordu. Bu onun için zor ve burun sürtücü bir deneyimdi. Karen için dünyayı yerinden oynatabileceği yanılsamasından istemeye istemeye vazgeçiyordu ve bu hiç kolay değildi. Gerçi Karen'ın ondan böyle bir şey beklediği yoktu. Mantıklı bir kadındı ve bunun mümkün olmadığını biliyordu. Kendi acısının içinde duruyor, Adam'dan anlayıştan başka bir şey beklemiyordu.

İlk başta Adam Karen'ın destek çağrısını bir talep olarak algıladı. Zaten kısmen de bir talepti, ama başka türden bir talep. Karen Adam'dan sabırlı olmasını ve o kendi korumacılığının sınırlarıyla mücadele ederken yanı başında durmasını istiyordu. Adam'a eskisi kadar çok zaman ayırmıyordu. Fakat ilişkiyi bitirmek gibi bir niye-

ti de yoktu. Başlangıçta Adam bu zor durumu kendi bildiği dile tercüme etmişti, çünkü bu ona babası ve annesi tarafından terk edilişini hatırlatıyordu. Kendini düşmüş hissettiği zaman bardaki kadınları yağmalayarak kaygısını yatıştırmaya çalışıyordu. Ama bu işe yaramıyordu. Kendini daha da kötü hissetmesine yol açıyordu. Bunun üzerine yeniden kendine dönüyor ve Karen'ın ilgisini kızına yöneltmiş olmasının yarattığı panik duygusuyla başa çıkmak için gerçekten hissettiği duyguların içinde kalıyordu.

Gördüğü rüyaya ve kendi içindeki değişimlere karşı duyarlılığı, birlikte yürüttüğümüz çalışmanın son parçasını da yerine oturtmasına yardım etti. Adam, bir başkası acı çekerken onun yanında durmayı, kullanıldığı korkusuna kapılmadan sonuna kadar ona eşlik etmeyi öğrendi. Böylece Karen'la aralarındaki bağı ve yakınlığı korumayı başardılar. Karen'ın sorununu çözemiyor olmak Adam'ın canını sıkıyordu, fakat Karen'dan ya da kendisinden kaçma ihtiyacı da duymuyordu. Artık kendi duygusal hayatını yaşıyordu ve karşısına çıkan gerçek sorunlarla baş edebilecek güçteydi.

Dudaklarım memnun bir gülümsemeyle kıvrılırken, rezenelerimi doğramaya devam ettim. Yolculuğumuz nasıl korkunç bir kasırgayla başlamıştı! Bütün o erotik fanteziler nasıl da gelip geçici çıkmış, fakat Adam'ın bende harekete geçirdiği şeyi kişisel olarak irdelemekte ne kadar vazgeçilmez bir rol oynamıştı. O günlerde Adam'ın kendisinin "en iyi yüzü" olarak gördüğü şeyle kurduğum ilişki sayesinde, onun benliğinin merkezinde yatan dehşeti ve soğukluğu anlama fırsatı bulmuştum. Bu ilişki bana, Adam'ın sorunlarının nerede yattığına ilişkin bir bakış açısı kazandırmıştı.

Birlikte yaptığımız çalışma boyunca sık sık aklımdan geçirdiğim gibi, eğer terapiyi yarıda kesmiş olsaydık, eğer hissettiğim erotik duygular beni çok korkutmuş ya da Adam anlaşılmadığını düşünerek terapiyi bırakmış olsaydı, birkaçını kendi çalışmalarım sırasında tanıdığım, daha çoğunu da kadın hastalarımdan duyduğum pek çok başka erkek gibi Adam'ın da kendinden mahrum edilmiş bir insan olarak yanımdan ayrılmış olacağını düşündüm. İçlerindeki boşluk yüzünden birer psikolojik terörist olmaya itilen, önce başını döndürüp sonra yüzüstü bıraktıkları kadınlarda yaratabildikle-

ri sevgiden beslenen, başkalarını ele geçirme ve mağlup etme döngüsünü sonsuza kadar tekrarlamak zorunda olan erkeklerdi bunlar. Adam artık bu kadere tutsak değildi. Kendi içindeki boşluğun dondurucu soğuğuyla yüzleşerek, daha büyük bir risk almıştı. Adam'ın penisi, ona daha zengin olasılıklar sunmakta artık yetersiz kalan bir yaşam biçiminden onu çekip uzaklaştırmıştı.

II
Belle

Bir konsültasyon için aradığında sesi çekingen ve kararsızdı. Randevu defterim doluydu. Ama sesindeki o kırılgan hava her nedense merakımı uyandırdı ve sonraki cuma günü için ona bir randevu verdim.

"Teşekkürler, çok teşekkürler," dedi ona kapıyı açtığımda. Otuzlarının başlarında, insana kimsesiz bir çocuğu hatırlatan, ufak tefek bir kadındı. "Çok zor durumdayım," dedi daha poposu sandalyeye değmeden. "Hiçbir şey yolunda gitmiyor. Altüst olmuş durumdayım. Hayatım tamamen tıkandı."

Koyu mavi iri gözlerini üstüme çevirip, koyu renk parlak perçemlerinin altından kaçamak bir bakış fırlattı. Baştan çıkartıcı gözlerdi bunlar; bütün ilginizi ona yöneltmeniz için size yalvarır gibiy-

diler. Ben de bu çağrıya uydum.

"Aslında durum daha da kötü. Bir kısırdöngünün içinde sıkışıp kaldım. Çıkış yolu bulamıyorum. Bir şeyler yapmam gerek."

Belle otuz iki yaşındaydı. Okulu bıraktığından beri aklına estiği gibi yaşamıştı. Ailesinden bir an önce uzaklaşma isteğiyle on yedisindeyken Londra'ya gelmiş, bir süre çocuk bakıcılığı yapmış, sonra müzik işine bulaşmış, önemsiz birkaç moda dergisine poz vermiş, kızlardan oluşan bir müzik grubunda şarkı söylemişti. Hayatından şikâyetçi değildi, hatta memnundu. Parasızlık çektiği dönemlerde kendisinden çok yaşlı adamlarla kurduğu birkaç ilişki sayesinde ayakta kalmayı başarmıştı. Uyuşturucu ve seksle dolu bu hızlı hayat onu geleceği üzerine düşünmekten alıkoymuştu. Zaten kim yirmili yaşlarında geleceği düşünürdü ki? Sadece sünepeler ve kariyer düşkünleri. Belle'in ise bu gibilerle hiç işi olmazdı.

Ona çekici bir hava katan kırılgan görünümü ve telefondaki kararsız hali, hayatın yanlış tarafında gereğinden uzun süre demirlemiş bu yılgın genç kadın tablosuyla hiç mi hiç uyuşmuyordu.

Belle, Yeni Zelanda'daki South Island adasının güneydoğu sahilinde bir liman kenti olan Dunedin yakınlarında doğup büyümüştü. İskoçyalı bir baba ile İngiliz bir annenin üç kızından ikincisiydi. Dunedin alabildiğine bunaltıcı bir yerdi. Belle'in babası, ailede varlığıyla yokluğu belli olmayan bir adamdı; ailenin sorumluluğu, hayata küsmüş, her şeye kusur bulan bir kadın olan annesinin üstündeydi. Kocası bir İngiliz firmasının Yeni Zelanda bürosunun başına getirilince Londra'dan kopmak zorunda kalmıştı. Çocukların doğumundan sonra öğretmenliği bırakmış ve bir daha da istediği bir şeyi yapma fırsatını hiç bulamamıştı. Dunedin'de kendini yabancı hissediyor ve Londra'yı özlüyordu. Belle ve ablası asi yaradılışlı, zapt edilmesi güç çocuklardı. Dunedin'deki bir avuç kafe ve diskoda bir süre oyalandıktan sonra, genç erkeklerin ve maceranın daha bol olduğu Wellington ve Auckland gibi daha büyük şehirlere yönelmiş, önlerine çıkan her türlü maceraya atıldıktan sonra Yeni Zelanda'ya sığamaz olmuşlardı.

"Her neyse, size bütün bunları anlatıyorum çünkü ruh doktorları böyle şeylere önem verirler, hem ayrıca sorunum da bunlarla il-

gili olsa gerek, ama doğrusunu isterseniz ailem benim için artık çok gerilerde kaldı, annemle babam hiç aklıma gelmiyor desem yeridir. Ablam burada yaşıyor, en küçüğümüz Marie'yle de zaten aramız hiçbir zaman iyi olmamıştır."

Belle, enerjiyle dolu ama bu enerjiyi nasıl kullanacağı konusunda hiçbir fikri olmayan bir kadındı. O kırılgan görünümüne rağmen, kendini daha geleneksel bir genç kadının ödünü patlatacak durumlara sokmuştu. Ne var ki başına açtığı dertler rastlantısal değildi. Belle'in hayat tarzı böyleydi. Sendeleye sendeleye bir açmazdan öbürüne sürüklenirken, hayatındaki sorunlar bir araya gelerek ona bir amaç duygusu kazandırıyordu. Belle'in varoluşu atlattığı badireler üzerine kuruluydu.

Hayatının her alanında soruna rastlamak mümkündü. Başından birden çok istenmeyen hamilelik geçmiş, birkaç kez evsiz barksız ortada kalmıştı; sık sık parasal sıkıntıya düşmüş ve arkadaşlarıyla ciddi sürtüşmeler yaşamıştı. Belle her zaman bir krizin ortasındaydı ve o sıralar yakınında kim varsa derin bakışlı mavi gözlerini onun üzerine dikerek kurtarılmayı bekliyordu. Benimle olan ilk randevusuna gelirken önce yolunu kaybetmiş, sonra da araba anahtarlarını düşürmüştü. Böylece, yaklaşık yarım saatlik bir gecikmeyle içeri girdiğinde, daha şimdiden acilen çözmemiz gereken bir sorunla karşı karşıya kalmıştık.

Belle, bu heyecanlı oyuna benim de katılacağımı ve ona yardım edeceğimi düşünüyordu. Aslında makul bir beklentiydi bu. Ne var ki terapide geçerli olan ilişki kuralları, insanlar arasındaki olağan ilişkileri yöneten kurallardan farklıdır. Belle'in yaşamına ve yaşadığı krizlere ilişkin bu özet bilgiyi aldıktan sonra, eğer onun çağrısına uyarak ona yardım etmeye kalkarsam, örneğin onunla birlikte anahtarını aramaya girişir ya da ona arabamın yol yardım kartını verirsem, belki de terapinin başarmaya çalıştığı şeyin üzerinden atlayıp geçmiş olacaktım. Aramızdaki ilişkiyi henüz farklı bir temele oturtamamışken Belle'in alışkın olduğu kurtarılma senaryosuna uymuş olacak, böylece hayatındaki krizlerin altında nelerin yattığına yönelik bir irdelemeyi tamamen devre dışı bırakacaktım.

Kendimi dizginlemeye çalıştım. Belle'in gözle görülür çaresiz-

liği, içimde onu bu son sıkıntıdan kurtarma isteği uyandırıyordu.[1] Ama hayatının kesintisiz bir sorunlar dizisinden ibaret olduğunu öğrendiğim için, asıl yapmam gereken, sanki hiç böyle bir şey olmamış gibi Belle'in sorununu ortadan kaldırmak değil, kendi yarattığı bu sorunu kendisinin çözmesine yardımcı olmaktı. Bu yaklaşımın riskli bir tarafı vardı; onu alışık olmadığı biçimde uzayıp giden bir hüsran duygusuyla baş başa bırakacaktım ve Belle belki de bir daha hiç dönmemek üzere çıkıp gidecekti.

Öte yandan, işe yaraması halinde bu yaklaşımın faydası, ona terapötik ilişki hakkında bir fikir vermesi olacaktı. Sorununu hemen oracıkta çözmektense kayıp anahtarların verdiği rahatsızlık duygusunu bir süre yaşaması onun için daha yararlı olacaktı. Niyetim ona zalimce davranmak değildi; sadece, bir sorundan öbürüne sürüklenip durmasına yol açan süreç hakkında anlamam gereken önemli bir şey olduğunu düşünüyordum. O anda görebildiğim kadarıyla, Belle'in kimliği bu krizlerden oluşur gibiydi. Belle hakkında yoğun kuramsal değerlendirmeler yapmak için henüz çok erkendi; ama bu krizler, anlayabildiğim kadarıyla, Belle'in kendisiyle ilişkide kalma yoluydu. A noktası ile B noktası arasında kalan yaşam dilimlerini bu krizler yardımıyla adlandırıp ayırıyor, bunlar onu tamamen sürüklenip gitmekten alıkoyan birer çapa işlevi görüyordu.

Böylece kayıp anahtarlar ikimizin arasında kalakaldı. Belle'in gecikmesi yüzünden seans süresinin kısalmış olması, üzerimde onu rahatlatmak için duyduğum baskıyı artırıyordu. Belle'in hayal kırıklığına uğradığını seziyor, beklentilerine uygun davranmayışım karşısında neredeyse şaşkınlığa kapıldığını hissediyordum. İnsanlar ona her zaman yardım etmişlerdi; oysa ben, profesyonel olarak ona yardım etmekle görevlendirilmiş kişi, önümüzde duran sorunu görmezden geliyordum.

Tutabileceğim bir başka yol, kayıp anahtarların ne anlama geldiğini araştırmak, başlı başına bunun üzerine odaklanarak neye işaret ettiğini anlamaya çalışmak olabilirdi. (Terapiye gelme konusun-

1. Sandler, J. ve Sandler, A. (1984), "The Past Unconscious, the Present Unconscious and Interpretation of the Transference," *Psychoanalytical Inquiry*, 4: 367-400. Sandler, J. (1976), "Countertransference and Role-responsiveness," *International Review of Psychoanalysis*, 3: 43 – 7.

daki kafa karışıklığına mı? Bir metafor olarak kaybolmuşluğa mı? Kim olduğu sorusuna cevap olacak anahtarı bulmakta yardıma ihtiyacı oluşuna mı?) Bu da akla yakın bir yoldu, ama benim daha çok ilgimi çeken, Belle'in içine düştüğü kriz durumlarının, birer noktalama aracı olarak, kendi kimliğine ait referanslar olarak ve başkalarıyla ilişki kurma fırsatları olarak nasıl iş gördüğüydü. Yorum yapmamanın bize daha çok şey öğreteceği kanısındaydım.

Eminim, terapiye yabancı olan kişiler fazla ince eleyip sık dokuduğumu düşünecekler. Bu kadar müşkülpesent davranmasam, bu kadar terapötik titizlik göstermesem ve hemen telefona sarılıp Belle'e yardım etsem ne kaybedecektim? Ne var ki, anlamaya çalıştığım şeylerden biri de, Belle'in bu tür krizlere gösterdiği tepkilerin doğasıyla ilgiliydi. Bunlar yinelenen ve törenselleştirilmiş nitelikte tepkiler miydi, yoksa Belle, eline fırsat verildiğinde, yeni durumlara uyum sağlayabiliyor muydu? Hemen müdahale edip onu kurtarmazsam bunun nasıl bir sonucu olacaktı? Benim davranışımın onun beklentileriyle örtüşmemesi durumunda Belle yeni bir davranış biçimi geliştirebilecek miydi? Psikolojik açıdan ne ölçüde esnekti ve bu esneklik kendini hangi biçimlerde gösterecekti? Yaşadığı krizlerin her zaman belli bir kalıba uyması mı gerekiyordu? Karşısındaki kişiden farklı bir tepki almak ilgisini ve merakını uyandıracak mıydı? Bu tepkiyi gözardı etme ve yok sayma yoluna mı gidecekti? Yoksa, durumun gerektirdiği yeni koşullara göre kendisini ayarlayacak mıydı?

Bir terapist görüşme odasında biriyle ilk kez karşılaştığında, o kişinin söz ve davranışlarını çok sayıda süzgeçten geçirir: Karşısındaki kişiyi dinler, hisseder, sezer, değerlendirir, sorgular ve irdeler. Aldığımız eğitim bize, aynı anda birçok deneyim düzeyiyle (psişe içi yaşantılar, savunmalar, duygulanımın doğası, ifade zenginliği, derin düşünme kapasitesi) ilgilenmeyi ve Freud'un dediği gibi, aldığımız sinyalleri çözmek için tıpkı bir radyo alıcısı gibi kendi kendimize odaklanmayı öğretir. Anlatılan şeyleri o kişinin özgeçmişiyle ve kendini sunma biçimiyle bağlantılandırmak ve kişinin iç dünya-

sına ilişkin geçici bir harita oluşturmak, tıp doktorunun steteskopla, tansiyon aletiyle ve idrar tahliliyle yaptığı şeyin terapideki eşdeğeridir. Tıbbi müdahalede olduğu gibi bunlar da kabataslak, yüzeysel işaret taşlarıdır, ama bir insanı tanımak için gereken ve kimi zaman yıllar alan süreçte vazgeçilmez bir yerleri vardır. Hastanın öznel yaşantısı tedavi süreci açısından çok büyük önem taşıdığı için, terapist, hastanın alışkanlık haline gelmiş tepkilerinin esneklik derecesini saptamanın yollarını arar. Elbette esneklik ya da katılık diğer faktörlerden soyutlanmış olarak tek başına bir şey ifade etmez. Buna bakarak tutarlı sonuçlar çıkarma olanağımız yoktur. Aşırı bir uyum yeteneği terapistin bakışıyla hastanın esneklikten yoksun olması kadar endişe verici bir durumdur. Gene de, kişinin sınırlarını zorlayabilme yeteneğine ne ölçüde sahip olduğu önemli bir sorudur ve konsültasyon sırasında, terapinin o kişi için yararlı olup olmayacağını saptamaya yarayan ana eksenlerden birini oluşturur.

İşte bu yüzden, Belle'in kayıp anahtar sorununa onun alışık olmadığı bir biçimde yaklaşmak istiyordum. Terapi süreci, potansiyel anlamlarla yüklü anlarla doludur. Bu gibi anlarda terapist başka türlü bir buluşma noktası yakalayarak, hastanın beklentilerine uymayı reddederek ona kendisini başka bir gözle görme fırsatı sunar. Bu anlar alışkanlık çemberinin kırıldığı ve kişinin derinlemesine düşünmeye itildiği anlardır. İlk seansta bu yaklaşıma başvurmak bir kumardır; ama Belle'in kendisi için çizdiği savruk portreden yola çıkarak ona başka bir seçenek sunmak, amaç yönelimli bir insan gibi davranma şansını vermek ve bu noktadan nerelere gidebileceğimizi görmek istiyordum.

Belle'in tepkisi, zavallı bir çocuğu hatırlatan gönül çelici çaresizliğine rağmen gerektiğinde kendi kaynaklarını harekete geçirme yeteneğinden yoksun olmadığını gösterdi bana. Kayıp anahtarların yol açtığı rahatsızlık duygusunu yaşamaya hiç niyeti olmadığı açıkça ortadaydı. Benim de ortaya atılıp ona yardım etmek niyetinde olmadığımı iyice anlayınca cep telefonunu çıkarıp polisi aradı ve ara-

basından indikten hemen sonra hırsızların saldırısına uğradığını, anahtarlarını ve çantasını çaldırdığını anlattı. Telefonu kapatınca yüzüme baktı ve en küçük bir suçluluk ya da huzursuzluk belirtisi sergilemeksizin şöyle dedi: "Çantayı da ekledim, yoksa sigortadan para alamazdım."

Görüşme odasında neyle karşılaşacağını hiçbir zaman bilememek, terapiste binlerce farklı türde gerginlik yaşatabilir. Kimi zaman, tanık olmaya davet edildiğimiz şeyleri can sıkıcı, tatsız ya da yersiz bulabiliriz. Elini anüsüne daldırıp tırnaklarına dışkı bulaştırdıktan sonra tırnaklarını kemiren, çocukluğunda tacize uğramış yeniyetme bir hasta bunun üç örneklerinden biridir. Hastaların istemsiz bir şekilde başlarını duvara vurmaları ya da kabuklaşmış yaralarını kaşımaları az rastlanan durumlar değildir. Hastanız kocasına ya da çocuğuna korkunç bir sözlü saldırıda bulunmuş veya hayat arkadaşının onurunu yaralamış olabilir; neticede bu gibi şeyler, onu terapiye getiren nedenlerin bir parçasıdır. Bu nedenle, kendi tepkilerimizle yüzleşmemiz, rahatsız edici, ürkütücü ve hatta nefret uyandırıcı bulduğumuz şeyler karşısındaki duygularımızı sessizce kendi içimizde yaşamamız, sonra şefkatli bir ilgiyle dikkatimizi yeniden hastaya yöneltmemiz gerekir. Aldığımız eğitim ve izlediğimiz temel mantık, önümüzde olup biteni reddetmeyi ya da yargılamayı değil kabul etmeyi ve sorgulamayı gerektirir. Anlaşılması ve yüzleşilmesi gereken şeyler ancak böylesi bir açıklık yardımıyla ortaya çıkabilir.

Terapistin yansız davranması gerektiği doğrultusundaki yoğun ısrarlar da işte bu çerçevede karşımıza çıkar. Çoğu kişi terapötik yansızlığı bir çeşit kayıtsızlık gibi, terapistin hastaya karşı hissettiklerini açıklamasını yasaklayan bir kural gibi görmüştür. Oysa çağdaş psikanalizde bu yansızlık, merak duygusunun ve karşınızdakini algılamaya açık olmanın bir ifadesi olarak anlaşılır. Bu anlayışa göre terapist hastanın davranışları karşısındaki tepkilerini derinlemesine gözlemler, bunları işlemden geçirir ve sonra ilgisini hastaya yönelterek bir sonraki gelişmeye dikkat kesilir. Bir bakıma

terapist, sanki hayatında bir iribaşın kurbağaya dönüştüğünü ilk kez görerek şaşkınlığa kapılan biri gibidir. Bunun uyandırdığı duyguları kendi içimizde bir kenara yazar, bu iki farklı durumu nasıl anlamlandırabileceğimizi kendi içimizde değerlendirir, sonra yeniden hastaya dönerek olacakları beklemeye başlarız.

Terapist bu tür bir yansızlıkla dikkatini yeniden hastaya çevirdiğinde, sürecin bir sonraki aşamasına geçmiş olur. Artık terapötik alışverişe açık durumdadır. Kendisini sarsmış olan şey fark edilip adlandırılmıştır, şimdi sıra teknik değerlendirmelerdedir. Terapist nasıl bir yol izleyecektir? Fark ettiği şeyin sözünü mü edecek, sonraki bir aşamada ortaya getirmek üzere zihninin bir köşesine mi yazacak, hastayı bu konuda konuşmaya, yorum yapmaya mı davet edecektir? Yoksa, görüşme süresinin sonlarına yaklaşmakta olduğumuz o anda benim aklımdan geçtiği gibi, bunun fazla zahmetli bir vaka olduğu duygusuyla hastayı geri mi çevirecektir?

Bir hastayla yapılan ilk görüşmenin sonlarına doğru, her zaman, terapist ile potansiyel hastanın birlikte çalışmak isteyip istemediklerini tarttıkları bir suskunluk anı yaşanır. Bu an, gerek hasta gerekse terapist için önemli bir dönüm noktasıdır. Eğer yeterli yakınlık kurulmuşsa, terapi görmek isteyen hasta seanslara devam etmek isteyecektir. Hikâyesini bir başka kişiye yeniden anlatmak için özel bir istek duymayacaktır. Heyecan, umut, sakınma ve korku gibi duygular arasında uygun bir denge kurulmuş, görüşme saatleri ve ücret konusunda anlaşmaya varılmışsa, potansiyel hasta terapiye başlamaya hazırdır. Çeşitli beklentiler içindeki hastasına göre terapötik süreç hakkında çok daha fazla şey bilen terapist içinse, bu kararı belirleyen farklı bir sorudur. Terapist, karşısındaki kişiye yararlı olup olamayacağını saptamak durumundadır. Bu kişi, terapi için uygun bir aday mıdır?

Terapist bir hastayı kabul edip etmeme kararını verirken o kişiden hoşlanıp hoşlanmadığını da karar sürecine dahil eder, ama bunu gündelik ilişkilerde alışık olduğumuz biçimde yapmaz. Bu tür algılar, terapistin çizmekte olduğu ruhsal portrenin ancak bir parçasını oluşturur. Karşımızdaki kişiyi etkileyici, göz korkutucu ya da çekici bulmuş olabiliriz; onun yakınında olmaktan zevk alır, ondan hoşlanır ya da onu itici buluruz. Belle, zor durumlardan sıyrılma yeteneğiyle beni daha şimdiden şaşırtmıştı. Ona yardım etmeye yanaşmadığımı görünce, işin içine polisi sokup haksız bir sigorta talebiyle durumu kendi lehine çevirmişti. Bir yandan da, Belle'in sorun çözme yöntemi karşısında içimde daha şimdiden tatsız bir duygunun kıpırdanmakta olduğunu hissediyordum. İlişkimizin daha bu kadar başında onun yalanına ortak olmuş olmak beni bir şekilde rahatsız ediyordu. Onunla terapiye devam etmeden önce şu soruya cevap bulmak zorundaydım: Karşısına çıkan sorunları çözmek için neden ilk elde yalana başvurduğunu Belle'le birlikte anlamak için bana gerekli olan empatiyi bir yerlerden bulup çıkarabilecek miydim?

Belle'i terapiye alıp almamaya karar verirken hesaba kattığım bir başka şey de bu uydurma hırsızlık hikâyesinin Belle'in kriz durumlarının ve sürüklenme alışkanlığının aslında neye karşı geliştirilmiş uyum çabaları olduğunu anlamak için gereken geri şifreleme ve yapısöküm süreçlerine girme isteği duyup duymadığımdı. Bu sürece girdiğimizde kendimizi nerede bulacaktık? Seansların bizi hiçbir yere götürmediği, dümensiz bir gemi gibi sürüklenip durduğumuz bir terapi mi olacaktı bu? Belle bana sürekli yalan mı söylecekti? Ya da beni krizlerinin içine çekmeye mi çalışacaktı? Yoksa Belle'in, açıkça tatsız bir durum olmakla birlikte, geliştirdiği adaptasyon çabalarının hayli çirkin birkaç örneğini sergilemiş olduğunu, önümüzdeki bu örneklerden hareketle bir yere varabilirsek ilk düğümü çözmüş olacağımızı ve hatta devamının heyecan verici olabileceğini düşünerek umutlanmalı mıydım?

Belle'e "evet" demeden önce, onunla çıkacağımız yolculukta yolumu kaybetmemek için bir süre tutunmayı istediğim üç şey vardı. Birincisi, Belle'in içine düştüğü krizlerin neye yaradığını araş-

tırmak istiyordum. Bu krizlerin işlevi konusundaki ilk düşüncem doğru muydu? Bunlar gerçekten onu dağılmaktan alıkoyan bir zamk işlevi mi görüyordu? Eğer öyleyse bu zamkın gevşemesi halinde neler olacaktı? Bu zamkı gevşetmek ve daha kesintisiz bir kendilik duygusuna dayalı, daha sağlam bir denge mekanizması kurmasına yardım etmek için nasıl bir yaklaşım benimseyebilirdik? İkincisi, bu krizlerin yaratılmasında rol oynayan bilinçli ve bilinçdışı fantezileri araştırmak istiyordum. Belle neler olacağını hayal ediyordu? Bir başkası tarafından kurtarılmak onun için önemli miydi? Felaketlerden ümitsizce beklediği ama bir türlü ulaşamadığı bir şey mi vardı? Krizlerinin çözülmesinde başka insanlar nasıl bir rol oynuyordu? Onlardan yardım mı bekliyordu, yoksa yaşadığı şeye tanık olmalarını mı? Onların tanıklığı aracılığıyla, kendi duygusal deneyiminin dışsal bir temsilini mi yaratmaya çalışıyordu? Aklımdaki üçüncü şey, kendi görüşme odamda cep telefonunda söylenen yalandı. Bu konuyu nasıl gündeme getirecektim? Bunu bilemiyordum, ama şu ya da bu şekilde bunu yapmak zorundaydım.

Hasta listemde Belle'e yer açmak için kendimi ikna etmeye çalışırken, birlikte yapacağımız çalışmanın bende belli bir heyecan uyandırdığını şaşkınlıkla fark ettim. Bu ilk kısa görüşmede Belle, kişiliğinin merkezi bir parçası olduğunu sezdiğim bir şeyi ortaya koyarak yapmamız gerekeni önümüze sermişti. Bir sonraki ve ondan sonraki krizlerin bütün enerjimizi yutmasına izin vermemeyi başarabilirsem, uzunca bir süre üzerinde çalışmamıza yetecek kadar malzememiz vardı. Belle bir bakıma bize bir iyilik yapmıştı. En baştan beni yalanının içine çektiği için, bu meselenin ikimiz arasındaki alışverişte ortaya çıkmasını beklememe gerek kalmamıştı. Yalan şimdiden oradaydı, bu konuyu hemen ele alabilirdim.

Kişisel ilişkilerde söylenen yalanlar tatsızdır. Durumu kurtarmak için söylenmiş beyaz yalanları belki mazur görebiliriz; ama yalanı alışkanlık haline getirmiş, çıkarları için bile bile yalan söyleyen kişiler çoğu insanı rahatsız eder, çünkü yalan bir hakaret biçimidir. Yalana teslim olmak bizi kirletir. Bize ait olmayan bozuk bir yumurtayı yuvamıza sokuşturarak bizi boynuzlu koca durumuna düşürür. Dostluk ilişkilerinde veya aile içinde söylenen yalanlar

özellikle kınanır ve yalana muhatap olan kişiyi lekelememek için hızla hasıraltı edilir. Buna karşılık ticari yaşamda gerçekleri gizlemek, aldatmacaya başvurmak, ilgilenmez görünüp karşı tarafı yanıltmak pazarlık sürecinin bir parçasıdır. Bu sanat bütün taraflarca kabul edildiği gibi, yalanı ortaya vurmak ve nazlanmak iş hayatının kalkanlarından birini oluşturur.

Psikoterapi, bu iki yaklaşım arasında çok hassas bir denge kurmak zorundadır. Terapist bir yandan ortadaki yalanı karşısındaki bireyin hayatla ilişki kurma yollarından biri olarak görüp kabullenmeli, dolayısıyla bir arkadaşlık ilişkisinde hissedebileceği incinme duygusunu hissetmemelidir. Bir yandan da yalanı, aynı anda hem bir ilginin hem de bir boş vermişliğin ifadesi olarak değerlendirmelidir. Burada terapinin merakla üzerine eğilmesi gereken bir soru saklıdır. Bu kişi neden yalan söyleme gereği duyuyor? Uydurduğu yalanlar ona ne gibi bir avuntu, ne gibi bir çözüm sağlıyor?

Kısacası, eğer Belle'le terapiye başlayacaksam, yapmam gereken şey açıktı. Tanık olduğum yalana şu ya da bu biçimde tepki göstermek zorundaydım. Daha şimdiden içimde Belle'e karşı bir hayranlık uyanmaya başlamıştı; müthiş pratik zekâsı, çoğu insanın çaresizce teslim olacağı ya da yenik düşeceği olayları kendi lehine çevirmekte gecikmeyen düşünce esnekliği az rastlanır cinstendi. Elbette, daha sonra ortaya çıkacağı üzere, ilk elde akla gelen çözümler yıllardır Belle için bir alternatif oluşturmamıştı. Anahtarlarını kaybeden Belle'in çilingir çağırması söz konusu değildi. Bu çok yavan bir yöntemdi, hiçbir macera umudu içermiyor, işin içinden ustaca sıyrılmasına, ancak bu yolla kabul edebildiği yeteneklerini ve cazibesini kendine yeniden kanıtlamasına izin vermiyordu. Ben Belle'in güçlü yanlarını görebiliyor ve bunları kendisinin de hissedebilmesini istiyordum, ama terapi denen şey kendi yetenek ve cazibelerini kendi içlerinde keşfetmenin, kendi kendilerini beslemenin bir yolunu bulmaları için bireylere yardım etmek anlamına geldiğine göre, ortadaki yalanın üzerine eğilmem hayati önem taşıyordu.

Bunu sonraya bırakmaktansa bir an önce yapmaya karar verdim.

"Şu soyulma ve çantanı çaldırma yalanıyla işe başlamamız iyi olabilir, Belle. Gördüğüm kadarıyla bu yaratıcı hikâye seni bir sonraki krizin içine taşıdı ve sana bir çeşit varlık zemini kazandırdı. Bu krizlere neden ihtiyaç duyduğunu anlayabilirsek, yola devam etmemiz kolaylaşabilir."

Belle bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtı, ama sonra vazgeçip sustu. Kendinden emin görüntüsü yerini hafif bir utangaçlığa bıraktı. Gözlerinde küçücük bir rahatlama belirtisi görür gibi oldum ve onu bir daha görüp görmeyeceğimi merak ettim.

Belle salı günü bambaşka bir görüntüyle çıkageldi. Şık giyinmiş, koyu renk saçlarını toplamıştı. Bu sefer karşımdaki yolunu şaşırmış bir çocuk değil, işbilir bir kadındı. Belle vakit kaybetmeden konuya girdi.

"Geçen cuma günü, yaptığım şeyi onaylamadığınızı hissetmiştim. Bunu neden yaptığımı açıklamaya da çalışmayacağım. Ben bir durumdan sıyrılmanın en iyi yolunu bulmakta herhangi bir kötülük göremiyorum."

Değişmiş görüntüsüne geçen seferkinden daha dobra ve kararlı bir tavır eşlik ediyordu. Söylediği şeylerin bir giriş mi yoksa bir sonuç mu olduğunu kestiremiyordum. Sanki benimle atışmayı umar gibi bir hali vardı; ustaca seçilmiş sözcüklerle özgüven tazeleyeceği bir mini krizin çıkmasını bekler gibiydi. Ben konuşmayınca, Belle'in sözcükleri havada asılı kaldı.

Kaygıdan değil, kafasının kendi sözleriyle meşgul olması yüzünden Belle de sessizliği bozmadı. Sonra, kendini savunmayı bırakıp söyledikleri hakkında düşünmeye koyuldu.

"Aslında Susie, ne düşündüğümden ben de emin değilim." Cümlenin sonundaki belli belirsiz tonlama, kendini sorgulamakla meşgul olduğunu doğruluyordu. "Çok tuhaf," diye devam etti, kendi sözlerine şaşırmış görünerek, "ne düşündüğümden emin olmadığım hiç olmamıştır."

Odanın içinde elle tutulur bir canlılık vardı. Belle birkaç dakika boyunca gözlerini benimkilerden ayırmadı, sonra dikkati yeniden ağzından çıkan ilk üç cümlenin içeriğine kaydı.

Onun adına çok büyük sevinç duyuyordum. Durup düşünmek,

psikolojik değişime eşlik eden moleküler faaliyettir. İnsanın kendisini işitmesi yeni bir bilgi biçimidir. Belle'in ne düşündüğünden emin olmadığını kendisine itiraf etmesi cesaretlendirici bir gelişmeydi. Bir bakıma, bu seansın anlamlı anı ortaya çıkmıştı.[2] Bu "emin olmama" halinin şaşırtıcı etkisi üstünde bir süre daha durmak istiyordum. İlk başta fark ettiğim o sözünü esirgemez tavrın yerini, kendine yönelik merak dolu bir sorgulama almıştı. Önümüzdeki sorunu felsefi bir bakışla ele alarak, yalan söylemenin haklı görülüp görülemeyeceğine dair çeşitli argümanlar arasında dolaşıp durdu. Sözünü bitirdiğinde bana ne düşündüğümü sordu, ama cevap vermeme kalmadan aceleyle atıldı: "Ha, tabii. Ne düşündüğünüzü söylemeyeceksiniz, öyle değil mi?" Sonra da gülümsedi.

Bu yorum, terapisti memnun etme ve terapötik kurallara uygun davranma kaygısından çok –zaten bu kuralları ona tam olarak açıklamış değildim– buraya akıl danışmaya gelmiş olmasına rağmen bundan daha ilgi çekici ve köklü bir şeyler keşfetmekte oluşunun yarattığı heyecandan kaynaklanmış gibiydi. Belle, aradığı şeyin bire bir anlamda akıl danışmak olmadığını çabucak sezmişti. Başka bir şeye doğru uzanmaya başlamıştı –kendi kendine açılabilme, kendisi hakkında derinlemesine düşünebilme, kendisini anlayabilme potansiyeli. Daha önce hiç yaşamadığı bir şekilde, kafasında birtakım taşlar yerine oturmuştu. Güzel bir andı bu.

Terapide değişimin doğasını tanımlamak kolay değildir. Neyin değişim sayılacağını tanımlamak bile zordur. Değişim öznel midir? Evet. İnsanın bir özne olarak kendisinin bilincine varmasıyla mı ilgilidir? Evet, (aralıklı) öz farkındalık yeteneği elzem bir koşuldur. Değişimin duygularla ne ölçüde ilgisi vardır? Büyük ölçüde. Belle'in durumunda, kendi çevresinde yarattığı ve onu bir şeyler yapmaya iteleyen güçlü duygulara yol açan gürültülü karmaşa hali, terapi odasında geçici olarak yatışıyordu. Bütün bu gürültü patırtının yerine, başka duygular hissedebilen bir yanını keşfediyor ve bunun sonucu olarak da başka bir bakış açısıyla düşünebiliyordu.

2. "Seansın anlamlı anı" düşüncesi ilk kez Lacan tarafından ortaya atılmıştır.

Seansa devam ettik. Belle onu gerçekten ayıplayıp ayıplamadığımı merak ettiğini söyledi. Arkasından, kendine daha da cesurca bir soru sordu: O, kendini ayıplıyor muydu? Belle'in terapiden yararlanmaya yatkın bir kişiliği olduğu ortaya çıkmaktaydı. Kendine dönük merakı hoşuma gitmişti. O ana kadar Belle'i keyifle izlemenin ötesinde pek fazla bir şey yapmam gerekmemişti.

Daha sonra davranışını haklı gösterme çabalarını sorgulamaya girişti. Psikolojik cesaretinin sonu yoktu sanki. Soyut felsefi çıkarımlar yapmak o kadar zor değildir, ama Belle'in, hem de tek nefeste, kendi sahtekârlığıyla ve ona eşlik eden aklama çabasıyla yüzleşmesi gerçekten etkileyiciydi.

Elli dakikayı doldurduğumuzda, kendimi zihinsel bir maratondan çıkmış gibi hissettim. Acaba Belle'in baş döndürücü bir hızla kendini inceleme konusunda geliştirdiği bu yeni ilgi, kriz durumlarını yaratmak ve çözmekte kullandığı enerji yoğunlaştırma yönteminin daha zararsız bir versiyonu olabilir miydi? Bu bir olasılıktı. Belle aynı enerjiyi kendisiyle kurduğu yeni bir ilişki türüne yöneltiyor olabilirdi. Eğer bu doğruysa, şimdilik bize bir zararı yoktu. Bu konuyu çözümlemek için önümüzde bol bol zaman vardı.

Notlarımı kayda geçirirken, ilk görüşmenin sonundaki izlenimimle o seansın sonundaki izlenimim arasındaki farkın ne kadar büyük olduğu bütün çıplaklığıyla ortaya çıktı. Cuma günü, krizlerin ve yalanların girdabına kapılmış bir kadınla karşılaşmıştım. Kendimi biraz kirlenmiş hissettiğim ve Belle'in beni yalanının içine çekme girişiminden rahatsız olduğum için, o görüşmeden olumsuz denebilecek duygularla çıkmıştım. Şimdi ise Belle beni bir hayli etkilemişti. Bu büyük tutum farklılığı, Belle'in davranış biçimindeki çarpıcı bir değişimi yansıtan bu ani dönüş, durup düşünmeme neden oldu. Bu dönüşte bir sahtekârlık sezilmiyordu, ama insana kesinlikle olağandışı görünüyordu. Burada anlamam gereken bir şey vardı. Bir "ani iyileşme" örneğine tanık olmadığım kesindi; terapinin başlarında pek çok hastanın yaşadığı bir süreç olan bu tepki, kişinin çok güçlü bir yanının, sanki ona neler başarabileceğini göstermek istercesine aniden ortaya çıkmasıyla oluşur ve kişinin kafasında aslında psikoterapiye ihtiyacı olmadığı, kendisine anla-

yışla kulak verecek birini bulmakla bütün sorunu çözdüğü düşüncesini uyandırarak onu psikoterapinin sancılı sürecinden korumaya çalışır.

Hayır, burada söz konusu olan başka türlü bir şeydi. Ya çok uzun zamandır Belle'in içinde kısılıp kalmış olan bir tür zekânın ortaya çıkışına tanık oluyordum, ya da belki oyuna getirilmiştim ve bu ancak kafama dank ediyordu. Belki de her ikisinin bir karışımıyla karşı karşıyaydım.

Bana ailesi hakkında anlattıklarını yeniden gözden geçirerek bir ipucu yakalamaya çalıştım. Belle, geçimlerini sağlamaktan öte ailesiyle pek ilgilenmeyen oldukça marazi ve soğuk bir adam olan babasından son derece acı ve iğneleyici bir dille söz etmişti. Onun, haşin ve aksi insanlar olarak tanımladığı İskoçyalı ailesinden uzaklaşmış olduğuna sevinip durması Belle'i her zaman sinirlendirmişti, çünkü ona göre babası da bu tanıma tıpatıp uyuyordu. Onun, işe gitmek, akşam yemeği için eve gelmek, çimleri biçmek, televizyon seyretmek, annesiyle kâğıt oynamak, Rotaryen toplantılarına katılmaktan ibaret, her dakikası önceden belli, maceradan uzak siyah beyaz hayatına küçümsemeyle bakıyordu. Babasının hayali, emekli olunca North Adası'na yerleşmek ve orada at yetiştirmekti. Belle'e sorarsanız, babasında bu hayali gerçekleştirecek yürek ve beceri yoktu.

Annesi ise zor bir kişilikti: Bir gün sevgi doluyken, ertesi gün son derece acımasız bir sertlik sergileyebiliyordu. Kızlar ne zaman neyle karşılaşacaklarını bilemiyor, korkularının üstesinden gelmek için annelerine aldırmamaya çalışıyorlardı. Bu tutumları, onlara karşı zalimce davrandıktan sonra bağışlanma ve anlayış talep ederek peşlerinden koşturan annelerini çileden çıkarıyordu. Aradığını bulamayınca da, çığlık çığlık bağırmaya başlıyordu. Kız kardeşlerine gelince, ablası Jill, şehirde bir bankada çalışıyordu. Hiç evlenmemişti, çok geniş bir çevresi ve yığınla parası vardı. Belle'le artık pek yakın değillerdi. Belle'e göre ailenin tek "normal çocuğu" Marie'ydi. Bir koyun yetiştiricisiyle evlenmiş, iki çocuğu olmuştu ve ilkokul öğretmenliğine geri dönmeyi planlıyordu. "Ailemle ilgili bu anlattıklarımın hiçbiri o kadar önemli değil," demişti Belle.

Geçmişi çok gerilerde, Yeni Zelanda'da kalmıştı ve Belle bundan kurtulduğuna memnundu.

Genel hatlarıyla Belle'in hikâyesi, üzerinde çalışılacak pek fazla bir şey sunmuyordu. Ailesinde hissettiği hayattan kopmuşluk ve annesinin değişken yapısı, ilgi ve şefkat sunan bir ailenin bağrından kendi kendine ortaya çıkacak bir hayat yerine esas olarak kendisinin yaratacağı bir hayatın Belle için tek seçenek olmasına yol açan koşulları hazırlamış olabilirdi. Belki de ikinci seansta o kadar başarılı bir dönüş yapabilmesinin nedeni, kendini tek başına yetiştirme konusunda gösterdiği beceriyi terapide de gösterebileceğini, kendi kendini yeniden yaratabileceğini kanıtlama çabasıydı. Henüz bir şey söylemek mümkün değildi. Aramızda olup bitenler üzerinde ve kendini değiştirmekte ona "yardım" etmeme izin vermeyi başarıp başaramayacağı konusunda ileride yeniden düşünmem gerekecekti.

Derin bir nefes aldım ve onunla görüşme odasında değil de başka bir yerde karşılaşmış olsam, başlangıçta hissettiğim rahatsızlığı ve arkasından gelen hayranlığı üzerinde bu kadar çok düşünmek zorunda kalmadan yaşayabilmiş olsam, hakkında nasıl bir yargıya varacağımı düşündüm. Bulunduğum konum beni, Belle'in psikolojisinin, ona hile ve aldatmacadan başka bir çıkış yolu bırakmayacak şekilde gelişmiş olup olmadığını düşünmek zorunda bırakıyordu. Bilinçli bir çaba olabileceğine bir an bile ihtimal vermediysem de, Belle'in bütün yaşamının bir yapıntı olup olamayacağı sorusu geçti aklımdan. Yaşamındaki yalanlar, acil durumlar ve aldatmacalar, Belle'in içindeki daha yararlı özellikleri ortaya çıkarabilecek deneyimlerin yerine geçiyor olabilir miydi?

Ama sezgilerim öyle söylemiyordu. Kendimi kandırılıyor gibi hissetmiyordum ve eğer kandırılıyorsam da, zorlantılı bir kandırma isteği dışında, Belle'in bunu yapması için hiçbir neden bulamıyordum. Açık ve heyecan verici bir seans olmuştu, fakat Belle'in bize gösterdiği yetenekler konusunda aceleci sonuçlara varmamam gerekiyordu. Bunları ilk bakışta göründükleri gibi kabul etmek tehlikeli olabilirdi, çünkü daha karmaşık olduklarından hiç kuşkum yoktu. Terapi dediğimiz şeyi oluşturan çamurlu ve kaotik parçacıkların arasından geçen bir yol bulmakta ona yardım edecek yerde,

iyileşmenin "kolay" olduğuna kendini inandırmak için kendi kendine oynamakta olabileceği küçük oyuna dahil olarak onu yarı yolda bırakmamaya dikkat etmek zorundaydım.

İzleyen birkaç seans boyunca, Belle'in kendine ilişkin içgörüleri aynı hızla ortaya çıkmayı sürdürdü. İçimde Belle'e ve birlikte yaptığımız çalışmaya karşı çok iyi bir duygu yerleşmeye başlamıştı. İşler fazlasıyla kolay gidiyor görünüyordu. Bir iki cümle söylemem yeterli oluyordu. Belle bunların peşine takılıp gidiyordu. Terapi odasının dışındaki hayatı biraz daha derli toplu bir görünüme kavuşur gibiydi. Bir süredir bir fotoğraf ajansında geçici olarak çalışmakta olan Belle, fotoğrafçı menajeri olmayı düşünmeye başlamıştı. Tecrübe kazanana dek yetişmiş bir menajerin yanında çalışmak istemiyordu, ama gerçekten ciddi olarak düşünmeye başlarsa bu işi yapabilmesini mümkün kılacak bağlantıları kurmaya koyulmuştu.

Bir sürü arkadaşı vardı; gerçek anlamda yakınlaşabileceği arkadaşlar değilse de, birlikte zaman geçirip eğlenebildiği insanlardı bunlar. Kendi yaşlarında bir adam Belle'e fena halde âşık olmuştu. Onu çıkarları için kullanmaktan kendini alamasa da, Belle bu adamla hayli yakın bir arkadaşlık kurmuştu. Her şeyin yolunda gittiğine ve ilerleme kaydettiğimize inanmam için her türlü neden vardı, ama tam olarak adını koyamadığım birkaç kuşku hâlâ kafamı kurcalıyordu. Belle'in değişim konusundaki gayreti ve ustalığı mıydı beni kuşkulandıran? Bu ustalık, kırılgan bir çekirdek kendiliğe işaret ediyor olabilir miydi? Savunacak bir kendiliği olmadığı için, Belle önüne çıkan her meydan okumaya gözü kapalı atılıyor muydu? Hâlâ her seansa farklı bir fiziksel kimlikle çıkagelmesinin nedeni bu muydu? Bir gün lekesiz bir Laura Ashley bakiresi, ertesi gün profesyonel bir iş kadını, başka bir gün atölyesinden çıkıp gelmiş bir heykeltıraş, sonraki gün seksi bir film yıldızı gibi görünüyordu. Bu fiziksel süreksizlik kafamı karıştırıyordu. Bir performans olarak cinsiyet akışkanlığını yüceltenler tarafından o kadar hararetle desteklenen o oyuncu hünerden ibaretmiş gibi görünmüyordu bu.[3] Daha dağınık, daha bölük pörçük bir şeydi.

3. Butler, J. (1990), *Gender Trouble*, Routledge, New York.

Sezgilerim bana, Belle'in bir tarz sahibi olmayı özellikle reddederek bir mesaj verme çabasında olmadığını söylüyordu. Bu daha çok bir fiziksel sürüklenme durumuna işaret eder gibiydi. Belle, kendini nereye konumlayacağını ya da hangi giysilere bürüneceğini tam olarak bilemiyordu sanki. Seanslarda sık sık, kendisinden on beş yaş büyük, mesleki normlara göre giyinmiş bir kadının giysileri sanki onun için de uygun olabilirmiş gibi, ayakkabılarımla, ceketimle ya da kazağımla ilgili yorumlar yapıyordu. Bu yorumların dikkatimi çekmesinin nedeni, Belle'in, bende, adeta ödünç alacak fiziksel kimlikler aradığı duygusu uyandırmasıydı; şimdi şunu, sonra da bunu, içsel dengesizliğini fiziksel sunumu yardımıyla sağlamlaştırmaya çalışır gibi. Belle'in antenleri dışarıdan ipuçları toplamak üzere her yana uzanıyordu, ama tabii ki Belle nasıl giyineceğini bilemiyordu, çünkü kim olduğunu bilmiyordu. Belle'e uygun olması ya da olmaması açısından şık bir gece elbisesi ile basit pazen bir giysi arasında hiçbir fark yoktu.

Göründüğü kadarıyla, kendini geliştirmek için giriştiği fiziksel arayışta Belle'in hangi yöne gideceği tamamen belirsizdi. Varlığımın kendini ona çok fazla dayatmaması için çok büyük özen göstermem gerekiyordu, aksi takdirde, kendini bir yerlere demirleme çabası içinde beni taklit edebilir ve böyle yaparak kendilik gelişimine zarar verebilirdi. Belle'in terapide vereceği mücadele, bedeni tarafından açıkça dışa vurulan daha zor dengesizlik durumlarını bilinçli olarak yaşamak ve bunların farkına varmak olacaktı.

Belle'in fiziksel varlığındaki bu değişkenliği, bedeni karşısında duyduğu bir kararsızlık olarak görüyordum. Merak ettiğim şey, psişesiyle arasındaki kriz ilişkisinin bir eşdeğerini bedeniyle de kurmuş olup olmadığı idi. Belle'in bedenine karşı tutumunda, daha önce birlikte çalıştığım, kadınlarda gözlemlediğime benzer bir yan vardı; bedenini hiçbir zaman olduğu gibi kabul etmeyen, ölümüne aç kalarak, diyet yaparak ya da kusarak, şu ya da bu şekilde iştahını kontrol etmek yoluyla bu bedeni her zaman belli bir biçime sokmaya çalışan, bedenlerini yeme problemlerinin altında gizleyen kadınlardı bunlar.

Yapmaya çalıştığımız şeyin büyük bölümünü psişe ile somanın bütünlüğünü sağlama çabası oluştursa da (nitekim, Freud'un Breuer'le yaptığı ilk çalışmalardan biri, 1893'te yayımlanan *Studies of Hysteria*, görünür bir organik temeli olmayan fiziksel semptomlar üzerinde özellikle durmuştur) *organik olmayan fiziksel semptomları, hatta organik olanları bile, zihinsel sıkıntının sembolleri olarak görme yolunda gitgide güçlenen bir eğilim ortaya çıkmıştır. Bugünlerde bu tür semptomlar, genellikle dile getirilemeyen şeylerin yerini tutan unsurlar ya da hasar görmüş psikolojik gelişimin dışavurumları olarak görülmektedir. Bense bunların, ebeveyn-çocuk ilişkisinin fiziksel yanlarından kaynaklanmış olabilecek bir beden dengesizliği ya da güvensizliğinin fiziksel veya somut ifadesi olarak anlaşılabileceği önerisini getirmek istiyorum.*

Elbette bu ayrım bir ölçüde totolojiktir. Birer insan olarak hepimizin maddesel ve psikolojik varlıklar olduğu ve bu yanlardan birinin öbürü olmadan anlaşılamayacağı açıktır. Ancak ben, çok sık gözardı edildiğini düşündüğüm bir konuya yönelik ilgi eksikliğini dengelemek amacıyla, terapötik ilişkinin fiziksel doğasına ve bir psikoterapist olarak içimde uyanan fiziksel duygulara özel bir dikkat sarf ettim. Bu tür bir dikkat, bireyin fiziksel ve duygusal deneyimine ve gelişimine[4] *ilişkin çok önemli ipuçları sunabileceği gibi, klinik pratikte bize yeni gelişmelerin yolunu da açabilir.*

Belle'in durumunda, onun durmadan değişen fiziksel sunumları ve bunun yarattığı kafa karışıklığı üzerinde çok sık kafa yormakla birlikte, bedenimde herhangi bir dikkat çekici fiziksel tepki ortaya çıkmamıştı. Belle'deki fiziksel değişkenlik, bedeninin henüz tam olarak ona ait olmayan bir şey olduğu anlamına geliyor olabilirdi. Gerek duygusal gerekse fiziksel dengesi henüz oturmamış olan Belle, hayatının her anında, o anda olduğunu hissettiği kişi kimse o kişiyi ete kemiğe büründürmesini sağlayacak bir kimliğin ya da bir dizi kimliğin peşindeydi. Kendilik duygusunun büyük kısmını ya-

4. Orbach, S. (1995), "Countertransference and the False Body", *Winnicott Studies*, 10, Karnac Books, Londra.

pılandırmış olan yalanlar ve aldatmacalar, Belle'in kendisi için bir hayat oluşturma ve kendi hikâyesini yaratma yolları olarak anlaşılabilirdi. Az sonra göreceğimiz gibi işin içinde bundan çok daha fazlası vardı, ama özünde sorun Belle'in bir yalancı olmasından çok kendisi için hayatını etrafına kuracağı hikâyeler yaratmasıyla ilgiliydi. Tıpkı, değişen giysi seçimlerinin de, hayatını etrafına kuracağı bir beden ve fiziksel bir kişilik yaratma çabasına benzemesi gibi. Hiçbir tarz Belle'in üstüne tam oturmuyordu, çünkü üstüne oturtulacak çok fazla bir şey yoktu. İçsel olarak Belle ne el değmemiş bir bakireydi, ne bir iş kadını, ne bir sanatçı, ne de bir seks sembolü. Bunların her biri aynı derecede yararlı ya da yararsız kimliklerdi, çünkü kendi fizikselliğine ilişkin içsel bir duyguyu doğrulayamıyorlardı; sarsak bir maddi ve psikolojik kendiliğin üzerine iliştirilmiş birer etiket olmaktan öte bir işlevleri yoktu.

Bu durum beni Belle'le yaptığımız konsültasyon sonrasında saptadığım klinik hedeflerden biriyle karşı karşı getiriyordu. Bunlardan birincisini gerçekleştirmiş, anahtarlarının kaybolmasıyla ilgili yalanı gündeme getirmiştim. İkinci ve üçüncü hedeflerim ise Belle'in kriz durumlarının amacını anlamaya çalışmaktı. Bu durumda cevaplamam gereken soru, kendisine bunları çözme fırsatı hazırlamak için Belle'in bilinçsiz olarak harekete geçirdiğine inandığım bu krizlerin –gerek ruhsal gerek bedensel anlamda– onu bir arada tutan şey olup olmadığı sorusuydu. Kafamda bu olasılığı doğuran şey, hiç kuşkusuz, o güne kadarki seanslarımızda yaşananlar olmuştu. Ancak bir yandan da, sol anahtarının üzerinde, henüz tam anlamıyla bir melodi haline gelmemiş, ama basit bir nakarat da olmayan başka bir nota dizisi yavaş yavaş sesini duyurmaya başlamıştı. Belle, kendisiyle yüzleşme konusunda yoğun ve ciddi bir çaba sergilemekteydi.

Çocuk analisti Winnicott, insan gelişiminin, gereksindiği şeylerin ona verilmesi durumunda nasıl, ve optimumun altındaki ebeveynlik koşullarına uyum sağlamak zorunda kalması durumunda nasıl

bir süreç izlediği konusunda bize bazı derin düşünceler sunar. Winnicott, bebeklik dönemi ve bebek-anne ilişkileri üzerine yaptığı çalışmadan hareketle şu önermeyi getirir: Bebeğin sunu ve inisiyatiflerinin –Winnicott'ın deyimiyle jestlerinin– anne ya da baba tarafından sürekli olarak cevapsız bırakılması ve bunlara değer verilmemesi durumunda bebek, anne ya da babanın göreceği ve takdir edeceği bir kendilik cephesi bulmak ve geliştirmek suretiyle, onlarla temas kurmanın bir başka yolunu bulacaktır. Winnicott'a göre bu yolla bebekler, "gerçek kendilikleri"nin,[5] yani başkalarının gözünde onların merkezi ve benzersiz yanını oluşturan kendiliğin gelişmesini engelleyen "sahte kendilikler" geliştirebilirler. Bu arada "gerçek kendilik" sadece gelişmemekle kalmaz, aynı zamanda bir utanç perdesiyle sarmalanır. Birey, görülmemiş ya da reddedilmiş olmasının, kendisinde bulunan derin bir kusurdan kaynaklandığı duygusuna kapılır. Geliştirilen "sahte kendilikler" hiçbir zaman istikrar kazanmazlar, çünkü bunlar "gerçek kendilik"çe hissedilen reddedilmişlik duygusundan kopuktur veya bir başka deyişle o duygunun sonucudur. Bir başka deyişle, bu duygudan bağımsız olarak var olamazlar. Bireyin kişiliğine ait aynı ölçüde geçerli ve sahici birtakım yanlar içerebilseler de, en iyi ihtimalle güvenilmez, en kötü ihtimalle korkutucu ve tehlikeli unsurlar olarak yaşantılanırlar.

"Sahte kendilik"in ortaya çıkmasının nedeni, annenin ruhsal açıdan çocuğa ayak uyduramamış olmasıdır. Winnicott'a göre bu ruhsal uyumsuzluğun çok derin sonuçları vardır. Bebek, annenin yanında olduğu halde kendini güvende hissedemez. Hayatta olmayı ve sadece var olmayı olduğu gibi yaşantılayamaz. Bunun yerine müdahaleye tepki verme temelinde var olur, ya da başka bir deyişle, "hayat bulur". Kendisine yönelik belirgin müdahalelerle karşılaştığında –Winnicott'un deyimiyle "sınırları ihlal edildiğinde"– kendini meşru hissetmesini ve savunmasını sağlayacak ruhsal enerjiyi harekete geçirir. Dahası, Winnicott'a göre, bu "sınır ihlalleri"nin etkisinden kurtulma çabası bireyin varlık duygusunda o kadar merkezi bir konuma yerleşebilir ki, bireyin, bir süreklilik

5. Winnicott, D. W. (1960), "Ego Distortion in Terms of True and False Self", Maturational Process and the Facilitating Environment," Hogarth Press, Londra.

duygusu kazanmak uğruna ani güçlükler ve krizler yaratmakta olduğundan söz edilebilir.[6]

Belle, daha önce söylediğim gibi, verileni almayı başaran ve hevesle cevap veren bir hastaydı. Terapiye ve kendini tanıma görevine suya bırakılan bir ördek yavrusu gibi kolayca atılmıştı. Kendisi hakkında ince saptamalar yapıyor, zengin duygusal tepkiler veriyordu; ikimiz arasındaki ilişki anlamında da, birlikte geçirdiğimiz zamana ve yaptığımız çalışmaya değer verdiğini gösteren her türlü ipucunu görebiliyordum. Belle'le başka türlü bir başlangıç yapmış olsaydık, terapinin gidişatı konusunda içimde son derece olumlu duygulardan başka bir şey olmayacaktı. Ne var ki, ilk seanstaki yalan kafamın bir köşesinde takılı kalmıştı. Bu yalan bende, üzeri örtülen veya hakkında konuşulamayan bir şeylerin var olabileceği, ya da, Belle'den ve terapideki ilerlemesinden duyduğum hoşnutlukta şu ya da bu şekilde bir bit yeniği olabileceği kuşkusunu doğuruyordu. Belle'le nasıl bir danışıklı dövüşe girmiş olabileceğimi ise kestiremiyordum. Belle'in güvenini kazanmam biraz fazla kolay olmuşa benziyordu, dolayısıyla, tam da gitmemiz gereken yere doğru gitmiyor olabileceğimiz düşüncesini aklımın bir köşesinde tutmam gerektiğini hissediyordum.

Ortadaki olumlu tablonun içine tam olarak oturmayan bir şey fark etmiştim. Ne zaman birisi evlenerek ya da başka bir ülkeye taşınarak Belle'in hayatından çıkacak olsa, olayın ardından Belle, o kişinin kendisi için taşıdığı önemi, insana biraz garip görünen bir hararetle inkâr ediyordu. Aynı şekilde, benim tatillerimi o kadar büyük bir anlayışla karşılamasında da bir tuhaflık vardı. Belle, birine ihtiyacı olmasına katlanamıyordu sanki. Terapiye ara vereceğimiz dönemlerde bu ayrılık dönemi üzerinde konuşmuyor değildik. Konuşuyorduk. Ancak, bir sonraki seansı beklemek Belle'e bazen işkence gibi gelse de, benim tatillerim üzerinde konuşmaya çalışmak bizi hiçbir yere götürmüyordu. Belle'in tepkisi, gideceğim yer konusunda sorular sormak ve bana güzel ve egzotik bir tatil dilemek

6. a. g. y.

oluyordu. Beni görmek için üç gün beklemek bazen ona son derece zor geldiği halde bir aylık ya da altı haftalık bir ayrılık öncesinde hiçbir kaygı ya da terk edilme duygusu sergilemiyordu.

Buna karşılık, hayatından çıkan arkadaşları aramızdaki diyaloğun hayli önemli bir bölümünü oluşturuyordu. Kurmakta olduğu hikâye, yaratmakta olduğu güç durumlar ve terk edilmenin uyandırdığı duygular arasında inandırıcı bağlantılar kurmayı başarabilirsem bazen Belle'in ağladığı ya da söz konusu kişiyi suçladığı oluyordu. Ancak, arkadaşların ayrılıp gidişinden söz edebilmemize ve Belle'in bu işe yoğun bir ilgi ve amaç duygusuyla sarılmasına rağmen, dışa vurduğu duygulara rağmen, hiç kimsenin gidişini gerçek anlamda hissetmiyormuş gibiydi. Çok temel bir düzlemde, Belle kendine bir başkasına bağlanma iznini tam olarak veremiyordu; başkalarının karşılayacağı ihtiyaçları ve bağımlılıkları olduğunu kabullenmeye katlanamıyordu; hayatındaki herhangi birinin onun için fazla önem taşımasına katlanamıyordu. Belki de bana bu kadar kolay "güven" duyabilmesinin nedeni, tek ayak üstünde yalan söyleyebilen birisi olarak hiç kuşkusuz taşıyor olması gereken güvensizlik duygularını fark etmenin daha yakınına bile gelmemiş oluşuydu.

Bunu söylemeye hakkım var mıydı? Belle'in sıkıntılarının niteliği hakkında, onun güven duyma kapasitesi hakkında nasıl fikir yürütebilir, hissetmesi gereken duyguları yeterince hissedip hissetmediği konusunda nasıl yargıda bulunabilirdim? Psikoterapi uzmanına, bir başkasının duygusal hayatının derinliği ve sahiciliğini değerlendirme hakkını veren şey nedir? Bunu hangi kanıtlarla destekliyoruz? Hangi ölçüleri kullanıyoruz?

Psikanalize ilişkin bu ihtilaflı soruya tatmin edici bir cevap vermek zordur, çünkü başvurulacak ampirik veriler yoktur. Klinisyenler her zaman kendi öznel deneyimlerinden yararlanmak zorundadır. Terapist, bu tür değerlendirmeleri yaparken, kendi bireysel kendiliğini bir kayıt aleti gibi kullanır. Bu değerlendirmelerin isabetsiz olması elbette mümkündür, ama kimi zaman yararlı da olabilirler ve Belle'in durumunda ben kaydettiğim şeyi gözardı etmeye niyetli değildim. Belle, insanların ona verdiklerini ve ona olan bağlılık-

larını yok sayıyordu. Başkalarında onunla tanışmak, onu koruyup kollamak ve hayatını kolaylaştırmak için büyük bir istek yaratma yeteneğine sahipti. İnsanları her zaman kendine çekmişti –Britanya'daki ilk yıllarında ona yardım edenler, onu içine düştüğü zorluklardan kurtaran adam, kürtajların ve yersiz yurtsuzluğun acıları sırasında yanında olan arkadaşları– ve bu insanlar onun için büyük özverilerde bulunmuşlardı. Belle onların harika insanlar olduğunu ne kadar söylese de, onların değerini ve anlamını teslim edemiyordu. Zaman içinde onlara ihanet ediyor ya da onlar tarafından ihanete uğradığı duygusuna kapılıyordu. Neredeyse tüm ilişkileri felaketle sonuçlanıyor, bu yüzden de hiçbir zaman destek alacak, geri dönecek, ve en nihayet, değer verecek bir ilişkisi olmuyordu.

Elbette Belle de başkalarına veriyordu ve bunu yapmak ona kendini iyi hissettiriyordu. Her zaman özel armağanlar buluyor, tatlı sürprizler hazırlıyor, arkadaşlarına ve tanıdıklarına karşı düşünceli ve ilgili davranıyordu, bu yüzden de onu etkilemiş olan –ve onun etkilemiş olduğu– insanları bir kalemde silip atma yeteneği beni irkiltiyordu. Acaba geçmişindeki bir kayıp (Yeni Zelanda, anne-babası, büyükanne-büyükbabaları, özel bir çocukluk arkadaşı?) kendini tekrarlıyor, onsuz olabileceğini, kayıplara katlanabileceğini kendine kanıtlamak uğruna arkadaşlarını terk etmesine yol açıyor olabilir miydi? İlgimi çeken şey, Belle'in arkadaşlarını terk etme tarzıydı. Birine ne zaman çok alışsa, ne zaman bir insana gerçekten çaresizce ihtiyaç duyduğunu hissetse, üzüntüye kapılıyordu sanki. Kendini, içini doldurmaya çalışan ya da yanına ilişecek birilerine ihtiyaç duyan içi boş biri gibi görmek ya da hissetmek istemiyordu. Bu olasılık onu paniğe sürüklüyordu ve boyuna koşturup durmasının bir nedeni de buydu. Baş edemediği bir deliğin açılması ve içindeki o korkunç boşluğu ortaya çıkarması ihtimaline karşı kendini meşgul etmek zorundaydı. Dolayısıyla, hayatındaki bir insan fazla önem kazanacak olursa, o kişiye yaptığı yatırımı pençeleriyle tırmalaya tırmalaya geri alması gerekiyordu. Bu kopma eylemi sayesinde o kişiye ihtiyaç duymadan yaşayabileceğini kendine kanıtlamış oluyor, böylece kısa süreli bir zafer duygusu yaşıyordu.

Daha önce birlikte çalıştığım pek çok insanda gördüğüm bir ka-

lıptı bu, ama Belle'de özellikle belirgindi. Bu kalıbı kırabilir ve o anda kendisi için fazla önem kazanmış olan insanı kaldırıp atmak için duyduğu ruhsal kaşıntıya direnebilirse, krizleri ve ani güçlükleri arasındaki noktaları birleştirebileceğini ve bir süreklilik duygusu yaratmaya başlayabileceğini düşünüyordum; hem kendisi için, hem de kendi içinde. Belle'in bir türlü yakalayamadığı şey, bütün sıradanlığı, sıkıcı çelişkileri, sorunları ve angaryalarıyla şimdide yaşamaktı, çünkü Belle sıradanlığın içinde var olmayı başaramıyordu. Bu düşünceler doğrultusunda onu, arkadaşlarından ikisini, ona âşık olan adamla bir kadın fotoğrafçıyı hayatında tutmaya yönlendirdim. Kendisini hayal kırıklığına uğrattıklarında ya da hayatında ne kadar büyük yer tuttuklarını görerek şaşkınlığa uğradığında onları kafasında defalarca silmesine rağmen, bu kişilerle arkadaşlığını sürdürmeyi başardı.

Belle'in bağlandığı kişileri safra gibi atma ihtiyacına defalarca tanık olmuş biri olarak, bu fenomenin er geç beni de ağına düşüreceğini fark etmiş olmam gerekirdi sanırım. Günün birinde Belle'in, onun için gerçekten önemli olduğumu fark edeceğini ve bu yüzden de beni hayatından çıkarması gerekeceğini. Belki biraz fazla iyimser bir yaklaşımla, terapinin bu kalıbı etkisiz kılacağını, bağlanmayla ilgili güçlüklerini Belle'le birlikte çaba harcayarak çözebileceğimizi umuyordum.

Terapi ilerledikçe Belle, bütün işi kendi başına yapmaktan vazgeçmeyi de becerir oldu ve bana duyduğu ihtiyacı sadece o kendini keşfetmekle uğraşırken dikkatle onu dinleyen bir teknisyen olarak değil de duygularını ve mücadelelerini paylaşma konusunda gerçekten güvendiği biri olarak bir nebze daha kabul etmeyi başardı.

Belle gözlerimin içine derin derin bakar, sanki hayatında birinin ona saygı duyduğunu ilk kez hissetmiş gibi varlığımı adeta ciğerlerine doldururdu. Birinin, yani benim, ona gerçekten ilgi duyuyor olması Belle'i çok şaşırtıyordu, bu açıktı. Buna alışık değildi. Kendisine yöneltilen ilgiyi her zaman bir biçimde yok saymanın bir yolunu bulmuştu; böylece bu ilgi hiçbir zaman fazla anlam taşımamış, gereğinden fazla anlam taşıyacak olduğunda da o arkadaşlığı bitir-

mesi gerekmişti. Belle, sadece kendisi olmanın onu ilgi çekici ve değerli kıldığı hissini yavaş yavaş, tereddütle kabullendi. Elbette bunu hiç direnç göstermeden, "o koltuğa oturan" herkese aynı şeyi yaptığımı ya da bunu yapmamın tek nedeninin para olduğunu iddia etmeden yapmadı. Ama kendi mazereti kendisini bile ikna etmedi; ona ilgi duyduğumu, onu önemsediğimi ve varlığından zevk aldığımı görüyor ve hissediyordu. Bense, Belle'in içiyle var olan bir insan olma yolunda olduğunu ümit etmek istiyordum; içinin bomboş olmadığını, orada birinin olduğunu, varlığının buharlaşıp gitmeyeceğini keşfettikçe, fiziksel ve psikolojik kişiliklerinin yapıştırma niteliğinin yavaş yavaş ortadan kalkmakta olduğunu düşünüyordum.

Yaratılan acil durumların sayısı gitgide azalıyordu ve Belle seanslara dolup taşan bir gündemle, patlamaya hazır bir şekilde gelmiyordu. Hatta bazen, aklında ya da yüreğinde ne olduğunu bilemeyecek kadar sakin olabiliyor, seansı kendi halinde akmaya bırakabiliyordu. Eskiden kendisini bir arada tutmanın yolunu yalanlar oluştururken, şimdi, gerek birkaç arkadaşlık ilişkisinde gerekse giderek gelişmekte olan işinde belli ölçüde belirsizlikle ve bilememezlikle başa çıkabiliyordu. Belle'in aldatma ve yalan söyleme konusundaki yeteneklerinin hâlâ farkında olmakla birlikte, artık sahnenin merkezinde bu eylemler yer almadığı için, bunlar zihnimin iyice arkalarına atılmış durumdaydı.

Belle'in fotoğrafçıyla ve kendisine âşık olan adamla olan iki arkadaşlık ilişkisi yolunda gidiyor gibiydi. Ne biriyle ne de ötekiyle olan ilişkisi Belle'in kurtarılma ihtiyacı üzerine kuruluydu. Kendisini bir biçimde hayal kırıklığına uğrattıkları zaman Belle'in duygularını dolaysız olarak yaşamayı ve terapi odasında büyük bir öfke sergilemeyi başarması bile bana umut verici görünüyordu.

Burada bir parantez açarak, bunun hiç de hoş bir manzara olmadığını eklemek zorundayım. Belle onlara sövüp sayıyor, zehirli bir öfkeyle ağzına geleni söylüyor, onları küçültüp yerin dibine geçiriyordu. Sevdiği ve değer verdiği insanları böyle hiçe saymasında çirkin bir yan olsa da, bu tür patlamaları, başkalarına duyduğu ihtiyaçla ilgili duygularıyla yüzleşme yolunda attığı gerekli, hatta

olumlu adımlar olarak görüyorduk. Ona, bu amansız ve şiddetli tepkinin, başkalarına duyduğu ihtiyacı ve onların hayatındaki katkısını kabullenmek için verdiği mücadeleyi anlamakta kullanabileceğimiz bir işaret olduğunu söylüyordum. Belle'inki, insan ırkına adım atmakla, karşılıklı bağımlılıkların alma-verme ilişkisine dahil olmakla ve bu karşılıklı bağımlılık aracılığıyla özerk bir kendilik duygusu yaratma kapasitesinin nasıl geliştiğini deneyimlemekle ilgili bir eylemdi.

Belle bu iki arkadaşını bırakmadı. Başkalarının kendisi için gerçekten önem kazanmasına izin verme cesaretini ne kadar gösterebileceği konusunda kendisini deniyordu. Tam bu aşamada, ailemdeki beklenmedik bir ölümün, Belle'le yaptığımız çalışmayı telafisi mümkün olmayacak bir felakete doğru savurmasıyla büyük bir şaşkınlığa uğradım.

Bir salı günü, Belle'le terapiye başlamamızdan yaklaşık yirmi ay sonra ona, on günlüğüne şehir dışına çıkacağımı ve iki, belki üç seansı atlamak zorunda kalacağımızı söyledim. Belle, beklenmedik bir kesinti karşısında gösterilebilecek tepkilerden hiçbirini –üzüntü, hayal kırıklığı, korku, öfke ya da rahatlama– göstermediği gibi, haberi belli belirsiz bir omuz silkmeyle karşıladı. Fazla düşünmeden konuştuğu izlenimi veren bir tavırla –belki de yakalamam gereken ipucu buydu– nedenini sordu, yaptığım açıklamanın ardından bunun kendisi için de uygun olacağını, önümüzdeki hafta yapacak çok işi olduğunu söyledi.

O güne kadar, terapiye verdiğimiz aralar, Belle'in gittiğim yerlere yönelik ilgisiyle geçiştirilmişti. Terapinin ilk yılı içinde, benimle konuşamama düşüncesinin ona dayanılmaz geldiği zamanlar olmuştu ve orada olmadığım sürece bana telefonla ulaşmasını mümkün kılacak düzenlemeler yapmıştık. Kimi zaman da verdiğimiz aralar Belle için sorun olmamıştı. Bu bir sorun olduğunda kendimi Belle'in telefonlarını kabul etmek zorunda hissetmiştim, çünkü Belle kendini psikolojik açıdan evsiz hissediyordu. Onu terapiye almakla, Belle'in neredeyse derimin içine sızmasına izin vermek zorunda kalmıştım. İçine sığınacağı ve kıvrılıp yatabileceği bir duygusal yuvaya şiddetle ihtiyacı vardı sanki. Terapinin ilk ayların-

da, bebeğinden ayrı kaldığı zaman da ona ilişkin fiziksel ve duygusal bir farkındalığı yanında taşıyan bir anne gibi, yanımda olmadığı zamanlar Belle zihnimi meşgul etmişti ve bunu, Belle'in çaresizce bir yer, bir yakınlık, bir bağlantı arayışının, koruyup kollanmayı, neredeyse, kendisinden çok daha büyük birinin bedeninde ve zihninde yer alma özleminin bendeki karşılığı olarak görmüştüm.

Cenazeye katılmak ve ailedeki ölümle ilgili işlerle ilgilenmek üzere şehirden ayrıldım. Kendi kederimle meşgul olduğum ve ilgimin diğer cenaze sahiplerine yönelik olduğu o günlerde, ne Belle ne de diğer hastalarım pek fazla aklıma gelmedi. Dönüşümü bildirmek ve seans tarihini teyit etmek üzere telefon ettiğimde devreye Belle'in telesekreteri girdi, ben de önümüzdeki salı günü ofisimde görüşmeyi umduğumu söyleyen bir mesaj bıraktım. Aradan iki hafta geçmişti.

Seans saatinde Belle ortada görünmeyince, önce telesekreter mesajını almamış olabileceğini düşünerek kaygılandım. Seansa gelmemek Belle'in yapacağı şey değildi –hatırladığım kadarıyla daha önce hiç böyle bir şey olmamıştı. Seans tarihiyle ilgili olarak onunla yüz yüze konuşmadığım için kendime kızmakla, Belle'in neler yaşamakta olabileceğine kafa yormak arasında gidip geliyordum. Beni en çok endişelendiren, Belle'in iyi olup olmadığı idi. Nasıl olduğunu sormak ve geri döndüğümü hatırlatmak üzere ona telefon ettim.[7] Telefonu Belle açtı, ilk anda sıcak davrandı, sonra ilgisiz denecek bir ses tonuyla, mesajı aldığını ama seansa gelmeyi unuttuğunu söyledi. Belle'in çıkıp gelmesi için artık çok geç olduğundan, gelecek hafta için yeni bir gün kararlaştırdık.

Belle çarşamba günü de gelmedi. Şaşırmış ve afallamıştım. Bu seferki alışılmadık bir randevu saati olduğu için içimden ona yeniden telefon etmek geçti, ama bunun pek doğru olmayacağını hissettim. Onu göremediğim için üzülmüş ve hayal kırıklığına uğramıştım, bu telafi seansını ayarlamak randevu defterimde pek de bayılmadığım bir sürü ayarlama yapmamı gerektirdiğinden, biraz da si-

7. Pek çok terapist bunu yapmazdı. Bunu hastanın beklenmedik bir ara karşısındaki gerçek tepkisini engelleyen bir müdahale olarak görürlerdi, ama ben, Belle'in mesajımı aldığından emin olmak için bunu yapmam gerektiğini düşündüm.

nirlenmiştim. Ama varsın olsundu. Ay sonu gelmişti. Faturalarımı postaladım ve cumayı bekledim.

Cuma gelip çattığında Belle'i son görüşümün üstünden iki buçuk hafta geçmişti. Yoğun bir terapötik ilişkide uzun bir araydı bu. Salı günkü soğuk telefon konuşmasından kalma bir huzursuzluk hâlâ üzerimdeydi. Beni, ikimizi, nelerin beklediğini düşündüm. Saat on birde Belle ortada görünmeyince, şaşırdım. Şaşırmaktan da öte, donakaldım. Beynim son hızla çalışmaya başladı. Belle'in başına bir şey gelmiş olabileceğinden endişeleniyor değildim, ikimizin arasında olup bitenleri gözden geçirmeye çalışıyordum. Terapide daha önce de seans kaçırmış olsaydı bu kadar şaşırmayacaktım, ama bu noktada, yapıcı bir çalışmayla geçirdiğimizi düşündüğüm onca aydan sonra karşılaştığım bu durum beni çok tedirgin etmişti.

İşin tuhafı, şaşırmış olmakla birlikte, sanki bunu başından beri bekliyor gibiydim. Belle'le ilgili deneyimim ikiye bölünmüş bir deneyimdi: Bir yanım, gösterdiği ilerleme ve gayretli çabaları için ona büyük hayranlık ve saygı duyuyor, bir yanımsa araya mesafe koyan, sorgulayıcı bir tutumla yaklaşıyordu; uzak ve kayıtsız değil, ama yapıyor göründüklerimizin gerçek mi yoksa bir çeşit kandırmaca mı olduğunu anlamaya çalışan bir tutum. Tuhaf bir duyguydu, ama bu gerilimi daha önce de yaşamış ve bunun Belle'in kendi deneyimiyle bir ilişkisi olduğuna karar vermiştim –yeni bir kendilik duygusuna doğru ilerlemek istiyor, fakat inançsızlık, korku ve beklenti karışımı bir duyguyla hareketsiz kalıyor gibiydi; güç durumlardan hızlıca sıyrılmasını bilen bir fırıldakçıdan sağlıklı bir bireye dönüşmek, altından kalkamayacağı kadar büyük bir değişim gerektiriyordu sanki.

On biri çeyrek geçe telefon çaldı. Daldığım derin düşüncelerden irkilerek sıyrıldım. Belle arıyordu. Bir iş için Londra dışına çıkmak zorunda kaldığını söyledi. Berlin'deydi. Arayıp haber verme fırsatı bulamadığı için özür diliyordu. Salı günü görüşecektik.

Telefonu yerine koyarken, az önce duyduğum ama henüz sindirilememiş olan sözcükler kafamda tekrarlanıp duruyordu. Sözcükleri işlemeye çalışıyor, ama onları kabul edecek alıcıları bulamıyordum sanki. Benimle Belle arasında, öksüz çocuklar gibi asılı kal-

mışlardı: "*Berlin'deyim.*" Ne yaptığımın ayırdına varamadan, büyülenmiş gibi 1471'i çevirdim. Otomatik operatör, gelen son aramanın Belle'in ev telefonundan yapılmış olduğunu bildirdi. Yutkundum ve dikkatimi az önce duyduklarım üzerinde toplamaya çalıştım. Bir yandan da, beni işkillendirmiş olanın ne olduğunu çıkarmaya çalışıyordum.

Kendimi bir kuşkucu gibi, söylenene inanmayan, insanların arkasından onları gizlice kontrol eden biri gibi görme fikri hoşuma gitmemişti. Kafam bu düşüncelerle meşgulken, randevumuzdan bu şekilde sıyrılma ihtiyacı duyması için Belle'in neler yaşıyor olması gerektiğini merak ettim. Neden "Gelemiyorum" diyememişti? Bu iki haftalık boşlukta neler olmuştu ki, ilişkimizin yalan dolandan ibaret bir hale dönmesi gerekmişti?

Bir yandan bu soruların cevaplarının getireceği sonuçları merak ederken, bir yandan da, terapinin başından beri bir terslik beklemekte olan yanımla bir rahatlama duygusu hissettim. Belle'e ilişkin duygusal deneyimimin bir cephesi doğrulanmıştı. Gerek Belle'in kendisinde, gerekse aramızdaki ilişkide doğru olmayan bir şey vardı. Büyük olasılıkla Belle'in hayatta kendisine yaklaşmasına en çok izin verebildiği insan ben olmuştum, ama gene de, bir şey onun tutunmakta olduğu güveni zedelemişti. Bu yüzden, kendisinin yeni oluşmakta olan kısmı, kendine dönük ve düşünceli üst katmanı, sağlam bir şeye dönüşme fırsatı bulamadan, yaşamının büyük kısmında Belle'in hayatta kalma mekanizmasını oluşturmuş olan yalan, hile ve kurnazlık katmanlarına ulaşamadan çözülüp gitmekteydi.

Duygularım, ilk görüşmemizdekine benziyordu –Belle'in beni hem ittiğini, hem de kendine doğru çektiğini hissediyordum. Aramızda bu yalanın ortaya çıkmış olması beni heyecanlandırmıştı. Bu yalan, Belle'in terapide de hayatın başka alanlarında olduğu gibi davrandığı ve tanık olduğum ilk yalan gibi, üstünde çalışmamız gereken önemli bir şey olduğu anlamına geliyordu. Yeter ki Belle seanslarına gelsindi; o zaman, korktuğum gibi başından beri aramızda benim görüp ortaya çıkaramadığım ve istemeden ortak olduğum yalanlar olup olmadığını, varsa da bunun nedenini bulup çıkarabi-

lirdik. İçimin enerjiyle dolduğunu hissettim. Terapi beni, insana çok korkutucu görünen, ama bazen yeni bir ilişki türü yaratmamızı sağlayan o sıçramalardan birini yapmaya zorluyordu.

Fakat hissettiğim sadece heyecan değildi. Bir şey daha vardı. Kendimi, sanki benimle alay edilmiş gibi, öfkeli ve hiçe sayılmış hissediyordum. Aramızdaki ilişki ve birlikte yaptığımız her şey umursamazca çöpe atılmıştı sanki. Belle telefon etmekle terapi düzenine uygun davranmıştı, ama söylediği yalan bana, ilişkimizi yerle bir eden ve birlikte yaptığımız çalışmayı değersizleştiren başka bir şey anlatıyordu. Belle'in bende yarattığı bu çifte hissiyat tatsız bir şeydi. Belle söz konusu olduğunda her zaman aynı anda iki yolda birden yürüyor olmak hoşuma gitmiyordu –hem güven, hem de güvensizlik yolu. Sinir bozucu ve rahatsız edici bir durumdu.

Bir hayli sarsılmıştım. Ondan şüphelenmiş olmamın, aramızdaki aldatmacanın sürüp gitmesine göz yumuşumla ilgili bir gösterge olduğunu biliyordum, öyle olmasa kendimi 1471'i çevirirken bulmazdım. Daha önce bir kere bile çevirdiğim bir numara değildi bu. (Aslına bakılırsa, bu numarayı bildiğimi bile bilmiyordum. Transa girmiş gibi kendimi bu numarayı çevirirken bulmuştum.) Kendimi kirletilmiş, kızgın ve endişeli hissediyordum. O anda yapabileceğim tek şey, duygularım üzerinde düşünmekti. Neyi atlamıştım? Ne zaman onunla suç ortaklığına girmiştim? Neyin üstünü örtülü bırakmıştım? Söz etmekten kaçındığım şey neydi?

İçimdeki baskın duygu yaralanmışlıktı, onun hemen arkasından da küçük düşürülmüşlük geliyordu. Kendimi hakarete uğramış gibi, alay edilmiş gibi hissediyordum. Bütün bu zaman boyunca sahte bir ilişkiye bel bağlamıştım. Sadece içimdeki acı değil, Belle'in deneyiminin dehşeti, bir ilişkiyi bu kadar çabuk gözden çıkarabilmesi, bir şey yanlış gittiğinde o ilişkiyi hemen hayatından çıkarmasını gerektiren itkinin şiddeti de yüreğimi ürpertiyordu. Onun insanları kaldırıp atmasına daha önce de tanık olmuştum ve ikimiz arasında da böyle bir olasılığın var olduğunu başından beri biliyordum, ancak, bağımlılıkla ilgili korkularını anlayabilmiş olmamızın ve Belle'in hayal kırıklıklarına dayanma gücünü artırmış olmasının bu olasılığı zayıflatmış olduğunu umuyordum. En kötü ihtimalle,

hiç değilse konuşmayı başarabileceğimizi düşünüyordum.

Hafta sonunda, yeniden karşılaştığımızda ona neler söyleyeceğim üzerinde uzun uzun düşündüm. Kafamda kurduğum cümlelerin hepsi, ortadaki yalanı bana söylemesine izin vermeye ve Belle'in bir çatışma yaşamış olabileceğini, içeriği ne olursa bunun kabul edilir bir şey olduğunu vurgulamaya yönelikti. Ne var ki Belle'in bunu yapması mümkün değildi, zaten sorun da buydu. Söylediği yalan, kasıtlı olmaktan çok, o koşullarda en uygun çözümü sağlayacak bir çareydi; Belle'in bir adım geriye, bildik baş etme yöntemlerine dönüşünün bir işaretiydi. Tahminimce, aklından geçenleri bana söylemeyi tasavvur edemediği için, kendini rahatsız edici bir şekilde köşeye sıkışmış bulmuştu. Yapmak istediğim, her şeyden önce, onları hemen çözümleme gereği duymaksızın bu duyguları hem yaşayabilmesini, hem de tartışabilmesini sağlamaktı.

Belle'in bana bu yalanı açıklayabilmesini istiyordum, çünkü aramızda bunun dile getirilmesinin büyük önem taşıdığını biliyordum. İnsanların ilgisini üzerinde tutmak için söylediği yalanlar (soyulmak, araba anahtarlarını kaybetmekten çok daha ilgi çekicidir), bu uydurmalara inanmaları halinde o insanların Belle'in gözündeki değerini düşürüyordu. Hikâyelerine inanmaları, onları, Belle'in gizliden gizliye ya da en azından bilinçsizce eğlendiği enayilere dönüştürüyordu.

Uzun bir süredir, Belle'le terapiye bu kadar iyi bir başlangıç yapmamızın nedeninin, tanık olduğum ilk yalanı gündeme *getirmiş olmam* olduğunu düşünüyordum. Yalanı görmezden gelmemiş, inkâr etmemiş ya da kendi haline bırakmamıştık. Belle'i yalan söylerken görmüş ve yalanın onun için yegâne yaşama biçimi olduğu düşüncesine kapılmaksızın onun bu yanını kabullenmiştim. Onunla bu düzlemde buluşmuş olmam Belle'de ilgi ve heyecan uyandırmış; böylece yalanının hangi yaratıcı biçimlerde kullanıldığını görme fırsatı bulmuştuk. İçindeki boşlukla, bilememe duygusuyla ve kendinden uzaklaşma isteğiyle başa çıkmanın bir yolu olarak yalanı nasıl kullandığını anlamıştık. Gözlerimi onun yalanının üzerine dikmem, Belle'e rahat bir nefes aldırmıştı. Benim bakışım sayesinde Belle, yalanlarının belli bir nedeni olduğunu, bir noktaya kadar

işine yaradığını, ancak bu noktanın hızla aşağı düşmekte olduğunu kavramıştı.

Şimdiyse, bir yalan, ikimizin arasında geçen ve Belle'in kaçmasına neden olan bir şeyin üstünü örtüyor gibiydi. Daha önce söylediğim gibi, onu hayatındaki ilişkilerden oldukça yıkıcı yöntemlerle çıkarken görmüştüm ve yalan söylemenin, bizim aramızdaki ilişkiye girmek ya da çıkmakta yararlı bir yol olacağı fikrine kapılmasını istemiyordum. Yaşadığı çatışmayı kendi içinde kabullenmesini, sonra da bu çatışmayı anlama çabasına girmek isteyip istemediğine kendisinin kararını vermesini istiyordum.

İncinmişlik ve küçük düşürülmüşlük duygularımın arasına, Belle için duyduğum endişe karışıyordu. Kendi yaşadıklarımın Belle'in duygusal durumunu ne ölçüde temsil ettiğini merak ediyordum. Ancak tahmin yürütebilir ve havada kalmış resimler çizebilirdim, çünkü onunla konuşmadıkça, ilişkimizle ilgili duygularını ve tutumunu değiştiren şeyin ne olduğunu bilmemin yolu yoktu. Elimde olanlarla, yani kendi duygularım ve eylemlerimle işe başlamak zorundaydım.

Bir olasılıkla Belle, benim gidişimle yüzüne bir tokat yemiş gibi olmuştu. Bu da ona, ilişkimize verdiği önemin onu olmasını hiç istemediği kadar etkilediğini göstermiş olabilir ve bu ilişkinin kendisi için taşıdığı değerden ötürü küçük düştüğünü hissetmiş olabilirdi. Belki de, bana duyduğu ihtiyaç Belle'i büyük bir öfkeye sürüklemişti. Kendini yatıştırmak için, ona karşı duyduğum ilgi ve endişenin bir yalan olduğu fikrini yaratmıştı. O beni değil, ben onu aldatmıştım; birinin ona içtenlikle değer verebileceğine, gerçekten değerli olabileceğine onu hileyle inandırmıştım. Ortada açıkça, duygusal bir hokkabaz tarafından gerçekleştirilmiş bir numara vardı.

Benim duygularımla çok iyi örtüşür görünen bu olaylar zincirini kurarken, terapinin bir noktasında Belle'in, çok uzak olmayan bir geçmişte ara sıra erkeklerle para karşılığı yattığını söylediğini hatırladım. Bunu açıktan açığa ve düzenli bir şekilde yapmadığı için, bu konuda kendini iyi kötü kandırabiliyordu. Ancak, Belle kendisine bağışlanan armağanlardan söz ederken, ne onun kafasın-

da ne de benimkinde söz konusu alışverişin niteliği konusunda bir kuşku yoktu.

Eğer haklıysam ve olaylar benim düşündüğüm gibi geliştiyse, küçük düşürülmüş ve oyuna getirilmiş olduğum yolundaki rahatsız edici duygunun, Belle'in fahişeliğinde bir karşılığı vardı. Ona duyduğum yakınlığı ve verdiğim değeri yansıtan profesyonel ilgi ve özenimin, Belle'in duygusal haritasında bir karşılığı vardı.

Belle'in engellenmiş sevgisi hakkında, özellikle de annesinin onu nasıl hayal kırıklığına uğrattığı, kendisini sevmesine nasıl izin vermediği ve Belle'in, annesinin ilgisini üzerine çekmek ve orada tutmak için nasıl umutsuzca çabaladığı üzerine uzun uzun konuşmuştuk. Annesi konusunda sergilediği kinik ve aşağılayıcı tavır, doğrudan annesine karşı kullandığı bir silah olmanın yanı sıra, ona olan sevgisini kendinden saklamasına yarayan bir kalkan işlevi görüyordu. Belle annesinden ve gösterdiği çabalardan küçümsemeyle söz etmiş; onu, çalışmayı beceememiş ve kendi ayakları üstünde duramamış yararsız ve histerik bir insan olarak nitelemişti.

Aylar süren terapinin bir noktasında, söz dönüp dolaşıp, Belle altı yaşındayken, annesinin Yeni Zelanda'nın durgunluğuna artık dayanamayarak evden ayrılışına dayanmıştı. Annesi çocukları babasına bırakarak birkaç haftalığına Londra'ya, bir arkadaşının yanına gitmişti (bunun gerçek anlamı, çocukların kendi kendilerine bakmaları demekti). Ne var ki yaşları, hiçbir açıklama yapmadan bırakıp gitmek için daha çok küçüktü. Babalarının kaygılı ruh halinden başka sarınacak hiçbir şey bulamayan Belle, büyük bir dehşete kapılmıştı. Annesinin evden uzakta olduğu zamanın neredeyse tamamını uyuyarak geçirmiş, ne okula gidebilmiş ne de evden dışarı çıkabilmişti. Annesi geri dönünce, Belle sahte bir yaşam sevinciyle kendini toparlayıp ayağa kalkmıştı. Her şey yeniden yerli yerine oturmuştu, ama Belle'in dünyasında bir şey parçalanmıştı ve Belle bunu onarmanın bir yolunu bulamamıştı.

O gün kendisiyle de konuştuğumuz gibi, bu parçalanma, güven ve kesinlik duygusunun imkânsızlığını temsil ediyordu. Paradoksal bir biçimde, annesiyle olan ilişkisinde ikisini de çok az yaşayabildiği için, bunlar Belle'in gözünde büyük önem kazanmıştı. Annesi-

nin kısa süreli yokluğunu Belle için katlanılmaz kılan şey, annesinin gidişinden *önce* aralarında güvenilir bir bağın kurulmamış oluşuydu. Annesinin gidişi Belle'in yokluğunu çektiği şeyleri belirginleştirmiş ve ilişkide tutunduğunu sandığı şeyi zayıflatmıştı. "Madem onun için o kadar önemliydik, madem sırf bizim hatırımıza babamla Yeni Zelanda'da kalmaya katlanıyordu, nasıl öyle çekip gidebildi?" demişti Belle, haykıra haykıra ağlayarak.

Yetişkinlerin çatışmaları ve ihtiyaçlarının karmaşıklığı, Belle'in yüreğine kabul ettirmesi beklenecek şeyler değildi; özellikle de o yürek, annesinden göremediği sevgi ve sıcaklığın eksikliğiyle o kadar düğümlenmişken. Annesinin iki haftalık yokluğu, Belle için, her şeyin ancak idare edilebilir olduğu bir dönemin kapandığı ve bütünüyle katlanılmaz olduğu bir dönemin açıldığı bir sınır çizgisi olmuştu.

Bu dönemden konuşurken, Belle'le birlikte, annesine olan ihtiyacına karşı koymak için geliştirdiği koruyucu tabakayı ve annesinin yokluğunun, Belle'in hayatında yanlış olan her şeyi temsil eder hale gelişini incelemiştik. Belle'in bu hikâyeye ve olası sonuçlarına duyduğu kesin inanca itiraz etmiştim. "Birinin yokluğu mutlaka seni terk ettiği anlamına gelmez, Belle," demiştim. "Yokluğa katlanmak zor olabilir, ama ihtiyaç duyulan insandan nefret etmek ya da onu hayatından çıkarmak bir çözüm sayılmaz."

Kendi sözlerim nasıl da kulaklarımda çınlıyordu şimdi. Aradaki simetri çok açıktı: Annesinin iki haftalığına ortadan kayboluşu, benim verdiğim iki haftalık ara. Durumu ciddiye almamıştım. Daha da çarpıcı olanı, Belle'in annesinin Yeni Zelanda'nın durgunluğundan uzaklaşma isteği ile, hayatımdaki önemli bir insanın ölümüyle meşgul olduğum o dönemde benim Belle'i hiç düşünmemiş oluşum arasındaki paralellikti. Oraya giderken Belle'i yanımda götürmemiştim. Artık, gittiğim her yerde bana ruhsal olarak eşlik etmesini gerektirecek kadar kimsesiz değildi. Belle'in "elini bırakmış" ve kendi başının çaresine bakmasını beklemiştim. İki haftalık tatiline çıkarken belki Belle'in annesi de böyle düşünmüştü. Belki ikimiz de Belle'de korkunç bir terk edilmişlik, umursanmamışlık duygusu uyandırmıştık. Bunları düşünürken, aklıma bir simetri daha geldi.

Cenazeye gitmem gerektiğinde Belle'le terapiye başlamamızın üstünden yirmi ay geçmişti ve Belle ile kız kardeşi arasındaki yaş farkı da yirmi aydı. Bu da bir başka kayıp olarak yaşanmış olmalıydı. Marie doğduğunda Belle'in annesinin dikkati bebeğin üzerinde toplanmış, Belle'e gösterdiği azıcık ilgiyi de ondan alıp bebeğe vermiş olabilirdi.

Bebeklikte ve çocuklukta, bir annenin çocuğunun ruhsal durumunu sezme ve her ne olursa olsun kabul etme kapasitesi, çocuğun kendi deneyimlerini düzenleyebilmesini ve kendini güvende hissedebilmesini sağlayan şeydir. Bir annenin (ya da yetişkin bakıcının), çocuğun yaşadığı ve sıkıntılı anlarda kurtulmaya çalıştığı çoğunlukla kaotik ve dehşet verici duygusal durumları dönüştürmeye nasıl yardımcı olduğunu herhangi bir kesinlikle tanımlamak olanaksız olsa da, psikanaliz kuramcılarının büyük bölümü, yaşadığı üzüntünün (ya da sevincin) bir versiyonunun çocuk tarafından anneye yansıtıldığı, böylece annenin bunu kendi duygusuymuş gibi yaşadığını düşünmektedir. Ancak, bu duygular gerçekte anneye ait olmadığı, sadece çocuk tarafından geçici olarak harekete geçirildiği için, anne, çocuğun baş etmekte zorlanabileceği duyguları işlemden geçirme ve rahatlatıcı bir şekilde çocuğa geri döndürme kapasitesine de sahiptir.

Bu süreç, çocukla anne arasında derin bir bağlantı kurulmasını sağlayan süreçtir ve yetişkinler arasındaki yakınlık ilişkilerinde ortaya çıkan karşılıklı anlayışın bir prototipini oluşturur. Terapide işlerlikte olan da elbette bu süreçtir. Terapist, kendisini hasta tarafından yansıtılan duyguya açık hale getirir ve bu duygunun bir versiyonuyla yaşayarak, bir başka insanın kafasının içine girmeye mümkün olduğunca yaklaşarak, hastaya o kadar zor görünen şeylerden bir kısmını anlayabilir hale gelir. Şayet bebek, çocuk ya da kendini güvenlikte hissetmeyen yetişkin bu yolla bir başkası tarafından sarmalandığını hissedemezse, son derece korkutucu bir kaosa, boşluğa ya da ruhsal parçalanmaya sürüklenebilir. Terapide, bu tür zihinsel durumların sakatlayıcı etkisini hastası kadar derin-

den yaşamayan terapist, hastanın kurtulmak istediği rahatsız edici duyguları yeniden işlemden geçirmesine ve özümsemesine yardımcı olacak bir yol bulur.

Empatinin çok ötesine geçen bu süreçlerin gözlenebilir ve deneyimlenebilir olmasına karşılık, duygu ve düşüncelerin bir insandan öbürüne nasıl geçiş yaptığını açıklamak olanaksızdır. Analistler ve psikoterapistler, iki insan arasında sanki tanımlanabilir bir alan varmış gibi, duyguların harekete geçirilmesini, karşı tarafa aktarılmasını ya da karşı tarafta barındırılmasını sağlayan bir çeşit fiziksel değiş tokuş gerçekleşiyormuş gibi konuşmaktadır. Ne var ki, işin gerçeği, bu süreçler sırasında neler olup bittiğini tam olarak açıklayabilmiş değiliz. Psikanaliz terminolojisinde, duygu durumlarının bu biçimde bir kişiden diğerine aktarılması sırasında işlerlikte olan çoklu süreçleri tanımlamakta kullandığımız terim "yansıtmacı özdeşleşme"dir. (1982'de yayımlanan aynı adlı kitabında Thomas Ogden, söz konusu süreçleri tanımlamaya yönelik son derece titiz bir çalışma yapmıştır).[8] *Bu konudaki yetersizliğimize rağmen, gerek gelişim psikologları gerekse psikanalistler, anne babaların çok iyi bildiği bir gerçeği, yani annenin bebeğinin gereksinimlerini zihninde taşımasının ne kadar büyük önem taşıdığını artık anlamışlardır. Winnicott "ilksel annelik ilgisi"nden, Bion "derin düşünüş"ten, Daniel Stern ise "uyum"dan söz eder. Bu kavramlar, bir bireyin (genellikle annenin) bir başka kişinin (bebeğin) duygularını zihninde ve yüreğinde taşıyabilmesini mümkün kılan ve bebeğin kendisini kabul edilmiş ve gerçek hissetmesini sağlayan bu benzersiz süreci sözcüklere dökme girişimleridir.*

Eğer annesinin gidişi Belle'de –annenin depresyonu nedeniyle aralarındaki ilişki ona zaten güven vermediği için– terk edilmişlik duygusu yaratmışsa, belki ben cenazeye giderken de Belle kendi-

8. Bu tür çalışmalar çok sayıda başka kişi tarafından da yapılmıştır. Örneğin, bkz. Sandler, J. (1987), Projection, Identification, Projective Identification, International University Press, Madison. Bion, W. R.. (1962), *Learning from Experience*, Heinemann, Londra. Stern, D. (1985), *The Interpersonal World of the Infant*, Basic Books, New York.

sinden uzaklaşmakta olduğumu sezmişti. Gerektiğinde bana her zaman ulaşabilmesine özellikle dikkat ettiğim önceki araların tersine, bu kez belki farkında olmadan ona kendisini yeterince umursamadığım mesajını vermiştim ve Belle de bundan onu yüzüstü bıraktığım sonucunu çıkarmıştı.

İki haftalık arayla ve yirmi ayla ilgili simetrilerin farkına varmış olsaydım, acaba davranışımı nasıl değiştirirdim? Ona farklı ne söylerdim? Kayıtsızlığı ve sahtekârlığı seçmektense bütün zorluğuna rağmen benim yokluğuma dayanmasını sağlayacak ne sunabilirdim ona?

Belle cuma günü de görünmedi. Bu kez, görüşme saatimizin hemen öncesinde bir arkadaşı telefon etti ve bir nefeste Belle'in seansa gelemeyeceğini söyleyip telefonu kapattı. Arkadaşına bu telefonu ettirmek Belle'e kim bilir neye mal olmuştu. Rahatsızlığım arttıkça, aslında böyle bir şeyi ne kadar çok beklemekte olduğumu fark ediyordum. Belle'in terapiye olan yatkınlığı benim için sürpriz olmuştu, şimdi de terapi karşısındaki aşağılayıcı ve küçümseyici tutumu fena halde canımı yakıyordu. Ancak, bir başka düzlemde, bu tutumu, başından beri aramızda olan gizli gündemi doğrular nitelikteydi. .

Kendimi biraz salak gibi hissettim. Ona anlamlı ve dönüştürücü bir biçimde ulaşabilme umuduna nasıl kapılmıştım? Terapide yapar gibi göründüğü şeyin gerçek olduğu umuduna beni sürüklemesine nasıl izin vermiştim? Nasıl bir kibre kapılmıştım ki, hayattaki *modus operandi**'sini elinden bırakmasını sağlayacak bir biçimde ona dokunduğumu ve ulaştığımı sanabilmiştim?

Belle'in yokluğu içimde onu yeniden görme isteği yaratmıştı. Kendimi tekmelenmiş gibi, kovulmuş gibi hissediyordum. Belle'in bana sırt çevirişi acımasız bir darbeydi ve içimi üzüntüyle dolduruyordu. Bir yandan Belle'in yeniden eski alışkanlıklarının kucağına itilmesine, bir yandan da, hayati önem taşıdığını şimdi anladığım bir şeyi, Belle'in bağımlılık ve gereksinimlerle ilgili güçlüklerini ele alıp çözümlemeyi başaramayışıma üzülüyordum.

Terapide uğradığımız başarısızlıklar büyük yıkım yaratır. Freud

* (Lat.) Hareket tarzı; icra yolu. (ç.n.)

bunları psikanalistler için değerli dersler olarak görmüş ve açıkyüreklilikle anlatmışsa da, ben kendimi o kadar rahat hissetmiyordum. Acı, kızgınlık, üzüntü ve küçük düşürülmüşlük duyguları içindeydim. Kendime bu terapötik başarısızlıkla ilgili son derece makul açıklamalar yapabilirdim, ama bunlara eşlik eden duygular o kadar kolay sınıflandırılacak türden değildi.

Birkaç yıl sonra, bir *Harpers & Queen* dergisinin kapağını çevirdim ve yeni evlendiği sosyetik kocasıyla birlikte (bankacılık sektöründe çalışan parlak bir avukattı) Belle'i karşımda buldum. O ürkek ve savunmasız haliyle onu karşımda görmek, artık içimde tortulaşmış olan o tuhaf yakıcı öfke ve endişeyi yeniden canlandırdı. Bir şey hissetmemeyi, umursamamayı istedim; Belle'in çok hoşlandığım, hayranlık duyduğum ve üzerine titrediğim bir hastam olmuş olmasını istedim. Diğer duygularımın hemen yanında duran o acımsı tadı istemiyordum. Ortadaki çirkinliği kovalamak, yeni bir hikâye yaratmak, terapi çalışmamıza farklı bir son yazmak istiyordum.

Elbette Belle'in yaptığı da bundan başka bir şey değildi. Duygusal yaşantılarının ağzında bıraktığı paslı tat, bunları başka bir şeye dönüştürme, acıları ve ıstırabı arkada bırakan senaryolar uydurma isteği yaratıyordu. Ancak, Belle kendine kişilikler yaratarak ve psikolojik zekâsını bir süre daha ayakta kalabilmesini sağlayacak kadar geliştirerek bunu yapabilse de, ben yapamazdım. Yapamayacağım için de, onu yarı yolda bırakmış olmanın, yaşadığı bu son gerçek kriz sırasında, kendisi için yeni ve destekleyici bir şey yaratmasına yardım edecek kadar uzun süre savunmasız Belle'in yanında kalamamış olmanın acısına katlanmak zorundaydım.

III

Karanlıkta atılan adımlar

Joanna'yla sürdürdüğümüz terapi yaklaşık on sekizinci ayına girerken öyle bir zaman geldi ki, daha görüşme odasının kapısını arkamızdan kapatırken içime korkunç bir kasvet çöküyordu. Etrafımızdaki hava sanki dalgalanarak ışığın yansımalarını çarpıtıyor, böylece oda ışıklı ve karanlık yamalardan örülü tanımadık bir çehreye bürünüyordu. Tansiyonum düşmüşçesine başım dönüyordu. Joanna'nın yüz hatlarını seçmekte zorlanıyordum; görüntüsü karşımda ileri geri sallanırken, çoğu zaman hayat dolu bakan iri siyah gözleri ve kiraz dudakları bir belirginleşiyor, bir bulanıklaşıyordu.

Bu kasvetin içinde çok belli belirsiz bir tehlike duygusu da vardı. Joanna'nın o gün neler söyleyeceğini ve bunu nasıl yapacağını dinlemek üzere kulak kesilip bekliyordum. Söyleyeceği sözlerin bu

tekinsiz atmosferi dağıtmasını umuyordum. Son zamanlarda Joanna'nın hayatı bir karanlığa yuvarlanmıştı. Sanki istemeden bir çukura düşmüş de oradan tırmanıp çıkamıyordu. Adını koyamadığı soğuk bir duygusal mekâna sürüklendiğini hissediyordu ve ben de onunla birlikte gidiyordum.

Geride bıraktığımız bir buçuk sene boyunca Joanna son derece ilgi çekici, hatta eğlendirici bir hasta olmuştu. Seanslarını iple çekiyor ve görüşme odasına heyecan içinde, nefes nefese dalıyordu. Zekâsı ve sıradışı zihinsel kıvraklığıyla beni kendine hayran bırakmıştı. Ancak, bu tehlike duygusunun aramızda oturduğu o anda bütün bunlar askıya alınmış durumdaydı. Joanna'nın söze girmesini, havada elle tutulacak gibi asılı duran şeyin dil aracılığıyla bir biçime sokulmasını beklerken, bu kez Joanna'yı tehdit eden şeyin ne olabileceğini düşündüm. Önümüze koyduğu bu karanlığın nasıl bir doğası vardı?

Joanna terapiye başladığında otuz dört yaşındaydı. Büyük bir şirkette personel müdürü olarak çalışıyordu; fakat apaçık ortada olan yeteneklerine, yetkinliğine, insan ilişkilerindeki başarısına ve pek çok bakımdan yaşam sevinciyle dolu olmasına rağmen, çocuk sahibi olabileceği kalıcı bir ilişki kurmakta çok geç kalmış olmaktan büyük bir korku duyuyordu. Bunu yapamamışken her geçen dakika biraz daha yaşlandığını düşünmek onu büyük bir endişeye sürüklüyordu. Daha önce, kendi güvensizliğiyle "yıprattığını" düşündüğü birkaç erkekle uzun süreli ilişkileri olmuştu. Erkeklerin ilgisini uyandırma ve onları kendisine âşık etme kapasitesinden o güne kadar hiç kuşku duymamıştı. Ancak burada bir açmaz yatıyordu. Tam da bir erkeğin kendisinden istediğini düşündüğü şeyleri eksiksizce sağlama konusunda kendine bu kadar güvendiği için, girdiği bütün ilişkilere güvensizce yaklaşıyordu. İlişkiyi kendisinin yarattığını, karşısındaki erkek tarafından gerçek anlamda seçilmediğini, sadece erkeği etkisi altına alabildiği için tercih edildiğini düşünüyordu. Birlikte olduğu erkeğin bir anlamda kendi kuklası olmasından, erkeğin ona duyduğu arzunun çok büyük bir bölümünün *kendisi tarafından* yaratılmış olmasından korkuyordu. Birlikte olduğu erkek bir sabah uyanacak ve onu istemediğini, kandırılmış olduğu-

nu fark edecekti.

Son sevgilisi Jeremy ile olan ilişkisinde her gün biraz daha büyük sevgi ve sadakat gösterileri talep etmişti ve sonunda Jeremy, neyi yanlış yaptığını ya da onu sevmekte nasıl yetersiz kaldığını anlayamamanın sıkıntısıyla kendi içine çekilmişti.

Jeremy'nin kendisinden uzaklaşması Joanna'yı çılgına çevirmişti. Kayıp ve terk edilmişlik duyguları içinde onun üstüne saldırıyor, Jeremy kendisine vuruncaya, ağlayıncaya ya da ikisini birden yapıncaya kadar onu tekmeliyor ve yumrukluyordu. Bunu başarınca, onu etkileyebildiği, ondan böyle ham ve beklenmedik bir tepki çıkarabildiği için büyük bir rahatlama duyuyordu. Bu tepki, Joanna'nın gözünde, Jeremy'nin kendisine gerçekten ihtiyaç duyduğunun, onun için gerçekten önemli olduğunun kanıtıydı.

Bu davranışı ve içine sürüklendiği bu ruh hali Joanna'yı utandırıyordu. İstikrarlı bir ilişki kurmak istiyor, fakat bunu bir türlü başaramıyordu. Âşık olmakta hiç güçlük çekmiyordu, fakat yarattığı her yakınlığı sabote etmeye mahkûm olduğunu hissediyordu.

Bana bunu ilk kez anlattığında, bu dinamiğin ikimiz arasında nasıl bir yansıması olacağını merak etmiştim. Joanna, kendi güvensizliğinin nedenlerini araştırmak ve kendisinde bu kadar güvenilmez olanın ne olduğunu keşfetmek için aramızdaki ilişkiyi kullanabilir miydi? Bunu yapacak olsa, beni baştan çıkardığı duygusuna kapılacak mıydı? Aslında onu umursamadığımı, onun için hissettiklerimin kendisi tarafından yaratılmış duygular olduğunu mu düşünecekti? Etkileme gücünü kullanarak kendini bana sevdirdiğini ve sonunda bunun ters tepeceğini, bizim ilişkimizin de yıkıcı bir sonla noktalanacağını mı hissedecekti?

Bir çeşit derin zihinsel nefes alarak, Joanna'nın bizim için yaratacağı terapinin, yani aramızdaki ilişkinin en derin çekirdeğinin bu olup olamayacağını düşündüm. Joanna sevgililerine yaptığı gibi bende de derin bir sevecenlik uyandırabilirdi. Peki, Joanna'nın hayatında *onun benim için* ne anlama geldiği konusunda kaygı yaratacak kadar yer tutmaya başladığım zaman ne olacaktı? Joanna'nın güvensizliği ilişkimize sızdığı zaman neler yaşayacaktık? O şiddetli, talepkâr duygular bizim ilişkimize de girecek miydi? Joanna

ilişkiyi kesintiye uğratmaya, yok etmeye, önemsizleştirmeye kalkışacak mıydı? Onun bu davranışına, aramızdaki ilişkiye inanmasını sağlayacak bir biçimde karşılık vermeyi becerebilecek miydim?

Joanna'ya terapi önermekle, yaşadığı sorunlarla ilgili en derin, en utanç verici ve en acı dolu yerlere onunla birlikte gideceğim konusunda ona örtük bir söz vermiştim. Onun acısını ve ıstırabını dinlemekle kalmayıp pekâlâ onun sahnesindeki oyunculardan birine dönüşebileceğimi, yarattığı dramanın içine girebileceğimi ve dramatik karakterlerden biri olarak oraya kendi düşüncelerimi götürebileceğimi vaat etmiştim.

Kendi çatışmaları, bilinçdışı arzuları, içindeki sabotajcıların psişik taktikleri, kendi özdeşleşmeleri ve yansıtmaları üzerinde düşünmesi için Joanna'ya yardım etmek işin kolay kısmı olacaktı. Bunun için elimde kuramsal bilgilerim, tecrübem ve Joanna için duyduğum empati vardı. Asıl zorluk, Joanna'nın sorunlarının bizim ilişkimizde de kendini gösterme olasılığında yatıyordu. Benden nasıl bir rol üstlenmemi istediğini, onun bana hangi rolü yakıştıracağını ve benim bu yakıştırmaya nasıl karşı koyabileceğimi belirlemem gerekecekti.[1] Etkilenmeyle başlayan şeyin felakete dönüşmesine engel olmam gerekecekti.

Elbette, terapi gören her birey için terapistin hangi rolü üstlenmesi gerektiği son derece karmaşık bir meseledir. Bu konudaki isteklerde oluşacak değişiklikleri dikkatle izlemek, terapistlik becerisinin bir parçasıdır. Hasta, terapistin hissetme ve şefkat duyma yeteneğine sahip biri olmasını talep eder. Ancak, bu her ne kadar Joanna'nın ya da bir başkasının kendi sorunları hakkında konuşmaya başlamasını mümkün kılan şey olsa da, terapi ilişkisinin bu cephesine kısa süre içinde iki tarafın karşılıklı beklentileri de eşlik etmeye başlar. Hiçbir insan ilişkisi yoktur ki, içinde kişinin daha önceki ilişkilerinden getirdiği beklentiler bulunmasın. Biz insanlar aynı

1. Daha kapsamlı bir tartışma için, örneğin bkz. Bollas, C (1987), "The Expressive Use of the Countertransference", *The Shadow of the Object: Psycho-analysis of the Unthought Known*, Free Association Books, Londra, ve Levenson, E. (1972), *The Fallacy of Understanding*, Basic Books, New York.

anda pek çok farklı düzlemde işlerlik gösteririz ve bir yanımızla her yeni insanı taze bir başlangıçla selamlasak ve onların etkisi altına girmeyi ya da girmemeyi seçsek de, başka bir düzlemde her yeni ilişki önceki ilişkilerimizin duygusal mührünü üzerinde taşır. Hatta çoğu zaman daha da ileri gider, karşımızdaki yeni kişiyi öncekilerle yaşadığımız deneyimin ışığında değerlendirerek onun gerçekte kim olduğunu görmekte başarısız oluruz. Kendi görme biçimimiz de, daha önce içinde yer aldığımız duygusal repertuvarlar tarafından inşa edilir.

Öğrenme ve gelişme yeteneği olan bellek sahibi yaratıklar olarak, geçmişten getirdiğimiz duygusal tepki ve beklentilerin kaçınılmaz varlığı bizim için hem öğretici, hem de talihsiz bir durumdur. Bunlar, işlerin nasıl gidebileceği konusunda bir fikir oluşturmamıza olanak verirler. Ne zaman kendimizi serbest bırakıp güven duyacağımız ve ne zaman ihtiyatlı davranacağımız konusunda bize yol gösterirler. Ancak bir yandan da, öteki kişinin kim olduğunu, belli bir durumun hangi olasılıkları içerdiğini, o durumun bizi nasıl dönüştürüp değiştirebileceğini ya da bizzat kendimizin o durumu nasıl etkileyebileceğini görmemize engel olabilirler. Çoğu zaman, yeni durumu daha önce içinde bulunduğumuz bir durumun bir taklidi gibi değerlendiririz.

Geçmiş deneyimlerin insan yaşantısında daima mevcut olması, yani psikanalizde aktarım tabir edilen şey, terapi sırasında bir psikoterapistin mercek altına aldığı şeylerden biridir. Hastanın bizden kim olmamızı istediğini, bizi kim olarak gördüğünü ve terapinin belirli noktalarında bunun neden gerçekleştiğini anlamaya çalışırız. Hastanın kim olmamızı dilediğini ya da kime dönüşmemizden korktuğunu ve bizim davranışlarımızı kendi geçmiş deneyimlerinin ışığında nasıl yorumladığını anlamaya çalışırız. Ve kendimize şunu sorarız: Bir yandan üstümüze salınan dönüştürme baskısını ayırt ederken bir yandan da dönüştürülmeyi reddederek, *hastanın psikolojik olarak bizi bir başkası haline getirmesine karşı koyabilecek miyim? Eğer psikoterapistler hastalarının onları kime dönüştürmeye çalıştığını görmeyi reddederlerse, terapiye önemli bir katkı sağlamaları beklenemez. Keza, hastanın aktarım sırasında bizden ol-*

mamızı istediği kişi dışında başka biri olmayı başaramazsak da gene hastaya hiçbir yardımımız dokunamaz.

Psikoterapi ve psikanaliz, bireyin yeni deneyimleri gerçekten yeni bir deneyim olarak selamlamasına, böylece bunların hemen bildik ve tanıdık olana dönüştürülmeyip bir büyüme ve gelişme fırsatı olarak kullanılmasına yardım etmeye çalışır. Tekrarların içine sıkışıp kaldığımızda psişemiz esneklikten yoksun ve her türlü etkiye kapalıdır; özgün ve taze olan karşısında yaşam bulma ve büyülenme şansından yoksundur.

Kısacası, Joanna'dan gerçekten de etkilenmiştim. Kendini ifade etme biçimi ve dünyaya bakışı ufuk açıcı ve zekiceydi. Kendine karşı çok sertti ve gayet zararsız durumlarda duygularının seline kapılarak çıldırdığını söyleyecek kadar da kendisinin farkındaydı. Belirli bir düzlemde önemli bir sorunu olduğunu çok iyi biliyordu. Bunu yok saymaya veya bundan gizlenmeye çalışmıyordu. Klinik tablo oldukça yalın görünüyordu. Joanna'nın güvensizliğinde ilgimi çeken bir yoğunluk vardı ve bu güvensizliği daha tam olarak adlandırabilmiş olmadığımı biliyordum. Ancak, biz birbirimize yakınlaştıkça ve buna paralel olarak o da dostları ve meslektaşlarına karşı daha açık davranmaya başladıkça, bu güvensizliği anlamanın ve Joanna'nın kendisini neden baştan çıkarıcı bir yıkım meleği gibi gördüğünü anlamanın bir yolunu bulabileceğimizi düşünmeye başladım.

Joanna yoksul ve kalabalık bir ailenin beş çocuğundan biri olarak, neyin iyi ve neyin kötü olduğuna ailenin çıkarlarına göre karar verildiği bir ortamda büyümüştü. Bireye değer verilmiyor değildi, ancak beş çocuk, hasta bir nine ve hiç evlenmemiş yaşlı bir teyzeyle aynı çatı altında yaşamak zorunda olan anne ve babası, çocukların gereksinimlerine teker teker ilgi gösterecek zamanı bulamamamışlardı. Çocuklara kendilerini bir takım olarak görmeleri ve güçlüklere katlanmaları fikri aşılanmıştı ve göçmen kültürlerinde genellikle olduğu üzere, onlar da öyle yapmışlardı. Bu tecrübe Joanna'ya, bireyin ilgi görme ihtiyacını karşılama ve grupların etkin ve

sorunsuz bir şekilde çalışmasını sağlama konusunda özel bir yetenek kazandırmışa benziyordu. Personel bölümündeki işi Joanna için biçilmiş kaftandı. Örgütün yeniden yapılandırılması konusunda işverenleri ona akıl danışıyordu; çünkü ayrı ayrı bütün ekip üyelerini cesaretlendirip harekete geçirerek onların en verimli ve en işbirlikçi yanlarını ortaya çıkarma konusunda özel bir becerisi vardı.

Joanna'nın ailesi, kavgaların kolayca parladığı ve tartışmaların eksik olmadığı bir aileydi. Annesi, sık sık çocuklara bağıran ya da popolarına şaplağı indiren, sonra daha bir dakika geçmeden onları pek bir pişmanlık belirtisi göstermeksizin göğsüne bastıran fevri bir kadındı. Yunan asıllı babası Leo'nun davranış biçimi ise daha şiddet dolu ve daha anlaşılmazdı. Görünürde bir sebep olmaksızın birdenbire çocuklardan birine öfkelenir ve kendi babasının onun üzerinde kullanmış olduğu kemeri çıkarıp sallayarak Joanna ve kardeşlerine gözdağı verirdi.

Joanna babasının annesine karşı şiddet uygulamasına çok kereler tanık olmuştu. İçeriden çığlık sesleri, sonra da hıçkırıklar duyar, kız kardeşleriyle birlikte korku içinde birbirlerine sokulurlardı. Bu şiddet karşısında dehşete düşen Joanna, neler olup bittiği konusunda kendi kendine hikâyeler uydururdu. Evdeki bu durum hoşuna gitmese de, yaşı ilerledikçe erkek arkadaşlarıyla şiddet içeren filmlere gitmeye ve hem suçlular hem de kurbanlarla özdeşleşmeye başlamıştı. Bu filmler onu duygusal olarak hırpalıyordu, fakat gitmekten vazgeçmesine yol açacak kadar değil. Belli ki bunlar, kendi içindeki bir şeye ayna tutuyorlardı. Görüşme odasındaki o tehditkâr ve kasvetli duygu belki de buydu. Belki de gündemimizde şiddet vardı.

Bu tahminim doğru çıktı, fakat benim düşündüğüm biçimde değil.

Joanna'nın babasında tanık olup deneyimlediği ve daha sonra kendi sevgililerine ve son olarak Jeremy'ye yönelttiği şiddet şimdi yavaş yavaş ikimizin arasında kendini göstermeye başlamıştı. Joanna, onun işini zorlaştırdığım, ona yeterince yardım etmediğim ya da onu yanlış anladığım duygusuna kapılmıştı. Bense bunun, onu bu kadar kolay kabullenmiş ve sevmiş olmamdan kaynaklanan bir kız-

gınlık olabileceğini düşünüyordum; belki bu yüzden terapide kendi benliğinin daha şiddete yakın taraflarını bana göstermeme olanağı bulamıyor ve bu durum onu rahatsız ediyordu. Ne var ki, zaman içinde bu düşüncelerimde tamamen yanılmış olduğumu anladım.

Joanna'nın üzerine sinmiş olan tehditkârlık, ona verdiğim tepkilerin cangılında yolumu bulmak için yaptığım yorumlarla hiç uyuşmayan, benim hiç bilmediğim bambaşka bir yerden kaynaklanıyordu.

İşlerin hemen hiçbir zaman beklediğiniz gibi gitmemesi terapinin değişmez ilkelerinden biridir. Analist Wilfred Bion'un, insanın her seansa "belleğini ve arzularını bir yana bırakarak" girmesi gerektiği yolundaki meşhur sözü, edindiğimiz kavrayışların ne kadar geçici olması gerektiğini bize bir kez daha hatırlatır. Bu sözünde biraz idealist bir tını bulunsa da –çünkü ne de olsa analiz, yaşanmış olanı reddetmenin imkânsızlığını gören ve kabul eden yegâne uğraştır– terapistin daha önce yaşanmamış şeylere açık olması gerektiği konusundaki ısrarıyla da Bion, terapötik ortamda yeni bir şey üzerinde düşünülmesini, daha önce akla gelmemiş, duyulmamış ya da görülmemiş bir şeylerin gelişmesini mümkün kılar. Terapi ancak, hem hasta hem de analist her şeyi yeni baştan anlıyorlarsa gerçek anlamda canlıdır.

Bu tehditkâr duygunun üzerimize çökmesinden önceki birkaç hafta boyunca Joanna, arkadaşı Nulla'nın göğüs kanserine yakalandığı haberiyle derin bir sarsıntı geçirmişti. Onun için korkuyordu. Onu nelerin beklediğinden, vermek zorunda kalacağı o zor, neredeyse imkânsız kararlardan, çekeceği acılardan korkuyordu. Kanser, kadınların üzerine neredeyse keyfi bir biçimde çullanıp canlarını alan,[2] sağlıklı hücreleri yiyip yutan ve onları bölünmeye uğratan bu hastalık, bir kadının kendi cinselliğiyle, kendi doğurganlığı

2. "Ulusal Sağlık Enstitüsü tahminlerine göre meme kanseri vakalarının yüzde yetmişi çevresel etkenlerden kaynaklanıyor.

ve ölümlülüğüyle ilgili korku ve fantezilerini kolayca canlandırabilen bir uyarıcıdır.[3] İnsan bedeninin içine yavaş yavaş yerleşen bu sinsi katil, tek bir anda bilinen her şeyi kaldırıp yerine bilinmezi koyabilir. Eğer kişi kendini sağlıklı hissediyorsa fakat aslında hastaysa, kişinin benimsediği kesinliklerde büyük sarsıntılara yol açan çatlaklar oluşur. Joanna'nın durumunda, arkadaşının kansere yakalanması, kendi içinde yıllarca el sürülmeden yatmış olan sorunların yüzeye çıkmasına, saklı olanın görülebilir ve anlaşılır hale gelmesine neden olmuştu.

Joanna'nın Nulla'nın hastalığıyla ilgili endişeleri kendi içinde yeterince anlaşılabilir bir şeydi. Ancak, arkadaşının tedavi süresince, özellikle o tarayıcı cihazın içine girdiğinde nelere katlanmak zorunda kalacağıyla ilgili dehşetinde bir parça ölçüsüzlük var gibiydi. Ne var ki ben bunu yakalayamadım, daha doğrusu, bunu özellikle araştırmaya çalışmadım. Kansere yakalanan bir arkadaşın insanda endişe uyandırmasının doğal olduğunu düşündüm.

Ortadaki ipuçlarını göremediğim için, terapötik ortamın her yanına çökmüş olan ağır ve kasvetli hava kafamı karıştırıyordu. Joanna konuşmuyordu. Ben bekliyordum. Joanna'nın sessizleşmesini ve odadaki tekinsiz duyguyu açıklamak için kendi kendime getirdiğim öneriler beni tatmin etmiyordu. Joanna'ya söyleyecek yararlı hiçbir şey bulamıyordum. Sıkıştığımız yerden ne bir çıkış yolu, ne de gidilebilecek başka bir yol vardı. Ondaki bu değişimi neyin tetiklediğini bir türlü anlayamıyordum. Benim hiçbir kavrayışa ulaşamayışım, havadaki kasveti daha da ağırlaştırıyordu. Adrenalinin ansızın yükseldiği, alarm zillerinin çaldığı, insanın yüreğinin yerinden çıkacakmış gibi atmaya başladığı o korkulardan değildi bu. Bilinmeyen ve beklenmedik bir tehlike duygusunun verdiği rahatsızlıktı.

Bir terapist hastanın kendi içinde veya hastayla kendisi arasında ne yaşandığı konusunda şüpheye düştüğünde, bir biçimi bulunma-

3. Person, E. (1995), *By Force of Fantasy: How We Make Our Lives*, Basic Books, New York.

yan ya da tanımlanması zor olan deneyim etrafında bir konuşma başlatabilmek için deneme niteliğinde önerilerde bulunabilir. Bu öneriler zaman içinde geliştirilebilir ve inceltilebilir, ya da hiç kullanılmadan atılabilir. Terapistin derin düşünme, yani bir hedefe yönelmeden açık uçlu düşünme yeteneğini işin içine sokması, terapötik ortama genel düşünme biçimimizde genellikle bulunmayan bir şey getirir. Dairesel, tekrarlayıcı ya da mantıksal düşünceler yaratıcı bir şekilde kesintiye uğratılabilir ve işte o zaman, onlar hakkında nasıl düşüneceğimizi bilmediğimiz için çoğu zaman dışarıda bırakılan o kopuk deneyim parçaları birbirine bağlanabilir.

Ne var ki ben, söyleyecek hiçbir şeyim yokmuş gibi hissediyordum. Aslına bakılırsa, düşünemiyordum bile. Beynim donakalmış, basiretim bağlanmıştı. Düşüncelerim ne doğru dürüst bir yere ulaşıyor, ne de herhangi bir şeye bağlanıyordu. İçimden büyük bir çaresizlik duygusu yükseldi. Joanna'ya karşı görevimi yapamıyordum. Ona yardım edemiyordum. Joanna, ona ulaşamayacağım bir yerlere gitmişti. Birden, kendi içinde bu duygunun da olası bir başlangıç olabileceğini fark ettim ve içime hafif bir rahatlama yayıldı.

"Joanna," dedim, "Bunun bize yardımı olacağından emin değilim, ama şu anda hissettiklerimi söze dökmeyi bir denemek istiyorum."

Belki bir milisaniye Joanna'nın gözünde ona ulaşma isteğimi güçlendiren bir umut görür gibi oldum, fakat ben daha bu bağlantıya tutunamadan Joanna'nın gözlerindeki ışık söndü ve yüzüme boş boş baktı. Benim kaygılı halime rağmen, odadaki atmosfer değişmişti. Havadaki dalgalanma durulmuştu ve artık onu açık seçik görebiliyordum.

"Son birkaç görüşmedir odada bir çeşit kasvet duygusu, nedenini anlayamadığım ezici bir korku fark ediyorum. Bu hava bir türlü ortadan kalkmadığı için kendimi oldukça kayıp ve sersemlemiş hissediyorum. Düşünüyorum da, acaba benim bu duygularım, bu algılarım bize herhangi bir şekilde yararlı olabilir mi?"

Havadaki kasvet ve tehditkârlık olmasını umduğum gibi orta-

dan kalkmadı. Tersine ortadaki bilinmezlik daha da derinleşti ve ben kendimi daha da güvensiz hissettim. Fakat az önce konuşmuştum ve biliyordum ki yeniden konuşabilirdim. "Kendimi senden hayli uzakta hissediyorum," diye devam ettim. "Kendimi yalnız ve çıkışsız hissediyorum, sanki sen bir balonda, ben başka bir balondaymışız gibi. Bu söylediklerim sana herhangi bir şey ifade ediyor mu?"

Bir psikoterapist, tıkanmış görünen bir durumu ileriye götürme girişiminde bulunurken, söylediklerine ve yaptıklarına çok dikkat etmek zorundadır. O anda her şey anlaşılmaz görünse bile sonunda bunun değişeceği ve durumun anlaşılmazlığının bir panik sebebi olmadığı konusunda güven verici bir tutum sergileyebilmelidir. Bir açıdan, Joanna'nın en son ihtiyacı olan şey benim onu anlamamam idi. Bir başka açıdan ise, bu yol bizi anlamaya götürecek olan yoldu.

"Öyle sanıyorum ki ortada henüz anlayabilecek kadar tanımlayamadığım bir sorun var," diye ekledikten sonra sustum ve bekledim. Ne hissettiğimi Joanna'ya aktarmayı başarabilirsem, hatırı sayılır bir ilerleme şansı yakalayabileceğimizi kuramsal olarak biliyordum. Belki de benim duygularım Joanna'nın hissedip de dile getiremediği duyguların bir versiyonuydu. Eğer bu doğruysa, söylediklerim hem ona hem de bana belli bir rahatlama getirecekti. Eğer Joanna'nın henüz söz etmeye hazır olmadığı şeyi doğrulukla adlandırıyorsam, bu onun yalıtılmışlığını biraz azaltabilirdi.

Ürkütücü bir şekilde, Joanna hem bana bakıyor, hem de beni görmüyor gibiydi.Yanımdan tamamen ayrılıp gitmişti sanki. Birden nabzım hızlanmaya başladı. Onu anlamaktaki yetersizliğim Joanna'yı daha da çıldırtmış, daha büyük bir yalıtılmışlığa sürüklemiş olabilir miydi? Bilmeden onu bir uçurumun kenarından aşağı mı itmiştim? Havadaki tehlike duygusu iyice ağırlaşırken, bütün duyularımın tetikte durduğunu hissettim. Ben kendi hissettiğim şeyi dile getirmeye çalışırken Joanna acaba ne duymuştu? Söylediklerimden pişman olmaya başlamıştım. Susmam ve anlayabileceğim ana kadar onunla birlikte o tehlike duygusunun içinde durmam galiba daha doğru olacaktı. Açıklanamaz bir şeye sözcükler giydirmek ko-

nusunda neden bu kadar acele etmiştim ki?

Joanna'nın bakışları artık yüzüme çakılmış, yolda aniden far ışıklarına yakalanmış bir tavşan gibi donakalmıştı. Gözlerini benimkilerden ayırmadan sağ elini çantasına götürdü ve sonra çantadan bir bıçak çıkardı.

Turuncu saplı küçük bir biftek bıçağıydı bu.

Panikten başka ne hissettiğimi ayırt edemeden, aklım bir anda yıllar öncesine, New York'taki bir klinikte staj yaptığım günlere savruldu. Orada, gözaltı süresi içinde mahkeme kararıyla psikoterapiye gönderilen hastaların silah ve bıçaklarını resepsiyonda bırakmaları gerekirdi. Ben neden böyle bir kural koymamıştım sanki? Ama tabii benim böyle bir şey yapmam gerekmiyordu. İnsanlar bana kendi iradeleriyle geliyorlardı ve terapi seanslarına silahlarla gelinmesi fikrine alışık değildim. Üstelik burası İngiltere'ydi.

Sonra hayal görüyor olup olamayacağımı düşündüm. Bu bıçak, odadaki korkunun zihnimde yarattığı bir şey olabilir miydi? Gerçekten bir bıçak mıydı bu? Yoksa daha önce odanın görüntüsünü çarpıtmış olan ve şimdi Joanna'nın gözlük çerçevesinin üstünde oynaşan güneş ışığı bana gene bir oyun mu oynuyordu? Paranoyak mı olmuştum? Anlamam gereken şey neydi? Gerçek miydi, sembolik mi? Odada gerçekten bir bıçak var mıydı ve eğer varsa ne yapacak ya da ne söyleyecektim? Eğer varsa, "Hadi şimdi zihnini meşgul eden herhangi bir şiddet fantezisi olup olmadığından söz edelim, Joanna. Sen de takdir edersin ki bu tür fanteziler üzerinde konuşabiliriz, ama onları gerçekleştirmemize izin yok!" gibisinden kitabi bir şey söylemem için artık çok geçti. Psikoterapi kuramları iyi güzel de, diye geçirdim içimden, şimdi ne işime yarayacaklar? İmdat!

Ve elbette, gösterebildiğim bütün tepki, içimden yükselen bu sessiz çığlıktan ibaretti. Kapıldığım korku, kendi içimin derinliklerinden dışarı fırladığım duygusu ve içimdeki sessiz yardım çığlığı bir olasılıkla sadece benim değil, Joanna'nın da duygularıydı. Korku hiçbir şeyi çözmeyecekti, başka bir şey denemem gerekiyordu. Seçme şansım yoktu. Kalkıp odadan çıkamazdım. Ona doğrudan doğruya bıçağı elinden bırakmasını söyleyemezdim, ama bıça-

ğı görmezden de gelemezdim. Sözcüklerden yardım almak zorundaydım, isabetsiz, beceriksiz sözcüklerden, çünkü elimde olan tek şey bunlardı.

"Joanna," diye başladım, "çantandan bir bıçak çıkardın. Bunu neden yaptığını bilmiyorum ama, belki de nasıl bir korku içinde olduğunu, kendini ne kadar çaresiz hissettiğini bize göstermeye çalışıyorsundur?"

Joanna söylediklerimi anlamış görünüyordu. Zaman yavaşlamıştı. Başını kaldırıp yüzüme baktı, sonra gömleğinin sol kolunu sıvadı. Sol kolunda, dirseğinin alt kısmında, birbirini dik olarak kesen iki çift paralel çizgi vardı. Kanı, ortada bir haç çizen incecik çizgiler halinde kabuk bağlamıştı. "Hadi oynayalım," dedi Joanna tatlı bir sesle ve bıçağı bana vermek üzere uzandı.

Joanna'nın tavırları dramatik biçimde değişmişti. Korku ve kasvetle başlamış, bir anlık bir umut ışığından, boş bakışlardan ve far ışığına yakalanmış tavşandan sonra şimdi de Joanna'nın bana altı yaşında bir çocukmuş gibi göründüğü bir yere varmıştık. Korkmuş, sevimli, ilgi bekleyen, altı yaşında bir kız çocuğu. Ancak bu kız çocuğunun elinde küçük, keskin bir bıçak vardı. Ne yapacağımı gerçekten bilmiyordum. Kulağa ne kâdar basmakalıp gelse de, kalbim yerinden çıkacak gibi çarpıyor, beynim sanki bir boşluğun içinde sallanıyordu. Bir karşılık vermeden önce kendimi toplamam gerektiğini biliyordum. Bıçağı elinden almayı reddedersem artık gerçekten tehlikeli bir alana adım atmış olacaktım. Eğer alırsam da, nasıl bir şeye suç ortaklığı yaptığımdan emin olamayacaktım.

Bıçağı aldım ve yanımdaki sehpanın üzerine koydum. Kendilerini bıçakla yaralayan hastalar konusunda tecrübesiz değildim. Kendi meslek hayatımda ve gözetmenlik yaptığım terapistlerin hastaları arasında, insanları kendilerini yaralamaya iten o çok çeşitli dürtü ve nedenler hakkında derinlemesine düşünecek kadar çok sayıda kadınla karşılaşmıştım. Ne var ki, size anlatılan bir olayı analiz etmek, kendinizi böyle bir olayın ortasında bulmakla aynı şey değildir. Psikanaliz, anlam söz konusu olduğunda çok işe yarar. Düşünmeye geçmeden önce toz duman dağılıncaya kadar bekleme-

nize yardım etmekte çok işe yarar. Ama bu seferki beklenecek zaman değildi.

Terapist, terapinin her anında bir karar vermektedir: Neyin izini süreceğine, kendisine sunulan şey üzerinde nasıl düşüneceğine, hastanın belli bir duygunun içinde kalmasına ya da onun daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak için hastanın iki tepkisi arasındaki boşluğun genişlemesine nasıl yardım edebileceğine; hastanın hikâyesine odaklanıp odaklanmayacağına, duyduklarını terapi ilişkisine değgin bir yorum olarak değerlendirip değerlendirmeyeceğine, söylenen ve söylenmeyenlere karşı kendi tepkilerini irdeleyip irdelemeyeceğine, vesaire vesaire. Kimi zaman bu bilinçli bir süreçtir, ama daha sık olarak, bir temas biçimiyle bir başkası arasında zahmetsiz bir gidiş geliş söz konusudur. Terapistin hasta tarafından yaratılmış dünyaya Alice gibi paldır küldür yuvarlandığı durumlarda, terapist, hastanın deneyiminin bir ölçüde tadına bakmış, onu koklamış ve hissetmiş olur. Böylelikle, başka düzeyde bir enformasyona, hastanın içinde bulunduğu duruma ilişkin daha dolaysız bir duyguya kavuşur. Hastanın dünyasına böyle bir giriş yolu bulmak son derece değerlidir ve hastanın bir çözüme doğru gitmesine de terapist ancak, onun deneyimine ilişkin edindiği duygunun perspektifi içinden hastanın açmazlarına hoşgörüyle bakarak ve bu açmazları anlamaya çalışarak yardım edebilir.

O anda orada Joanna'yla otururken, bir yanım kendime, Joanna'nın benimle ne oyunu oynamak istediğini soruyordu. Kolunun içine kazınmış bir dokuz kare* çiziminin orada ne işi vardı? Joanna nereye gerilemişti? Ancak başka bir yanım da hiç düşünmeden Joanna'nın teklifini kabul etti ve sanki bu dünyanın en normal şeyiymiş gibi onunla oyun oynamaya başladı.

Bıçağı koyduğum sehpanın üzerinden bir bloknot ve bir kalem aldım, sandalyemi onunkine yaklaştırdım, kâğıdın üstüne birbirini

* Noughts and crosses: Kâğıt-kalemle oynanan bir çocuk oyunu. (ç.n.)

dik kesen iki çift paralel çizgi çizdim ve Joanna'ya çarpı mı yoksa sıfır mı olmak istediğini sordum. Oyunun ilk birkaç dakikası boyunca, zihnimde dönüp duran düşünceleri bir düzene sokmayı başaramadım. Eğer şimdi karşımda ciddi biçimde gerilemiş bir Joanna varsa, bir çocuk ya da oyun psikoterapisti olarak ne kadar işe yarayabileceğimden emin değildim. Kalemi sırayla birbirimize verirken, bana yol gösterecek ya da dengemi bulmama yardım edecek pek az şeyim vardı.

Oyun sürdükçe, aramızda sıcak, neredeyse kıkırtılı bir ritim oluşmaya başlamıştı. O sırada duvar saatine bir göz attım ve kırk beş dakikanın dolmuş olduğunu fark ettim. Seansın bu noktada bitmiş olması beni tedirgin etmişti. Joanna'nın terapi odasına yeniden bir yetişkin olarak girmeyi başarıp başaramayacağından emin değildim. Fakat daha önemlisi, o seansta yaşananlar hakkında neler söyleyeceğim konusunda kafam daha da karışıktı. Şimdi yanımdaki sehpada durmakta olan bıçaktan söz etmek istiyordum, fakat ne söyleceğime karar verecek kadar zamanım olmadığını hissediyordum. Birlikte oyun oynadığım Joanna'dan ve onun ortaya çıkışını önceleyen tehditkâr havadan söz etmek istiyordum. Bu karmakarışık seansı bir düzene sokmak istiyor, ama bunun imkânsız olduğunu biliyordum. Bunun üzerine en basit yolu seçtim.

"Joanna," dedim, "artık bugünkü zamanımızın sonuna geldik."

"Ha, evet," diye cevap verdi Joanna, daldığı hayallerden sıyrılarak.

"Perşembe günü görüşürüz," dedim.

"Tamam, perşembeye görüşürüz. Aynı saatte, aynı yerde," dedi ve neredeyse neşeyle yürüyerek çıkıp gitti.

Tükenmişlik içinde nefesimi salıverdim ve birkaç not almak üzere bilgisayarımın başına geçtim. Olanları yazıya dökerek Joanna'nın başına gelenler konusunda bir şeyler anlayabilmeyi umuyordum.

Turuncu saplı küçük bıçak hâlâ sehpanın üzerinde duruyordu. Sonraki seans başlamadan onu ortadan kaldırmam gerektiğini biliyordum, fakat elim gitmiyordu. Beni bir yandan ürkütüyor, bir yandan da büyülüyordu. Esenliğiyle çok derinden ilgilendiğim birinin

saklı dünyasına ilişkin bir ipucuydu o bıçak. Onu neden yanında getirdiğini, kolundaki çizgilerin ne anlama geldiğini, Joanna'nın nasıl bir ruh durumuna girdiğini ve bunun öncesinde hissettiğim tehlike duygusunun nedenini anlamam gerekiyordu.[4]

Sonraki seansımın başlamasına birkaç dakika kala bıçağı oradan aldım ve yüzümü buruşturdum. Bıçak beni çok tedirgin etmişti. Keskin tarafı yedi-sekiz santim uzunluğundaydı. Ancak, elimde bıçakla öylece dururken, bıçak bana oldukça zararsız görünmeye başladı, bir meyve-sebze bıçağı gibi. Ürkütücü olmak şöyle dursun, rahatlatıcı bir yanı bile vardı. Bende bir şiddet aleti izlenimini uyandırmıyordu. Joanna o brçağa ne gibi özellikler yüklemiş olabilirdi? Bıçağı elimden bıraktım ve üzerini bir bloknotla kapattım. O anda bu konuda daha fazla düşünecek vaktim yoktu.

Joanna'nın içine girmiş olduğu ve önümüzdeki birkaç ay boyunca da sık sayılabilecek aralıklarla yeniden gireceği zihinsel durum, vahamet açısından ondan çok aşağıda olsa da, *Sybil* adlı kitap ve filmle kamuoyunun dikkatini çekmiş olan daha dramatik kişilik bozukluklarına benzetilebilirdi. Filmde söz konusu edilen bozukluk, kendiliğin uzaklaştırılmış ve görünürde başka bir kişiliğe bürünmüş olan bazı cepnelerinin aniden ortaya çıkarak kontrolü merkezi ya da ana kişilikten "devralması" biçiminde bir bozukluktu.

Psişemiz, duygu ve deneyimlerimizin kayıt kütüğü ve yöneticisi olarak üstlendiği icrai işlevi yerine getirirken, tam olarak anlamlandırılmaya direnen çok sayıda fenomenle karşılaşır. Bir olayla ya da bir olaylar dizisiyle ilişkili olarak hissedilen acı çok büyükse, bunlar bireyin bilinçli bilgi havuzundan uzaklaştırılabilir ve zaman

4. Bıçağın odadaki varlığı, o anda görüşme odamda bulunuyor oluşu ve benim bıçak karşısında kapıldığım korku ve büyülenme, Joanna bana sadece kendini kestiğini söyleseydi göstermiş olacağımdan daha büyük bir merak duymama yol açmıştı. Bıçağı Joanna'nın elinden almakla, hem bıçağın kendisi konusunda hem de anlamı üzerinde düşünme konusunda sorumluluğun bir kısmını üzerime almıştım. Aynı zamanda, bıçağın Joanna'yı korkutup korkutmadığını ve bıçağı elinden almakla onun korkusunu üzerime alıp almadığımı da merak ediyordum. Sorun şimdi onun değil benim kucağımda yatıyordu ve bıçağı bana o kadar kolayca vermekle Joanna kendini ondan kurtarmıştı.

içinde "unutularak" yalnızca rüyalarda ya da dil sürçmelerinde ortaya çıkabilir. "Unutma" ya da bazı şeylerin üstünü örtme yeteneğinden hepimiz yararlanırız. Bastırılan ya da "unutulan" şeyler bu yolla gündelik hayatımızın çeşitli cephelerini biz farkında olmadan etkiler ve yönlendirir.

Ancak, bir insanın yaşadıkları artık katlanılır olma sınırının üzerine çıktığında, yaşanan sıkıntı "unutulamayacak" ya da dışarıda bırakılamayacak kadar büyük ve anlaşılmaz olduğunda, tersine, düşünülemez ve hissedilemez olanın psişeden sökülüp atıldığı bir psişik ampütasyon ortaya çıkar. Yaşanan şey kesilip atılır, psişeyle bağlantısı koparılır.

Disosiyasyon, yani bütünlüğün yitirilmesi, baskılamada olduğundan daha farklı bir parçalanma türüne işaret eder. Burada egodaki bir yarılma söz konusudur;[5] *öyle ki, psikolojik enerji bilinçli ve bilinçsiz süreçlerden uzaklaştırılıp katlanılmaz nitelikteki deneyimleri uzakta tutmakta ve dondurmakta kullanılır. Bir kez psişeden sürülüp atıldıktan sonra bu deneyimler kemikleşirler. Kişi bu deneyimler hakkında düşünmez ve onlarla ilgili bir şey hissetmez. Bunlar, ilk kez deneyimlendiklerinde kişide yaratmış oldukları ezici duyguları engellemek için bir duvarın arkasında tutulurlar.*[6]

---

5. İskoçyalı analist Ronald Fairbairn, bu şizoid mekanizmanın merkezi libidinal egoda dikine bir çatlak oluşturduğunu söylemiştir. Fairbairn, R. (1952), *Psychoanalytic Stdudies of the Personality,* Routledge & Kegan Paul, Londra.

6. Disosiyasyon durumları psişenin bunları uzak tutmak için yarattığı barikatları delip geçerse, son derece ezici, kafa karıştırıcı ve engelleyici olabilirler. Artık onlara eskiden olduğu kadar da yer yoktur. Bireylerin yoğun dehşet içeren deneyimlere katlanmak için yarattıkları disosiyatif kendilik durumları, ortaya çıktıkları anda bireyi kıskıvrak yakalarlar. Örneğin, eğer bir çocuk sistematik olarak suiistimale uğramışsa, bununla başa çıkmak için aktif kötüye kullanma episodları sırasında kendini "ortadan kaldırma," yani adeta bedeninden ayrılıp kendisini sanki tavandan bakar gibi ya da film seyreder gibi seyretme yoluna gitmiş olabilir. Psişenin bir parçası sanki gerçekten ayrılmış ve bu deneyimi dışarıdan gözlemlemiş gibidir. Sonra, olayın her iki cephesi de, yani hem davranışa maruz kalan hem de onu dışarıdan gözlemleyen çocuk, psişeden ayrılarak disosiyasyona uğrayabilir. Bu donup kalmış durumları ortaya çıkmaya zorlayan herhangi bir uyaranın belirmesi halinde, bunlar performans biçiminde ortaya çıkarlar. Artık bir yetişkin olan çocuk, kendi sunumunu suiistimalin yaşandığı sırada içine girdiği kendilik durumlarından biri aracılığıyla yapar. O gene tavandadır ya da olayı film gibi seyretmektedir; olayın içinde yer alan biri değil, bir izleyicidir, olayın mutlaklığının dışına konumlanmış durumdadır. Deneyimin bazı cephelerini kendinde barındırır

Fakat, disosiyatif durumlarla ilgili kuramsal düşünceler ne kadar ilgimi çekse de, o anda daha acilen çözmem gereken şey, hâlâ yanımda durmakta olan bıçakla ne yapacağım sorusuydu. Önümdeki bütün olasılıkları gözden geçirdim. Joanna'nın sonraki seansında hiçbir şey söylemeyebilir ve bıçaktan kendisinin söz etmesini bekleyebilirdim. Peki ama ya etmezse? Nelerden söz ettiğine bakarak, anlattıklarıyla bıçak arasında bağlantılar kurmaya çalışabilirdim. Ya da, bıçak konusunu açıkça ortaya getirebilirdim. Ama nasıl? Neler söyleyeceğimi ve nasıl söyleyeceğimi ne kadar tasarlamaya çalışırsam, durumu anlamakta ne denli yetersiz kaldığımın o kadar farkına varıyordum. Ancak, bıçak konusunu tamamen gözardı etmek, Joanna'nın terapiye ancak "ayrı" bir kendilik olarak gelmeyi başarabilmiş olan bölünmüş, disosiyasyona uğramış tarafını vurgulamak anlamına gelecekti. İlk görevim, benimle oyun oynayan o merak dolu, bıçaklı küçük kızı tanımak olmalıydı.

Joanna sonraki seansında, sanki son görüşmemizde olağandışı hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Seansta Nulla'dan söz etti. Benden bir yönlendirme gelmeksizin, bu konudaki takıntısında biraz tuhaf bir yan görmeye başladı. Nulla'nın tedavisiyle ilgili kaygılarına insan biyolojisine duyduğu ilgi de eşlik ediyordu. Joanna insan bedeninin ayrıntılarına büyük bir merak duyuyordu ve yeni tıbbi teknolojiye ilişkin popüler bilgiler onu büyülüyordu. Küçük bir kızken doktor olmak istediğini hatırlıyordu, fakat bunu mümkün kılacak olanaklara ya da eğitime sahip olamamıştı. Konuşma ilerledikçe Joanna, tıbba ve insan bedenine yönelik ilgisinin irkiltici denebilecek boyutlara dayanmış olduğunun giderek daha çok farkına vardı. Sonra da, bu çağrışımdan hareketle, yakınlarda izlediği bir şiddet filminden ve bu filmin kendisinde uyandırdığı heyecan ve kayıtsızlık karışımı tuhaf bir duygudan söz etmeye başladı.

Joanna'nın kendi tepkilerini akılcı bir şekilde sorgulama yeteneği beni her zaman etkilemişti. Özdüşünüm yeteneğini ve kendi-

---

ama deneyimin içinde değildir. Olayı izleyen küçük 'ızın ya da olaya maruz kalan küçük kızın personasına sahiptir. Bu personalar terapide ortaya çıkacak olursa, ilk kez ortaya çıktıkları zamanki gibi yaşanacaklardır. Burada terapinin görevi, koparıp atılmış olan şeyle bireyin yeniden bağlantı kurmasını ve duygusal olarak onun içine yerleşmesini sağlayabilmektir.

sinin pek de gurur verici olmayan yanları üzerinde dürüstçe konuşma cesaretini hayranlıkla izliyordum. Ama şimdi, hayranlığın yanına kuvvetli bir merak da eklenmişti, çünkü o ana kadar, kendini tanıma konusunda bu kadar gayretli olan Joanna'nın, disosiyasyona uğramış bir kendilik durumuyla aynı psişeyi paylaşıyor olabileceğini aklımdan geçirmemiştim. Psişik enerjisinin hatırı sayılır bir bölümü o durumu bir arada tutmaya harcanıyor olmalıydı ve kendiliğinin daha bilinçli kısımlarını araştırmaya bu kadar çok enerji artırabilmesini şaşırtıcı buluyordum.

İzlediği filmle ve tıp biliminin irkiltici yanlarına duyduğu ilgiyle ilgili anlattıkları havada ikimizin arasında asılı duruyordu. Mikroplu kanlardan ve kan değiştirme operasyonlarından o kadar ayrıntılı bir şekilde söz ediyordu ki, sol kolumda bir çekilme hissettim ve parlak koyu kırmızı kan damlacıklarının bileğime doğru yuvarlandığını görür gibi oldum. Geçen seansta olanlardan söz etmek için bir fırsat kollamakta olduğum için, Joanna'nın kendi bedeninde açtığı yaraların bende fiziksel empati uyandırmasına şaşırmamıştım. Söze girmekten çekiniyordum, çünkü her ne kadar geçen seansta olanları gündeme getirme isteği duysam da, bu isteğe uymanın Joanna'nın kendiliğinden ulaşabileceği bazı daha değerli çağrışımları kesintiye uğratmasından korkuyordum.

Bir süre daha filmden ve perdede akla gelebilecek en tüyler ürpertici eylemler gerçekleştirilirken Joanna'nın kapıldığı huzur benzeri duygudan bahsettik. Joanna kendini aynı anda hem uyarılmış, hem de sakinleşmiş hissettiğini söylüyordu.

Zihnim, sekiz Vietnam gazisinin yaşadığı travmanın bu kişilerde sonradan yarattığı fiziksel ve duygusal etkileri araştıran bir çalışmaya kaydı. Bu çalışmadan, travma geçirmiş savaş gazilerine on beş dakikalığına bir savaş filmi gösterildiğinde bu kişilerin kendi acılarına ilişkin algılarında önemli bir azalma olduğu yolunda şaşırtıcı bir sonuç çıkmıştı.[7] *Perdedeki şiddet imgeleri bir aşırı uyarılma durumu yaratmış ve bu durum sekiz deneğin yedisinde mor-*

7. Pitman, R. K., van der Kolk, B. A., Scott, P. O. ve Greenberg, M. S. (1990), "Nal-

finin yatıştırıcı etkisine eşdeğer bir sakinleştirici analjezik etkiyi harekete geçirmişti.[8] *Sakinleşme, gevşeme yoluyla değil de stresi artırarak elde edilmişti.*

Zihnimde bir anlığına Joanna'nın sol kolunun bir görüntüsü yanıp söndü. Az önce aklımda Joanna'nın izlediği korkunç filmdeki çeşitli karakterlerin onu neden cezbettiğini anlamak üzere bu film üzerinde konuşmak varken, şimdi, kolundaki kesiklerin başa çıkmayı başaramadığı uç bir duruma verilmiş bir tepki olup olmadığını öğrenme isteğiyle doluydum. Babasının sergilediği şiddete ilişkin kavrayışımız, o ana kadar Joanna'nın hayatında başrolden çok bir yardımcı oyuncu rolü oynamıştı. Bunun değişmek üzere olup olmadığını, Joanna'nın tanık olduğu, maruz kaldığı ve içinden sıyrılıp çıktığı şiddetin, o ana kadar düşündüğümüzden daha büyük önem taşıyıp taşımadığını merak etmeye başlamıştım. Joanna çok küçükken bu şiddet babasıyla ilişkisine de sızmış ve onun fizyolojik uyarımı modüle etme kapasitesine zarar vermiş olabilir miydi? Acaba Joanna'nın işyerindeki enerjisini ve verimliliğini yanlış mı yorumlamıştım? Bunlar, Vietnam gazilerinde olduğu gibi Joanna'da da bir hiper uyarım bağımlılığını maskeliyor olabilir miydi? O da, kendi bedeninin ürettiği yatıştırıcıların rahatlatıcı etkisini ortaya çıkarmak için buna ihtiyaç duyuyor olabilir miydi? Erkek arkadaşlarıyla yaşadığı şiddet olayları, sadece onları kişiliklerine uymayan şeyler yapmaya zorlayabildiği için değil, şiddetin kendisinde uyan-

---

oxone-reversible Analgesic Response to Combat-related Stimuli in Post-traumatic Stress Disorder," *Archives of General Psychiatry*, 47: 541-544.

8. Bu bulgu ve buna benzer pek çok başkası, dövüşerek, kendilerini keserek ya da şiddet içeren durumların içine sokarak fiziksel olarak zarar gören hastaların fizyolojik bir düzlemde ne yaşıyor olabileceğini anlamamıza yardım etmiştir. Bu bulgu bize, Freud'un tekrarlama zorlanımı dediği şeyin, fiziksel boşalım yoluyla rahatlama arayışıyla ilgili psiko-fizyolojik bir cephesi olduğunu gösterir. Travmanın bireyde disosiyasyona yol açma süreci içinde, aşırı bir baskı olmadıkça etkinlik dışı kalan kendini yatıştırma mekanizmaları özel bir duyarlılık kazanır. Yüksek bir baskı ya da yoğunluk durumunda, yani psikologların uyarılma dediği durumlarda, bireyin kendi içsel (endojen) opiyatları hızla devreye girerek onu sakinleştirir ve rahatlatır. Dolayısıyla kişi, endorfinlerini harekete geçirmek için kendini stresli durumlara sokmayı isteyebilir.

dırdığı heyecan vücudunun yatıştırıcı bir analjezik üretmesini sağladığı için bir rahatlama getiriyor olabilir miydi?

Eğer işin içinde böyle bir şey varsa, o zaman Joanna'nın kendisinin bölünmüş parçasını terapiye getirmesi belli bir duygusal zekâya işaret ediyordu. Joanna durumu bana anlatmanın bir yolunu arıyordu. Aslına bakılırsa daha da fazlasını yapıyordu; şaşkınlık ve paniği nasıl yönettiği konusunda bana neredeyse içsel düzeyde bir bilgi sunuyordu. Çünkü kendi içimde, her ne kadar bir yanım odadaki bıçak tarafından köşeye sıkıştırıldığını hissetse da, bir başka yanım her şeyi derin bir sükunetle izliyordu. Her nüansın bir biçimde duyularıma ulaştığı, düşüncelerimin ağırlaştığı, her şeyin ağır çekimde hareket ettiği bir durumdu bu. Joanna'nın deneyiminden bir şeylerin bana ulaştığını hissediyordum. Bu deneyimi bana aktarmayı başarmıştı.

"Joanna", dedim, "acaba bu filmle, senin ürkütücü şeylere, arkadaşının tedavisi ve ameliyatının ayrıntılarına duyduğun ilgi arasında, rahatsız edici ama yol gösterici bir bağlantı olabilir mi?"

Ben derdimi daha iyi anlatmanın bir yolunu ararken, Joanna sözümü kesti. Oturduğu yerde doğruldu, kollarını ileri uzattı, parmaklarını gererek ayırdı ve bağıra bağıra ağlamaya başladı. Ellerini bir pencereye dayamış çaresiz bir kız çocuğuna benziyordu.

Büyük bir şaşkınlık içinde, bulunduğu yer her neresiyse onu daha da derine göndermekten biraz çekinerek, Joanna'ya o kadar dikkatle baktığı şeyin ne olduğunu sordum. "Annemle babam, tabii ki," dedi, sanki bu söylenecek en normal şeymiş ve benim zaten bildiğim bir şeyden söz ediyormuş gibi. "Annemle babam. Beni görmeye gelmişlerdi, ama onları içeri bırakmadılar. Bundan nefret etmiştim. Onları öyle görmekten nefret etmiştim."

Hemen her terapide, bilinen her şeyin bir anda buharlaşıp uçtuğu ve psikoterapistin her an tökezleyip düşebileceğini hissettiği anlar vardır. Bu gibi anlarda terapist, hayati bir ayrıntıyı gözden kaçırmış olabileceği kaygısına kapılır – hastanın kardeşlerinden birinin yaşı, en iyi arkadaşlarından birinin adı, belli bir olayın önem derecesi gibi. İşte bu da o anlardan biriydi ve ben kendi içimde bir cevap arayışıyla kıvranıyordum. Joanna'nın geçmişine dikkatle

eğildiğimi düşünmüştüm, ama şimdi çok önemli bir şeyi atlamış olduğum anlaşılıyordu. Acaba gerçekten öyle miydi? Tam anlamıyla emin olamıyordum. Bir anlam çıkarma umuduyla, birlikte içinden geçtiğimiz durumları zihnimde sırayla gözden geçirdim. Terapiye ilk başladığında Joanna'nın nasıl biri olduğunu düşündüm. Hayat dolu, gayretli, ilgili bir kadın. Kendi güçlü yanlarını sahiplenmeye, güvensizliklerini anlamaya ve kendisiyle daha sağlıklı bir ilişki kurmaya çalışan genç, zeki, yetenekli bir kadın. Sonra birden o tehlike duygusu belirmişti. Bunun ne kadar beklenmedik bir şekilde ortaya çıktığını, aramızdaki ilişkiyi ne kadar belirgin biçimde değiştirdiğini, iletişimin yerini nasıl kolayca korkunun aldığını hatırladım. Kendime havadaki yalıtılmışlık ve anlaşılmazlık hissini, Joanna'ya anlamlı bir biçimde ulaşmayı başaramadığım yolundaki kendi duygularımı hatırlattım. Sonra, bu tehlike duygusunun nasıl şok edici biçimde kesintiye uğradığını, oyun oynamayı teklif etmeden önce Joanna'nın bana nasıl yaralı kolunu gösterdiğini, bıçağı nasıl bana verdiğini ve korkmuş bir kız çocuğu görüntüsüne büründüğünü hatırladım. Nereden baksan hiçbir şey anlaşılır bir bütün oluşturmuyordu.

Anne ve babasının kendisini görmeye gelip de içeri alınmamasıyla ilgili bu değinme hiçbir yere oturmuyor gibiydi. Bu olay benim için, şimdi tanışmakta olduğum Joanna kadar yabancıydı.

"Ne zaman, Joanna?" diye sordum, elimden geldiğince yumuşak ve tarafsız bir sesle. Şimdi bütün kaygım aramızda bir diyalog başlatmak, Joanna'nın konuşmasını sağlamaktı. Eğer Joanna neden söz ettiğini bilmediğimi düşünüyorsa, bu şansı kaçırmış olabilirdim.

"Ben hastanedeyken, humma hastanesindeyken, Daniella ile ben küçükken." Bana baktı ve yeniden yetişkin duruşunu takındı. Sonra ağlamaya başladı.

Evet, tabii, humma hastanesi. Joanna bana küçükken kızıla yakalandığını *söylemişti*, fakat bu konu aramızda hiçbir zaman bir önem kazanmamıştı. Kendimi neredeyse, psikanalizin eski günlerini karikatürize etmekte kullanılan o "evreka" duygusunu yaşarken buldum: Travmanın ortaya çıkarılması, anlaşılamayan her şeyin gü-

zelce yerli yerine oturmasını sağlar. Cazip bir fikirdi bu. Kafamda, Viktoryen dönemde inşa edilmiş o kocaman hastanelerden birinde yatan Joanna'nın görüntüsü canlandı. Hastane binalarının içinde ya da ayrı bir binada tecrit koğuşlarının açılması 1834'teki Yoksulluk Yasası'ndan sonra olmuş ve bunlar, antibiyotiklerin ve aşıların karantina zorunluluğunu ortadan kaldırdığı 1950'li yılların ortalarına kadar yoğun bir şekilde kullanılmıştı. Altı yaşındaki Joanna'nın böyle bir hastanede üç hafta kapalı tutulduğunu düşünmek içimde onun için büyük bir üzüntü uyandırmıştı.

John Bowlby'nin[9] erken çocukluk dönemi bağlılık duygularına ilişkin fikirlerinin yaygınlık kazanmasından ve ailede bir hastalık yaşandığında çocukları anne ve babalarından ayırmanın kötü etkilerinin açığa çıkmasından önce, kızıla ya da difteriye yakalanan bir çocuk, önce bir doktorun karşısına çıkarılır, sonra ne olduğunu anlamadan yabancı birileri tarafından bir ambülansa bindirilerek uzakta bir yerdeki, kolalı beyaz çarşaflarla dolu, anne ve babasının içeriye girmesine kolayca izin verilmeyen bir hastaneye götürülürdü. Oradaki bir koğuşta, gene tanımadığı çocuklar arasında haftalar ve haftalarca kalırdı. Yetişkin bakıcılar, yani hemşire ve doktorlar da, çoğu zaman onlara son derece iyi davranmakla birlikte, yabancı insanlar olurdu. Çocuk evinden koparılmış, tanımadığı bir yere bırakılmış olurdu ve ortada yanlış bir şey olduğunun farkında olsa da, elinde bu yeni ortama uyum sağlamasını kolaylaştıracak hiçbir olanak bulunmazdı.

Böyle bir ayrılığın birkaç düzlemde travmatik sonuçları oluyordu. Dört, beş, altı, hatta yedi ve üzeri yaşta bile evden ayrılmak zorunda kalmak kolay değildir (beklenmedik bir ayrılık kimin hoşuna gider ki?) Hastalık durumunda evden uzaklaştırılmak ise çocukta muazzam endişe yaratabilir. Bu ayrılığın kendi iyiliği için olduğu açıklaması çocuk için pek anlamlı değildir. Pijamalarınız ve oyuncak ayınızdan başka hiçbir tanıdık nesnenin bulunmadığı, tanımadığınız kişilerin etrafınızda dolaştığı, sizi yedirip içirdiği ve size

9. Bowlby, J. (1973), *Attachment and Loss*, Hogarth Press, Londra.

aşırı ilgi gösterdiği yabancı bir ortamda bulunmak, son derece korkutucu ve kafa karıştırıcı olabilecek bir gerçeklik yaratır. Herkes hayatınızın kurtulmakta oluşunun ne kadar harika olduğuna odaklanmıştır, fakat, İkinci Dünya Savaşı sırasında şehirlerden gönderilen çocukların ya da Kindertransport'*a sokulan Alman Yahudisi çocukların durumunda olduğu gibi, bu yer değiştirmeyi çevreleyen kayıp, travma ve dehşetten bahsetmeye ve bunları anlamaya çalışan pek kimse yoktur.*

Yatılı okula gönderilerek erken yaşta anne ve babadan ayrı düşme deneyimi, üst sınıf ve üst orta sınıf Britanya kültürünün dokusuna işlemiş bir şeydir. Erkek çocuklarını çok küçük yaştan itibaren himayesine alan bu kurum, çocuğun ayrılık acısını yaşamaktansa onun üzerinde hâkimiyet kurmayı öğrendiği kendini özgü bir duygusal örüntü oluşturmuştur. O gün olduğu gibi bugün de hâlâ yaşları yediye kadar inebilen çocuklar evden gönderiliyor ve bunu metanetle karşılamaya, uğradıkları kaybı diğer çocuklarla bağ kurarak telafi etmeye yönlendiriliyorlar.

Bu atmosfer tecrit hastanelerine de sızmıştı. Çocukların mutlu görünmeleri ve acılarını kabullenmek yerine onu görmezden gelmeye çalışmaları doğrultusunda örtük bir talep vardı. Doktorlar, bakıcılar ve hizmetliler çocukların acısını görmeye katlanamazmışçasına, ortada sürekli "hadi hemşireler için gülümseyelim," "hadi neşelenelim" tarzı bir yaklaşım vardı. Elbette çocuklar, gidilecek harika bir yer olarak evlerinden söz ediyorlardı, fakat kendi yatağından, anne ve babandan, arkadaşlarından, köpeğinden, kız ya da erkek kardeşlerinden, büyükannenden, teyzenden, en sevdiğin yemekten ayrı kalmanın acısı pek dile getirilemiyordu. Acı verici şeyleri hiç söylememenin en doğrusu olduğunu düşünen bir kültürel yapılanış gereği çocukların üzüntüsünden ancak ima yollu söz ediliyor ve söze dökülmeyişinden ötürü bu beklenmedik uzun ayrılığın yarattığı travma daha da güçleniyordu.

Çocuklar evlerine döndüklerinde, hem çocukların hem de anne babanın (ne çocuklarına evde bakacak güçleri olduğu ne de onların götürülmesini engelleyebildikleri için) yaşamış olduğu yürek acısı sessizliğin sürmesini desteklemiş olurdu: "En iyisi bu konuyu

hiç açmayalım, hayatım. Onu üzmekten başka işe yaramayacak." Humma hastanesi çoğu zaman sanki hiç yaşanmamış gibi üstü örtülen bir konuydu. Bir çocuğun hastaneye götürmüş olduğu ve olayın öncesiyle sonrası arasındaki bir sürekliliği temsil eden bir oyuncak ayı bile buharla dezenfekte edilir ve çoğu zaman çocukla eve dönemez hale gelecek kadar parçalanırdı.[10] *Hastane deneyimi mühürlenip kapatılırdı. Büyükler kendilerine çok üzüntü verdiği için bu konuyu açmaz, çocuklara da artık her şey normale döndüğü için ortada bir sorun kalmadığını düşündürmeye çalışırlardı.*

Fakat çoğu zaman ortada bir sorun olurdu ve Joanna için de olmuştu. Tecrit koğuşunun duygusal ve travmatik deneyimi ve Joanna'nın orada geçirdiği süre boyunca hissettikleri hasıraltı edilmişti. Kız kardeşleriyle bile bu deneyim üzerinde konuşma ya da düşünme imkânı olmamıştı ve ancak tıbbi konulara yönelik saplantılı merakıyla kimi zaman dehşet verici olabilen şiddet filmlerine, özellikle de tıpla ilgili korku filmlerine duyduğu ilgi aracılığıyla bu deneyim Joanna'nın içinde bir ölçüde canlanabiliyordu.

Joanna humma hastanesinden söz eder etmez içimde bir umut uyanmıştı. Son birkaç seansta yaşadığımız duraklamaya ve duygusal teröre ilişkin bir açıklama yavaş yavaş zihnimde oluşmaya başlamıştı. Birlikte geçirdiğimiz zamanın her anına yayılan o uğursuz atmosfer, insanda her an korkunç bir şey olacakmış duygusu uyandıran o tehditkâr hava, her ikimizin de yaşadığını sandığım o korku, kendimi ondan o kadar uzakta ve ona hiçbir şekilde ulaşamaz hissedişim; hepsi artık yavaş yavaş yerine oturmaya başlamıştı. Nulla'nın hastaneye yatışı, onun tarayıcı cihazın içinde yaşayacaklarının Joanna'yı paniğe sürükleyişi ve Joanna'nın tıbbi konulara yönelik ilgisi daha anlaşılır bir hal almıştı.

Hastanede yaşadıklarının önemini vurgulamak amacıyla Joanna'ya o dönemle ilgili başka pek çok soru sordum; ellerini cama dayadığı o gün neler hissettiğini, anne ve babasını kaç kez görebildi-

10. Bu dokunaklı ayrıntıya dikkatimi çektiği için Sheffield'dan Penny Allen'a teşekkürler.

ğini, dönüş yolculuğundan neler hatırladığını. Bu deneyimin üstünü bir kez daha vaktinden önce örtmesini istemiyordum. O yaşta yaşadığı ve bugüne kadar yanında taşıyıp getirdiği korku ve yalnızlık duygularını açığa çıkarmak üzere birlikte bu olay üzerinde konuşabilir, hissedebilir ve düşünebilirdik.

Son derece acı verici olaylardan bahsediyor olmamıza rağmen, görüşme odasını dolduran duygular artık ikimizin de anlayabileceği ve başa çıkabileceği duygulardı. Sonraki beş seans içinde hikâye tümüyle ortaya çıktı.

Joanna'nın zihnine çakılıp kalmış görüntülerden biri, kendisi ve kız kardeşi beyaz dev gibi bir ambülansa bindirilirken annesinin bir kenarda hıçkıra hıçkıra ağlaması ve ambülans şoförünün kendisine bakarak, "Anneni üzme bakalım. Doktor amca seni iyileştirirken orada başka çocuklarla birlikte güzel güzel oynayacaksınız," demesiydi.

Bu cümleyi tekrarlarken Joanna'nın gözlerinden yakıcı bir öfke fışkırıyordu. Ambülansın kapıları kapandığında Joanna büyük bir dehşete kapılmış, sanki etrafındaki her şey ayrışıyor ve birbirinden uzaklaşıyormuş gibi gelmişti. O sırada Daniella ağlamaya başlamış ve Joanna onu avutmaya gittiğinde, bütün gücünü kullanarak kendini toplamıştı. Joanna ortada yanlış bir şey olduğunu *biliyordu*. Her şey yolunda değildi ve bundan böyle hiç olmayacaktı, fakat cesur olması gerektiğini biliyordu.

Yolculuğun ve hastanedeki ilk haftanın etkisini üzerinden atması zor olmuştu. Her şey çok yabancıydı ve Joanna, izlenmesi olanaksız karmakarışık düşüncelerin beyninde kontrolsüzce dönüp durduğu o uykuyla uyanıklık arası durumun içine kayıp gitmişti. Bu tür bilinç durumunun güven verici bir yanı vardır. Zaman, alınan ateşlerle, tatsız tutsuz yiyeceklerin getirildiği tepsilerle, başlamasını beklediğiniz (ama başladıktan beş dakika sonra uyuyakaldığınız) radyo programlarıyla, hemşirelerin ayak sesleriyle ve açılıp kapanan storların gürültüsüyle ölçülerek akıp gider.

İlk haftanın sonunda Joanna o rüyamsı uyuşukluk halinden sıyrılmış ve pencerelerden dışarı bakmaya başlamıştı. O gün ziyaretçi günüydü ve Joanna kalabalık ailesini elleri kolları makarnalar ve

pastalarla dolu olarak karşısında görmeyi hayal ederek beklemeye başlamıştı. Onları görecek olmanın ümidiyle gerginliği biraz yatışmıştı. İçine çekilmekten vazgeçip gavşemeye başladığını hissedebiliyordu. Ancak vakit öğleden sonrayı bulduğunda ailesi hâlâ ortada yoktu. Joanna'nın umudu kırılmıştı. Üzüntüsü önce korkuya dönüşmüş, sonra tam bir paniğe sürüklenmişti. Kontrolsüz bir şekilde, neden gelmediklerine ilişkin senaryolar uydurmaya başlamıştı. Belki kardeşlerinden biri daha hasta olmuştu, belki evden hastaneye otobüs kalkmıyordu, belki teyzesi yeniden nöbet geçirmişti. Joanna geleceklerinden hiç kuşku duymamıştı ve bu kesinliği onların ortada görünmeyişiyle bağdaştırmanın yolunu bulamıyordu.

Aradan bir hafta daha geçmişti. Joanna artık koğuşun içinde dolaşıyor, arkadaş edindiği bir çocukla durmaksızın dokuz kare oynayarak kendisinin Uyuyan Güzel olduğunu ve kurtarılmayı beklediğini hayal ediyordu. Bu arada Daniella'nın durumu iyi değildi. Hareketsizleşmiş, içine kapanmıştı ve Joanna onu avutmaya, ona elinden geldiğince neşeli görünmeye çalışıyordu. Anne ve babası sonraki hafta mutlaka geleceklerdi.

Ertesi hafta Joanna kız kardeşini koğuşlarını ziyaretçi salonundan ayıran cam bölmenin kenarına oturtmuş ve iki küçük kız dirseklerini dizlerine dayayıp beklemeye başlamışlardı. "Somurtmak yok, küçük sincaplar," demişti onlara birer dilim kek veren temizlik görevlisi. "Anne ve babanız gelecek, göreceksiniz. Üzülmeyin sakın." Joanna onların geleceğini çok iyi biliyordu, bundan adı gibi emindi. Annesi her zaman okul çıkışı onları kapıda karşılamış ve bale derslerine kendi eliyle götürüp getirmişti. O güne kadar, tek başına bırakılmak şöyle dursun, hiçbir zaman bekletilmek gibi bir sorunları olmamıştı.

İki kız kardeş teselliyi birbirlerine sığınmakta bulmuşlardı. Joanna Daniella'nın korkusunu ve ümitsizliğini fark etmişti. Kendi kaygısını onu avutma çabasına yöneltmiş, beklerken kendilerini oyalamak için de kimlerin geleceğine ve geldiklerinde ne giymiş olacaklarına dair tahminler yürüttükleri küçük oyunlar uydurmuştu. İki saat sonra hâlâ gelen giden olmayınca, hıçkırıklarla ağlayan kız kardeşini koğuşuna götürmüş, yatağına yatırmış, sonra da üzün-

tüden tükenmiş bir halde kendi yatağına gitmişti.

Üçüncü hafta sonu babası çıkagelmişti. Joanna ve Daniella, bir cam duvarla ayrılmış olacaklarından habersiz, onu kucaklamaya koşmuşlardı. Babası onlara balonlar, İtalyan şekerlemeleri ve el örgüsü iki güzel hırka getirmişti. O camdan engelin ardında, ulaşılması olanaksız bir mutluluk ve sevgi tablosu gibiydi. Joanna dakikalarca hıçkıra hıçkıra ağlamıştı. Büyümüş olmayı ve her şeyi güzelce yoluna koymayı çılgınca istiyor, ama hiçbir şey yapamıyordu. Babası ise onlara mutlu ve neşeli görünme çabasındaydı. Komik yüz ifadeleri takınıyor, el kol hareketleriyle onları eğlendirmeye çalışıyordu. Camın öbür yanından onlara öpücükler gönderiyor, opera sanatçıları gibi kollarını kavuşturarak kırık kalbini tutuyordu. Ancak sonunda o da acısına yenik düşmüş ve cebinden kocaman, yeni ütülenmiş beyaz bir mendil çıkararak ağlamaya başlamıştı. Joanna babasını o halde görünce kız kardeşinin elinden tuttuğu gibi koğuşa geri koşmuş ve kendini yatağına atmıştı.

Joanna ve kız kardeşi babalarının ziyaretinden üç hafta sonra eve dönmüşlerdi. Bu süre zarfında, bu kez annelerinin de hazır bulunduğu cam bölmeli iki ziyaret daha yaşanmıştı. Bu ziyaretler her ne kadar kızları ayakta tutan tek şey olsa da, aynı zamanda içinde bulundukları durumun çaresizliğini vurguluyordu. Cam engelin arkasında Joanna ulaşamaz ve ulaşılamaz durumdaydı. Bütün gücünü toplayarak onlara gülümsüyor ve onlar gibi el kol işaretleri yapıyordu. Gittiklerinde ise koşarak yatağına gidiyor ve ağlıyordu.

Dönüş yolculuğunda bazı şeyler açıklığa kavuşmaya başlamıştı. Hastaneye geldikleri ilk hafta anneannesi ölmüştü. İkinci hafta öbür çocuklar hastalanmıştı. Bunca kayıp karşısında şok geçiren annesine doktorlar yatıştırıcı tedavisi uygulamışlardı. Üç çocuğun bakımını babası üstlenmek zorunda kalmış ve Joanna ile Daniella'yı ziyaret edecek kimse kalmamıştı.

Bu gerçekler anne ve babalarının onları neden ziyaret etmediğini açıklamış olsa da, Joanna için bir şeyler ciddi biçimde değişmişti. Evde yolunda gitmeyen bir şeyler vardı. Annesi artık sadece siyah giymeye başlamış ve kendi Sicilyalı annesinin tavırlarına bürünmüştü. Kendi kendine mırıldanarak evin içinde dolaşıp duruyor,

derin derin iç geçirerek *dottore Inglese*'ye beddualar yağdırıyordu. Evde matem havası vardı, ama her şey bu kadar basit değildi. Joanna bunu ilk kez tarif etmeye çalıştığında, ailenin adeta bir yapboz bıçağıyla parçalara ayrıldığını, sonra yapbozu yeniden bir araya getirmeye çalıştıklarında bazı parçaların eksik çıktığını söyleyebilmişti. Buradaki bıçak imgesi ilgimi çekmişti.

Joanna'nın hastanede sürekli oynadığını söylediği dokuz kare oyunuyla birlikte bunu da not ettim. İkisi de dikkat çekmeye lüzum görmeyeceğim kadar açık noktalardı ve eğer Joanna aradaki bağlantıyı kuramadıysa, olup bitenleri zahmetsizce paketleyip arkasına koymasını istemiyordum. Benim daha çok ilgimi çeken, ailede neyin değişmiş olduğunu kavramak, bu aşamada eve ve aile içindeki ilişkilere nüfuz eden şeyin ne olduğunu anlamak ve eğer mümkünse, Joanna'da bir şeylerin yolunda gitmediği duygusunu yaratan şeyin anne ve babasındaki karşılıklarını ortaya çıkarmaktı.

Birkaç hafta boyunca seanslara, kızıldan önceki aile yaşamının idealize edildiği konuşmalar hâkim oldu. Joanna, babasının ondan önce de şiddete başvurup vurmadığını hatırlamaya çalışıyordu. Hastanede geçirdiği sürenin kendi deneyimini bölen bir ayraç olduğuna kendini inandırmayı her şeyden çok istiyordu. Burada herhangi bir sürpriz yoktu. Çoğu zaman psikolojimiz, travma olarak algıladığımız, zihnimizde her şeyi rayından çıkaran *esas* olay olarak taşıdığımız bir çocukluk anısının etrafında kümelenir. Sorunların hissedildiği ve çözüme kavuşturulduğu (ya da tekrar tekrar yanlış çözümlere bağlandığı) bağlamı daha anlamlı bulan çağdaş analistler bu tür fikirlere genellikle pek rağbet etmeseler de, bireyin sabit bir noktaya, öncesinde her şeyin iyi ve sonrasında kötü olduğu bir ana duydukları gereksinim Joanna'da psikolojik bir karşılık bulmuştu.

Elbette bu tür sabit nokta ya da anıların yegâne varlık nedeni, daha gerideki katlanılamayacak kadar acı verici bir şeyin üstünü örtmektir. Freud'un bireyi daha da korkunç anılardan koruyan perdeleyici anılarında olduğu gibi, geçmişin, çocuklukta her şeyin mükemmel olduğu bir zaman diliminin idealize edilmesi kişide güven

tazeleyici bir etki yapar. Hâlâ umut edebiliriz, çünkü Adem'le Havva'nın cennetten kovulmasından önceki bir zaman da var olmuştur. Bu noktada psikoterapistin işine özel bir itina göstermesi gerektirir; çünkü Düşüş'ten sonraki atmosferden konuşulabilmesini mümkün kılacak ortamı yaratmak, sonra da hastayı ondan önceki yaşamı üzerinde düşünmeye davet etmenin yollarını bulmak zorundadır ki, hasta ortadaki değişimin gerçekten o kadar dramatik olup olmadığını sorgulama olanağı bulsun. "Sonraki kötü dönem" ile "önceki iyi dönem" üzerine odaklanmanın bir başka faydası da, "önceki" dönemde yüzleşilemeyen şeyin "sonraki" döneme kaydırılması ve daha kolay başa çıkılabilir görünmeye başlamasıdır. Kötü deneyimler yeniden sınıflandırılır. Fakat eğer bu sınıflandırma hatalıysa, o zaman hastaya yardım edip, onun aile içindeki duygusal hassasiyetlerle bağlantı kurmasını engelleyen ve hem "önce" hem de "sonra"ya daha fazla karmaşıklık ve doku kazandırmasını sağlayacak yerde onu yarılmış bir deneyimin içinde tutan bir çeşit kurmacayı pekiştiriyoruz demektir.

Joanna'nın durumunda, bu önce ve sonra algılamasında bir gerçeklik payı vardı. Babasının şiddeti gerçekten de humma hastanesinden sonra başlamıştı; annesinin uğradığı büyük değişim gerçekten de Joanna ile Daniella'nın hastaneden dönüşünden sonra gerçekleşmişti. Anne ve babası için bir soru işaretine dönüşen şey, çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmeyi ve onları korumayı başarıp başaramayacakları düşüncesiydi. Bu olayla derinden sarsılmışlardı ve Joanna'nın anneannesinin ölümü bu sarsıntıyı şiddetlendirmiş, neredeyse epik boyutlara ulaştırmıştı.

Hastanede Daniella'ya bakmayı öğrenmiş olan Joanna bu sefer de annesine bakmayı öğrenmişti. Bunun anlamı, duygularını içine atmak ve tatlı, akıllı, becerikli ve neşeli bir küçükhanım olmak demekti. Okulda başarılıydı, anne ve babasının kulağına gidebilecek hiçbir soruna bulaşmamıştı ve olabildiğince sessiz, yardımsever bir kızdı.

Fakat Joanna'nın gizli bir yaşantısı vardı.

Dersler bittikten sonra sanat atölyesine çıkıyor ve linolyum oymacılığında kullanılan falçata uçlarıyla oynuyordu. Linolyumun üzerinde uzun dar oyuklar açmak çok hoşuna gidiyordu ve artık linolyum parçacıklarını toplayarak üstlerinde kesikler açma alışkanlığı edinmişti. Giderek tek çizgi yerine birbirine paralel iki çizgi çekmeye başlamış, sonra da bunları kesen ikinci bir çift çizgi daha eklemişti. Linolyumun üzerinde dokuz kare oynamaya geçmeden önce kendini daha keskin bir alet ararken buluyor ve eline geçirdiği bir çakıyla karın, kol ya da bacak derisinde kesikler açıyordu. Oynayacağı dokuz kare oyununun ortamını hazırlarken, bir çeşit yoğunlaşma hali diye tarif ettiği bir durumun içine giriyordu.

Genç kızlığa geçtiğinde Joanna artık haftada birkaç kez bu yolla kendi bedeninde kesikler açıyordu. Bunu neden yaptığından tam olarak emin değildi; sadece günlük rutininin bir parçası, üzerinde fazla kafa yormadığı kişisel bir faaliyetti. Okul bittikten sonra bu alışkanlığı zayıflamaya yüz tutmuş, ancak yirmi iki yaşında evden ayrıldığında –ailede bunu evlenmeden yapan ilk kız çocuğu oyduyeniden hayatına girmişti. Geride bıraktığı on üç yıl boyunca bu, belli aralıklarla geri döndüğü ve kendi zihinsel bütünlüğünden kopuk bir faaliyet olmuştu. Kimi zamanlar, örneğin akşamları evinde banyo yaparken, iş hayatında hiç zorlanmadan ustalıkla mesleğini icra eden Joanna'nın dünyasıyla tamamen çelişen bir zihinsel uzama dalıyordu. Daha sonra "translarım" diye adlandıracağı şeyden telefon ya da kapı zilinin sesiyle uyandırılmazsa, dokuz kare oyunu için gereken dört çizgiyi kendi karın derisine oymuş olduğunu ancak akşamın geç saatlerinde fark ediyordu.

Joanna'nın bu gizli yaşantısı, neredeyse kendi bilincinden bile sakladığı bir sırdı.

Yatıştırıcı bir faaliyet olarak başlayan şey –dokuz kare üzerinde bir çeşit düzen oluşturma gayreti– giderek önüne geçilmez bir şeye dönüşmüştü. Joanna kendini kesme ya da kesmeme konusunda bir seçme şansına ya da iradeye sahip olmadığını hissediyor, üstelik o sırada ne yaptığının da tam olarak ayırdında olmuyordu. Bu etkinlik bir şekilde onu "ele geçiriyordu" ve bıçağı terapiye getirip de bana kolunu gösterdiği güne kadar Joanna, bir şeyler olup bittiğini

ancak iş işten geçtikten sonra fark edebilmişti. Bu durum ikimiz arasında bilinirlik kazandıktan sonra, söz konusu etkinliği kafasında canlandırması ve bu töreni bize kare kare aktarması hiç zor olmamıştı. Bu aşamada bütün dikkatimizi, bunun altında neyin saklandığına ilişkin bir fikir edinmeye, Joanna'nın duygu ve düşüncelerini anlamaya ve aralarındaki bağlantıları kurmaya yönelttik. Joanna olayı hayalinde canlandırıyor ve istediği yerde yavaşlayıp durarak, artık törensel bir nitelik kazanmış olan bu olaya eşlik eden duyguların adını koymaya çalışıyordu. Joanna'nın duygularının arkasındaki düşünceleri, sonra da düşünce ve eylemlerinin arkasındaki duyguları incelemenin bir yolunu bulabilirsek, o da belki şu güne kadar çarpılar ve sıfırlar tarafından yönetilmiş olan şeyi işlemden geçirmenin bir başka yolunu bulabilirdi.

Joanna'nın kendini bu biçimde yavaşlatması, çok büyük bir dehşetle doğrudan doğrudan yüz yüze kalması anlamına geliyordu. İçinde dalga dalga kabaran korkunun kendisini ezip geçmesinden korkuyordu. Bu korkuyu kendi bedenini yaralamaya aktarmasını sağlayacak bir aletin yokluğu karşısında, içinden tepine tepine ağlamak geliyordu. Korkunç bir fiziksel acı içinde olduğunu, nasıl kaçıp kurtulacağını bilemediği duyguların pençesinde kıvrandığını görebiliyordum. Sanki derisine iğneler batıyormuş gibi, kendisine rahatsızlık veren şeyi tırnaklarıyla kazımak istiyor, onu ele geçiren fiziksel ve psişik alerjenden kurtulmaya çalışıyordu. Ona baktıkça, salt huzursuz bir bedene dönüşmek üzere kendini silip yok etmiş birini görür gibi oluyordum.

Bu işkenceye katlanmanın onun için ne kadar zor olduğunu, bıçağı eline alıp kendi derisini keserek zihninin o dehşeti nasıl kandırmaya çalıştığını görmek hiç zor değildi. Kesme yoluyla kendi acısını kendisi yaratır görünüyor, böylelikle bu acının kendi kontrolünde olduğu yolunda bir fantezi yaratıyordu. Acıya bizzat kendisi yol açarak, savunmasızlık duygularını geçici olarak hafifletmiş oluyordu.[11]

11. Nakhla, F. ve Jackson, G. (1993), *Picking Up the Pieces: Two Accounts of a Psychoanalytic Journey*, Yale University Press, Londra. Orbach, S. (1999), "Extending and Reconsidering Winnicott's False Self to the False Body", *The Legacy of Winnicott*, Kahr., B. (der.), Karnac Books, Londra.

Bu durum ikimiz arasında söze döküldükten sonra, eskisi kadar korkutucu görünmez oldu. Joanna kendi deneyimini tarif etmeye yaklaşacak kelimeleri ararken, ondan kimseyi mutlu etmesini beklemeden sadece yanında oturup onu dinleyen birisiyle konuşmanın Joanna'nın üzerindeki baskıyı yavaş yavaş hafiflettiğini görebiliyordum. Kolay bir yolculuk değildi bu. Hisleriyle başa çıkma konusunda bana ya da kendisine güvenebileceğinden tam olarak emin olamıyordu ve kendi içindeki duygulara tutunma çabasına büyük ölçüde sorgulama, çalkantı ve güvensizlik eşlik ediyordu.

Haftalar geçtikçe içindeki dehşet geri çekilmeye başladı; artık onu alaşağı edecekmiş gibi üzerine saldırmıyor, ancak bacaklarını yalayıp geri çekiliyordu. Şimdi Joanna'nın içinde, ne tamamen kendini kaybedecek kadar acının içine gömülmüş, ne de kendini o acıdan ayıracak kadar ona uzak duran biri vardı. O acının ortasındayken kendisini gözlemlemesine izin veren bir yarık açılmıştı sanki. Böylelikle, korku içinde olduğunu, uzun uzun ağlayabileceğini ve kendini yatıştırmak için ya fiziksel olarak bana saldırma ya da kendi bedenini kesme dürtüsüne kapıldığını kabul edebiliyordu. İçinde yavaş yavaş, kendini duygu ve dürtülerine bırakarak ve bunları kısmen de olsa gözlemleyerek onların içinden sıyrılıp çıkabileceğine ve bunları işlemden geçirebileceğine ilişkin bir sezgi oluşmaya başlamıştı. Süreci yavaşlatabilir ve duygularına tahammül edebilirse, zihinsel süreçleri de, kendisini bir şeyin ele geçirdiği ve zorladığı duygusunu azaltacak şekilde yavaşlayabilirdi.

Bu kesme olayı ve içinde gizlenen paradokslar konusunda konuşmamız gereken çok şey vardı. Kemikleşmiş her semptom kişinin kendisiyle baş başa kalmasının bir yoluna dönüşür ve başlangıçtaki güdü kısa zaman içinde çok sayıda başka anlamı da kendi içinde toplayarak, kişiye temas eden şeylerin büyük bölümünü işlemden geçirmekte kullanılan bir vektör halini alır.[12] Anlaşılan Joanna'nın durumunda humma hastanesinin yarattığı travma ve iki kız kardeşin eve dönüşünden sonra aile hayatının uğradığı köklü değişim, baskılanması dahi olanaksız olacak kadar büyük bir acı

12. Semptom, normalde bilinçdışı süreçler olarak düşündüğümüz şeyleri açımlar ve sembolize eder.

yaratmıştı ve semptomu –bedenine bıçakla çizgiler çizmesi– baş edilmez olanla baş etmenin bir yolu olarak iş görmekteydi.

Bu kesme olayından korkup orada durabilirdik, ki bundan korkmamak gerçekten kolay değildi; ya da Freud'un nasihatine uyarak, bu tür edimlerin içinde hangi zengin ve çoklu anlamların barındığını anlamaya çalışabilirdik. Psikoterapi, bireyin ikinci yolu seçmesini, bir semptomun önünü keserek ve ona iliştirilmiş temaları irdelelemek üzere daha geniş bir tuval açarak, o tekil zihnin ve yaşamın hangi dramı gizlediğini, hangi yoldan yürüyüp hangi çözümleri hedeflediğini ve tekil bir psikolojik yaşamın o tümüyle kendine özgü işleyiş biçimlerini açığa çıkarmasını mümkün kılar.

Joanna için bedeninde açtığı kesikler, kendi zihinsel süreçlerine açılan bir pencereydi. Bunlar ona hastanede yaşadığı duygusal hikâyeyi anlatıyordu. Çarpılar ve sıfırlar, hastanedeyken kendisini acıdan korumakta kullandığı yönteme işaret ediyordu. Dokuz kare, Joanna'nın defalarca önünde çakılıp kaldığı ve kendisiyle kız kardeşini camın öbür yanındakilerden zalimce ayırmış olan dokuz pencereyi tanımlıyordu. Vücuduna bu şekilleri kazıyan bir alet kullanmış olması ise kızıl hastalığıyla ilgili tıbbi deneyiminin fiziksel yanına işaret ediyordu (hastanede kaldığı sürece soğuk metal spatulaların rutin olarak ağzına sokulmasına katlanmak zorunda kalmıştı). Bir başka düzlemde, içine çarpıların ve sıfırların yerleşeceği bir şekli tekrar tekrar çizmiş olması, ayrışma olarak algıladığı şeyi bir biçime sokma ve kendisi (sıfırlar) ile kız kardeşini (çarpılar) düzenli bir yapının içine oturtma çabasını gösteriyordu. Nitekim Joanna'nın çarpıları bir X harfinden çok ters çevrilmiş bir Y harfine benziyor ve insana yüzükoyun yatmış çöp adam figürlerini hatırlatıyordu.

Joanna'nın kendini kesme deneyiminin merkezinde yatan şey, kan akıtmaktı. Bu konu üzerinde konuşabilir hale geldikten sonra, Joanna ilk önce bunu etrafında gördüğü tıbbi sahnelere bağladı

–doktorlar, şırıngalar, aşılar ve iğneler. Anlam kümelerinden biri buydu; ancak bizim için daha önemli olanı, bir çeşit kan çıkışıyla dışarı atılmayı talep eden tahammül edilmez acılar için fiziksel bir çıkış yolu aramış olmasıydı. Bu katlanılmaz duygu "derisinin altında ve damarlarının içindeydi" ve onu fiziksel bir arınma yolu aramaya zorluyordu.[13]

Kendi bedenlerini kesen başka kadınlar gibi Joanna da tuhaf bir paradoksa yakalanmıştı. Yoğun bir psikolojik yaşantısı vardı. Ancak, hiçbir yere tam olarak oturmayan anlaşılmaz duygu ve düşüncelerle dolu bu psikolojik yaşantı, gözlerden uzaklaştırılıp gizlenebiliyordu. O zaman da Joanna, üstesinden gelemediği aşırı bir hassasiyete ve hüsrana yakalanıyordu. Kendisiyle ne yapacağını bilemiyordu. Kendi beyninin yarattığı, aynı anda hem şeffaf hem de fiziksel bir cehennemde sıkışıp kalmış gibiydi. Ulaştığı çözüm ise kendini kesmekti. Akıttığı kan, onu kendi acısını görmeye zorluyordu. Aynı zamanda bu kan, kendisinin gerçekten etten kemikten olduğunu ve sadece bir beyinden ibaret olmadığını kanıtlıyordu.

Joanna'nın seansa, geçmişteki hastane deneyimine takılı kalmış ve bilinçli deneyimden koparılmış bir duygu durumunu simgeleyen o bıçakla geldiği gün, bu zihinsel çerçeve ve kendi bedenini kestiği sırada içine girdiği trans benzeri durum, onu kendisinden uzağa ya da kendisinden dışarıya sürüklemişti. Psişenin bu koruyucu mekanizması her ne kadar kendisinden uzaklaşmasını sağlıyor idiyse de, istenmeyen bir sonucu da vardı. Bu mekanizma Joanna'yı geçici olarak fiziksel varoluşundan yoksun bırakıyordu.

İnsan psişesi, kendi zihinsel (psişik) unsurları ile fiziksel (somatik) unsurları arasında bir denge kurmaya çalışır. Joanna'nın "kan akıtma" dürtüsü, her ne kadar bilinçli süreçlerden kopmuş ve ayrılmış olsa da kendisi için zihinsel bir işkenceye dönüşmüş olan bir şeyi yeniden bir dengeye oturtmaya yönelik bir girişim olarak anlaşılabilir. Joanna adeta, fiziksel olarak gerçekten var olduğuna kendini inandırabilmek için fiziksel bir şey *hissetmeye* ve elle tutulur fiziksel bir şey *görmeye* ihtiyaç duyuyordu. Kendi kanını gör-

13. Orbach, S. (1995), "Countertransference and the False Body," *Winnicott Studies*, 10, Karnac Books, Londra.

mek, sadece zihinsel değil aynı zamanda bedensel bir kendilik olduğunu ona kanıtlıyordu. O halde Joanna kendini kesmekle kendi gerçekliğinin doğrulanmasını sağlıyor, duyduğu acının zihinsel olduğu kadar bedensel bir acı olduğunu, kendisinin "uydurduğu" veya zihnin içinde saklanabilecek ya da çözüme kavuşturulacak bir şey olmadığını kendisine göstermiş oluyordu.

Joanna için bedeninde kesikler açmak yoğun deneyimlerini asimile etmenin bir yolunu ifade ettiği ölçüde, bu kesikler, aynı anda hem babasının şiddetiyle ilgili duygularını canlandırıyor hem de bu duygulara üstün gelme çabasını temsil ediyordu. Her ne kadar babasının annesini dövmesine ilişkin çocukluk anıları Joanna'nın zihninde bilinçli olarak korunmuş ve bunların baskılanması ya da ayrılması gerekmemişse de, bu duyguların ve evdeki şiddetin uyandırdığı korkuda bir bölünme olmuş ve babasına ilişkin deneyimi hastane öncesi ve hastane sonrası olmak üzere ikiye ayrılmıştı. O günlerde tahammül edebileceğinden çok daha büyük bir dehşet yaşamış olduğunu şimdi görebiliyorduk. O halde, çocukluğunda annesinin üzüntüsüne ve babasının şiddetine tanık olduğu zaman duyduğu korkuya teslim olma fikri, ona tehlikeli bir şekilde hamma hastanesinde tanıdığı zihinsel mekânı hatırlatmış olmalıydı. Fakat dahası da vardı. Babasının şiddeti hastaneden sonra ortaya çıkmıştı. Bu olay Joanna'nın yaşamını değiştirmişti. Üstelik, hastanenin öncesi ya da hastane dönemi hakkında konuşma fırsatı bulamamış olduğu için, evde baba şiddetinin yarattığına benzer bir korkuya katlanması olanaksızlaşmıştı. Bu yüzden bir kavgaya tanık olduğunda katılıp kalıyor, kız kardeşlerine sokuluyor ve kavganın bitmesini bekliyordu. Ertesi gün kendini, kendi bedeninde kesikler açarken buluyordu; sanki böyle yaparak o şiddeti kendine ait kılıyor ve böylece üzerinde bir çeşit hakimiyet kazanıyordu. Babasının şiddeti kendisi tarafından yeniden oluşturulduğunda, daha katlanılır hale geliyordu.

Bir semptomun, yeni deneyimleri hızla bildik kanallara doğru savuran ve onları deneyimlenen şeyler olmaktan çok başa çıkmaya ve yönetim altında tutmaya çalışılan şeylere dönüştüren bir vektör haline gelmesi işte tam da budur. Koşullar halihazırda tehdit içeriyorken yeni deneyimlerin ortaya çıkması, psişik bir iktidar mücadelesine yol açar. Acaba bu yeni şey, bilinenleri sallantıya mı düşürecek, yoksa bilinenler bu yeni şeyi dönüştürecek midir? Eğer söz konusu yenilik bildik bir biçim içine sokulabilirse, bir tehdit olmaktan çıkacaktır. Bu yeni şeyle yüzleşme, onu hissetme ya da üzerinde düşünme gerekliliği ortadan kalkacaktır. Yeni olan şey, dışsal gerçekliği değerlendirme konusunda son derece kökleşmiş yaklaşımlara sahip bir sistemin psişik yemi haline gelecektir. Bireyin içsel dünyası, yani ilişkilerin doğasına ve dışarıdaki dünyanın haline ilişkin bireyin zihninde yaratılabilen resimler, karşılaşılabilecek bütün yeni gerçekliklerden çok daha zorlayıcı bir kuvvet kazanacaktır. Eğer kendiniz tarafından yaratılmışsa dünyanız belki iç karartıcı olabilir, fakat her zaman belli bir güvenlik duygusu barındırır. Tecrit koğuşuna götürülürken Joanna'nın dünyasında oluşmuş olan çatlak, onun güvenliği idi. Eve dönüşünden sonra Joanna bu güvenliği kendi içinde yeniden oluşturamamıştı, çünkü son altı haftanın olayları sadece kendisinde değil anne ve babasında da travmatik etkiler yaratmıştı.

Terapinin başlarında, erkek arkadaşına karşı sergilediği şiddetin, Joanna'nın erkek-kadın ilişkisi konusundaki düşünceleri hakkında –tam olarak ne olduğunu bilemesek de – bir şeyler söyleyip söylemediğini merak etmiştik. Babasının davranışını benimsemekle onu kendisinin kıldığı yolunda bir tahmin yürütmüştük. Şimdi artık, hem babasının şiddetine hem de Jeremy'yi hırpaladığı zamanki kendi şiddetine ilişkin kavrayışımız derinleşmeye başlamıştı. Otobiyografik bir yapıt ortaya çıkarırmışçasına, Joanna'nın şiddetini sadece terk edilmişlik duyguları karşısında geliştirilen bir tepki olarak değil, aynı zamanda onun çaresizliğinin bir ifadesi olarak yeniden tanımlamaya başlamıştık. Çünkü, babasının şiddetinden kendi

üzerine aldığı şeyin içinde, babanın yaşadığı çöküntünün, kızlarını ve karısını kızıldan ve kayınvalidesinin ölümünden koruyamamaktan duyduğu utancın dışavurumu da vardı.

Joanna'nın babası gururlu bir adamdı. Dünyevi arzularında alçakgönüllüydü, fakat ailesi söz konusu olduğunda son derece azimli bir adamdı. Ailenin reisi olarak her şeyi kontrol altında ve sağlam tutmanın kendi sorumluluğu olduğunu düşünüyordu. Doğup büyüdüğü Yunan adasında kalmış olsaydı kızlarının hastalığı ve ellerinden alınıp hastaneye götürülmeleri onu bu kadar derinden sarsmazdı belki; fakat Londra'da, doğup büyüdüğü yerlerden, kültürel referanslarından ve ona dert ortağı olacak yakın bir çevreden uzaktayken ve hastaneye kızlarını görmeye gidemeyişinden ötürü büyük bir suçluluk ve üzüntünün pençesindeyken, kendini çok çaresiz hissetmişti. Karısını depresyondan çıkarmayı başaramamış ve karısı, kızları ve kayınvalidesiyle birlikte, neyin olası ve neyin olasılık dışı olduğu konusundaki güvenini de yitirmişti. Bir kez içine yerleştikten sonra, bu çaresizlik duygusu ona çok ağır gelmeye başlamıştı. İçinden çıkamadığı bir durumla karşı karşıya kaldığında, kendi hatırı sayılır kayıplarını işlemden geçirecek bir psişik uzamdan da yoksun olduğu için, özgüveni onu terk etmiş ve yerini sıkıntı verici bir çaresizliğe bırakmıştı. Bu çaresizliği yıkıcı bir öfkeyle yenmeye çalışıyor; bu öfkenin şiddeti onu adeta yeniden kudretli, tek parça bir şeye dönüştürüyor ve o da işler zorlaştığında bu öfkeyi karısının ve kızlarının üzerine salıveriyordu.

Joanna, Jeremy'nin kendisine duyduğu sevgiye inanmayarak adamı çileden çıkardıktan ve o kendini geriye çektikten sonra Joanna'nın yaşadığı terk edilmişlik duygularının hemen yanı başında bir de çaresizlik duygusu yatıyordu. Joanna'nın şiddetle olan ilişkisi, miras alınmış bir psikolojik çaresizlikle dokunmuştu. Hastane dönüşü yaşadıkları üzerinde yeniden düşündükçe ve hastalığı sırasında ve sonrasında ne gibi değişimler geçirdiğini anladıkça, Joanna kendini çaresizlik duygularıyla başa çıkacak kadar güçlü hissetmeye başladı. Disosiyasyon, o korkunç hastane deneyimi sırasında ayakta kalmasına yardım etmişti. Ayrılmış olan bu parça, hastanede geçirdiği süre içinde ve devamında, Joanna'nın koyacak bir yer

bulamadığı kederini ve ıstırabını içinde taşır hale gelmişti. Yaşı ilerledikçe bu ayrılmış parça hayatından kayıp gitmiş ve terapide bizim karşımıza çıktığı güne kadar, Joanna'nın bilinçli hatıraları arasından silinmişti.

O karanlık duygunun üzerimize çöküşünden iki yıl sonra Joanna terapiyi bıraktı. Artık kendine karşı korku ve güvensizlik duymuyordu. Altı ay kadar süren derin bir depresyondan sonra, aradığı eş olmadığına karar verdiği Jeremy'den ayrılmıştı. Joanna o güne kadar kendisi hakkında bildiklerini ameliyat masasına yatırmıştı ve parçaları yeniden bir araya getirirken her ne kadar ciddi biçimde güçlenmişse de, parçaların bir kısmı bu kez farklı biçimlerde bir araya gelmişti. Bu arada Joanna, bu ilişkinin ve başka bazı arkadaşlıkların onun için doğru olmaktan çıkmasına yol açacak biçimde değişmiş ve büyümüştü.

Anne ve babasından fiziksel anlamda hiçbir zaman fazla uzaklaşmamış olsa da onlarla arasında yeni bir ilişki kurulmuştu. Joanna onların gözünde görev bilincine sahip başarılı evlat olmaktan çıkmış ve ailedeki herkesin kendi içinde yaşamış olduğu acıları sezinleyebilen, merhametli ve incinebilir bir yetişkin olmaya yaklaşmıştı. Artık hayatında, sevgisini kendisinin yaratmış olduğundan şüphelenmediği bir erkek vardı ve Joanna bu sevgiye inanmaya çok yaklaşmıştı; onunla bir aile kurmayı deneyecek kadar.

Acı, öfke, korku ve çaresizlik duygularını ağlamak, kızgınlık ve korku duymak gibi daha geleneksel yollarla ya da çaresizliğinin derinliğini doğrudan doğruya hissederek denetim altında tutmaya kendini alıştırdıktan neredeyse hemen sonra, kesme vakaları sona ermişti.

Joanna hâlâ son derece canlı ve hayat dolu bir kadındı, fakat artık sesine ve bedenine daha hissedilir bir kuvvet sinmişti. Hayatını devam ettirmek için otuz sene boyunca kendinden sakladığı şeyi düşündükçe ve bilincinden kesilip atılmış bir episodu mercek altına yatırıp yeniden bir araya getirme konusundaki cesaretine baktıkça ona hayranlık duyuyordum. Terapinin ilk on sekiz ayı boyunca

yürüttüğü kaba işin sonunda, deneyimlerinin büyük bölümüne ikimizden de habersiz yön veren vektöre meydan okuyacak kadar güvenli bir psikolojik yere ulaşmış olması bana büyük sevinç veriyordu.

Peki ya benim hikâyem? Ben nelerle karşılaşmış, nerelere gitmiştim ve Joanna'yla geçirdiğim süre içinde hangi biçimlerde değişmiştim?

Tecrübeli bir terapist, her klinik duruma kendi bilgisine makul düzeyde bir güven duyarak yaklaşır. Belirli bir vakanın tam olarak hangi yönde gelişeceği ya da anlaşılabileceğiyle bir ilgisi olmayan bu güven, anlamanın mümkün olabileceğine duyulan bir güvendir; ve terapi boyunca belirsizlik ve sürprizler üzerinde düşünebilmeyi ve bunları yönetebilmeyi sağlayan temeli oluşturur. Psikoterapi ve psikanaliz bilinen ve tahmin edilebilen şeylerle ilgili değildir; daha çok, anlaşılması, açıklanması gerekenle, terapistin kendini ona karşı açık tutmak zorunda olduğu, kendi anlama olasılığını zorlayarak ulaşmaya çalıştığı şeylerle ve merakı yararlı sonuçlar getirecek şekilde kullanmakla ilgilidir.

Joanna'yla geçirdiğim süre, bunu bana bir kere daha çok güçlü bir şekilde hatırlatmıştı. İçine rahatça gömülebileceğim bir terapi değildi bu. Bu, anlama kapasiteme duyduğum güvenin ciddi bir sınavdan geçirildiği bir terapiydi. Tehlike duygusu diye söz ettiğim şeyin içinde olduğumuz dönem boyunca, zaman zaman kendimi bir bilinmezlik sisinde gibi hissettiğim oldu. Katıksız bir kafa karışıklığı içindeyken, bu bilinmezliğin hastanın duygusal deneyiminin bir dışavurumu olduğunu ve onun zihinsel durumu hakkında bana gönderilmiş hayati bir mesaj olduğunu kendime sık sık hatırlatmam gerekti.

Benim karanlıkta attığım o eğreti adımlar (ki o zamanlar benim sözlerim de Joanna'ya aynı böyle görünüyordu), dile dökülürlerse hafifleyeceklerini umarak o duyguları sözcüklere çevirme çabalarımdı. Sonunda gerçekten de öyle oldu. Fakat oraya varana kadar, kendimizi daha da derin bilinmezliklerin, karanlığın ve dehşetin içine bırakmamız gerekti.

Bıçağı ilk görüşümde, aklımı kaybetmekte olabileceğimden

korkmuş, ortada gerçekten bir bıçak olup olmadığından, benim paranoyakça bir duruma yakalanmış olup olmadığımdan şüpheye düşmüştüm. Ama her ne idiyse, onun ne olabileceğini bulup çıkarmaya çalışırken, korkunun karşısında sağlam durmayı öğrendim. Joanna'nın bana fiziksel bir zarar vermeyeceğini, sadece baş edilmesi zor bir psikolojik bölgede bulunduğunu biliyordum. Derin sorunları olan bir insanın bir başka kişiyi de kendi panik döngüsünün içine çekmesi rastlanmadık bir şey değildir, fakat Joanna'nın paniği ve çalkantıları bana sakin durmayı öğretti. Bu ilişkinin beni yerleştirdiği yer tetikte ve sağlam durmamı gerektiren bir yerdi; paniğin öbür yüzü olan, belki doğum yapmaya ya da bir bebeği beslemeye benzetilebilecek o aşırı duyarlılık durumuydu. Bu çağrışım beni şaşırtıyor, çünkü Joanna'yla geçirdiğim süre boyunca, o tehlike duygusu sırasında bile, içimdeki anaçça duyguları harekete geçiren pek az şey olmuştu. Hissettiğim şey daha çok ona karşı derin bir şefkatti, ona dokunabilme ve o soğuk yalnızlığından onu kurtarabilme arzusuydu. Ona yardım etmek istiyordum, ona ulaşabilmek istiyordum ama bu dürtü çok yüzeysel bir dürtüydü. İşte psikanalizin güzelliği de burada yatıyor. Joanna'nın yaşadığı dehşet ve korkunun olabildiğince aslına yakın bir versiyonu içinde onunla birlikte durmadıkça, onu bu korku ve dehşetten kurtarmam olanaksızdı. Joanna bana, kendisinin dışında, kendi tecrit sandığımın içinde durarak onun acısına göğüs germem gerektiğini, ilk aşamada onun için pek de bir şey yapamadan o acıyı gerçek anlamda üstüme almam gerektiğini öğretti. Bunun sonucunda ben de, derin bir sükunet yeteneği geliştirme fırsatı buldum.

Ama her şeyden önemlisi, onun korkusunun tadına bakmış olduğuma inanıyorum. Yeni anlamlarla karşılaşmak kendi kısıtlı deneyimlerimizin sınırlarını kaçınılmaz bir şekilde zorlar. Ben de Joanna'yla olan ilişkimde duygusal dağarcığımın genişlediğini hissettim; korkunun onun için ne demek olduğuna ilişkin bir şeyler anladım ve sezinledim. Sanki eskiden korku adına ancak birkaç notadan haberdarken, şimdi bir ya da iki akorla tanışmış gibi oldum. O notaların uyumsuz ve yankılı sesleri böylece korkuyu hem hafifletti hem de ağırlaştırdı.

Joanna bende yol açtığı son değişimi, kendisini kesmekten aldığı tatmini görmeme izin vererek yaptı. O bıçağı ilişkimizin orta yerine sokarak beni kendimce düşünmesi bile olanaksız bir faaliyete ortak olmaya çağırdığı için, şaşkınlık içindeki bir izleyici olmaktan da psikanalitik bir kuramsallaştırıcı olmaktan da kurtuldum. Bana sunduğu şeyi reddederken bile, onun deneyiminin içine bir şekilde girmek zorunda kaldım. Bu yolculuk sırasında, kuramsal olmaktan çok kendi içimden gelen bir sesi dinleyerek, Joanna'nın kendisini kesme yoluyla elde ettiği kontrole ve içinde bulunduğu muazzam acıya ilişkin bir şeyler sezinledim.

Hemen her terapi deneyimi gibi Joanna'yla yaşadıklarım da bana tevazuyu yeniden öğretti. Herkes gibi o da gereksinimler içinde yanıma gelmişti. Terapistler, insanlara yardım etme yetkisi, bilgisi ve inancıyla donatılmış kişilerdir. Bütün bunlar, terapötik maceranın olmazsa olmaz yanıdır. Ve bazen tecrübemiz, bazen de ustalığımız sayesinde zaman zaman hastalara büyük yardımlarda bulunabildiğimiz doğrudur. Fakat hata yapmamız, bir insanın acısının büyüklüğünü kavramayı başaramamamız, hatta bu konuda yanlış yargılar oluşturmamız her zaman mümkün; çünkü böyle acılara sayısız kereler tanık oluyoruz. Birlikte çalıştığım kişilerin çoğu gibi Joanna da bana, ulaşılamayacak kadar katlanılmaz bir acının neye benzediği konusunda bir şeyler öğretti. Bir başkasının gerçekliğiyle bu şekilde karşı karşıya kaldığımda, kendi anlayışımın sınırlarının ne kadar alçakgönüllü olduğunu, bir terapist olarak gereksinim duyduğum şeyin önderlik etmek ya da tahtımdan çekilmek olmadığını; tevazuyla karşımdaki kişinin dünyasına katılmaya çalışmak olduğunu bir kere daha anlıyorum.

IV
Şişmanlık bir . . . sorundur*

İlk geldiği gün üstünde, sanki terapiye değil de bir siyasi mücadeleye başlayacakmış gibi gönülsüz bir hal vardı. Yiyeceklerle ve ailesiyle olan ilişkisinin kontrolünü elinden kaçırmak üzere olan elli yaşında gururlu bir adamdı. Edgar sendika lideriydi, yorgundu ve durup dinlenmeden çalışmaktan yakınıyordu. Senelerdir aç olup olmadığına bakmaksızın yemek yemekte olduğunu fark etmiş bir sınır diyabet hastasıydı.

Bir toplu iş görüşmesi müzakerecisi olarak edindiği siyasi deneyim ona hileli anlaşmaların ve kamplaşmaların çarpık doğası hak-

* Yazarın, Fat is a Feminist Issue: The Anti-Diet Guide to Permanent Weight Loss (Şişmanlık Bir Feminizm Sorunudur: Kalıcı Kilo Kaybı için Diyet Karşıtı bir Kılavuz) adlı kitabına gönderme. (ç.n.)

kında çok farklı şeyler öğretmiş olsa da, dünyayı iyi bir yere dönüştürmenin hâlâ mümkün olduğuna inanıyordu. Yaşadıklarını iyi ve kötü diye ikiye ayıran ve hoşuna gitmeyen şeyleri elinden geldiğince unutmaya çalışan bir adamdı. Kötülükleri kendinden uzak tutmak için suçu başkalarının üstüne atmaya yönelmişti ve bu tutumu siyasi ve psikolojik hayatının yararlı bir öğesi haline gelmişti. Bir şey ona zor geliyorsa, kabahat başkasına aitti. Söz konusu kişiye bunu bildiriyor, kesip atıyordu ve bu nedenle meslektaşlarının korkuyla baktığı biri haline gelmişti. Güçlü davranmak, sonuç almak ve iş bitirici biri olarak algılanmak; bu unsurların bileşimiyle hoşuna giden bir özbenlik yaratmıştı. Zorlu bir savaş meydanında at koşturan sert bir erkekti.

"Siyah bir adam olarak benim yükselişim kolay oldu sayılır," dedi. "Birbirine bağlı bir ailem vardı. Büyükannem Doris bizimle yaşıyordu; annemle babam sabahları işe gider, akşamları da yeterlilik sınavlarına çalışırlardı; kız kardeşime, erkek kardeşime ve bana büyükannemiz bakardı." Edgar sıkı bir disiplin altında yetişmişti, ama ilk kuşak Britanyalı siyahların çoğuna kıyasla çok daha az baskı görmüştü. Anne ve babası ondan Britanya'ya uyum sağlamasını bekliyordu; ona ırkçılıktan kaçmanın mümkün olmadığını ama buna rağmen başarılı olabileceğini söylüyor ve iki kardeşinden de kendisinden de aynı başarıyı bekliyorlardı.

Tam olarak kendisine karşı haşin davrandığı söylenemezdi, ama ilkelerin ve pragmatizmin yönettiği bir adamdı. Ona göre duygulara kulak vermek zayıflıktı. Bence bu terapi ilişkisi ilginç bir birliktelik olacağa benziyordu. Kafamda kendimi ona duygularla ilgili bir saptamada bulunurken, onu ise ihtiyatla geri çekilirken canlandırabiliyordum. Sözcük dağarcıklarımız, bakış açılarımız birbirine taban tabana zıttı. Eğer onunla işe yarar bir ittifak kurmak istiyorsam ona son derece didaktik yaklaşmam gerektiğini hissediyordum; en azından başlangıçta.

Eğitime ve diplomalara saygı duyan biri olması ve bir "uzman"ın yanında olduğuna inanması işleri biraz kolaylaştırıyordu. Böyle olmasa, söylediklerimi hiç dinlemeden kulak arkası edebilirdi. İşleri kolaylaştıran bir başka şey de, geçmişte benim de siyaset-

le ilgilenmiş olmamdı. Duygusal hayatın belli bir değeri olabileceği gerçeğini kabul etmek için benim de özel çaba harcamam gerekmişti. İktisadı her şeyin merkezine yerleştiren anlayışa alışıktım ve bu konuda ona karşı çıkacak değildim. Aramızdaki tek fark, benim bu anlayışın üstüne duygularımızın ve birey-grup psikolojisinin önemini eklemiş olmamdı. Bireysel psikolojilerimizin ve duygularımızın zaman ve uzamda nasıl inşa edildiği konusunda Edgar'la tartışacak olsak, aramızda herhangi bir anlaşmazlık çıkmazdı. Bu konular, terapist olmaya karar verdiğim günden beri ilgimi çekmişti. Aile yaşamımıza ait koşulların, cinsiyetimizle, toplumsal sınıfımızla ve kültürel arka planımızla kaynaşarak kimlik duygumuzu yaratma süreci benim için büyük bir ilgi ve merak konusu olmuştu. Bu konudan söz etmek Edgar'ın terapisine yarar sağlayabilirdi. Ama öte yandan, sağlamayabilirdi de.

Ona karşı büyük yakınlık duyuyordum. Karayipler'e dayanan hayat hikâyesi bana hayli yabancıydı. Fakat ikinci kuşak göçmen bir Yahudi olarak göçmenlik deneyimi hakkında benim de bir fikrim vardı –insanın yerinden yurdundan kopmasının, bir yandan eski kimliğini korumaya çalışırken bir yandan da yeni bir kültüre uyum sağlamaya çalışmasının nasıl bir şey olduğunu biliyordum. Annemin kuşağının Britanya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde karşı karşıya kaldığı Yahudi düşmanlığı, beni, bireylere ve gruplara yöneltilen ırkçılığa ve bu ırkçılığın en yıkıcı sonucuna, yani ev sahibi kültürün ırkçı unsurları tarafından yansıtılan küçültücü bakış açısının kişinin kendisi tarafından da kısmen benimsenmesi olasılığına karşı hassaslaştırmıştı. Bu yüzden, Edgar'ın hayat hikâyesinin, kendisi her ne kadar kişisel olarak çok kolay ilerlemiş olduğunu söylese de çok sayıda ırkçılık örneği barındırdığını varsayıyor, ayrıca çocukları adına da, onların karşılaşmış olabileceği güçlükler yüzünden de acı çekmiş olduğunu düşünüyordum.

Büyükannemin kuşağının yeni bir ülkede kendilerine bir yuva kurmak için ne çok çabalamış olduğunu, çocuklarının başarılı olmasını, bu yeni ülkede kök salıp rahata kavuşmasını ne kadar çok istediğini de biliyordum. İkinci kuşağın hikâyesi yeni bir ülkede doğmuş ilk kuşağınkinden elbette çok farklıydı, ama göçmenlik de-

neyimlerinde bazı unsurlar kuşaklar boyunca etkili olur; ve ben bunların arasından Edgar için önemli olanları bulup çıkarabileceğimi umuyordum. Daha şimdiden, Edgar'daki zayıflık kaygısının, birinci ve ikinci kuşak göçmenlerde sık rastlanan başarma azmiyle ilgili olup olmadığını merak etmeye başlamıştım. Hayattan bin bir emekle sökülüp alınan iyi şeylerin tadını çıkarma doğrultusundaki bir şevk ve kararlılığa rağmen, göçmenlerde sık rastlanan bir başka şey de, her zaman daha fazlasını isteme, daha iyi koşulları amaçlama, gözünü daha yukarılara dikme ve feth etme gereksinimidir ki bu da hayatı hayat olmaktan çıkarıp bir mücadeleler dizisine çevirir.

Böylece terapiye başladık. Söylediğine göre Edgar hayatını kontrol altında tutmaya çalışıyordu ama hayatı onun elinden kayıp gidiyor gibiydi. Edgar hırslı bir adamdı ve sendikasında önemli değişiklikler yaratmayı başarmıştı. Her zaman yeni bir projenin peşindeydi, yaratıcı yöntemlerle daha önce denenmemiş şeyler yapıyordu, fakat kazandığı başarılar onun için mutluluktan çok gerilim kaynağı oluyor ve sendika üyelerine avantajlar sağlamaya yönelik bu bitmez tükenmez çabanın gerçekten anlamlı olup olmadığını sorgulamasına neden oluyordu. Bu arada günden güne şişmanlamakta ve yorgun düşmekteydi. Diyabeti sağlığı açısından ciddi bir tehlike oluşturuyordu ve Edgar boğazını tutmayı bir türlü başaramıyordu. Doktoru bir kere daha diyet yapmasını önermişti, ama karısı ve kızı Edgar'ın bunu daha önce defalarca denediğini, hepsini birleştirseniz bir sendika icra kurulu toplantısını doldurmaya yetecek kadar kilo verip geri aldığını biliyor ve yeni bir diyetin yol açacağı gerginlikten korkuyorlardı. Kızı ona, zorlanımlı yeme alışkanlığı üzerine yazılmış çok bilinen bir kitabı okumasını söylemiş, kitabın kadınlar için yazılmış oluşuna aldırmamasını eklemişti.[1]

Diyet yapmak ya da yiyecek miktarını kısıtlamak, insanları açlık duymazken yasaklı yiyecekleri tıka basa yemeye yönelten ve kişideki açlık ve doygunluk mekanizmalarının bozulmasına yol açan bir

1. Orbach, S. (1978), *Fat is a Feminist Issue*, Paddington Press, Londra.

tepki yaratır. Zorlanımlı yeme alışkanlığının arkasında duygusal nedenler yatar; duygusal sorunlar yiyecekle ilgili sorunlara dönüştürülür ve böylece, söz konusu duygusal sorunların tersine, çözülebilir ya da en azından ertelenebilir hale getirilir. Ayrıca, kilo sorunları olan kişilerde, bedenin farklı durumlarının taşıdığı anlamlar konusunda, zayıflık ve şişmanlıkla ilgili bilinçli düşünceleriyle çatışan bilinçdışı fikirler de vardır. Bu uyuşmazlıkların farkına varılamazsa, bunlar bireyin kendi beden imgesini ve beden ölçülerini değiştirme yeteneğini etkileyebilirler.

Yemeyle ve beden imgesiyle sorunları olan pek çok kadının tersine, Edgar sihirli bir çözüm değil, izleyebileceği bir dizi talimat arıyordu. Açlık nedeniyle yemek yemenin, duygusal olarak sıkıntılı olduğumuzda kendimizi avutmak için yemek yemekten farklı olduğu tezinin kendisi açısından ne kadar geçerli olduğunu değilse de mantığını anlayabiliyordu. Açlığını gidermesi için gerekenden daha fazlasını yemeyi alışkanlık haline getirdiğini kabullenmeye tamamen hazırdı ve seneler boyunca uydurduğu çeşitli bahanelerin (yemek yiyecek vakit bulamamak, yemek yemeyi çok sevmek vs.) gerçeği yansıtmadığının farkındaydı. Aşırı yeme alışkanlığının altında duygusal sebeplerin yatması olasılığı ona da akla yakın gelmişti. Eğer yağa yönelmesine neden olan bilinçdışı nedenler onu daha normal bir yeme düzeninden alıkoyuyorsa, bunları ortaya çıkarıp kafalarına yumruğu indirmeye dünden hazırdı.

Yeme problemleri olan kişilerle çalışırken, insanların şişmanlık ve zayıflıkla ilgili fikirlerini tersyüz etmek yararlı olabilir. Yüzeysel olarak zayıflık mutlulukla, seksle ve her istediğini yapabilmekle, şişmanlık ise acıyla, özyıkımla ve rahatsızlıkla özdeşleştirilse de, biraz daha derine indiğimizde bundan çok daha karmaşık ve daha sevimsiz anlamlar keşfederiz; örneğin, zayıflık kırılganlıkla, aşırı görünürlükle ve kendini koruma yeteneğinden yoksun kalmakla, şişmanlık ise sağlamlıkla, rahatlık ve güven duygusuyla özdeşleştirilebilir.

Açıksözlülüğü ve bu en son mücadele alanı karşısındaki açık yaklaşımı nedeniyle Edgar'a kanım ısınmıştı. Belki de, diye düşündüm, gerçekten bu kadar kolay olabilir. Gerçi daha önce birlikte çalıştığım kişilerin çoğuyla olmamıştı, ama neticede her terapi, en önemli cephelerinden birini kişisel yaratıcılığın oluşturduğu ayrı bir maceraydı. Açlık duyunca yemeyi ve doyunca durmayı öğrenme işine başlangıçta hevesle sarılan, ama kilo vermeye başlayınca tökezleyen zorlanımlı yeme alışkanlığı olan kişilere alışıktım. Bu kişiler, vücut ölçüleriyle ilişkili psikolojik anlamların, en az onları yemeye zorlayan duygusal nedenler kadar etkili olduğunu kendileri de anlamışlardı.

Terapiye gelme nedeni bu olduğuna göre, Edgar'la yapacağımız çalışmanın merkezine onun yeme alışkanlıklarını yerleştirmeye karar verdim. Giderek büyüyen şeyin yalnızca Edgar'ın bedeni değil aynı zamanda hayatına tam olarak sığdıramadığı şeylerin listesi olduğunu sezebiliyordum, ama işe bir yerden başlamak gerekiyordu ve yemeye odaklanmış bir yaklaşım başka yaklaşımdan daha kötü görünmüyordu. Biriyle birlikte o kişinin yeme alışkanlıklarını incelemek ve yiyeceğin onun için taşıdığı çeşitli anlamları keşfetmek, o kişiyi tanımanın harika bir yoludur. Dahası, yiyeceklerin ve beden ölçülerinin hayatındaki rolü üzerinde düşünürken karşısına çıkabileceğini düşündüğüm şeyler her gün yaptığı bir şeyle bağlantılı olursa, Edgar'ın bunları kabul etmesi kolaylaşabilirdi.

Edgar'a birkaç gün boyunca her yediğini not etmesini önerdim. Ayrıca, yerken aç olup olmadığını, yediklerinin tadının ona nasıl geldiğini ve nerede, ne zaman ve neden yediğini de eklemesini istedim. Böylece ikinci seansta, Edgar'ın yemekle ilişkisini en küçük ayrıntılarına kadar belgeleyen bir not defterimiz oldu. Bu son hafta oradan oraya koşturup durmak zorunda kalmadığı için bu işe gereken zamanı ayırabilmişti. Karısı Gana'ya ailesini görmeye gitmişti, sendikada işler biraz hafiflemişti ve üç çocuğundan ikisi akşamları onu sırayla yemeğe almışlardı.

Diyet yapmak yerine yedikleri üzerine düşünmesini gerektiren bir alıştırma yapmak, Edgar'ın kafasında pek çok şeyi açığa kavuşturmuştu. En büyük ve en şaşırtıcı keşfi, pek nadiren açlık hissetti-

ğini fark etmesi olmuştu. Edgar'ın yemek yemesinin açlıkla çok az ilgisi vardı. Yemek yemek onun için öncelikle tensel ve rahatlatıcı bir deneyimdi; lezzetli tat ve dokuları ağzında hissetmek onu mutlu ediyor, ona güvenli bir yıkılmazlık duygusu veriyordu. İkinci keşfi ise, yemek yediği zaman –ki hâlâ sık sık ve bolca yiyordu– iştahıyla bağdaşmayacak kadar çabuk doyuyor oluşuydu.

Bu dönemde Edgar yeme alışkanlıklarını değiştirmeye çalışmamıştı, yapmaya çalıştığı sadece her zamanki yeme düzenini gözlemlemekti. Bunu yaparken de dikkatinin ne kadar çabuk dağıldığını fark etme fırsatı bulmuştu. Yediği şeylerin sadece ilk birkaç lokmasını keyifle ve farkına vararak yiyor, sonrasında dikkati dağılıp gidiyordu. Edgar, yediklerinden artık tat almazken bile yemeye devam ettiğini fark etmişti. Bir başka sorun da, bazen ille de belirli bir tada ya da yiyeceğe karşı istek duymasıydı. Örneğin o sabah kahvaltıda canı sadece biraz meyve istemiş, fakat diyabetinin yol açtığı bir sorun yüzünden sütlü mısır gevreği yemişti. Diyabetini kontrol altında tutma çabasının[2] ve sürekli boğuştuğu halsizliğin sık yeme alışkanlığını ne ölçüde açıklayabileceğini tam olarak kestiremiyordu.

Edgar'ın gözlemlerinden yola çıkarak, *açlığına* kulak vererek yemeyi öğrenmesine ve aynı zamanda kan şekerini gereken düzeyde tutmasına yardım edecek bir yöntem önerebileceğimi düşünüyordum. Ancak, bana Edgar'ın ayrıntılı notlarından daha da ilgi çekici gelen bir nokta vardı. Edgar, terapide karşılaştığım kilo sorunu olan kişiler içinde, onlara önerdiğim gibi kendilerini gözlemlemeyi başaran çok az sayıdaki birkaç kişiden biriydi. Daha yemekle ilişkilerinin neye benzediği konusunda yeterince veri toplayamamışken kendilerini değişim heyecanına kaptırıp yeme alışkanlıklarını vaktinden çok önce değiştirmeye çalışan hastalara alışıktım. Kilo sorunu olan insanların karşısında kendimi çoğu zaman bir kurtarma operasyonunda gibi hissediyordum. Gerek duyduğum bilgi ancak bir tıka basa yeme nöbeti sırasında ortaya çıkabilirdi, dolayısıyla insanların kendi kendilerine kaldıklarında nasıl yemek yedikleri

2. Edgar'a, kan şekeri seviyesini düzenlemesi için düzenli aralıklarla karmaşık karbohidratlar tüketmesi önerilmişti.

konusunda genellikle bir fikrim olamıyordu. Oysa Edgar, yemekle ilişkisinin neye benzediğini ve ona neler hissettirdiğini anlamamızı sağlamıştı.

Edgar karnını tıka basa doldurmadan sofradan kalkmayan adamlardandı. Bu ona bir hoşnutluk duygusu veriyor, "her şeyin yolunda olduğu" hissini uyandırıyordu. Edgar bu doygunluk isteğinin duygusal bir nitelik taşıdığını çok çabuk kavradı ve bu kavrayış onda gerçek bir atılıma yol açtı. İki farklı arzuyu –kendini doygun hissetme arzusu ve açlığını giderme arzusu– birbirine karıştırıyor olabileceği ve hayatta farklı doygunluk türleri olabileceği düşüncesi önünde yepyeni kapılar açmıştı sanki. O güne kadar, açlığının yatışıp yatışmadığını ya da o anda canının gerçekte ne istediğini hiç durup düşünmemişti. Önerdiğim yöntemi titizlikle uygulayarak, gerçekten de açlık hissetmezken yemek yediğine ikna olmuştu. Ağzına attığı her lokmanın tadını çıkaracak kadar yavaşlayabilse, açlığını gidermek için normalde yediğinin belki yarısını bile yemesi gerekmeyecekti. Kendini fiziksel olarak doygun hissetme arzusu ile duygusal doygunluğa ulaşma arzusu arasında bir kaynaşma –ya da belki bir karışma– vardı.

İkinci seansta çok iyi yol aldığımızı düşünerek, Edgar'a ikinci ödevini verdim.

Bu alıştırma, kendisine yönelik gözlemleri üzerine kuruluydu. Edgar bu kez sadece açlık duyduğu zaman yemek yemeye çalışacaktı. Bir yandan da yediği şeye dikkatini vermeye çalışacak, böylece fiziksel doygunluk hissettiğinde yemeyi bırakacaktı. Yeme sorunu olmayan birine çok kolay görünebilse de, bu iş, yeme dürtüleriyle sindirim sistemi arasında fazla bir ilişki olmayan Edgar gibi biri için hiç de kolay değildi. Fiziksel doygunluk hissettiğinde durması daha da zor olacaktı, çünkü yemek yeme eylemini fiziksel iştahtan koparmış olan kişilerde, doygunluğu haber veren hassas mekanizmalar genellikle zarar görmüş olur. Gene de Edgar'dan bunu denemesini istedim –dar zamanlarda küçük ve sık öğünler yemesini gerektirecek olsa bile.

Edgar'ın iş yükü hâlâ normalden hafif gidiyordu ve Edgar her ihtiyaç duyduğu anda bir şeyler yemesini sağlayacak adımları at-

maya hazırdı. Onun bu tavrı bana da cesaret vermişti. Kendi içinde çok fazla dirençle karşılaşmıyordu. Diyabetinden ötürü dengeli beslenmesi gerekiyordu; bu yüzden, pankreasını yatıştıracak nitelikteki besinleri gözden geçirdikten sonra, kendisinin düşkün olduğu ve bir diyabet hastası için pek de uygun olmayan yiyecekleri bunlarla birlikte nasıl tüketebileceği üzerinde konuştuk.[3] Eğer besin değeri açısından "sağlıksız" yiyecekler yemek istiyorsa, hiç düşünmeden yemesini söyledim; ancak bunları, pankreasını yormayan, kana daha yavaş karışan karmaşık karbonhidratlarla dengeleyecekti. Ayrıca, fiziksel doygunluğa ulaşıp yemeyi bıraktığı anda neler hissettiğini bir deftere yazmasını istedim. Her ikimiz için cevaplamaya çalıştığım soru şuydu: Acaba Edgar, kendini o ağır doygunluk noktasına doğru gitmeye zorlamazsa ne hissedecekti?

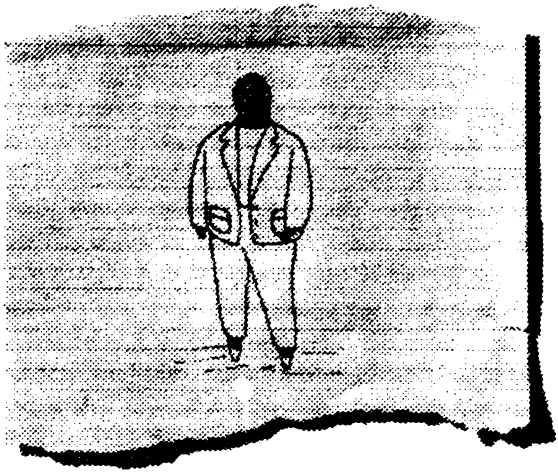
Üçüncü seans Edgar için kolay olmadı. Yiyecekle ilişkisi konusunda pek çok şey öğrenmiş, ama bir yandan da büyük bir huzursuzluğa kapılmıştı. Ne kadar kaotik olursa olsun alıştığı düzeni kesintiye uğrattığını ve kendisi olmaktan çıktığını düşünüyordu. "Hiç zorluk çekmeden diyet yapabilirim. Benden iyi diyetçi bulamazsınız," dedikten sonra, bu koltukta ondan önce oturmuş kilo sorunu olan çok sayıda kişiden duymuş olacağım sözleri tekrarladığını fark ederek kendi kendine gülümsedi. "Doğrusu, bu yönteminiz beni allak bullak etti. Pek açlık hissetmiyorum. Son zamanlarda sık ve az yediğimi fark ettim –tamam, belki çok sık değil– ve açık konuşmak gerekirse, bu hiç hoşuma gitmedi. Kendimi sanki ayakta duramayıp düşecekmiş gibi dengesiz ve güvensiz hissettim. Bale pabuçlarının üstünde dengede durmaya çalışan şişman bir adam gibi."

Çantasından bir defter çıkardı ve hiç düşünmeden aşağıdaki resmi çizdi.

---

3. *Fat is a Feminist Issue*'nun belli başlı dayanaklarından biri, insanın açlık duyunca yemek yiyebilmesi için bazı yiyecekler üzerindeki kısıtlamaların ve tabuların kaldırılması gerekliliğidir; kişi hangi yiyeceklerin kendisini gerçekten tatmin ve mutlu ettiğini ancak bu yolla anlayabilir. Diyabet nedeniyle kan şekeri düşük olan kişilerde bu görüşün biraz değiştirilmesi gerekir, ama ana fikir gene aynıdır: Sağlıksız ilan edilen ve daha sonra gizlice yenilen yiyeceklerden kendini mahrum etmek yerine, açlığı, yenmek istenen yiyecek türüyle eşleştirmeye çalışmak.

Çizdiği resim, karşımdaki koltukta oturan, bedeninin içine iyice yerleşmiş, şişman ama zarif tavırlı adamla hiç mi hiç benzeşmiyordu. Bunun bizi nereye götüreceğini merak ettiğim için, herhangi

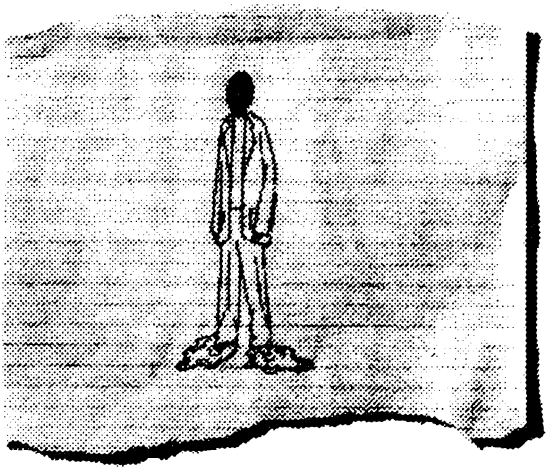


bir yorum yapmadan sessizce bekledim. Çok geçmeden Edgar derin bir soluk aldı.

"Son günlerde bedenimin benden uzaklaşmasını seyredip duruyorum. İçimde tatsız bir duygu var, sanki bütün ağırlığım alabora olmuş da, cılız, çökkün bir kalıbın içinde kalakalmışım gibi." Yeniden defterine uzanıp aşağıdaki ikinci resmi çizdi, durdu ve derin düşüncelere daldı.

"Babam," dedi, birkaç dakika sonra düşüncelerinden sıyrılarak. "Bu babam işte. Kesinlikle ben değilim." Yüzüme bakmadan konuşuyordu ve ilk seansta anlattıklarından hatırladığım kadarıyla babası o altı yaşındayken ölmüştü. Ölümü kanser yüzünden olduğuna göre son günlerinde çok zayıflamış olması büyük olasılıktı. Bu süreç, küçük bir çocuğun gözüne babasının kütlesinin ondan koparılıp alınması gibi görünmüş olabilirdi.

Edgar suskun ve düşünceliydi. Birkaç kez kendisinden nasıl bir



balerin olacağı yolundaki şakalarla bu suskunluğu bozmaya çalıştıysa da, bunlar derin bir sessizliğin içindeki cılız gürültüler olmaktan ileri gidemedi. Bedeni gevşemiş, derin düşüncelerle dolu kişisel bir alana gömülmüştü sanki. Onu rahatsız etmememin en doğrusu olacağını düşündüm. Bir on dakika sonra, sanki bulunduğu yerden çıkmak ister gibi başını salladı, saatine baktı, zamanımızın dolduğunu gördü ve sonraki hafta için ödevinin ne olduğunu sordu.

Cevap verirken gözlerinin içine bakmaya çalıştım. Sanki bu seansta hiçbir şey olmamış gibi davranmak istemiyordum. Bakışlarımı yüzünde hissetmek onu şaşırtmış gibiydi, dikkatimden rahatsız olmuştu sanki. Buna rağmen, gözlerimi yüzünden ayırmadım. Şu anda ona verecek bir ödevim yoktu. Edgar bakışlarıma kızgınlıkla karşılık verdi. Bitmek bilmez bir yirmi saniye boyunca, karşılıklı bir huzursuzluk içinde bakıştık. Toplumsal ilişkinin görenekleri aksamış ve beynim uğuldamaya başlamıştı. Aşırı bir tetiktelik hali gibiydi; her an her şey olabilirdi. Otomatiğe takarak ilerleyemezdim, çünkü ortada karşılık vereceğim bir otomatik davranış yoktu. Terapide genellikle beklenmedik gelişmelere parmak basılması gerekir, fakat ben, bu parmak basma girişimimle, ikimizi birden tek

bilinenin güvensizlik olduğu o uyumsuz anlardan birine fırlatmıştım sanki.

Suskunluk artık bir iktidar mücadelesine benzemeye başlamıştı, ama ben kendimi hiç de Edgar'la çekişme içindeymiş gibi hissetmiyordum. Onun derin düşüncelere daldığı süre içinde, ben de çizdiği o iki etkileyici resim üzerinde düşünmeye dalmıştım: Bale pabuçlarının üstünde dengede durmaya çalışan şişko Edgar; ve yağları kendisinden uzaklaşıp giden, geride sıska ve çökkün bir beden bırakan Edgar'ın babası. Bakışlarımı Edgar'a çevirmekteki amacım, şu son on dakikanın *onun* için taşıdığı öneme işaret etmek ve bunu anlamasını sağlamaktı. Çizdiği resimlerin çarpıcılığı beni heyecanlandırmıştı ama Edgar'da yarattıkları tepkiden emin olamıyordum. Acaba kendini nasıl hissediyordu? Ya da neler hissediyordu? Saatine bakması ve benden ödev istemesi bir çeşit sinyal gibiydi. Bu davranışıyla, duygularının kendisine ait olduğunu, benim oraya giremeyeceğimi mi söylemeye çalışıyordu? Benden geri çekilmemi mi istiyordu? En azından o anda, Edgar'ın duygularının paylaşıma açık olmadığı kesindi. Aniden ortaya çıkan ve kısa bir süre onu ele geçiren duygularından sıyrılmak için başını sallayışı, sanki bunların unutulması ve yeniden üstlerinin örtülmesi gerektiğine işaret eder gibiydi.

Aslında ilke olarak Edgar'a ödev vermeye bir itirazım yoktu. Beni zorlayan, bu talebin ortaya konuşundaki anilikti. Zihnim, ikimizi ortak bir noktada buluşturacak, Edgar'a üstünde düşünebileceği yararlı bir şey sunacak bir şeyler aranmaya başladı. Aklıma ilk gelen, hafta boyunca kendisini ideal kilosunda hayal etmesini istemek oldu, ama bu düşünceyi bir kenara ittim. Bu, az önce kendi içinde yaşadıklarına fazla yakın olabilirdi ve Edgar belli ki henüz bunu dışarı vurmaya hazır değildi.

Bu ideal kiloyu hayal etme alıştırmasının birçok yararı vardır. Bir bireyin, ideal kilosunda kendisi için nelerin zorlaşacağını anlayıp kabul etmesine yardım edebilir ki bu da zihin açıcı bir düşüncedir, çünkü genellikle ideal kilonun sorunsuz bir durum olduğu düşünü-

lür ("eğer," der hasta, "eğer zayıf olsaydım, bir erkeğim olurdu, iyi bir işim olurdu, mutlu olurdum, annem beni kabul ederdi...") İkincisi, bir bireyin ideal kilosuna kavuşması halinde gerçekleşeceğini kurduğu fantezilere kendini hazırlamasına yardım edebilir; dünya değişmeyecektir, her şey mutlaka daha iyiye gitmeyecektir, aynı sorunlar belki de yerli yerinde kalacaktır. Üçüncüsü, bireyin, ideal kilosuna inmesi durumuyla bağlantılandırdığı korku ve endişeleri "kabullenmesine" ya da en azından bunlara karşı merak duymasına yardım edebilir. İnsanın kendisini ideal kilosunda hayal etmesi ve bu duyguyu, onunla geleceği hayal edilen sihirli sağaltıcı güçlerin bir hayalden ibaret olduğunu anlayacak kadar uzun süre içinde taşıması, kişiyi ideal kilosuna kavuşmaktan alıkoymuş olan sorun ve çatışmaların yüzeye çıkmasına yol açabilir. İdeal kiloya ulaşma durumunun hangi korku ve sorunları gizlediğini ve bunun arkasında hangi hayal kırıklıklarının pusuya yatmış olduğunu anlayınca, kişi bunları ele alma ve üzerinde düşünme fırsatını bulur. Böylece, duygusal sorunların kiloyla ilgili sorunlara dönüştürülmüş olduğunu ve ideal ya da daha zayıf bedene kodlanmış olan duygusal sorunların neler olduğunu keşfeder. Bu duygusal sorunların irdelenmesi, bireyin daha zayıf bir bedene doğru yola çıkışının ilk adımını oluşturabilir.

Dolayısıyla, bu alıştırma her ne kadar akla yakın ve yararlı görünse de, Edgar kendisini içine çeken şeyin ne olduğunu açığa vurma konusunda isteksiz, gönülsüz ya da dirençli davranmış olduğuna göre, ondan bunu istemenin onu zorlamak anlamına geleceğine karar verdim. Bir hastaya ona zor ya da dehşet verici görünen bir şeyi göze alma, azap verici bir acıya tanıklık etme ya da korkutucu bir kafa karışıklığını göğüsleme konusundaki isteksizliğinizi ya da özgüveninizi yansıtmakta bir sakınca olmayabilir; ancak, kişi kendi kişisel alanına kapanmışken paldır küldür içeriye dalmak hiçbir işe yaramaz. Bana asırlar sürmüş gibi gelen bir sürenin sonunda, bulabildiğim en basit ve en tehlikesiz şeyi söylemeye karar verdim. "Edgar," diye başladım, "az önce aklından geçenleri bilmeden sana

bir alıştırma önermek hiç hoşuma gitmiyor, ama gene de, açlık duymadan yemek yemeye ilk ne zaman başladığını düşünmek belki sana yararlı olabilir."

Aramızdaki buzlar kırılmıştı. Ona somut bir ödev vermiş olmam Edgar'ı rahatlatmışa benziyordu. Onun rahatlamış olması beni de rahatlatmıştı. Bu fikrin, Edgar'ın yiyecek düşkünlüğü ile onu o kadar derin düşüncelere sürüklemiş olan şişmanlık gereksinimi arasındaki bağlantıya dair bir şeyleri ortaya çıkarabileceğini umuyordum.

Zorlanımlı yeme alışkanlığı bir kez oluştu mu kişi her fırsatta bir şeyler yemeye yönelecek ve kafasında farklı beden boyutlarının anlamına ilişkin çok sayıda düşünce oluşacaktır, ancak burada ilgi çekici olan, kişiyi başlangıçta zorlanımlı yemeye itmiş olabilecek olan nedenleri araştırmaktır. Belki de çocuğun yatıştırılma sinyallerine her zaman yanlış cevap verilmiş, yani çocuk ağladığı zaman acıktığı düşünülmüş ya da ona "özel" yiyecekler verilmiştir. Belki de bebek açlığını belli ettiği zaman değil de, bir program uyarınca belirli saatlerde beslenmişti. Belki de bebeğe açlığını gidermeye yetecek kadar yiyecek verilmemişti. Buna benzer nedenler, bir insanın fiziksel açlığın ne olduğu ve nasıl giderileceği konusunda güvenilir bir bilgi edinmesini çok zorlaştırabilir.

Duygusal sıkıntının açlık olarak kodlanması ya da açlık sinyallerinin yanlış yorumlanmasının yanı sıra, kişiyi zorlanımlı yeme alışkanlığına sürükleyebilecek en az bunun kadar karmaşık başka nedenler de vardır ki bunlar da yakınlık ve kimlikle ilgilidir. Örneğin, anne ya da babadan biri yemek yemeyi çok seviyorsa, yiyecekle ilgili her şeye duyduğu sevgiyi çocuğa yansıtmış ve yemek yemenin tenselliği aralarındaki ilişkinin her noktasına sinmiş olabilir. Yiyeceklerin hazırlanması, alınacak hazzın hevesle beklenmesi ve hazırlanan yemeğin bir arada yenmesi, ikisi arasında özel bir bağ oluşturmuş ve bu bağa işaret eder hale gelmiş olabilir. Ya da belki yiyecek konusu aralarında her zaman bir savaş nedeni olmuştur. Birey küçük yaşta bir diyete sokulmuş ve başkaldırmış, sonunda da

kuvvetli bir "diyet yapma-aşırı yeme" sendromu geliştirmiştir. Edgar'ın yeniyetmeliğe girerken kilo almaya başlamış olduğunu bildiğim için, o dönemde hayatında babasıyla ilgili neler olduğunu araştırması için ona bir fırsat vermek istiyordum.

Edgar'ın etrafını unutarak dalıp gidişi ve bunu izleyen olaylar seanstan sonra da aklımı kurcalamaya devam etti. Anlattığı kadarıyla onun hakkında bildiklerimi, bilimsel makalelerde okuduklarımı ve seanslar sırasında öğrendiklerimi birleştirerek kafamın içinde evirip çevirdim. Edgar anne ve babasının umudu olmuştu; abisi ilkgençliğinde raydan çıkmış, ancak otuzundan sonra kendini toplayabilmişti. Edgar çocukluğunun büyük bir bölümünü doğu Londra'daki küçük bir evde, dünyadan uzak bir şekilde büyükannesiyle birlikte geçirmişti. Acaba bu büyükannenin Edgar'ın hayatındaki yeri neydi? Ne zaman ölmüştü? Edgar'ın annesi ve kız kardeşiyle olan ilişkisi nasıldı? Okul hayatı parlak geçmişti; daha küçükken münazara kolunda başarı göstermiş, sonra teknisyenlik sertifikası almış, Plessey'de çalışmaya başlamış ve iş arkadaşlarının haklarını savunurken sergilediği kendinden emin ama güçlü üslupla iyi bir işçi temsilcisi olarak sivrilmişti. Onurlu ve etkileyici bir ışık saçan, güzel, melodik sesli iri yarı bir adam, bildik sendika çalışanlarına hiç benzemeyen biriydi ve çok geçmeden sendika yönetimi tarafından merkeze alınmıştı. Birkaç yıl sonra orta kademe yöneticiliğe yükselmiş ve sendika onu Ruskin College'da öğrenime göndermişti. Oxford'da okurken üst gelir grubundan bir grup Gana'lı master öğrencisiyle arkadaş olmuş, bu grubun içinde sonradan karısı olacak kadınla karşılaşmıştı. Karısı doktorasını yaparken Edgar onun kalbini kazanmıştı. Evlenmiş, Londra'ya dönmüş ve bir çocuk sahibi olmuşlardı. Karısı son on beş yıldır bir BM temsilciliğinde çalışıyordu. Edgar'ın doktorundan gelen notlarda otuz beş yaşında diyabete yakalandığı, ama yetişme çağından beri kilolu olduğu yazıyordu. Bildiğim kadarıyla Edgar'ın öyküsünün temel taşları bunlardan ibaretti. Bunlar dışında onun hakkında bildiklerim sadece, kendi sezgilerimle algılayabildiklerimdi.

O öğleden sonra karşımda düşünceli bir Edgar görmüştüm. Bu yanı, o güne kadar beni çalışkan bir okul çocuğu gibi dikkatle dinlemiş olan yanını ezip geçmiş ve savaşçı bir sendika lideri olarak sahip olduğunu bildiğim o güçlü kararlılıkla kendini ortaya koymuştu. Zaman zaman televizyon haberlerinde göründüğü için birkaç kez açıklamalarını dinlemiştim ve daha benimle birlikte terapiye başlamasından çok önce, sorunları sendika üyelerinin bakış açısını açıkça yansıtan bir ustalıkla ortaya koyuşuna hayran kalmıştım.

Ona karşı büyük bir yakınlık ve hayranlık duyuyordum. İşine duyduğu saygıyı takdir ediyor, arada bir ortaya çıkan ve büyük olasılıkla karizmanın ve ince hesapların işçi-işveren pazarlıklarının çetin gerçekliğiyle birleştiği iş hayatında da kendini gösteren o ışıltılı yanından çok hoşlanıyordum. Fakat bir yandan da içimde, etrafı hemen her zaman insanlarla çevrili olduğu halde Edgar'ın yalnız bir insan olduğu yolunda çok kuvvetli bir duygu vardı. Edgar insanlara yol göstermeyi, liderlik yapmayı biliyordu. Etrafına insani bir sıcaklık yayıyordu. Fakat düşüncelerinde, duygularında ve politik strateji hesaplarında, yalnız, hatta belki yapayalnız biriydi.

Ertesi hafta boyunca Edgar zihnimin köşelerine sızıp durdu. İşteki hayatının neye benzediğini düşünüp durdum. İyi bir yönetici miydi, yoksa asıl yeteneği anlayış ve sezgi dolu olması mıydı? Karısının nasıl biri olduğunu, birbirinden bu kadar farklı üç kültürü, Gana, Afro-Karayip ve Siyah Britanya kültürlerini birbiriyle bağdaştırmayı nasıl başardıklarını düşündüm. İş ortamlarında sınıfsal gerginlikler yaşıyorlar mıydı? Çocuklarını nasıl yetiştirmişlerdi? Edgar bu işe ne ölçüde katılmıştı? Evlilikleri neye benziyordu? Sürekli özel dikkat gerektiren bir hastalıkla yaşamak zorunda olmak nasıl bir şeydi?

Mesleğimle ilişkim aşağı yukarı hep böyle gittiği için, yeni bir hastanın kafamı bu kadar meşgul etmesi alışılmadık bir şey değildi. Özellikle de geceleri yatarken ya da sabahları uyandığımda zihnimin yeni bir hastayla ilgili düşüncelere sürüklenmesine alışıktım. Galiba bu, söz konusu kişiyi (profesyonel) yaşamımın içine çekme-

nin, o kişiye içimde bir yer açmanın bir yoluydu.[4]

Edgar içimde sevecenlik ve ilgi uyandırıyordu. Savaşçı ruhu ve idealleri gerçekten hoşuma gidiyordu. Davranışlarındaki resmiyet hoşuma gidiyordu. Seansa başlamadan önce el sıkışıyor, ayrılırken bir kere daha el sıkışıyorduk. Kendine dönük amansızlığı ve ciddiyeti bile –ki bir yere varacaksak eninde sonunda bunu ortaya çıkarmamız gerekecekti– hoşuma gidiyordu. Kendi politik geçmişimden bu erkek türüne aşinaydım ve Edgar'ın kamusal ve kişisel yanlarının birbiriyle nasıl örtüştüğünü (ya da örtüşmediğini) merak ediyordum.

İçimde uyandırdığı sevecenliğin rengini keşfetmek elbette en önemli sorulardan biriydi. Şu an için bu, yarı resmi bir sevecenlikti. Dilimin ucuna saygı sözcüğü geldi ve buna yol açan şeyin ne olduğunu düşündüm; aramızda geçenler mi, yoksa Edgar'ın aile ilişkilerine hâkim olan duygunun bir yansıması mı? O resimleri çizdikten ve babasının zayıflığıyla ilgili yorumları yaptıktan sonra kendi içinin derinliklerinde bir yere çekildiğinde, bende uyandırdığı duygu saygı olmuştu. Acaba Edgar'ın duygusal karakteri nasıldı? Benliğinin dikiş yerlerinden ayrılıp patlayacağı duygusunu yaşayan bir adam için hiç de melodramatik davranmamıştı. Belki duygularıyla karşı karşıya kalmaya alışık değildi ve onları kendiyle bütünleştirmenin yolunu bilmiyordu, ama duygularını sağa sola saçmadan içinde taşımayı gayet iyi başarmıştı. Bana gösterdiği şey, kendi zihnindeki dikiş yerlerinden patlayan adam resmiyle uyuşmuyordu. Kafam sorularla doluydu ve bundan sonra olacakları merakla bekliyordum. Her şeyden önemlisi, dış dünyadaki sertliği ile kendini bana tanıtırken takındığı o neredeyse utangaç tavır arasındaki karşıtlığın anlamı neydi?

Şimdilik elimde, Edgar'ın kendi şişmanlığı ile babası arasında kurduğu o sezgisel bağlantı vardı. Bu içgörüyü daha ileri götürmek istememiş ya da götürememişti ve ben de o anda bunu yapmasını kolaylaştıracak bir yol bulamamıştım. Kendisini kilolarından ayrıl-

4. Yeni bir arkadaşlıkta karşınızdakini tanımanın çok çeşitli yolları vardır; birlikte geçirilen zamanla o kişiyi tanıma derecesi arasında, terapi ilişkisinin sınırları içinde var olabileceğinden daha büyük bir organik örtüşme vardır.

mış hayal edince bir çeşit korku ve üzüntüye kapılmış olduğunu tahmin ediyordum. Bunun doğru olup olmadığını bilmiyordum, çünkü Edgar bu konuda konuşamıyordu ve ben de bu noktada konuyu açmanın onu zorlamak olacağını düşünüyordum. Terapiye devam ettik. Başlangıçtaki görev yönelimli yaklaşımımızdan biraz uzaklaştık. Edgar, açlık duyduğu zamanları saptama, ancak o zaman yemek yeme ve doyunca yemeyi bırakma işine dört elle sarılmıştı. Bunu yapabilmek (ve hissedebilmek) onu çok mutlu ediyordu, ama bu sefer de, yemek yemek yerine ne yapacağı sorunuyla karşı karşıya kalmıştı. Giysileri üstüne hafiften bollaşmaya başlamıştı.

Birkaç ay sonra, Edgar yavaş yavaş, babasının ölümünden sonra duyduğu korkudan söz etmeye başladı. Bu konu üzerinde o günden beri hiç düşünmemişti. Bunun bir nedeni korkularından söz edeceği bir ortamın hiç olmaması, bir nedeni de, küçük bir çocuk olarak bu korkuyu kafasında adlandırmasının bile imkânsız oluşuydu. Babasının ölümünden önceki hastalık dönemini ise neredeyse hatırlamıyordu bile. Evin her yanına, herkesin fısıltıyla konuştuğu büyük bir sessizliğin çöktüğünü hatırlıyordu. Babasıyla ilgili konuşmalarımız boyunca, kilolarının içinden sıyrılıp çıkan, bale pabuçları içinde beceriksizce yürümeye çalışan kendi görüntüsü sürekli zihninin bir köşesindeydi.

Çok yoğun bir duygusallığın hâkim olduğu cenaze töreninin sonrasında, Edgar, annesinin ve büyükannesinin izinden giderek ayakta kalmak için elinden geleni yapmaya çalışmıştı. Kendini uyuşturulmuş gibi hissettiğini hatırlıyordu. Babasını kaybetmenin haksızlığı karşısında duyduğu öfkeyi hatırlıyordu. Bu konudaki düşüncelerini bilinçli bir şekilde rafa kaldırdığını hatırlıyordu. Hiç kimse bu konudan söz etmek ya da bununla ilgili bir şey duymak istemiyordu. Evdeki sessizlik babasının ölümünden sonra da kaybolmamıştı. Edgar'ın korkusu, acısı ve kızgınlığı, annesi ona kendisine ve büyükannesine sahip olduğu için şanslı olduğunu ve kendini toplaması gerektiğini söyleyene kadar dinmemişti. Annesinin bu sözüyle aniden sarsılıp gerçekliğe dönmüştü. Son derece vicdanlı ve itaatkâr bir gence dönüşmüştü. Hem ev işlerine yardım

edip hem de okulda başarılı olarak kısa süre içinde son derece sorumluluk sahibi bir çocuk kisvesine bürünmüştü. On altı yaşında okulu bırakmış ve bir mesleki sertifika programına yazılmıştı. Kararlı, becerikli ve kişilikli bir genç adam olarak hayata adım atmıştı.

Şimdi babasının ölümünden dolayı hissettiği acı, Edgar'ın kendini "ağır" hissetme ihtiyacını hafifletmişti. Üzüntüsü bütün bedenini dolduruyordu, o güne kadar eksikliğini çektiği şeylerden biri de kendi acısı ve kendi kederiydi sanki. Bu acı yüzünden seanslarımıza hem bir ağırlık ve kasvet, hem de bir rahatlama duygusu çökmüştü. Ama bu sadece terapi odası için geçerli değildi. Edgar duygularından söz etmenin onu rahatlattığını fark etmiş ve artık kardeşleriyle de konuşmaya başlamıştı. Bu konuşmalar, dile getirilen anılar ve duygular onu çepeçevre kuşatıyor ve yepyeni bir biçimde içini dolduruyordu. O sert, kimi zaman sevecen, kimi zaman paylayıcı, her zaman ne yapılacağını bilen ve büyük bir kararlılıkla gerekeni yapan adam ile duygularını yakalamaya çalışan, çekingen, neredeyse utangaç adam arasındaki çizgi daha bir incelmişti sanki. Hiç kuşku yok ki içi kendisiyle daha çok dolmuştu, ama bu, paradoksal bir biçimde, içindeki inatçı bir boşluk duygusunu daha da keskin bir şekilde algılamasına yol açıyordu.

Bu arada giderek zayıflıyordu. Yavaş ve istikrarlı bir şekilde kilo veriyordu ve durumdan memnundu. Gardırobunu yenilemişti, kendini daha sağlıklı hissediyordu. Eskisi kadar cüsseli görünmese de heybetli havasından hiçbir şey kaybetmemişti. Karısıyla sevişebiliyor ve seviştiklerinde zevk alıyordu, ama şu sıralar pek sevişme isteği duymuyordu. Kendi içinde bir kayıp duygusunun içine kısılıp kalmıştı. Bu sadece –şimdi şiddetli bir şekilde yaşadığı– babasını kaybetmenin acısı değildi, aynı zamanda kim olduğu, son otuzkırk yıldır kim olarak yaşadığı konusundaki kesinliği de kaybetmişti. Kendisini bunca yıldır ayakta tutmuş olan her şeyi sorgulamakta olduğunu ve bütün o kiloların altında, gelişmemiş, güvensiz ve endişeli bir Edgar'ın yattığını hissediyordu. Fiziksel ve duygusal olarak kendini bir şekilde tehlikede hissediyordu ve bu da özel hayatında sanki hiçbir şey olmamış gibi davranıp gitmesini engelli-

yordu. Bu dönem, terapinin dokunaklı bir aşamasıydı. Sendikadaki işine yansıttığı cesareti şimdi de kendi kişisel mücadelesine çevirdiğini görebiliyordum. Kendisinin o hiç gelişmemiş olan hassas ve güvensiz yanlarının etrafında parmak ucunda dolaşırken, çok iyi tanıdığı o gürültücü, saldırgan sendika liderini de bir kol boyu mesafede tutuyordu. Neredeyse etrafındaki her şeyi ilk kez görür gibiydi. Kendini çok kırılgan hissediyordu. Ayağının altındaki yeni zemine güvenemiyordu (çünkü henüz sağlamlaşmış değildi), ama eski zemin artık tamamen çoraklaşmıştı. Kalkıp yeni zeminin üzerinde ayakta durmayı deneyebilirdi, ne var ki o da yeterince sertleşmemişti. İki zihinsel coğrafya arasında sallantıda kalmıştı; birisi tanıdığı ve artık hemen hemen tüketmiş olduğu, ikincisi ise henüz keşfedilmeyi bekleyen coğrafya.

Bu arada ben de seanslarda çok tuhaf bir deneyim yaşamaktaydım. Önceleri adını koyamadığım, göz ucuyla farkına vardığım bir şeydi bu. Fark etmeyi istemeyerek ya da fark edeceğim şeyin ne olduğunu bilemeyerek geçirdiğim birkaç haftadan sonra, cevabı buldum. Edgar görüşme odasına girince, bedenimin genişlediğini hissediyordum. Bedenim sanki büyüyor, böylece kendimi birkaç santim daha uzun, geniş omuzlu, kocaman bir kucağı, iri kıyım kol ve bacakları ve çok iri göğüsleri olan bir kadın gibi hissediyordum. İşin şaşırtıcı yanı, şişmanlığın kültürümüzde bu kadar nefret uyandıran bir şey olmasına rağmen, bu durum beni rahatsız etmiyordu. Aksine bana bayağı sakinleştirici ve rahatlatıcı bir şey gibi geliyordu. Kafamı karıştıran tek şey, buna paralel olarak içimde hissettiğim, vurdumduymazlık ya da aldırışsızlık benzeri bir ruh haliydi.

Aslına bakılırsa kafamı karıştıran sadece bu aldırışsızlık değildi. Seans sırasında fiziksel olarak dönüşüme uğradığı duygusuna kapılmak insanı her zaman afallatır. Joanna'yla da aynı deneyimi kolumdaki bir ağrı hissi olarak yaşamıştım ve fiziksel rezonansı kesinlikle terapötik ilişkinin önemli bir parçası olarak görüyordum. Bu kez de sanki Edgar zayıfladıkça ben şişiyor ve kilolarının ona vermiş olduğu duygusal tatmine benzer bir şey yaşıyordum. Emin olmak zordu. Neden böyle bir şey hissettiğimi açıklayamıyordum.

Bu bedensel değişimlerin benim hayal gücümün ürünü olduğu

kesindi. Seans sırasında bedenim genişliyor ve Edgar yanımdan ayrılınca eski boyutuna dönüyor olamazdı. Hayal gücünün deneyimlerimizi ve kendilik duygumuzu etkileme kudretine bir kanıt gerekiyorsa, bundan daha açık bir kanıt bulunamazdı. Fakat bir yandan da bunun o kadar önemi yoktu. Bir psikoterapist olarak, hastaların duygu durumlarının, duygularının ve bedensel durumlarının benim kendi varoluş durumlarımda yankı bulmasına daha önce pek çok kereler tanık olmuştum. Bunu tam olarak açıklayamıyordum ve bu gibi durumların, özellikle de *bilinçdışı* varoluş durumlarının nasıl olup da bir başkasına aktarıldığı konusunda mesleğimin bugüne dek yapabildiği açıklamaların hiçbiri beni ikna etmeye yetmemişti.[5] Buna rağmen, bu olayın geçerliliğini ve yürütülen terapi açısından önem taşıdığını kabul etmenin son derece değerli ve faydalı bir yanı olduğunu düşünmekten vazgeçmemiştim.

Bedensel karşı aktarım denen fenomen yıllardır ilgimi çekmiştir: Bir başkasıyla çalışırken terapistin bedeninde ortaya çıkan fiziksel duygulardan söz ediyorum. Tarihsel olarak psikanaliz iki tür bedensel duygu üzerinde yoğunlaşmıştır –erotik duygular ve rehavet (ağırlık, uyku basması) duygusu. İlk olarak aneroksik hastalarla yaptığım çalışmalarda kendini gösteren, fakat zamanla işimin tamamına yayılan bir farkındalık sonucunda, içimde uyanan fiziksel duygulanımlara da bir hastayla çalışırken ortaya çıkan fark edilmesi daha kolay duygu ve düşünceler kadar değer vermenin son derece yararlı olabildiğini gördüm (burada, anoreksiklerin bedensel imgelerinin ve fiziksel süreklilik duygularının son derece kararsız olduğunu eklemek gerek.) Bu daha geniş bedensel karşı aktarım türünün farkına varmakla, bireyin, daha yaygın ilgi gösterilen duy-

5. Duyguların hastadan terapiste iletimini açıklama konusunda bazı cesurca girişimler yapılmıştır; özellikle Ogden, Sander, Tansey ve Burke, Gorkin, Levenson ve Epstein'ın çalışmalarında. Bunların hepsi, bir kişiye ait duyguların nasıl olup da bir başkasında vücut bulduğu ya da uyandırıldığına dair akla yakın, ama eksik açıklamalardır. Vaka çalışmalarında çok sık kullanılan "içinde hissetme" terimi ("onun öfkesini içimde hissettim," gibi) hayli eğreti görünür. Deneyim inandırıcıdır, ama deneyime getirilen açıklamalar inandırıcı değildir.

gusal gelişimi kadar fiziksel gelişiminin de çeşitli cephelerini anlamamızı sağlayacak bir pencere bulmuş oluruz.

İlk düşüncem, Edgar'ın kaybettiği kilolara benim sahip çıkmakta olduğum oldu. Belki de Edgar fazla kilolarının hepsini birden kaybetmeye henüz hazır değildi ve kiloları olmadan yaşamanın nasıl bir şey olduğunu test ederken onları bana emanet etmişti. Acaba kiloları, onların içinde saklanan şeyi daha iyi anlayabilmesi için onları benim bedenimde *somutlaştırmasını* gerektirecek kadar önemli olabilir miydi? Elbette kilolar benim bedenimde somutlaşmış değildi, bu sadece bir düşünceydi, psikanalitik düşünce biçimiyle tanışık olmayanlara belki biraz tuhaf gelebilecek bir düşünce. Ne var ki psikanaliz, bilinenin ve mantığın dışında bir işleyişi olan o son derece yaratıcı dünyaya, bilinçdışının dünyasına girmemize işte böyle "tuhaf" düşünceler yardımıyla olanak verir.

Eğer hissettiğim genişleme Edgar'ın kilolarından kaynaklanıyorsa, kendimde deneyimlediğim o kocaman göğüsler ve kalçalar neyin nesiydi? Kendimi erkeksi hissetmiyordum, bedenimdeki yağlar Edgar'ın yağları gibi ya da Edgar'ın babasının yağları gibi gelmiyordu. Tamamen kadınsı bir şişmanlıktı bu. Belki de Edgar, babası hakkındaki duygularını anlaşılır kılmak için bende bu genişleme duygusunu uyandırma yolunu tutmuştu, fakat benim hayal gücüm kendimi şişman bir erkek olarak hayal etmeye yetmediği için bedenimdeki genişlemeyi kadınsılaştırmıştım. Düşüncelerimi her olasılığa açık tutmaya çalışıyordum.

Hepimizin zihninde güçlü bir şekilde barınan anaçlık ve "kucak" imgelerine rağmen, meslek hayatımda bir paradoksla karşı karşıya kaldım. Çoğu hasta, özellikle de kadın hastalar için, aile içinde bir sığınma ve güç toplama yeri olarak hatırlanan yer, anne kucağı değil de baba kucağı idi. Anne tarafından kucaklanmanın imgesi ve duygusu bebekliğe ve dil öncesi bir döneme dayanırken, çocukluk yıllarında değerli bir şey olarak yaşanan duygu gene babanın ses-

siz kucaklayışı oluyordu. Oysa durmadan bir şeyle meşgul olan –yemek hazırlayan, temizleyen, pişiren, ortalığı toplayan, ev halkına çıkışan– anneler, bir çocuğun gazetesini okuyan ya da akşam içkisini yudumlayan babasının kucağında bulduğu huzuru ona sunamıyorlardı.

Edgar'ın kilolarının onu, babasının son günlerindeki fiziksel olarak çökmüş görüntüsünün kendisinde uyandırdığı dehşetten korumaya yaradığını artık ortaya çıkarmıştık. Edgar'ın hayalinde, kendi sağlam vücudu onu babasının bu beklenmedik zayıflığına karşı güçlendirmişti. Gene de, işin içinde başka bir şey olup olmadığından emin değildim. Sembollerin pek çok fikir barındırdığı ve aynı zamanda her sembolün kendi içinde çelişkiler taşıdığı psikanalizde yaygın bir inançtır. Edgar'ın kiloları, ve şimdi de benimkiler, onun hem kendisi hem de babası için arzuladığı gücün *yanı sıra*, babası ile kendisi arasındaki uzaklığı da temsil ediyor olabilirdi. Babasının ölümü karşısında duyduğu üzüntü, korku ve kızgınlık Edgar'ın kilolarının altında hapsolmuş ve böylece kendi duygularına erişmesini engelleyen bir bariyer yaratmış olabilirdi. Peki ama Edgar, cüssenin ve kiloların rahatlatıcı bir şey olduğu fikrine nereden kapılmıştı? Yetişme çağındayken, daha cüsseli, daha erkeksi olmak amacıyla mı yemek yemeye başlamıştı? Hiç kuşkusuz, bir erkeğin gücü ve dirayetinin belinin çapıyla ölçülebildiği bir dönemde yetişmişti. Acaba yemek aracılığıyla acısını dindirebildiğini görmek onu rahatlatmış mıydı? Kiloları ona, yoksun bırakıldığını hissettiği bir erkeklik duygusu mu bağışlamıştı? Cüssesi onun için kendini güvenceye almanın bir yoluna mı dönüşmüştü?

Bu sorular üzerinde düşünür ve bedenimdeki büyümeyi gözlemlerken, aklıma bir soru daha takıldı. Kendi "genişlemiş" bedenim acaba gelip geçici bir fenomen miydi, yoksa varlığını sürdürecek ve Edgar'ın söyleyeceği bir şeyle birleşecek miydi? Edgar acısını ve üzüntüsünü söze dökmeyi ve hissetmeyi başarmıştı, fakat babasının ölümüyle ilgili olarak ortaya çıkan korkunun üzerinde pek durmamıştık. Bu korku, Edgar'ın kişiliğinin kapısını açacak

anahtar olabilir miydi? İçindeki boşluk duygusunun ve görünüşe göre şimdi bana doğru yönelmiş olan "yağlar"ın anahtarı bu korku olabilir miydi?

Bu korkuyu ve kilolarının onu sarıp sarmalayan bir kalkana dönüşmüş olup olamayacağı sorusunu ele almama kalmadan, Edgar'ın kayınvalidesi öldü. Edgar onu çok seviyordu ve bu ölümle derinden sarsıldı. Güvenilir koca rolünü üstlenip herkesi Accra'ya giden uçağa bindirecek ve sendikada ustalıkla iş yürütür gibi her ayrıntıyla ilgilenecek yerde, kendisinden hiç beklenmeyecek bir biçimde bu üzüntüye teslim oldu. Yapılması gerekenleri yapmadığını söylemeye çalışmıyorum –böyle bir şey düşünülemezdi bile– fakat matemi açık ve dolaysız bir şekilde ortadaydı. Babasının ölümünden sonra geliştirdiği erkeklik, hassas duygularını, korkusunu, güvensizliğini ve üzüntüsünü bastırıp saklamasını gerektirmişti. Kendi acısını ve sıkıntılarını başkalarını eyleme geçirmek için kullanmayı öğrenmişti. Şimdiyse başka bir şey oluyordu. Edgar becerikliliğinden ödün vermeksizin üzüntüsünü yaşayabildiğini görüyordu.

Kayınvalidesinin ölümü Edgar'da, on iki yaşına gelinceye kadar onlarla birlikte yaşamış, oğlunun ölümünden iki yıl sonra da Karayipler'e geri dönmüş olan babaannesi Doris'in anısını canlandırmıştı. Babaannesi, oğlunu Britanya'ya gitmeye zorlamış ve sonra da hem onun hem de Edgar'ın annesinin eğitim alıp iş bulmasını sağlamış olan sevgi dolu, tatlı-sert, son derece güçlü bir kadındı. Çocukluğunda Edgar'ın hayatında çok önemli bir yer tutmuştu ve onun Karayipler'e geri dönüşünü kabullenmesi çok zor olmuştu. Niçin gittiğini kendine akılcı olarak açıklamayı başarmış, fakat duygusal olarak büyük bir yıkıma uğramıştı. Yıllarca kendini babaannesinin geri döneceğine, sadece uzun bir yolculuğa çıktığına inandırmıştı. Annesi de aynı şekilde düşündüğü ve hiçbir zaman bir veda partisi verilmediği için, babaannesinin gidişinin gerçekliğini kendinden saklaması kolay olmuştu.

Ama şimdi utancı saklandığı yerden çıkıyordu. Doris gitmişti. Edgar ona yazamamıştı. Geriye bakınca, ona yazamadığı için suçluluk duyduğunu, bunun da yazmayı kendisi için daha da zorlaştı-

ğını düşünüyordu. Sonra, Edgar on sekizine bastığında babaannesi ölmüş ve yeniyetmelik yılları boyunca onunla daha yakın olamadığı için kendini asla affetmemişti. Suçluluk ve pişmanlık sırtına ağır bir yük gibi binmişti. Acaba, diye sordum, gittiği için Doris'e de kızgınlık duymuş olabilir miydi? Acaba sorun, kendi suçluluğunun yanı sıra, ya da belki ondan da çok, Doris'e gerçekten söylemek istediği sözleri bulamamasına yol açan karmakarışık duygular olabilir miydi? Edgar, babaannesine karşı görevini yerine getirmemiş bir torun olarak kendini affedemediği kadar, onu terk ettiği için Doris'i de affedememiş olabilir miydi?

Edgar hıçkırdı. Sonra, dizginlerinden boşanmış gibi konuşmaya başladı. Babaannesinin kısacık boyunu, iyiliğini, kocaman kollarını ve göğüslerini, sağlam ve güven verici kişiliğini ne kadar sevdiğini anlattı. Pek çok farklı niteliği kendinde toplamış bir kadındı. Duyarlı ama ayakları yere basan, disiplinli ve cömert, sağlam, kararlı ve dayanıklı. Onun gitmesiyle Edgar'ın dünyası ikinci kez kararmıştı. Korku içindeydi ve yaralıydı. Onun neden gittiğini Edgar elbette anlamıştı, elbette ona kızgın değildi, elbette o da kendi kaybının acısını yaşamıştı ve elbette, onlar için elinden geleni yaptıktan sonra şimdi evine dönmek hakkıydı.

Edgar bunları anlatırken, hepimizin yaşadığı bir fenomeni sözlere dökmeye başladı: Bir yandan kesinlikle altüst edici bir şey yaşadığını bilirken, bir yandan da bunu açıklamaya, bağışlamaya ve kabul etmeye çalışmak. Ne var ki insan bunu yaparken, ne kadar uğraşırsa uğraşsın bu çabanın bir işe yaramadığını da fark eder. Darbenin sarsıntısı baş edilecek gibi değildir.

Edgar onca yıl bir ikilik içinde yaşamıştı. Bir yanda ona huzur vermiş, geniş ve sarmalayıcı varlığıyla çocukluğunun merkezi olmuş büyükanne vardı, öbür yanda ise, onsuzlukla başa çıkmayı ya da onu "koyvermeyi" başaramadığı, ayrılışıyla onu yıkıma uğratmış olan büyükanne. Bunun yerine, kayıp üstüne kayıpla karşılaştığımız zaman birçoğumuzun yaptığı gibi, onu kendi içinde yeniden yaratmanın sihirli yollarını bulmuştu.

Artık kendi "kilolarımın" anlamı kafamda açıklık kazanmaya başlamıştı. Edgar farkında olmadan Doris'in varlığını ikimizin ara-

sındaki ilişkiye davet etmişti. Babaannesinin kendi gözündeki imgesiyle bana bakışı arasında pek çok koşutluk olduğu söylenebilirdi. İlişkimizin sınırları kesin çizgilerle belirlenmişti, onu ilgiyle dinleyen biri olarak onun *yanındaydım*, ne zaman görüşüp ne zaman ayrılacağımızı ben belirliyordum, kısa boylu bir kadındım (ve üstelik şimdi bir de "şişmanlamıştım".) Doris'in önemini ortaya çıkaran şey her ne kadar kayınvalidesinin ölümü olduysa da, Edgar bir süredir, onu benim aracılığımla cisimleştirerek bana onunla ilgili bir şeyler anlatmaya çalışıyordu. Fiziksel olarak kendi bedenime yapılan bu iliştirmeyi nasıl kullanacağımı bulmak için düşünmem gerekiyordu.

Terapist için analiz daima, ne zaman ne söyleyeceği konusunda kararlar vermeyi gerektiren bir süreçtir. Terapi görmeye yeni başlayan kişiden, hiç tereddüt etmeden ve sakınmadan aklına gelen her şeyi söylemesi istenir ki, üzeri örtülmüş ya da bastırılmış olan şeyler görünürlük ve anlaşılırlık kazanabilsin. Buna karşılık analistin görevi, söylenenleri özümsemek ve bunlar üzerinde derinlemesine düşünmektir. Bu demek değildir ki analist zihinsel serbest çağrışıma başvuramaz. Kendi zihinsel süreçlerinize karşı uyanık olmak vazgeçilmez önem taşır, fakat bu özünde sessiz bir süreçtir; analist zihninden geçenlerin ancak çok küçük bir bölümünü analiz edilen kişiyle paylaşır. Öte yandan bu, bir analistin anlık tepkiler veremeyeceği anlamına da gelmez, çünkü mesleğinde ustalaşmış her kişi birtakım işleri daha büyük hızla ve neredeyse bilinçli bir çaba harcamadan gerçekleştirebilir. Gene de analistin, gündelik toplumsal ilişkilere kıyasla, söylemek istediği şeyler üzerinde düşünme ve kendisine doğru gelen, konuşmanın akışını canlı ve anlamlı tutan, bazen sözlerin altında gizli kalan duygulara dokunan sözleri, bilerek ve isteyerek seçip ayıklama şansı vardır.

İster istemez ben de, Edgar'la yaptığımız birkaç görüşme boyunca, bedenimdeki bu genişleme hakkında ne söyleyebileceğim üzerine

düşünmüş, anlamanın daha kıyısına bile varmamış olduğum bir şeyi Edgar'la paylaşmamın ona yararlı olup olmayacağına karar verememiştim.

Aslında şimdi bile, ona bir şey söylemek isteyip istemediğimden emin değildim. Doris'in önemi hakkında konuşmanın ve düşünmenin, Edgar'ın yanındayken kapıldığım bu bedensel genişleme duygusunu etkileyip etkilemeyeceğini merak ediyordum. Önsezilerim bana, büyükannesinin gidişiyle ilgili hâlâ içinde sakladığı duyguları psikolojik olarak özümsemenin bir yolunu bulursa benim hayali şişmanlığımın da değişime uğrayacağını söylüyordu. Bu durumda Edgar'ın, koyvermeyi başaramadığı bir şeyi kendi üzerine almış, fakat ta bu zamana kadar bunun farkına varamamış olduğu anlaşılacaktı.

Edgar'ın terapisi neredeyse ders kitaplarına girecek kadar "klasik" bir çizgi izliyor, her bir travma bir sonrakine ışık tutarak sırayla açığa çıkıyordu. Havasız kalmış psişik alanlara yavaş ve istikrarlı bir şekilde psişik oksijen pompalanıyor, onları ihtiyaç duydukları taze havaya kavuşturuyordu. Edgar'ın duyguları seanslarda hâlâ son derece kişisel bir mesele olmayı sürdürüyordu ve yüz ifadesine ya da oturuş biçimine bakarak ne hissettiğini kolay kolay anlayamıyordum. Doris için açık açık ağladığı zaman bir kenara bırakılırsa, bana iki seans arasında geçen sürede neler hissettiğini anlatıyor ve bunu yapabildiği için rahatlamış görünüyordu.

Cüssesiyle ilgili olarak, Edgar, daha zayıf bir bedenin içinde yaşamakla ilgili korkuları hakkında bir şeyler anlamayı başarmıştı. Kilolarının sembolik anlamları konusunda zihninde belli bir kavrayış oluşmuştu. Kilo vermeye başladığından beri insanlarla arasında ortaya çıkan başkalaşmış alanla baş etmek için büyük çaba harcıyordu. Kilolarını kaybedince, eskiden insanları kendinden nasıl uzakta tuttuğunun farkına varmıştı. Canayakınlığı, sıcaklığı ve başkalarına o kadar ustaca destek olma yeteneği, o güne kadar kendisi için sorunsuz bir alan olmuştu. Oysa şimdi bunların, insanlarla yakınlaşma konusunda çektiği güçlüğün üstünü örten şeyler olup olmadığını; sınırsız gücünün ve başkalarının sorunlarını çözme yeteneğinin, ona bir çeşit temas –içinde son derece büyük bir iktidar ba-

rındıran bir temas– olanağı verirken onu karşılıklı insani ilişkiden ya da gerçek insani bağlantıdan mahrum edip etmediğini düşünmeye başlamıştı. Fiziksel kendilik tanımının eskisine göre berraklaşmış olması, hayatındaki boşluğun altını çiziyordu. Ona bunca zaman yakın ve gizli bir dost olmuş olan yiyeceklerini kaybedince, ortadaki eksiklik görünür olmuştu. Şimdi, hem başkalarının yanında duyduğu rahatsızlığı, hem de bu başkalarıyla daha derin bir bağlantı kurma özlemini yakıcı bir şekilde hissediyordu. Büyükannesiyle olan ilişkisinin ona bir zamanlar verdiği sıcaklık ve ümidi her nasılsa bir ölçüde geri kazanmakta olduğunu sezdiğim için, bu değişimi sevinçle karşıladım.

Edgar artık, güçlü iradesinin ve denetleme gücünün, kendi çocukluk korkusu ve zayıflığına ve başkalarının korkusu olarak algıladığı şeye hâkim olma ihtiyacının bir sonucu olduğunu görmeye başlamıştı. Eylemleri ve onlara yön veren şeyler zihninde açıklık kazandıkça, yaşamının içi ile dışının birbirine tutunmaya başladığını hissediyordu. Temsil edilme ihtiyacı içindeki insanlarla çalışmak, kendi kişisel sorunlarından ötürü ortaya çıkmış psikolojik bir kası kullanıma sokmak için son derece uygun bir çıkış noktası sağlamıştı. Yardıma ihtiyaç duyan kişilere yönelik özdeşleşmesini, dünyada haksızlıkların giderilebileceğini kendisine çok kişisel, hatta bilinçli bile olmayan bir düzeyde tekrar tekrar kanıtlamak için kullanmıştı. Sorun çözmedeki başarısından ötürü sendika hiyerarşisinde giderek yükselmiş ve sorumluluğunu üstüne aldığı insan sayısı da giderek artmıştı. Başkalarının sorunlarını çözmeyi, onların davalarını üstlenmeyi, onlar adına savaşmayı seviyordu. Ortada bir sorun varsa akla gelen ilk isim o oluyordu, çünkü o her zaman işin içinden çıkmanın bir yolunu buluyordu. Uzun süredir böyle yaşamakta oluşuna rağmen, terapide, başkalarının sorunlarını çözme alışkanlığının gerçekten duyarlılıktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorusunu soracak gücü bulmuştu. Bunun yanı sıra, işleri yoluna koymak, bozulanı onarmak ve haksızca ele geçirileni iade etmek için kendi içinde duyduğu ihtiyacı da sorguluyordu.

Seanslarımız yeni bir ritim kazanmıştı. Ödevler artık geride kalmıştı. Edgar kendine güveniyordu ve kendi içsel süreçlerine, önem-

li olabilecek şeyleri keşfetmesine yetecek kadar ilgi duyuyordu. Çalışmamızın başlangıcında kendini hissettiren fiziksel ya da psikolojik şişkinlikten eser kalmamıştı. Kararlı bir şekilde, Edgar'ın gündelik kaygılarından daha alt düzeyde yer alan konuları irdeliyorduk: Çatışmalarla nasıl başa çıktığı, cinselliği, kolektif haklar konusundaki tutkusu, bireylerin rolü ve en önemlisi, kendi bağımlılıkları ve kararsızlıklarıyla yüzleşmemek uğruna hiç durmadan insanlara vermek yerine, başkalarının da ona bir şeyler vermesine nasıl izin vereceği.

Aslında bu aşamada hikâyeyi rahatça noktalayabilirdik. Edgar, zorlanımlı yeme alışkanlığı olan, tehlikeli ölçüde ilerlemiş diyabetten mustarip şişman bir adam olarak terapiye gelmişti. Şimdi ise açlığını dinleyerek yemek yiyordu, sağlığı açısından daha uygun bir kiloya inmişti ve kendi duygu ve düşüncelerine ayırdığı alanı genişletmişti. Bir bakıma, başarılı bir terapi öyküsüydü bu. Fakat bu haliyle, bir biçimde ruhsuz görünüyordu. Sorun birtakım çözülmemiş düğümlerin varlığı değildi, çünkü bunlar her terapide vardır. Bugüne dek terapinin çok kereler benzetildiği gerilim filmlerinin tersine, terapide, hikâyeyi belirli bir doğrultuda geliştirip sonra da ucunu kapatmanın tek yolu yoktur. Belirli bir anda dramatik ölçüde ağırlık kazanan noktalar, başka bir anda önemini kaybeder. Terapi, bir seansta tohumların atılmasından çok sonrasına kadar uzanan bir süreci başlatır. Dolayısıyla, burada yarım kalmış olan şey, duygusal bir yapbozun yeniden düzenlenmesi değildi. Edgar'ın durumunda eksik kalan ve terapisi boyunca sık sık içimi kemirmiş olan şey, tam da her şeyin sonuna geldiğimizi sandığımız noktada kendini gösterdi.

Bana çok açık bir şekilde Edgar'ın bir parçası gibi, ya da en azından onun bilinçdışından benim bilinçdışıma gönderilmiş bir mesaj gibi gelen "tombullaşma" durumum, içimde bir huzursuzluk yaratmıştı. Ayrıca, Edgar'ın başardığı onca şeye rağmen –yeme alışkanlığını duygusal gereksinimleri yerine bedensel ritmine göre düzenleyebilmesi, diyabetinin sağlığını tehlikeye atmasını önleyecek bir kiloya düşmüş olması ve yiyecek dışındaki bazı şeylerle ilgili iştah, arzu ve çatışmalarına da dikkatini yöneltebilmesi– kilo

vermesiyle birlikte açığa çıkmış olan sorunun ikimizin arasında hiç dokunulmamış bir boyut olarak kalması da beni huzursuz ediyordu.

Bu sorun –Edgar'ın insanlarla yakınlık kurma sorunu– halen uğraştığı bir başka sorunla iç içe geçmiş durumdaydı: İnsanlarla kendisi arasına uygun mesafeyi koymak. Onun için değilse de benim için, ikimiz arasındaki ilişkinin sadece hasta-doktor, öğrenci-usta çerçevesi içinde kalması, Edgar'ın terapisinde hissettiğim "ruhsuzluğun" bir işaretiydi. İlişkimizin resmi yapısı Edgar'ı benimle gerçek anlamda ilişki kurma külfetinden kurtarıyordu. Beni, onun "hastalığını" kesip atabilecek bir cerrah gibi, ya da canı istediği anda belirli bir konuşma türü yürütebilen bir danışman gibi görüyordu. Edgar, konuşmayı yürüten kişiler olarak karşımızdakiyle bir ilişki kurmakta olduğumuz fikrini reddediyordu.

İçimden durmadan, Edgar'ın omuzlarına yapışıp ikimiz arasındaki *duygusal* bağlantıyı ele almamız için onu zorlamak geçiyordu. İlişkimizin gelişme çizgisinin, onun başka ilişkilerdeki zayıf ve güçlü yanlarını anlamamıza yardım edeceğini düşünüyordum. İkimiz arasında olup bitenleri incelersek, Edgar'ın başkalarıyla yaşadığı güçlüklerin niteliğini kavramamız kolaylaşabilirdi. Ona karşı duyduğum saygıyı dile getirmeye çalıştıysam da bu girişimimin karşılıksız kaldığını hissetmiştim, ikimizin arasında *kişisel* olan hiçbir şeye yer yok gibiydi. Meslektaşları, karısı ya da babaannesi için dile getirdiği duyguları ikimiz arasındaki duygularla ilişkilendirmeyi denediğimde, bana sanki başka bir gezegendenmişim gibi baktı. *İkimizin* arasında yaşanmış ya da yaşanmamış bir şeyin, onun kişiliğiyle, onun nevrozuyla, onun zorlanımlı yeme alışkanlığıyla, onun sorunlarıyla ne ilgisi olabilirdi? Neden kendimi yaptığımız tartışmaların içine katıyordum? Edgar'ın sorunlarının benimle ya da ikimiz arasındaki ilişkiyle hiçbir alakası yoktu.

Edgar bu sözleri söyler söylemez, kendimi tokat yemiş gibi hissettim. Her şeyi tamamen yanlış anlamıştım. Böyle bir düşünceye *nereden* kapılmıştım ki? Olup bitenleri değerlendirmeye çalışınca, kendimi paramparça hissettiğimi fark etim. Aktarım kavramı bir ölçüde gizli, örtülü bir kavram olduğu için terapistin bu kavrama başvurması başka bir dilde konuşması gibidir ve bu kavramın açıkça

kullanıma sokulması karşıdakine düpedüz çileden çıkarıcı görünebilir. Bu yüzden, Edgar'ın tarafından bakarsak, onu bir ölçüde haklı bulduğum söylenebilirdi. Belki de kendimi terapinin parçası haline getirmem densizlikti. Terapi ilişkisini gözlemlemenin, onun üzerinde düşünmenin, yorum yapmanın ve onu incelemenin iyileşme sürecinin çok önemli bir parçası olduğunu kabul etmesini istemekle belki de bu adamı haksızca zorluyordum. Belki de, buna neden karşı çıktığını incelemeye çalışmak yerine, bu konudan uzak durmam gerekiyordu. Belki de bu kültürel bir farklılıktı ve Edgar'ın rahatsızlığını –ona ya da kendime– bir direnme biçimi olarak açıklamam, bendeki ırkçılığın bir göstergesi olarak görülebilirdi.

Bu noktaya varır varmaz, kendimi kapana kısılmış hissediyordum. Düşüncelerim beni, çerçevesi ırkçılıkla çizilmiş bir sokağa doğru sürüyordu. Yararlı bir alan olduğunu düşündüğüm bir alanı irdelemezsem, bu kez de (ondan değil de benden gelen) örtük bir kültürel baskıya teslim olmuş duruma düşmeyecek miydim? Neticede, Edgar'ın ileri sürebileceği itirazların pek çoğu, her terapi çalışmasında baş etmek zorunda olduğum itirazlardı. Terapi sürecinin vazgeçilmez bir bileşeni olduğunu düşündüğüm bir şeyi gündeme getirmeye çalıştığım için, kendimi ona zorla bir şey dayatıyor gibi mi hissedecektim? Öte yandan, yararlı olduğunu düşündüğüm bir şeyi Edgar'ın önüne koymazsam, *bu* da bir çeşit ırkçılık olmayacak mıydı? Edgar'ın benim küstahlığımla ilgili görüşüne saygı göstermezsem, bu da bir çeşit ırkçılık olmayacak mıydı?

Edgar'ın yanındayken kendimi o kadar etli butlu hissetmeye devam etmeseydim, belki de aramızdaki ilişkiyi hiç kurcalamamanın en doğrusu olacağını kabul edebilirdim. Ne var ki ikimizin arasında duran o kilolar, konuşulması gereken bir şeyler olduğunu hatırlatıp duruyordu.

Irk konusu gündemimizde yer almayan bir konu değildi. Yeri geldikçe Edgar, sendikada hazırlamakta olduğu ayrımcılık karşıtı önergelerden söz ederdi. Karısının sınıfsal ve etnik özgüvenini, bunun Gana'daki İngilizleşmiş eğitimi sırasında edindiği "beyaz tavırlar"la nasıl iç içe geçtiğini anlatıp gülerdi. Bir keresinde, buruk

bir sesle, küçük bir siyah çocuğun insanlarda sevecenlik uyandırabildiğini, buna karşılık çocuk yetişme çağına girdiği zaman bu duyguların korkuya dönüşebildiğini söylemişti. Kendi kızının bir ara dış görünüşünden nefret ettiği, beyaz ya da en azından daha açık tenli olmayı dilediği bir dönemden geçtiğini ve bunun kendisine ne kadar acı verdiğini anlatmıştı. Irkçılığın gündelik hayattaki onur kırıcı yansımaları hiçbir zaman Edgar'ın bilincinden çok uzakta değildi.

Gelgelelim, ırkçılık konusunu ikimizin arasındaki ilişkiyle bağlantılı olarak ortaya getirdiğimde, Edgar dehşete kapıldı. Korkunç öfkelenmişti ve bu konuda konuşmak istemiyordu. Gene benim küstahlık duvarıma toslamıştık: Ben başka bir gezegenden geliyordum. Ona terapötik olarak sağlayabileceği yarardan ötürü ilişkimizi tartışmaya açmaya çalışan bir terapist olarak ayağımın sağlam zeminde olduğunu bilsem de, gene kararsızlığa düşüyor ve ırksal boyutla ilgili düşüncelerini tartışmamız için ona ısrar etmekte zorlanıyordum.

Irk konusu son derece hassas bir konudur. Bu konuya gözümüzü çevirmek hepimiz için acı vericidir. Bunun, Edgar'la birlikte içinde olduğumuz, sorumluluğunu üstlenmeyi ikimizin de diğerinden fazla başaramadığı bir şey olduğunu seziyordum. En sonunda cesaretimizi toplayıp konuyu ortaya getirmeyi başardığımızda, konuşmamız birbirimize karşı özel bir dikkat ve hassasiyetle yüklüydü. Her şey, seans sırasında sözü kendi "kilolarıma" getirmemle başladı.

"Edgar," diye başladım, "İkimizden ve aramızdaki ilişkiden söz etmemden hoşlanmadığını biliyorum, fakat bir süredir senin yanındayken pek de açıklayamadığım bir şey yaşıyorum. Bu durum merakımı uyandırıyor ve bir biçimde bundan yararlanabileceğimizi hissediyorum."

Bu seferki tepkisi daha ümit verici oldu. Şaşırmış görünse de, beni savuşturmaya çalışmadı. Gene ne söylemeye çalışıyordum acaba? "Fark ettim ki," diye devam ettim, "son birkaç aydır, senin bedenindeki değişime paralel olarak, seninle birlikteyken sanki benim bedenim de değişiyormuş gibi bir duyguya kapılıyorum, yalnız

benimki ters yönde bir değişim. Sen odaya girdiğinde sanki benim vücudum genişliyor. Açıklaması biraz zor."

Devam etmek üzereydim ki, Edgar araya girerek beni şaşırttı.

"Evet, biliyorum," diye güldü muzipçe. "Benimle selamlaşmak için ayağa kalktığında beden ölçülerin pek dikkatimi çekmiyor da, seansın sonunda ayağa kalktığında ufak tefek görünüyorsun, aslında biraz fazla ufak tefek. Nezaketsizlik etmek istemem tabii."

Edgar'ın ne demek istediğini biliyordum. Bu beni şaşırtmamıştı. Salt terapist koltuğunda oturmasından ötürü terapistin büründüğü cevher, onu gerçekte olduğundan hayli büyük gösterebilir. Ama benim sıkıntım, bu noktadan biraz daha öteye geçmenin bir yolunu bulmaktı.

"Edgar, insana çok tuhaf geldiği için bunu söze dökmek zor, ama tam olarak hissettiğim şey şu. Bedenimin genişlediği duygusuna kapılıyorum. Bacaklarım, kalçalarım, kollarım ve kucağım genişliyor, göğüslerim irileşiyor. Bu duygudan rahatsız değilim, tersine hoşuma gidiyor. Fakat bu beden, bu daha etli butlu, toprağa daha bağlı, daha kök salmış beden bana ödünç gibi geliyor. Sanki başka bir çağda yaşamış bir karakteri canlandıran bir oyuncuymuşum da, her hareketimle o kişi gibi olmaya çalışıyormuşum gibi. Sana böyle açıklamak zorundayım," diye bitirdim, "çünkü başka türlü nasıl açıklayabileceğimi bilemiyorum."

Edgar bana baktı, sonra gözlerini kaçırdı. Cevap vermedi. Yüz ifadesinden bir şey çıkaramıyordum, ama boş boş bakıyor da olabilirdi. Ona bir nefeste aylardır söylemediğim kadar çok şey söylemiştim. Daha fazlasını söylemekten çekiniyordum. Edgar başını öne eğdi, sonra kaldırdı, ve ben tam az önce söylediklerimi başka bir biçimde ifade etmeye hazırlanırken, bilincimin ucunda durmakta olan şeye cevap verdi. "Doris'i anlatıyorsun." Bunu sanki suçüstü yakalanmış gibi söylemişti. "Aramızdaki ilişkiyi gündeme getirdiğinde her zaman konuyu kapatmaya çalışmamın nedeni buydu. Yani, şu ana kadar bunu hiç böyle düşünmemiştim ama, sanırım kafamdaki bu hayali yıkmak istemiyordum. Senin onun gibi olmanı istiyordum. Sen onun gibisin." Uzun bir aradan sonra devam etti. "Sana Doris'ten bahsedersem kızarsın diye korktum. Kilo veriyor

olmam da bir süredir beni tedirgin ediyordu, bana artık gelmememi söylersin diye."

Edgar ağlamaya başladı ve benim yüreğim de gözyaşlarıyla kabardı. Edgar bana baktı. Bu seferki ağlaması, babasını ve onun süzülmüş bedenini hatırladığı zaman yaşadığı kişisel, acı dolu ağlama değildi. Onun, benim, ikimizin gözyaşları, iki kişi arasında kurulan anlayış ve bağlantıdan doğan gözyaşlarıydı. Edgar'ın yüreğinin nasıl dağlandığını, büyükannesinin gidişinin ona nasıl acı verdiğini neredeyse kendi yüreğimde duyuyordum. Varlığının ona doğru uzandığını, göğsümün ortasında yüreğimin eridiğini hissediyordum. Ona duyduğum saygının yanında, bu harika adama karşı içimde derin bir şefkat ve sevecenlik vardı. Onun için hissettiklerimi Edgar da görebiliyordu. Bakışlarını benden kaçırmadı. Hem kendi duygularının, hem de ikimizin arasında geçenlerin yüreğine işlemesine izin verdi.

Edgar gittikten sonra içimde büyük bir huzur hissettim. Derin bir barışıklık duygusu ruhumun her köşesine yayıldı. Adlandırmayı bile başaramadan ümit etmekte olduğum bir şey gerçekleşmişti. Edgar'ın değerli ruhu birkaç aylığına bana emanet edilmişti ve işte şimdi onun da bu emanetin ucundan tutmasının zamanı gelmişti. Artık bir süre onu birlikte taşıyacaktık.

Sonraki birkaç seansta Edgar, onda daha önce de gördüğüm o sevimli utangaçlıkla çıkageldi, ama bu utangaçlığa artık yeni bir hafiflik eklenmişti. Kapıda bana "N'aber babaanne," diye göz kırpıyor, sonra yerine oturup gülümsüyordu. Pek fazla konuşmuyordu. Uzun uzun yüzüme bakıyordu. Benden saklamaya gerek duymadığı bir dalgınlık içindeydi. Kimi zaman bana, babaannesinin tariflerinden birine göre pişirdiği bir yemek getiriyordu. Bu ikramları sevinçle kabul etmekle birlikte,[6] bir şeyden emin olamıyordum: Edgar'ın gözünde babaannesinin yerine daha mı çok yerleşiyordum, yoksa bu konumdan giderek uzaklaşıyor muydum? Babaannesinin

6. Terapide hediye kabul etmek ihtilaflı bir konudur. Çoğu terapist hediyeyi yorumlar ve sonra geri çevirir, ya da hastayı terapiye zarar vermekle suçlar. Bkz. Orbach, S., "Psychoanalysis in Twenty-first Century and the Agenda for the Next Hundred Years." European Society for Communicative Psychotherapy konuşma metni, Londra, 3 Haziran 1995.

yemeklerini pişirmek besbelli ona iyi geliyordu. Acaba ben ve *şimdiki* ilişkimiz de bunu yapabiliyor muydu? Edgar'ın ikinci babaannesi olmak istemiyordum. Acaba Edgar, bugün olduğu kişi için ve bugüne kadar verdiği savaş için *benim* sevgimi, saygımı ve takdirimi kazandığını hissedebiliyor muydu?

Aramızdaki bu yeni sıcaklıktan ve ilişkimizdeki resmiyetin azalmasından güç alarak, o ana kadar kaçınmakta olduğumuz bir konuyu gündeme getirebilecek güvene artık kavuştuğumuzu düşündüm.

Başka bir gezegenden olmakla suçlanacağımdan çekinmeden, "Edgar," diye söze girdim, "beni babaannenin yerine koymanla ilgili küçük bir sorunumuz var. Bu ırk meselesi üzerinde konuşmanın yolunu bir türlü bulamadık. Lütfen beni yanlış anlama ama, benim beyaz ve senin de siyah olduğun gerçeğiyle yüzleşmezsek, yaşadığımız bu balayının çıkmaza gireceğini düşünüyorum."

"Evet, evet," dedi Edgar, "bunu ben de düşündüm." Bir ara verdi. "Seni Doris'in yerine koymamın nedeni, senin beyaz olduğun gerçeğini kabullenmek istemeyişim. Irk ve ırkçılık konusunda çok şey biliyorum. Beyaz birini sevebileceğimden ya da beyaz biri tarafından sevilebileceğimden emin değilim." Durdu, ama söylemek istediğini henüz bitirmediğinin farkındaydım. "Sen de beni yanlış anlama," diye devam etti az sonra. "Senin sevgini istemiyor değilim. İstiyorum, gerçekten istiyorum. Ama bu sevgiye güvenebilir miyim, sana güvenebilir miyim, bundan emin değilim."

Bir süre sustum. Aceleyle atılıp konuşmak istemiyordum. Edgar'ın söylemeye çalıştığı şey neydi? Siyahların beyazlarla karışmasıyla ilgili bir şey miydi bu? Beni seviyor olmakla birlikte, beyaz olduğum için benden nefret mi ediyordu? Yoksa aramızdaki ilişkinin terapötik sınırları yüzünden mi kaygılanıyordu? Bu sevginin bu sınırları tehdit etmesinden mi çekiniyordu? Her türlü psikolojik bariyeri dikkate almaya hazırdım, çünkü bu benim için bildik bir şeydi; fakat burada gerçekten de ırk ayrılığından söz ettiğimizi ve bunun ne anlama geldiğini seziyordum. İçimi büyük bir üzüntü ve öfke kapladı. Nasıl olur da, ırkçılığın kendimizle başkaları arasındaki ilişkileri bu kadar yıkıcı bir şekilde belirlediği bir dünya ya-

ratmış olabilirdik? Kafamda düşünceler birbirini kovalıyordu. Kendimi, her şeyin farklı olmasını dileyen naif bir idealist gibi hissediyordum.

Nasıl bir güçlükle boğuştuğunu vurgulamak ister gibi, "Eğer seni babaannemin yerine koyarak sevmezsem," diye tekrarladı Edgar, "o zaman seni *sen* olarak sevmek ve senin de beni ben olarak sevdiğini kabul etmek zorunda kalacağım; ırklarımıza rağmen değil, onları da içine alarak ve hatta onlar nedeniyle. Ve bu da," diye ekleyip anlamlı bir ara verdi, "kolay bir şey değil. Senin içindeki beyaza güvenmek kolay bir şey değil. Bütün bunların içinde senin nerede durduğuna emin olamıyorum," diye devam etti. "Bunları söylüyorsam elbette sana güvendiğim için söylüyorum. Büyük ölçüde. Ama gene de düşünmeden edemiyorum. Acaba sevgini ve yakınlığını kabul etmemi, kendi beyaz suçluluğundan kurtulmak için mi istiyorsun?"

Dosdoğru Edgar'ın yüzüne baktım. Irkçılık Batılı yaşam biçiminin her köşesine o kadar sinmiş bir konuydu ki, ikimizin de ondan kaçması olanaksız gibiydi. Ona duyduğum yakınlığın, ona duyduğum *saygının*, kendi talebi üzerine onunla arama mesafe koyma çabamın ne kadarı, kendi ırkçılığımın bir türeviydi? Aramızdaki yakınlık konusu etrafında bu kadar kılı kırk yararak ayak sürümemde, ilişkimizi gündeme getirme isteğimi küçümsemesine bunca süre katlanmamda, kendi ırkçılığımın ne kadar payı vardı? Onu özel ve farklı bir konuma mı yerleştirmiştim? Düşüncemi dinleyip fikir yürütecek bir eşitim gibi görmek yerine, ona karşı "esnek" bir tavır mı sergilemiştim? Ayrıca, "onun kiloları"nı üstümde bunca zaman taşımaya neden razı olmuştum? Siyah kiloları kabul etmek beyaz kilolara göre daha mı kolaydı? Düşününce görüyordum ki, kendimi şişman bir beyaz kadın olarak hissetmeyi o kadar rahat karşılamış olsam, büyük olasılıkla kendime şaşırırdım. Ya Edgar'a sevgimi kabul ettirme isteğimin anlamı neydi? Bununla ne yapmaya çalışıyordum?

Bu sorulara cevap veremiyordum. O an için bunları ırkçılığın psikolojik hasarlarından biri olarak kabul etmek zorundaydım; tıpkı beni o anda tam olarak sevemediği duygusuyla Edgar'ın da yap-

mak zorunda olduğu gibi. Gene de, bu noktadan daha ileriye gitmeyi başaramasak bile, içinde bulunduğumuz durumu dile getirmemiz bizi birbirimize daha çok yaklaştırdı, terapötik ilişki çerçevesinde yaşananları saklandığı yerden çıkardı ve Edgar, ikimizin arasındaki duyguların, ona otuz beş yıldır rahat vermemiş olan bir boşluğu doldurmaya başladığını hissetti.

Edgar birlikte çalıştığım ilk siyah değildi. Birleşik Devletler ve Britanya'daki meslek hayatım boyunca, farklı kıtalardan gelmiş, Britanya ve Fransız sömürgeciliğinin ve Kuzey Amerika kölelik sisteminin sonraki kuşaklara devrettiği farklı tarihleri yüklenmiş siyahlarla karşılaşmıştım. Uzun dönemli terapi ilişkilerinin her birinde, ırk konusu ve bunun sınıfsal konumla etkileşimi terapi sürecinde gündeme gelmişti.[7] Kendi etnik konumum (ve buna bağlı olarak sınıfsal konumum) terapi odasında hiçbir zaman farkındalığımın dışında kalmamıştı. Bu tarafsız bir konu değil. terapi ilişkisinin bir unsuru olmuştu. Ve elbette, ırk ve ırkçılık konusu, beyaz hastalarla olan ilişkilerimde de varlığını korumuştu. Irk konusunun toplumsal ilişkileri her yandan kuşattığı bir kültürde ırkın ve ırkçılığın gündemin dışında kalması olanaksızdır; fakat her iki katılımcının da beyaz olması durumunda, terapötik ikiliyi farklı ırklara ait kişiler oluşturduğu zaman derhal görünürlük kazanan bu konuyu görmezden gelmek kolaydır.

Bu sıralarda ortaya çıkan daha da şaşırtıcı bir nokta, Edgar'ın hayatındaki üç sorunu birbirine bağladı: Cinsel istek eksikliği, ırk ve bağlılık. Birkaç ay önce bana libidosundaki düşüşten söz ettiğinde, bunun, babasının ölümü üzerine vaktinden önce içine itildiği "erkekliği" yeniden biçimlendirmesiyle ilgili olabileceğini düşünmüştüm. Cüssesindeki erime, kendi cinselliğini ve cinsel gücünü sorgulamasına yol açmış olabilirdi. Vücudunu saran yağların altında, cinsel açıdan belki de sandığından daha kapalı bir adam yatıyordu. Ya da belki, kendi incinebilirliğiyle artık daha dolaysız bir ilişki kurduğu için kendini eskisi kadar "erkek" hissetmiyor olabilirdi. Belki de Edgar için, cinsellik, ya da cinsel faaliyet, "erkek-

7. Kareem, J. ve Littlewood, R. (1992), *Intercultural Therapy: Themes, Interpretation and Practice*, Blackwell, Oxford.

lik"le aynı anlama geliyordu?[8]

Kendi açımdan, tartışmayı bu noktada bırakmaya hiçbir itirazım yoktu. Ne var ki, Edgar'ın kendine ve aramızdaki ilişkiye dönük merakı başını alıp gitmişti. Bu sefer de utanma sırası bendeydi. Edgar, beni arzuladığını, fakat siyah erkeklerin kadın avcısı olduğu yolundaki kendi "önyargılı" görüşü yüzünden bunu dile getirmekten utandığını söyledi. "Benden nefret etmenden çekindim. Beni sıradan, sana sarkıntılık eden herhangi bir siyah erkek olarak görmeni istemedim. Dışarıda her gün yaşadığım türden, alışıldık, alelade bir flörtleşme değildi istediğim. Bu farklı bir duyguydu," diye devam etti. "Sanırım sana karşı büyük bir sevgi hissettim ve galiba seni babaannemin yerine koymamın bir nedeni de bu oldu."

Sevgi, cinsellik, ırk ve kayıp; bunların hepsi iç içe geçmiş, her biri ötekileri susturan karmakarışık bir yığın oluşturmuştu. Edgar bana karşı hissettiği şeyin cinsel arzu olduğunu söylerken bile kendi sözlerinden ikna olmamıştı. Sadece, hissettiği şeyi başka türlü ifade etmenin yolunu bulamıyordu. Bu duygunun şiddetinden ötürü terapinin ilk dönemlerinde rahatsız olmuş, bunun üstesinden gelmek için de "iyi" bir hasta, çok "akıllı" bir çocuk olma yolunu tutmuştu. Terapisti tarafsız bir kişi, terapötik ortamı da antiseptik bir ortam olarak görme eğiliminde olduğu için, duyduğu yakınlığı bir kategori (cinsel bir kategori) içine yerleştirmişti. Bu durum bir parça rahatsız edici olsa bile, en azından tanıdığı ve bildiği bir alanın içinde kalıyordu. Fakat bu seçimi bir türlü yerine oturtamamış, hissettiği şeyi tam olarak karşılamamıştı ve Edgar da bana karşı duyduklarını kendinden uzaklaştırmaya çalışmıştı.

Artık açığa çıkmış olduğu için aramızdaki duygular Edgar'ı eskisi kadar korkutmuyordu. Ayrıca, özellikle cinsel bir anlam taşır gibi de görünmüyorlardı ki bu da onu çok rahatlatmıştı. Duyduğu arzuyla ırksal kökeni arasındaki çatışmada onu dehşetli huzursuz

8. Metcalf, A. ve Humphries, M. (1985), *The Sexuality of Men*, Pluto Press, Londra. Samuels, A. (1985), *The Father*, Free Association Books, Londra. Samuels, A. (1989), *The Plural Psyche*, Routledge, Londra. Person, E. (1980), "Sexuality As a Mainstay of Masculine Identity: Psycho-analytic Perspectives", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 5:4. Formaini, H. (1990), *Men: The Darker Continent*, Heinemann, Londra.

eden bir şey vardı. Sahip olduklarına inanılan cinsel kudret yüzünden diğer siyah erkeklerden hoşlanmadığı gibi korkunç bir düşünceye saplanmıştı.

Edgar'ın bu konudaki kafa karışıklığını gidermek için bir hayli uğraşmamız gerekiyordu. Ne var ki, parçaları teker teker yerinden çıkarmak, inceleyip düzeltmek ve yerine koymak da olanaksızdı. Edgar, ırk ve cinsellikle ilgili görüşlerinin ırkçı bir kültürdeki bakış açısının yansımaları olduğunu görmekte zorluk çekmiyordu. Böyle olması neredeyse kaçınılmazdı. Ne var ki, kendi yaşamında bunları o kadar aşmış olmasına rağmen, kendi düşüncelerinin niteliği ve bunları oluşturmakta kullandığı kategorilerin darlığı onu büyük bir ümitsizliğe sürüklüyordu. Büyük bir üzüntüyle, kafasında ortaya çıkan düşüncelere tanıklık etmekten başka bir şey yapamadığını fark ediyordu. Bunları zihninden sürüp atması olanaksızdı. En iyi ihtimalle onlara merakla, insan beyninin bazen önümüze koyabildiği ürünler olarak yaklaşabilirdi. Bu tür düşüncelerin varlığını kabul edebilirse, ne anlama geldiklerini biraz daha serinkanlılıkla araştırabilecek, böylece onların zehirli etkisini biraz olsun azaltabilecekti.

Siyah erkeklerin cinselliği konusunda Edgar'ın hissettiği rahatsızlığın bende de bir karşılığı vardı. Zaten olmaması olanaksızdı. Bütün bir kültüre sinmiş bir düşünce biçiminin beni etkilememiş olması mümkün müydü? Gençliğimde, New York'a ilk taşındığımda, ırkçılıklarını çok belirgin bir cinsellik çerçevesi içinde ifade eden beyaz New York'lular karşısında nasıl şaşırdığımı hâlâ hatırlıyordum. İlişkide olduğum bazı politik grupların, siyah erkekler ve cinsellikle ilgili önyargılı ve basmakalıp görüşlerle savaşmaya çalışması beni rahatlatmıştı. Ait olduğum kadın grubunda, Amerikalı kadınların kendi ırkçılıklarını siyah erkeklerin efsaneleştirilmiş cinsel gücüne bağlamasına ve son yıllarda bu efsanenin giderek bir tecavüz korkusuna dönüşmesine tanık olmuştum. Gruptaki kadınlar bu bağlantıları beyaz kadınlarla siyah erkekler arasındaki karşılıklı fantezileri açığa çıkarmaya, söz konusu fantezilerin kökenine inmeye çalışmışlardı. Bu tartışmaların gelip dayandığı çözümsüzlük duygusu şimdi bir kez daha içimi kaplamıştı. Gruptaki kadınların büyük bölümünü ele geçirmiş olan korkuyu ve bunun ne kadar

bulaşıcı olduğunu hatırlıyordum. Bütün bunlardan nefret ediyordum. O korkuyu, o düşünceleri yarattığı için, siyah-beyaz ve kadın-erkek ilişkilerini böyle çerçevelediği için ırkçılıktan nefret ediyordum.

Şimdi, Edgar'la ikimiz, bu cinselleştirilmiş siyah-beyaz paradigmasının bir başka versiyonuyla karşı karşıya idik. Bunu bilmek güzel değilse de, doğru iz üstündeydik. Adeta bir fırsat tanınmıştı bana; bütün bunları bir erkekle, yaygın düşüncenin tersine, siyah erkeklerin kadın avcısı olduğu yolundaki temelsiz önyargıyı taşımaktan kendisi de ürküntü duyan siyah bir erkekle yeniden gözden geçirmem için bir fırsat.

Nefretim hâlâ yerli yerindeydi, ama bu nefret üzerinde yeni baştan düşünmem gerekecekti. Irkçılığa yönelik genel bir nefret miydi bu? Yoksa Edgar'dan gelen bir duygu muydu? Farkında olmadan beni, kendisinden nefret ediyor olabileceğim, ırkçı nefretlerini ayırt etmeyi başaramayan yığınla insandan farksız olduğum düşüncesiyle yüzleşmeye mi zorluyordu? Onun yerinde olmanın, nefret edilerek yaşamanın psikolojisi konusunda bana bir fikir verebilmek için kendi nefretiyle, hem nefret edip hem de nefret edilmekle baş etmenin bir yolunu bulmaya mı çalışıyordu? Ya da, düşünmesi çok daha zor olsa da, karşılaşmaya katlanamayacağım bir yanımla Edgar'dan nefret mi ediyordum?

Karmakarışık olmuştum. Irkçılığımın kendini kültürel farklılıklara "aşırı" bir saygı biçiminde dışa vurmasına alışıktım. Bu tutum, benim niyetim ya da isteğim hiç öyle olmasa da, elbette bir ilişkiyi havasız bırakabilirdi. Fakat nefret, bu çok daha zordu. Eğer içimdeki nefret Edgar'a yönelikse, bu benim için şaşırtıcıydı. Bilinçli olarak içimde ona karşı hiçbir nefret bulamıyordum. Ama belki de sadece, ırkçılığın tedirgin edici duygusuyla karşı karşıya kalmaktan, bu duygunun içimde uyandırdığı acıdan, farkında olmaksızın taşıdığım, fakat varlığına inanmaya hazır olduğum suçluluktan nefret ediyordum. Bu nefreti biraz daha araştırmam ve kendi içimde karşılaştığım, ancak, bilinçsizce Edgar'ın sırtına yüklemeye çalıştığım ırkçılıkla yüz yüze gelmem gerekecekti. O anda hissettiğim en kuvvetli duygu ise, Edgar'ın nefretini duyumsayarak ve bu nefret üze-

rinde düşünmek zorunda kalarak, sırf hayatta olduğun için nefret duymanın ve nefrete maruz kalmanın nasıl bir şey olduğunu biraz olsun anlama fırsatı bulduğumdu.

Ben bu düşünceler içindeyken, Edgar sözüne devam etti. "Galiba ben," dedi, "Fanon'un dediği gibi, içimde beyaz bir parça taşıyorum ve o parçam beni sevmiyor. Çocukluğum boyunca, beynimin bir tarafı bana hep beyazlardan sonra geldiğimi söyledi. Bu da gerçekten her şeyin üstüne tüy dikiyor. Ben, kafası fazlasıyla beyaz adamın gibi çalışan siyah bir adamım. Beyaz ve siyahı; her iki kafa yapısına da sahip olmam gerekiyor, ama beyaz olan siyahı tamamen eziyor."

Şimdi de Edgar bana öfkesini ve nefretini gösteriyordu: Karşı karşıya kaldığı ve o kadar ustaca baş ettiği ırkçılığa, kendi içinde taşıdığı şüpheye, kendine yönelik nefretine duyduğu öfke ve nefretti bu. Bütün çabalara rağmen, anne babasının ona miras bıraktığı özsaygıya, önemli bir işte gösterdiği kişisel başarıya, başarılı evliliğine ve güzel çocuklarına rağmen kendisine yönelik bir ırkçılığı iliklerinde hissediyor olmak onu büyük bir öfkeye sürüklüyordu. Bu duyguyu çıkarıp atmak, ezip yok etmek, kendinden uzaklaştırmak istiyordu. Irkçılık denen bu zehrin içinden sökülüp atılmasını ne kadar istediğini anlatmak için bulabildiği her türlü imgeyi kullanırken, sözcükler ağzından soluksuz dökülüyordu. Acaba çocukları da, kendisi gibi bu zehri içlerinde taşıyor muydu? Ya karısı? Ganalı olmasına rağmen, kısmen örtük kısmen de o kadar örtük olmayan bir ırk nefretiyle dolu bir dünyada yaşayan karısı? Irkçılığın bu yüzüyle bu kadar açıktan açığa karşı karşıya kalmak, olağanüstü acı verici bir deneyimdi.

Bu acı karşısında kendi nefret duygularımın yok olup gittiğini görmek beni şaşırtmadı. İkimizin birden aynı anda "nefretin içinde" olması bize çok ağır gelecekti; birimizden birinin, bu kadar dayanılmaz bir acıyla ve bu kadar derin bir tiksintiyle karşı karşıya kaldığımız zaman insan hayatını katlanılır kılan duyguları taşıması gerekiyordu. Edgar bana duygularını açacak kadar güvenmiş olduğu için içimde bir çeşit onur duygusu yükseldi. Sanki bütün o nefretin içinde, birbirimizle olan ilişkilerimizi, özellikle de farklılık

söz konusu olduğu zaman, her şeyi o kadar geri dönülmez biçimde berbat etmiş olan biz insanlar için hâlâ umut vardı. Fakat sonra kendimi dizginledim. Kendimi onurlandırılmış hissetmek, büyüklenici bir tavır değil miydi? Neticede insanların, bu duygular her ne olursa olsun duygularını benimle paylaşmasını sağlamak, benim işim değil miydi?

İçimde yükselen umut, bütün benliğimi saran kuvvetli bir keder dalgasıyla gölgelendi. Edgar'ın acısı ve öfkesini paylaşma fırsatı bulmakla, kaybetmem gereken bir şeyi sonunda kaybetmiştim ve büyük bir acı içindeydim. Bu şey, insanların yenilenmesi ve değişmesi olasılığına duyduğum inançtı. Bütün enerjimizi ve düşüncelerimizi yeterince derin ve yeterince güçlü bir şekilde buna yöneltir ve hayatımızı saran yapılara başkaldırırsak, dünyadaki yanlışlıkları büyük ölçüde giderebileceğimizi düşünen idealist tarafımdı yitirdiğim. Arkadaşlarım iyimserliğim yüzünden bana sık sık çıkışırlardı. Belki de haklıydılar. Belki de içimdeki umut, insan eliyle oluşturulan toplumsal düzenlemelerin korkunçluğu karşısında duyduğum acıya karşı bir savunmaydı. Edgar'ın iliklerinde hissettiği nefret gibi, ben de kederin iliklerime kadar işlediğini hissettim. Her ikimizin duygusunda da, en iyi niyetli çabaların bile hafifletemeyeceği bir gerçeklik payı vardı. Bizler, sınıf ve cinsiyet ilişkileri gibi ırkçılığın da her şeyin merkezini oluşturduğu bir yüzyılın sonunda Britanya'da yaşayan beyaz bir kadın ile siyah bir erkektik. Şu anda bu duygular içinde olmamızda, psikolojinin, insanları içinde yaşadıkları çağın ruhuna göre şekillendirmesinde şaşılacak bir şey olmamalıydı. Edgar'la ben de çağımızın insanlarıydık; ikimiz de kendi içimizde ve birbirimize karşı ırkçılığı hissetmeye mahkûmduk. Kendince haksızlığa karşı savaşan kişiler olmak her ikimiz için de bu korkunç felaketle başa çıkmanın bir yolu olmuştu; ama gene de çağımızın trajedisinden, bu saklı nefret yüzyılında hepimizin içine sızan o akıldışı nefret, güvensizlik ve korkudan kaçıp kurtulmamız olanaksızdı.

V
Masumiyetin sonu

Anlattığı hikâye akıl alır gibi değildi. İnsan bir romanda okusa inanası gelmezdi. Oturmuş bu hikâyeyi dinlerken, Jenny'nin beni görmeye gelmiş olmasının hiç de şaşırtıcı olmadığını düşündüm.

Hepsini bir kerede anlatmamıştı. Yaşadığı acı ve şaşkınlık bunu yapmasına izin vermeyecek kadar büyüktü. Aslında, Jenny'yle yaptığımız ilk altı seans boyunca, bu kızın gerçekten deli olup olmadığını düşünüp durmuştum. Her defasında ağzından soluksuz birkaç paragraf dökülüyor, sonra frenleri devreye giriyor ve Jenny kendi söylediklerine kendisi de inanamazmış gibi aniden duruyordu.

Hikâyeyi bitirince üzerine belirgin bir rahatlama geldi. Konuşma temposu değişti. Sözcükleri kolayca buluyor ve hissederek konuşuyordu. O kadar yaralayıcı ve şaşırtıcı bir şey yaşamıştı ki akli dengesi geçici olarak sarsılmıştı. Daha ötesi, insanlar hakkındaki görüşleri de yara almıştı. Yaşadığı travma, inandığı ve değer verdiği şeylerin yerinden oynamasına yol açmıştı. Uğradığı kayıp sadece yaşadığı olaylarla değil, bunların o güne kadar inandığı her şeyi tehlikeye atmış olmasıyla ilgiliydi.

Hikâye şuydu. Jenny doğar doğmaz evlat edinilmiş, Sussex'te orta sınıf bir aile tarafından büyütülmüştü. Babası bir mühendislik danışmanıydı, annesi ise piyano eğitimi almıştı. Jenny Trinity Müzik Okulu'nu bitirmiş, keman öğretmeni olmuş, müziğe ve tiyatroya ilgi duyan yüksek kazançlı bir avukat olan Robert'la evlenmişti. İki çocukları olmuştu; yedi yaşındaki Sophie ve dokuz yaşındaki Jake.

Jenny yirmi beşindeyken anne ve babası ardı ardına ölmüştü; önce annesi, ondan altı ay sonra da babası. Bunun üzerine biyolojik anne ve babasıyla tanışma isteği giderek güçlenmiş ve sonunda onları aramaya koyulmuştu, özellikle de annesini. Yaptığı araştırmalardan, annesi ile babasının artık bir arada olmadığını öğrenmişti. Onun doğumundan kısa bir süre sonra ayrılmışlar ve biyolojik babası annesinin hayatından tamamen çıkıp gitmişti. Bunun üzerine annesi Lily, Kanada'ya Vancouver'a taşınmış, orada bir kamyon sürücüsü olan Mike'la evlenmiş ve iki erkek çocuk doğurmuştu. Üvey kardeşlerinden Steve yirmi yedi, Tony yirmi dört yaşındaydı.

Sonunda biyolojik annesiyle ilişki kurulmuş ve Jenny onunla tanışmak üzere Vancouver'a gitmişti. Lily kızının kendisini bulmuş olmasına çok sevinmişti. Hep onunla yeniden birleşmeyi hayal etmiş, evlatlık verdiği bebeği tanıyabilmeyi istemişti. Jenny haftasonu ziyaretini uzatmış ve Doğu Vancouver'daki evlerinde Lily ve Mike ile bir süre kalmıştı. Evleri, çoğunlukla beyaz göçmenlerin oturduğu, iki ya da üç katlı orta halli ahşap evlerden oluşan bir bölgedeydi. Birlikte alışverişe gitmiş, kahve içip sohbet etmiş, Steve ve Tony'yi görmeye gitmiş ve Vancouver Canucks'un hokey maçını seyretmişlerdi. Lily her ne kadar varlıklı değilse de –Mike'ın işi

ve yaşadıkları yer bunu açıkça gösteriyordu–Jenny annesinin para sıkıntısı çekmediğini fark etmişti. Lily'nin cafcaflı bir giyim tarzı vardı ve ev tıka basa yiyecekle doluydu. Jenny, bunun kendi ziyaretiyle ilgisi olabileceğinden şüphelense de, evde süs eşyalarından ve giysilerden de geçilmediğini fark etmişti. Her odada ayrı bir televizyon vardı. Dahası, Jenny'nin yattığı oda resmen bir kutu odasıydı. Yerler açılmamış kutu ve paket yığınlarıyla doluydu ve Lily bunun için ondan özür dilemişti. Jenny annesiyle tanışmaktan ötürü o kadar heyecanlıydı ki, bu ailenin yaşamındaki bütün ayrıntıları ve farklılıkları sanki bir rüyadaymış gibi önemsemeden kabullenmişti.

Lily'nin altı ay sonra, kocası ve iki oğluyla birlikte yaz tatili için Londra'ya gelmesi kararlaştırılmıştı. Uçak biletlerini Jenny'nin kocası göndermişti. Lily ve ailesi İngiltere'ye varır varmaz Jenny'nin kocası ve çocuklarıyla tanıştıktan sonra hep birlikte Robert ve Jenny'nin kır evine gitmişler, kısa bir İngiltere turuna çıkmışlar ve Kanada'ya dönmeden önceki birkaç günü dinlenerek geçirmek üzere yeniden Londra'ya gitmişlerdi. Jenny, Robert ve çocukları bu sırada kır evinde kalmışlar, sonra da, kararlaştırıldığı gibi, Lily ve ailesinin Kanada'ya gidişinden birkaç gün sonra eve dönmüşlerdi.

Lily ve ailesinin İngiltere ziyaretinde her şey yolunda gitmişti. Jenny kendini mutlu ve tamamlanmış hissediyordu; anne ve babasını kaybettikten sonra yaşadığı üzüntünün ardından, yeni bulduğu annesini ve üvey kardeşlerini sevinçle bağrına basmıştı. Yaşam biçimlerinin ve beklentilerinin birbirinden çok farklı olmasına rağmen –Jenny orta sınıf İngiliz terbiyesiyle büyütülmüştü, biyolojik annesi ise kıyıdan köşeden suça bulaşmış alt sınıf bir aileden geliyordu– birbirlerini tanımak ve içlerinde taşıdıkları boşluğu doldurmak uğruna bu farklılıkların üstesinden gelmeyi başarmışlardı. Lily'nin hissettiği boşluk, karnında taşıdığı bebekten vazgeçmenin ona ne kadar uzun süre ne kadar büyük acı vereceğini bilemeyecek kadar genç yaşta çocuğunu kaybetmiş bir annenin hissettiği boşluktu. Jenny ise, kendisini büyütmüş olan kadını kaybetmenin acısını, kendisini doğurmuş olan kadını bularak geçici olarak yatıştırabilmeyi ummuştu. Lily için bu buluşmanın özel bir anlamı daha var-

dı: Kendisi de, biyolojik anneleri bulmanın henüz mümkün olmadığı bir dönemde evlat edinilmişti.

Jenny ile Robert kır evinden Londra'ya döndüklerinde, evlerinin soyulmuş olduğunu görünce neye uğradıklarını şaşırmışlardı. Evdeki değerli eşyalar alınmıştı ve birkaç fotoğraf albümü de yerinde yoktu. Lily, Jenny'ye kendisini bir daha aramamasını söyleyen bir not bırakmıştı. Bu notun ve başka birkaç ayrıntının kuşkuya yer bırakmaz biçimde işaret ettiği sonuç, Lily ile erkeklerinin evi yağmalamış oldukları idi.

Jenny ile Robert Kanada'daki adrese ulaşmaya çalışmışlardı, fakat aile artık o adreste değildi. Yeniden Lily'yi bulmalarına yardım eden kuruluşa gitmişler, onlar da mektupla ve telefonla ilişki kurmak için ellerinden geleni yapmışlardı. Çabalarının bir sonuç vermediğini gören Jenny ve Robert sonunda olup bitenleri unutmaya karar vermişlerdi. Jenny bir deneme yapmıştı, fakat işler umulduğu gibi gitmemişti. İşte bu olaydan tam bir sene sonra, o sırada otuz sekiz yaşında olan Jenny bir konsültasyon için ofisime gelmişti.

Karşımda gördüğüm kadın, olup bitenlerin acısıyla neredeyse kaskatı kesilmiş, büyük sıkıntı içindeki bir kadındı. Sanki dondurucu, amansız bir rüzgâr onu yakalamış ve yere yapıştırmıştı. Vücudu gergindi, hantal adımlarla yürüyordu. Cildi ince yüz hatlarının üstüne sımsıkı yapışmış, yüzünü bir maskeye benzetmişti. Bu kadar gergin bir bedeni keman çalarken hayal etmek zordu. Hiç tanımadığı birine akıl danışmakla doğru bir şey yaptığından emin olmadığını söyledi, fakat Hampstead'de iyi yürekli bir terapist hanım olduğu kulağına çalınmıştı.

Hikâyesini bitirince uzun uzun ağladı. Saatimiz dolduğunda, başına gelenin ne kadar yürek parçalayıcı olduğu dışında ona söyleyebileceğim bir şey yoktu.

Konsültasyon, psikoterapötik uygulamanın en az ilgi gösterilen parçasıdır. Oysa, her terapinin başlangıç noktası olmasının yanı sıra, çok özel bir rolü de vardır. İlk görüşme sırasında ve sonrasında terapist, seansların yararlı olup olmayacağına, ve eğer olacaksa,

hangi sıklıkla gerçekleşeceğine karar vermeye çalışır. Uygun seçenek, açık uçlu bireysel terapi midir? Yoksa kısa bir terapi ya da grup terapisi daha mı yararlı olacaktır? İlaç tedavisi gerekecek midir? Birlikte geçirilen zaman faydalı olmuş mudur? Söz konusu kişi için bu kadar zor ve başa çıkılmaz olan şeyin niteliğini ve terapinin uygun yardım biçimi olup olmadığını açığa çıkarmaya yaramış mıdır?

Çoğu zaman, seçenekler, olmasını istediğimiz kadar geniş değildir; çünkü işimizin pratik sınırlamaları yüzünden, karşımızdaki kişiye (kişisel olarak ya da başka bir uzmana göndermek yoluyla) kimi zaman daha geniş bir seçenekler kümesi sunabilir, kimi zaman da sunamayız. Jenny ile yaptığım görüşmenin sonunda, onunla birkaç seans yapmak istediğim konusunda açık seçik bir yargıya varmıştım. Bunun ileride bir terapiye dönüşme olasılığını saklı tutuyordum, fakat şimdilik tercihim bir konsültasyondan yanaydı.[1] *Meslek hayatımda çoğu kişiyi sadece bir ya da iki kez görürüm, kimi zaman en uygun terapi biçiminin hangisi olacağı konusunda onlarla konuşmak için, kimi zaman da, Jenny'nin durumunda olduğu gibi, yakın bir zamanda gerçekleşmiş bir olayın etkileri üzerinde çalışmak için. Konsültasyon terapiden daha değersiz bir seçenek değildir. Bazen kişinin ihtiyaç duyduğu tam da bu olabilir. Odaklanmış birkaç seans, çoğu zaman çok büyük yarar sağlayabilir.*

Jenny'nin başından geçenleri dinlerken mideme yumruk yemiş gibi olmuş ve ağzımın açık kalmış olabileceğini düşünmüştüm. Terapide çok sayıda zalimce hikâye dinlemiş olsam da (üvey anne-babaları tarafından kalorifere bağlanan çocuklar, anneleri tarafından fahişeliğe itilen yetişme çağındaki kızlar, yatılı okullarda ev özlemiyle ağlarken yakalandıkları için dövülen erkek çocuklar), bu durum, insanların acı çekmesine ve başkalarına acı vermesine yol açan şeylerin dehşetine karşı beni duyarsızlaştırmaya yetmemiştir.

1. Psikanaliz daha çok haftada beş günlük uzun dönemli analizlerle tanınsa da, Winnicott, Paddington Green'de "hızlı servis" bir konsültasyon hizmeti yürütmüş, rayından çıkmış süreçleri yeniden çalışır hale gelmesine yardım etme amacıyla çok sayıda anne-bebek çiftiyle sadece bir ya da iki görüşme yapmıştı.

Bu olay beni derinden sarsmıştı, çünkü benim duyduğum şeyler genellikle eşler arasındaki bildik zalimliklerle ya da anne babaların çocuklarına istemeden verdiği acılarla, yani kasten yapmadığımız kötülüklerle ilgiliydi. Sadizmle, sistematik suiistimalle ya da duygusal şiddet içinde yaşayan bir eşe yönelik bilinçli bir manipülasyonla karşılaştığımda, bu durumdan bütün kalbimle nefret etsem de, ona yol açmış olabilecek dinamikler konusunda bir ölçüde fikir sahibi olurum. Her zaman, olaylara nasıl tepki vermiş ya da katkıda bulunmuş olduklarını ve şimdi kendi içlerinde ya da eyleme geçerek bir şeyleri değiştirebileceklerini anlamalarını sağlayabilirsem, insanların yaşadıkları üzüntünün ağırlığı altında ezilmekten kurtulabileceklerini düşünerek kendimi sakinleştiririm.

Jenny'nin anlattığı biçimiyle olaylara baktığımda, onda en küçük bir kusurlu davranış göremiyordum. Lily ve ailesinin davranış biçimine bir anlam vermekte zorlanıyordum. İçinden hikâyenin uydurma olduğuna inanmak geliyordu. Belki de karşımda oturan Jenny son derece hasta bir kadındı ve bana kendini çok farklı tanıtmıştı. Birkaç saniye boyunca, bana anlatılanın bir masal, olgusal olmaktan çok duygusal bir gerçekliğe dayanan bir hayal ürünü olup olmadığını düşündüm. Belki de Jenny geçmişte korkunç bir hırsızlığa uğramıştı. Belki de küçük bir çocukken aldatılmış ve korkunç bir sahtekârlığa kurban gitmişti; belki çok istediği bir şey, sırf o şeyi ve ona duyduğu arzuyu sadistçe yüzüne vurmak için eline verilmiş ve hemen geri alınmıştı. Belki de soygunun gerçek failleri Lily ve erkekleri değildi. Belki de anne babasının ölümünden bu kadar kısa süre sonra biyolojik annesiyle karşılaşmak Jenny için sandığından daha sorunlu bir durumdu ve onu paranoyakça bir yanılsamaya sürüklemişti.

Bu düşünceler zihnimde dolaşır ve içerdikleri zayıflıkları fark ettikçe bir kısmı hızla yere çakılırken, iki düşünceyle boğuşup duruyordum. Birincisi, Jenny'nin anlattığı hikâyenin dehşetinden kaçmaya çalıştığım düşüncesiydi. Bu paranoyakça düşünceler, belki de, duyduğum ve hissettiğim şeyleri yok sayma çabasıydı. Jenny gibi donup kalmış olmasam da, kesinlikle şaşkına dönmüştüm. Sanki birisi beni alıp duvara çarpmış gibi hissediyordum. Kendi de-

ğerlerimin ve masumiyetimin, insanların birbirine yapabildiklerinin gerçekliğiyle karşı karşıya kaldığı o anlardan biriydi bu. İçimde büyük bir tiksinti uyanmıştı.

İkincisi ise, aklımdan geçen bu "paranoyakça" düşüncelerden kurtulamayabileceğim düşüncesiydi. Bunların büyük olasılıkla Jenny'nin anlattıkları karşısında duyduğum rahatsızlıktan kaynaklandığını görebildiğim için bu düşünceleri görmezden gelmeye çalışabilirdim, ama onları tamamen yok edemezdim. Bu tür bir düşünce terapötik ortama bir kez sızdı mı, kendiliğinden yok olup gitmesi kolay değildir; gerektiği zaman kullanıma sokulmak üzere arkada bir yerde asılı durur. Jenny'nin anlattıklarına inanmaya hazır olduğum halde, küçük bir soru işaretinin bir süre daha zihnimi kurcalayacağını biliyordum. Bu durumda beni rahatsız eden iki şey vardı: Yaşanan olayların korkunçluğu ve bunların Jenny'nin anlattığı gibi gerçekleşip gerçekleşmediği konusundaki tedirginliğim.

Bir psikoterapist, hastasının söz ettiği şeyleri olduğu gibi kabul etmelidir. Anlatılanlar şüphe uyandıracak biçimde kafa karıştırıcı ya da gerçekdışı görünüyorsa, terapist, hastanın olayları görme, anlama ve algılama biçimini kendisine açıklamasına olanak verecek bir yol bulmaya çalışır. Terapötik ilişkide sabitleşmiş fikirler gevşeyebilir, böylece o ana kadar çelişkin görünmüş olan şeyler farklı bir tutarlılık kazanabilir.

Terapi çevresinin dışındaki kişiler, biz psikoterapistlerin bize anlatılan hikâyelere neden inandığını sık sık merak ederler. Bizden yardım almaya gelen kişiler tarafından kandırılıyor olabileceğimizi, bu kişilerin kendi uydurdukları bir sorun için sahte bir avuntu arıyor olabileceklerini düşünürler.[2] *Bu elbette anlaşılır bir düşüncedir. Ancak, bu düşünce bir psikoterapist için fazla önem taşımaz.*

2. "Kurtarılmış bellek"le ilgili endişeler yüzünden bu tür kaygılarda artış olmuştur. Anlatılan şeyle "gerçeklik" arasındaki boşlukta çok sayıda olası kayma yatar. Burada altını çizmek istediğim şey, terapistin, bir anlatıyla duygulanımlar arasında bir çeşit örtüşmezlik sezdiği zaman, hastanın hikâyesini dinlemekle hikâye üzerinde daha derinden düşünmesine yardım etmek arasındaki gerilimi aklının bir köşesinde tuttuğudur.

Çünkü, hasta gerçekten de bir yalancı ya da uydurmacı olsa bile (ki böyle olması mümkündür), bu o kişinin mücadelesini daha az meşru kılmadığı gibi, psikanalitik soruşturmayı daha da derinleştirir. Biz bu noktada, hasta için yalanın[3] ya da uydurmanın neden gerekli olduğunu anlamakla ilgileniriz. Yalana başvurmadan söylenemeyen şey nedir? Söylenmek istenen, fakat söylenebilmesi için belirli bir biçime sokulması gereken şey nedir? Psikoterapistin yaptığı normal ahlaki yargıları askıya almak değildir; daha çok, insanların kendi yaşamlarına ve yaşadıkları güçlüklere anlam vermek için başvurdukları yollara, ve yalan ve uydurma da içinde olmak üzere bu amaçla kullandıkları düzeneklere yönelik bir ilgi ve merak sergilemektir.

İkinci seansta Jenny'nin aklı Lily'ye gösterdiği tepkiyle meşguldü. Anlattığı olayları dehşet verici bulduğumu gösterdiğim için bana minnet duyduğunu söyledi. Jenny'nin olaylara aşırı tepki verdiğini ya da hepsini uydurduğunu düşüneceğimden korkmuştu. Yüzümdeki endişeyi görmek ve olup bitenler hakkında konuşma fırsatı bulmak, gerginliğini bir ölçüde azaltmıştı. Robert ve Jenny bu konuda kimseyle pek konuşmamışlardı. Bunun bir nedeni, bu olayın kendisiyle ilgili kötü bir izlenim uyandırabileceğinden çekinmesi (bu soygun, kanında taşıdığı korkunç bir ailevi özelliğe mi işaret ediyordu?), bir nedeni de, ikisinin de çok özel konuları arkadaşlarıyla konuşma alışkanlığında olmamasıydı. Tabii ki doktoruna görünmüştü ve doktoru ona ilaçlar yazmıştı, fakat hâlâ alıyor olsa da bunlar pek işe yaramamıştı. Şimdi, olayları birine anlatmış olmak onu biraz rahatlatmıştı.

Jenny hâlâ şoktaydı ve büyük bir duygusal karmaşa içindeydi. Lily'nin peşine düşmekle akıllıca bir şey yapmış olduğundan emin değildi. Kendisini sorgulamaya girişmesi beni şaşırtmamıştı. Travmanın sorumluluğunu kendi üstüne alarak yarattığı acıdan kurtulmaya çalışıyordu. Kim böyle bir ihanetle karşılaşınca, zamanı geri-

3. Bollas, C. (1987), *The Shadow of the Object: Psychoanalysis of the Unthought Known*, Free Association Books, Londra.

ye çevirebilmeyi ve bununla yaşamaktansa biyolojik annesinin kim olduğu sorusuyla yaşamayı dilemez? Ama elbette bir yanıyla Jenny bunun saçmalık olduğunu da biliyordu. Jenny'nin seçme şansı yoktu. Bir bakıma, o güne kadar hep Lily'yi bulmanın hayaliyle yaşamıştı.

Jenny'yi evlat edinen aile ona mutlu bir yuva vermişti. Sevildiğini ve değer verildiğini hissetmiş ve yetişme çağında yaşadığı her küçük sorunu "gerçek" anne babasının eksikliğine bağlamaya çalışmamıştı. Biyolojik annesini bulmak, bulmacanın eksik parçalarını tamamlamak için duyduğu isteği karşılamıştı. Kendisi de anne olduktan sonra, kendisini doğuran ve sonra başkasına vermek zorunda kalan kadına karşı içinde büyük bir merak uyanmıştı. Onun nasıl biri olduğunu, biyolojik anne ve babasının başından neler geçtiğini ve kardeşleri olup olmadığını öğrenmek istemişti. Anne ve babası ölünce, bu sorulara cevap bulma zamanının geldiğine karar vermişti.

Genetikle ve çevresel etkenlerle ilgili sorular her zaman ilgisini çekmişti. Biyolojik anne ve babasının müziğe yetenekli olup olmadığını, kendi kişiliğinin onlardan izler taşıyıp taşımadığını merak ediyordu. Annesine çok benzediğini söyleyen insanlara kendisinin evlat edinilmiş olduğunu açıklayınca yüzlerde beliren şaşkınlığı seyretmek Jenny'yi her zaman eğlendirmişti. Gerçekten de, Jenny'nin sevgi ve emekle ortaya çıkarılmış bir varlık olduğunu gösteren o kadar çok kanıt vardı ki, artık Jenny'nin kafasındaki soru, kendi varoluşunda doğanın payının ne kadar olduğu sorusuna dönüşmüştü. Annesi bir piyanistti ve ilgileri, tarzları ve dünya görüşleri itibariyle birbirlerine benziyorlardı. Jenny bunu söyleyince, biyolojik bir çocuğun gerek duymayacağı bir çabayla, kendisini daha fazla annesinin kızı yapmak için onun eğilimlerini ne kadar sahiplenmiş olduğunu merak ettim. Evlat edinilmiş olduğunu öteden beri biliyordu, hatta büyük olasılıkla o sözcüğün anlamını bilemeyecek kadar küçük yaştan beri. Bunu sorunsuz bir olgu olarak kabullenmişti. Ama sonra o zamandan kalma bir şeyler içinde yeniden canlanmıştı. Lily'yi bulmak için karşı koyamadığı bir isteğe kapılmıştı.

Lily tarafından reddedilmek, Jenny'nin tamamen hazırlıksız olduğu ve hemen hiçbir savunma geliştirmediği bir kâbustu. Cildinin yüzüne o kadar yapışmış olmasında, şaşkın ve donakalmış görünmesinde şaşılacak bir şey yoktu. Lily, Jenny ile tanışmanın kendisi için zor olabileceği yolunda hiçbir işaret vermemişti. Tam tersine, kendi biyolojik annesini bulamamış olmasının da etkisiyle, kızını bulmanın onu çok sevindirdiğini söylemişti. "Vancouver'da işler yolunda gitmemiş olsaydı," dedi Jenny, "belki kendimi kötü bir olasılığa hazırlayabilirdim, ama tamamen hazırlıksızdım. Lily'yle tanışmak rüya gibi bir şeydi. İçimi büyük bir huzur doldurmuştu. Bir boşluk kapanmıştı sanki."

Son birkaç yılda yaşadığı travma, Jenny'nin dünyanın düzenine ilişkin inancını zedelemişti. Olayın dışında olan ve sadece anlattığı hikâyeyi dinleyen biri olarak ben bile derinden sarsılmıştım. Her insanın hayatında, dünyanın nasıl bir yer olduğu ya da olması gerektiği konusundaki görüşleriyle bağdaşmayan şeyler duyduğu anlar vardır. Bu gibi anlarda, söz konusu bilginin niteliğine bağlı olarak, bu bilgiyi gözardı etme, bastırma, sinik bir tutum benimseme, görüşlerimizi değiştirme, duyduğumuz ya da yaşadığımız şeyi kabul etmemizi sağlayacak biçimde inançlarımızı zorlama seçeneklerinden birini benimseriz.

Tatsız ya da kabul edilemez nitelikteki deneyimleri reddetme dürtüsü çok güçlüdür. Savaşın, sürgünlüğün ya da doğal afetlerin dehşetini yaşamış kişiler çoğu zaman bu deneyimleri geçmişe gömmek, unutmak isterler, çünkü bunları koyabilecekleri uygun bir yer yoktur. Duyduğumuz acı kolektif olarak kabul gören bir deneyimle değil de kişisel bir olayla bağlantılıysa, bu dürtü elbette çok daha şiddetli olur.

İnsani acılarla ve insanların birbirine yöneltebildiği zalimliklerle ilgili ayrıntılı hikâyeler dinlemek zorunda olan psikoterapistin kaçıp kurtulma şansı yoktur. Onun görevi dinlemektir. Terapist, anlatılan şeye kulak vermenin; sapkınca, sadistçe, barbarca, hayal bile edilemez gerçeklere tanık olmanın bir yolunu bulmak zorundadır. Bu işte terapiste yardım eden iki şeyden biri eğitimi sırasında edindiği anlatılanın ağırlığı altında ezilmeden dinleme, hissetme ve

duyma becerisi, bir diğeri de terapi odasına giren dehşet verici malzeme üzerinde düşünebilmesini sağlayan kuramsal çerçevelerdir.

Jenny'nin elinin altında böyle bir mekanizma yoktu. Ona göre, dünyada böyle şeyler olmazdı. Olup biteni işlemden geçirmesini sağlayacak entelektüel ve duygusal alıcılardan yoksundu. Korkunç bir kayıp duygusuyla ve Lily tarafından istenmemiş olma gerçeğiyle hesaplaşmak zorundaydı. Kaybını yaşamayı mümkün kılmak için, uğradığı şokun ötesine ya da arkasına geçebilmesine yardım etmemiz gerekiyordu. Seansların gidişinden anlaşıldığına göre bu ancak, masumiyetin Jenny'ye sırtını döndüğü ve o güne kadar kendisine yabancı olan gerçeklerle birlikte dünyayı olduğu gibi görebildiği anda gerçekleşecekti; ama daha önce, Lily'yi bulduktan ve onunla ilişkiye geçtikten sonra onu kaybetmiş olmanın muazzam acısı ve hayal kırıklığıyla yüzleşmesi gerekiyordu.

İlk görevim, Jenny'nin olaylar karşısında duyduğu öfkeye değil de kendi kaybına yoğunlaşmasını sağlayacak bir seans ortamı yaratmaktı. Olup bitene bir açıklama getirmeye çalışmak ya da hırsızlığın akla getirdiği sorular üzerinde durmak çok kolay olurdu, ancak kayıp duygusunu –Lily'nin, inancın, kesinliğin ve insaniyet beklentisinin kaybı– çevreleyen sorular psikolojik olarak çok daha baskındı. Elbette hırsızlık olayı üzerinde de düşünmek gerekecekti, ama içimden bir ses, bunun üzerine gitmenin Jenny'nin kayıp duygusunu daha da güçlendireceğini söylüyordu. Kaldı ki, Jenny'nin duygusal enerjisinin odaklandığı yer bu hırsızlık olayı değildi. Jenny'nin acısı, kayıp duygusuyla dolup taşan bir acıya benziyordu. İçinde dondurduğu bu acıyı çözebilmesini, yüzüne yapışmış gibi duran o maskenin altında saklamak yerine kederini hissedebilmesini sağlamak istiyordum.

Reddedilmek bize en zor gelen şeylerden biridir. Çoğumuz, reddedilme duygusunu ve onunla birlikte gelen acı ve kaybı yaşamamak için neredeyse her şeyi yaparız. İçinde bulunduğumuz durumu tersine çevirir, böylece o durumu yaratan bizmişiz gibi görünmesini sağlarız. Duygularımızdan kaçmak için öfkeleniriz; sanki yeterince hiddet biriktirirsek, bizi acıdan koruyacak ve bir başkasının bir daha asla yakınımıza gelmemesini sağlayacak bir kalkan yara-

tabilirmişiz gibi. Bu acıya gözümüzü kapamaya çalışırken, içimizi kurumaya, ölmeye terk ederiz. Reddedilme ve kayıp duygusundan kaçınmak, uzaklaşmak, saklanmak için her yolu deneriz. Bu duyguya katlanabileceğimiz çok kuşkuludur.

Jenny'nin de kısa zamanda keşfettiği gibi, acı verici duygularını özümsemek üzere kendini açmasının ardından, dehşeti azalmaya yüz tuttu. Yüzü bir ölçüde hareketlenmeye başladı. Cildi eskisi kadar yarı saydam ve gergin görünmüyordu ve artık ne kadar zarif yüz hatları olduğunu seçebiliyordum. Korkusu yerini acıya bırakınca, bedeninde korkunç ağrılar duymaya başladı. Bedeni yavaş yavaş gevşemeye ve daha alışık olduğu duruşa dönmeye başlayınca, takındığı o kaskatı bedensel duruşun fiziksel etkileri ortaya çıkmıştı. Fiziksel direncine rağmen bedeninde bir hareket ve esneklik görebiliyor, o güzel sesleri yaratmak için enstrümanını bedeniyle birlikte kullanan bir müzisyen olduğunun işaretlerini seçebiliyordum.

Artık şoktan çok büyük bir keder içindeydi. Son derece üzgün ve acı dolu görünüyor, ama gene de içinden dışarıya doğru bir çeşit canlılık yayılıyordu. Bu seansta, Jenny'nin deli ya da paranoyak olabileceği yolundaki düşüncelerim tamamen dağılıp gitti. İkimiz de şoku atlatmıştık ve onun üzüntüsünü artık ben de bir ölçüde görebiliyor ve hissedebiliyordum.

Jenny hıçkıra hıçkıra ağlayarak acısını daha fazla içine doldururken, ben de kendi bedenimde bir kırıklık, bir sızlama hissettim. Kendi kendime acaba gribe mi yakalandım diye düşündüm. Jenny gittikten sonra bu duygu yok oldu ve onunla birlikteyken hissettiğim bu fiziksel deneyimin ne olduğunu düşünmeden edemedim. Kendimi dayak yemiş gibi hissetmeme bakılırsa, Jenny'nin hikâyesini duyduğumdan beri ben de kendimi kasmış olmalıydım. Sanki, onunla eşduyum içinde, katlanılamaz olana katlanmak uğruna kendi bedenim de katılaşıp kalmıştı.

Bu seanstan sonra Jenny'nin doktorunu aradım. Yazdığı ilaçlar konusunda onunla konuşmak istiyordum. Öğrenmek istediğim, aldığı ilaçların Jenny'nin acısına set çekmiş olup olmadığıydı. Doktor Jenny'ye çok büyük bir depresif şokta olduğu ve kendi içine çok fazla çekilmesinden korktuğu için mi bu ilaçları vermişti, yoksa sa-

dece o da olayı çok sarsıcı bulduğu ve Jenny'yi rahatlatacak bir şey vermek istediği için mi?

İlaç almakta olan bir hastayla çalışırken, belirli bir ilacın neden seçilmiş olduğunu, doktorun o ilacı hangi nedenle yazdığını ve dolayısıyla ilaçtan ne beklediğini anlamak için her zaman ilacı yazan kişiyle görüşmek isterim. Hastanın ilacı daha ne süreyle alması gerektiği, başka ne gibi alternatifler üzerinde durabileceğimiz vs. gibi şeyleri bilmem gerekir.

Psikofarmakolojiye karşı son zamanlarda yeniden canlanan ilgi Prozac ve SR RI-tipi ilaçları yazan ve kullananlardan gelen umut verici iddialarla birleşince, yeme sorunlarından takıntılı davranışa, ılımlı depresyondan kaygıya ve travmatik olayların sonrasında insanlara yardımcı olmaya kadar pek çok sorunda, doktorların ve hastaların ilacı bir tedavi ya da tedaviye destek verici bir unsur olarak görmeye çok daha sıcak bakmalarına yol açtı.

Bazı insanlar hiç kuşkusuz ilaç yardımıyla kısa dönemde kendilerini daha iyi hissetse de (ve pek az psikoterapist, bunun uygun olduğuna inanmaları halinde ilacı hastalarından esirgese de), pek çok durumda, psikofarmakolojinin iddiaları beklentileri karşılamakta yetersiz kalır. Zihinsel ıstırabı hafifletmesini amaçlamak dışında hiçbir etkisi olmayan bir psikofarmasötik ilaç yaratmak çok zordur. Ayrıca, daha yeni ilaçlarla ilgili olarak, Peter Kramer'in Listening to Prozac*'ta tartışmaya açtığı üzere, bir ilacın başarısı klinisyenlerin koyduğu tanıları yeniden biçimlendirebilir ve böylece ilacın kullanım alanını başlangıçtaki daha dar tanımın ötesine yayabilir.*

Çoğu ilaç, özellikle de anti-psikotik ilaçlar ve eski tarz antidepresanlar, hastalarda istenmeyen fiziksel ve psikolojik yan etkiler doğurmuştur. Kimi insanlar kendilerini dünyadan yalıtılmış ya da psikolojik olarak bitkin hissetmiştir. Acıları azalmıştır, ama kişisel irade duygularının körelmesi pahasına. Bir insanın çektiği acı, böyle bir bedele razı olması için yeterli sebep olabilir. An Unquiet Mind*'da (*Durulmayan Bir Kafa*) kendi manik depresyonunu anla-*

tan Kay Redfield Jameson ve Prozac Diary*'de tekrarlayıcı bedensel jestlerini ve manik dönemlerini tartışan Lauren Slater gibi etkileyici yazarlar, seçimlerini bu yönde yapmışlardır. Ancak, reçeteli ilaç kullanımlarını anlatan kitaplarında, sesi kısılmış bir psişenin getirdikleri kadar götürdüklerinden de söz ettiklerini görürüz.*

Çoğu hastada, ilaca başladığı anda kendini normal bir hayat sürmek için ilaca ihtiyaç duyan kişi olarak yeniden tanımlamış olacağı korkusu vardır. İlaç şirketlerinin, ilaç tedavisi görmenin miyopluğu gidermek için lens takmaktan farklı olmadığı, bir engellilik durumuna işaret etmeyip yaşamı kolaylaştırıcı bir destek olduğu düşüncesini yerleştirmekte daha başarılı olduğu ABD'de bu korku daha az yaygındır.

Yaklaşık yirmi yıllık meslek hayatım boyunca, hastanede tedavi altında olmayan ve büyük bölümü reçeteli ilaç kullanmayan hastalarla çalıştım. Kullananlar da, genellikle çok zor bir dönemi atlatmak için kısa bir süreliğine ilaç alan kişiler oldu. İlaç kullanmaktayken bana başvuran ya da terapi süresince ilaç alması gereken hastalar da, genellikle ilacı olabildiğince çabuk bırakmak isterler. İlaca bağımlı olmaktan korkarlar ve kendilerine hafifçe uzaktan bakıyor olma duygusu onları tedirgin eder.

Jenny'nin durumunda, doktoru ona önce Prozac yazmış, fakat bundan fazla yarar göremeyince, kaygı nedeniyle işlev yitimine uğramış kişileri harekete geçirmeye yarayabilen bir ilaç sınıfı olan Benzodiazepine grubundan bir ilaç vermişti. Bu seçimlerin arkasındaki mantığı görebiliyordum, fakat Jenny ile sadece birkaç görüşme yapmış olmama rağmen, bu ilaçlara devam etmesinin onun için anlamlı olacağından emin değildim. Bunlar acısını bir ölçüde hafifleterek sinirsel bir çöküntü geçirmesini engellemişti, ama gene de, şu aşamada ona ne kadar yararlı oldukları konusunda doktoruyla konuşmak ve ilaca devam edip etmemesi konusundaki fikrini almak istiyordum. İlaçların, dışarı çıkması gereken şeyi baskılamak gibi hesaplanmamış bir etkisi olup olamayacağını merak ediyordum.

Başka bir klinisyenin fikrini duymak ve hastasının terapötik

yardıma başvurduğunu öğrenmek hemen hemen her doktor gibi Jenny'nin doktorunu da sevindirdi. O da kendini hayli çaresiz hissetmişti. Hikâye son derece üzücüydü ve doğrusu ona nasıl yardım edeceğini pek bilememişti. Kocası Jenny'yi ona getirdiğinde ilaç yazmıştı, çünkü aklına yapacak başka bir şey gelmemişti. Jenny'nin özel hayatının gizliliğini önemsediğini bildiği için, ihtiyatlı bir dille ona kilisesinin rahibiyle konuşmasını önermişti. İlaçlar umduğu sonucu vermemişti, dolayısıyla Jenny'nin benim ellerimde olmasına çok sevinmişti. Jenny'yle yapacağımız son seanstan önce bir kez daha konuşup durum değerlendirmesi yapmak üzere sözleştik.

İkinci ve üçüncü seanslarımızın arasında, Jenny kendini tepeden tırnağa bitkin hissettiğini bildirdi. Kalbi ağrıyor, kol ve bacakları korkunç sızlıyordu. Ağlıyor, çok az yemek yiyor, günlük hayatını sürdürüyor, çocuklarıyla ilgileniyor, derslerini veriyor, evini çekip çeviriyordu; fakat pek başka bir şey yapamıyordu. Kendini çok zayıf hissediyordu. Jenny için, şokta olmaktan çok farklı bir varoluş biçimiydi bu. Şaşkın ve yarı bilinçsiz bir durumdayken, şimdi belli bir özenle kendine ilgi göstermeye başlamıştı. Bazı önemli duygularını geri kazanmıştı. Etrafındaki dünyanın daha çok farkındaydı ve sanki kendini ondan korumak istermiş gibi davranıyordu.

Üçüncü seansa geldiğinde, kazanılmasına az kalmış bir gücü önceleyen o özel kırılganlık hali içindeydi. Daha önce elastik bir bantla arkaya ittiği saçları şimdi yüzüne dökülüyor, ona, narin yüz hatlarına yakışan bir yumuşaklık kazandırıyordu. Onun için çok rahatlamış ve sevinmiştim, çünkü bulunduğu yerin korkunç acı verici bir yer olduğunu bilsem de, onu son bir sene boyunca ayakta tutmuş olan katılaşmış dehşetten buraya kadar çok yol almıştı. Bir kez daha, buraya gelip konuşabilmenin ne kadar rahatlatıcı olduğunu söyledi. Sonra, sakınımlı bir tavırla, bütün bu hikâyede kendisi için en korkunç noktayı oluşturan şeyle yüz yüze gelmeyi başardığını söyledi. Konuşmaya başlayabilmesi biraz zaman aldı. Gözleri yaşlarla dolmuştu ve yüzüyle bedeninden korkunç bir acı ve üzüntü yansıyordu. Birkaç kez söze başlayacakmış gibi yüzüme bakıp göz-

lerini kaçırdı. Olağanüstü önemli bir şeyi dile getirmemiz gerektiğinde bazen ortaya çıkan o korkuya kapılmış olduğunu görebiliyordum. Birkaç dakika sonra tekrar yüzüme baktı, koltuğun kollarını sıkı sıkı kavradı ve konuştu.

"Şunu anladım ki," diye başladı, "Lily beni terk etti. Lily beni terk etti."

Bunu iki kez söylemekle, kabullenmeye çalıştığı şeyin altını çiziyor gibiydi. O kadar üzücü ve dehşet verici bir şeydi ki, buna inanmayı başaramamıştı. "İşte her şeyin özü bu," dedi, durumu en iyi özetleyen cümleye geçerek. "Beni bir kere değil, iki kere terk etti."

Yakıcı derecede acılı bir andı bu. Jenny'nin sözlerinin şiddetini hafifletmenin bir yolu yoktu. Söylediği şeyin gerçekliğini yüreğimizde hissederek karşılıklı sessizce oturduk. O kadar acı vericiydi ki, içimin sızladığını hissettim. Gözlerimde yaşlar olduğunun farkındaydım.

"Robert, Lily ve ailesinin nankörlüğü ve yalancılığına karşı duyduğu bir öfkeyle sarmaladı kendini," diye devam etti sonra. "Böyle hissetmekte haklı olduğunu bildiğim halde, benim tepkim bu değildi ve kendi tepkimi ancak şimdi anlamaya başlıyorum."

Bir süre daha sessizce oturdu, ama acısı biraz azalmış gibiydi. Yeniden konuşmaya başladığında, Vancouver'da ve Londra'da Lily ile geçirdiği o önemli zamandan sonra o soygunla karşılaşmanın ne kadar inanılmaz bir şey olduğuna odaklandı. Lily'yi kaybediş biçimindeki akıl almaz tuhaflık, kendisini büyütmüş olan annenin kaybını ta derinden hissetmesine neden olmuştu.

Seans yavaş ve amaçlı bir tempoyla ilerliyordu. Jenny, Lily'yi, yani bir bakıma kendisinin kim olduğu ve nereden geldiği sorusunu cevaplayacak kayıp parçayı aramaya kalkışmasının altında, ölen sevgili annesinin yerine başka birini koyma arzusunun yatıp yatmadığından kuşkulandığını söyledi.

Bu noktada, anne babalık görevlerini o kadar başarıyla yaptıkları ve ona o kadar çok şey verdikleri için anne ve babasına karşı derin bir minnet duygusu Jenny'nin yüreğini doldurdu. Onları kaybetmenin acısını yaşadığını sanmıştı, ama şimdi bu acıyı yeniden

duyuyordu ve zamanında onların yasını yeterince derinden tutmuş olduğundan şüphe ediyordu. Yas duygusunun, yaşam boyunca tekrar tekrar ele alınan bir şey olduğunu henüz fark etmemişti. Uygun zamanda tek bir kez yas tutup her şeyi geçmişte bırakamayız. Yıldönümlerinde, yaş günlerinde ya da bir koku, bir tat, bir melodi, ışığın bir yansıması ya da bir deyim bize kaybımızı hatırlattığında yasımız yeniden içimize çöker ve onun delici acısını hissederiz. Jenny de büyük olasılıkla, hem anne ve babasının kaybını, hem de Lily'nin ona yaşattığı çifte kaybı tekrar tekrar yüreğinde duyacaktı.

Jenny'nin kederiyle sarmalanmış olarak karşılıklı konuşur ve otururken, kendi hayatımda yaşadığım iki kayıp bana kendilerini yeniden hatırlattılar. Sadece Jenny'yle eşduyum içinde değildim, aynı zamanda bu yaslar üzerinde düşünmem gerektiğini biliyordum –yeniden çökelmelerine izin vermek için onları bir kez daha hissetmek zorundaydım.

Konsültasyon Jenny'ye, duygularını araştırabileceği ve tepkilerinin karmaşıklığını fark edebileceği bir ortam sunuyordu. Her şeyi yoluna sokmanın mümkün olmadığını artık biliyordu. Derinlerde saklı olan bir şey bir köşesinden patlamıştı. Artık eski Jenny olamayacaktı. Hayatı normale dönmeyecekti. Bu berbat olaylar başına gelene kadar, kim olduğunu, nereye ait olduğunu ya da dünyanın nasıl bir yer olduğunu sorgulamasına neden olacak kadar korkunç ya da zorlayıcı bir şeyle hiç karşılaşmamıştı. Bir şeyi anlayamamış olması yüzünden hiç bu kadar derin bir hayal kırıklığına uğramamış, olan biteni kendine bile açıklayamayacak kadar büyük bir kafa karışıklığı yaşamamıştı. Kesinlikleri artık sallantıya düştüğü için, şu anda kendisi için yapabileceği en iyi şey ne hissettiğini bilmekti. Bugüne kadar kendini sımsıkı kasmış, bir santim bile kıpırdamazsa, neredeyse yaşamıyormuş gibi davranırsa, başına gelen şeyden uzak durabileceğini ya da buna benzer başka bir belayı üzerine çekmeyeceğini umuyordu.

Bir kez şoku atlattıktan, yaşadığı kaybı ve reddedilmeyi kabullenmeye başladıktan sonra, Jenny hırsızlık olayı üzerinde konuşmaya, Lily'yi bu davranışa yöneltmiş olabilecek nedenler üzerinde tahmin yürütmeye başladı. Kayıp duygusunu artık kendinden uzak-

laştırmaya çalışmadığı için, Lily'nin eylemlerinin anlamları üzerinde düşünmek onu eskisi kadar korkutmuyordu. Pek çok psikoterapist bu tür bir spekülasyonu duygulardan kaçmaya ya da acıyı bastırmaya yarayan bir bahane gibi görebilir, ama ben, özellikle konsültasyon bağlamında, bu görüşe katılmıyordum.

Duygularla düşünceler arasındaki denge, çeşitli terapi okulları arasında yoğun anlaşmazlıklara konu olmuştur. Terapinin, bastırılmış duyguların yüzeye çıkmasına olanak verdiği için mi yoksa hatalı bilişsel fikirlere parmak bastığı için mi işe yaradığı tartışması hâlâ süregiden bir tartışmadır. Kimi okullar duyguların serbest bırakılmasını öncelikli ve vazgeçilmez unsur olarak görürler. Bastırılmış duyguların düşüncenin ve özeleştirinin önünü tıkadığını ve serbest bırakılması gerektiğini savunurlar. Bazı okullar da soruna yol açan şeyin bireyin olaylara bakış açısı olduğuna inanır. Bir durumun zihinde inşa edilme biçiminin ya duygusal ahenk ya da duygusal sıkıntı yarattığını ve duyguları hissetmenin değil onların adını koymanın yeterli olduğunu vurgularlar. Ne var ki düşünce ve duygular işbirliğine yatkın ortaklar değildir, bu ikisi birbirlerinden etkilenirler.

Kayıp ve reddedilme duygularını hazmettikçe Jenny yeniden düşünebilmeye başladı ve böylece yaşadığı olayı bir biçimde yenir yutulur bir kalıba sokma fırsatı buldu. Jenny fikirlere her zaman önem vermişti, çünkü fikirler gündelik hayatın olağan kargaşasını göğüslemesini sağlayan ana destek hattını oluşturuyordu. Fikirler Jenny için müzik kadar önemliydi ve yaşadığı travmatik olayların yarasını sarmaya çalıştığı bu dönemde her ikisi de ona yardımcı olmak üzere yeniden hayatına girdi.

Jenny, bebekken kendisini terk ettiği için Lily'nin suçluluk ve utanç duyup duymadığını merak ediyordu. Lily'yi bulmaya çalıştığı dönemde, hayatının her anını pişmanlıkla geçiren biyolojik annelere ilişkin çok sayıda hikâye okumuştu. Belki Jenny'yle yeniden

bir araya gelmek, yaşam biçimlerindeki farklılıklar yüzünden Lily'ye çok ağır gelmişti. Bazı kadınlar yıllar sonra buldukları çocuklarını bütün kalpleriyle bağırlarına bassalar da, belki Lily, suçluluk ve utanç duygularından sıyrılıp kendini affetmeyi başaramamış bir anneydi. Belki de Jenny'den vazgeçmeye dayanabilmek için inşa ettiği bariyer o kadar güçlüydü ki artık yıkılması olanaksızdı.

Jenny 1940'larda ve 50'lerde, hatta 60'ların başlarında evlenmeden hamile kalan kadınlara kötü gözle bakıldığını ve sık sık da, neredeyse bir intikam biçimi gibi, çocuklarını evlatlık vermeye zorlandıklarını okumuştu. Evlatlık verme uygulamasının altında çocuğundan vazgeçmenin, söz konusu ahlâksız kadın için zaman içinde bir ruhsal kurtuluş eylemine dönüşeceği düşüncesi vardı. Jenny kendini annesinin yerine koymaya çalışınca –1950'lerin Londra'sında işçi sınıfından on dokuz yaşında genç bir kadın– bu "ahlâksız kadın" kimliğinin Lily'ye yapışıp kalmış olmasının pekâlâ mümkün olduğunu düşündü, özellikle de kendisinin de evlat edinilmiş olduğu düşünülürse. Jenny'nin şimdi düşünmeye çalıştığı gibi, belki de Lily'nin kendisinden kaçması, onu kendinden korumaya yönelik bir çabaydı. Belki Lily bir şekilde Jenny'nin ailesini lekeleyeceğinden ve onlara utanç getireceğinden korkmuştu. Bu konuyu artık özgürce araştırabilmenin rahatlığıyla ulaştığı bir başka düşünce de, Lily'nin belki gerçekten kendini kötü ve ahlâksız biri olarak gördüğü ve hırsızlık eylemiyle kötülüğünü somut bir şekilde ifade etmiş olduğuydu. Jenny'ye ve iyilik dolu dünyasına kendisinden uzak durması için verilmiş apaçık bir işaretti bu.

Jenny, başka bir düzlemde fikir yürüterek, dikkatini iki aile arasındaki büyük uçuruma yöneltti, hem sınıfsal hem ekonomik açıdan. Jenny, kendi ailesinin görece zenginliğini kabullenmenin Lily'ye zor geldiğini tahmin ediyordu. Kendi hayatları, Lily ve ailesinin zorlu yaşam biçiminin yanında çok züppece görünmüş olmalıydı.

Hırsızlık olayı hâlâ bir sırdı. Jenny buna hiçbir akla yakın açıklama getiremiyordu. Bu o kadar büyük bir ihlaldi ki, kayıp fotoğraf albümleri bir kenara bırakılırsa, Jenny bunu Mike'la üvey kardeş-

lerinin işi olarak görmeyi tercih ediyordu. Kendisine, Lily'ye ve ikisi arasındaki çok özel bağa yönelik bir kıskançlık ya da öfkenin ifadesi olabilirdi bu. Jenny, diğerlerinin Lily'yi susturduğunu, üç erkeğin korkunç öfkesi karşısında Lily'nin çaresiz kaldığını hayal ediyordu. İşin içinden çıkmak gerçekten zordu. Keşke bir yazar olsaydım, diyordu Jenny; o zaman belki daha iyi bir son tasarlayabilirdi.

Fakat Jenny yazar değildi ve daha iyi bir son da yoktu. Bir şeyler değişene ya da kendisi yeni bir ipucu yakalayana kadar bu sorularla boğuşmak zorundaydı. Olup bitenlere bir açıklama getirme çabalarının tatmin edici bir sonuca ulaşmadığı gerçeğiyle baş başaydı şimdilik. Nedenler çok zayıf, açıklamalar çok basitti; kafasını doldurmaya devam eden soruları doyurucu bir biçimde cevaplamaya yetmiyordu.

Bu çabanın ona zor geldiğini görebiliyordum, çünkü bir yanıyla, olup biteni aklında ve yüreğinde bir sonuca bağlayıp arkada bırakmak istiyordu. Aynı dürtünün, yani süregiden şoku, rahatsızlığı ve çaresizliği dağıtacak bir açıklama bulma isteğinin, beni de sıkıştırdığını hissediyordum.

Aklıma mantık sınırlarını biraz zorlayan bir dizi fikir geldi. Belki de Lily aslında Jenny'nin biyolojik annesi değildi. Belki Lily ve ailesi evlat edinme kurumundan gelen mektubu bir şekilde ele geçirmiş, inandırıcı bir hikâye uydurmuş ve sadece soygunu gerçekleştirmek amacıyla Jenny'yi "evlat edinmiş"ti. Zayıf bir olasılık da olsa, Lily'nin, biyolojik annelerini arayan kişilerin kaydedildiği bir listeye adını yazdırması olmayacak şey değildi. Oldukça sık rastlanan bir soyadı vardı, tarihler tutuyordu ve aradaki uzaklık ayrıntıları yerine oturtmak açısından yararlı bir unsurdu –bir dolandırıcıya cazip gelebilecek koşullardı bunlar. Sonunda, kafamdaki paranoyanın gerçekten de bir paranoyadan başka bir şey olmadığı sonucuna vardım; hem Jenny'nin aklının yerinde olup olmadığını, bütün bunları uydurup uydurmadığını düşündüğüm ilk görüşme sırasında kapıldığım şüphelerin, hem de duyduklarıma inanmakta kendi adıma çektiğim güçlüğün kalıntılarıydı bu. Artık Jenny'nin hikâyesinin gerçekliği konusunda bir şüphem kalmamış olsa da, kendi içimde ben de hiçbir açıklama bulamıyordum. Olduğum yerde takılıp

kalmıştım. İçten içe, kendisi hakkındaki duyguları ne kadar kötü olursa olsun, eline bunları onarma şansı verilmişken Lily'nin alçaklık yerine kahramanlığı seçmeyi başaramadığına bir türlü inanamıyordum.

Elbette "paranoyakça" olmayan ve bu kadar naif sayılamayacak başka düşüncelerim de vardı. Lily'nin hırsız olup olmadığını düşünmek, beni çalma eyleminin bazı anlamları üzerinde düşünmeye itmişti. Lily, evlilik dışı çocuk doğuran kadınların kaldığı o yurtta Jenny'nin kendisinden çalındığını ve şimdi, kırk yıl sonra, artık her şey için çok geç olduğunu düşünmüş olabilirdi. Bir zamanlar kendisinden çalınmış olan şeyi yeniden yanında bulmak ona çok fazla gelmiş olabilirdi. Jenny'nin varlığıyla mutlu olmanın bir yolunu bulamadığı için, sanki olayların gidişini olumsuzlamak istercesine Jenny'nin evindeki eşyaları çalma dürtüsüne kapılmıştı. Bunların zorlama tahminler olduğunun farkındaydım, fakat Jenny'nin, Lily'nin Vancouver'daki evinin eşyalarla dolup taştığı, hatta bazı kutuların hiç açılmamış olduğu yolundaki sözleri aklıma takılıp kalmıştı.[4] Kim bilir, belki de Lily zorlanımlı bir dükkân hırsızıydı; belki de, bebeğinin kendisinden çalındığı gerçeğiyle geçirdiği onca yıl, annesini kaybetmiş olması ve bütün bunlar karşısındaki muhtemel çaresizliği, duygusal dışavurumunu kendisine ait olmayan eşyaları alıkoymakta bulmuştu. Açılmamış kutular, kendisinden çalınmış bir şeyi arayan fakat onun yerine koymaya çalıştığı şeyi kullanamayan bir kadının alameti farikası olabilirdi.

Kendimin de Jenny gibi bir açıklama peşinde olduğunu görebiliyordum. Bir şeyi anlamlandıramamak bu tür duygusal sıkıntıları daha da şiddetlendirebilir; buna karşılık anlamak, acı dalgalarını insanın ancak baş edebileceği bir seviyede tutarak tamamen acının içine gömülmenizi önleyebilir. Jenny zaten acıya gömülmüş durumdaydı, ama artık yavaş yavaş yukarı tırmanmaya başlamıştı. Bir yerlerden tatmin edici bir açıklama bulup çıkarabilme arzusunu çok iyi anlayabiliyordum.

---

4. Orbach, S. (1987), "From Shoplifter to Drug Addict", *Guardian*, 18 Mart 1985. Orbach, S. (1994), "The Psychological Processes of Consuming", *British Journal of Psychotherapy*, 10:2.

Duyduğum empatinin hemen yanında, bu konudaki anlık düşüncelerimize aceleyle cevap vermeye çalışacağımıza onları kendi haline bırakırsak, Jenny'nin bu dönemi atlatmasını kolaylaştıracak bir yol bulabileceğimiz duygusu vardı. Jenny, dondurduğu duygularının bir bölümünü serbest bırakmayı başarmıştı. Duygusal kaynaklardan yoksun değildi. Şu anda içinde bulunduğu korkunç rahatsızlık duygusu katlanılabilirlik sınırına yakındı.

Düşüncelerimi mantıklı bir açıklama bulma isteğinden uzaklaştırıp böyle bir açıklama bulamadığımız ve de bulamayacağımız kavrayışına çevirirken, Jenny'ye, ortadaki çalkantıyı durultacak bir açıklama bulamamanın da kendisine yardım edebilecek şeyin bir parçası olduğunu söylemek istedim; fakat bunu çok bilmişlik taslıyor görünmeden yapmanın bir yolunu bulamadım. Bazı şeylerin uzun süre bir soru işareti olarak korunması gerektiğini, yaşamın anladığımız şeyleri yeniden düzenlemek anlamına geldiğini; bu yüzden de bazı şeyler netleşirken bazı şeylerin belirsizleştiğini kavramanın getirdiği tatmini yaşamak başka şeydir, basmakalıp sözler söylemek başka. Terapistler ne söylediklerine dikkat etmek zorundadır, çünkü o kadar değerli olan şey ne bildikleri değildir; asıl değerli olan, karşılarındaki kişinin, ona yardımı olabilecek bir yolu bir biçimde yürüyebilmesini sağlama yetenekleridir. Jenny'ye bu cevaplanmamış soruları iç rahatlığıyla ele alacak gücü zaman içinde kazanabileceğini söylemenin fazla kestirme bir yol olacağını biliyordum. O güne kadarki konuşmalarımızdan yola çıkarak, düşüncelerimizi birbirine eklemenin, çıkarmanın, yeniden biçimlendirmenin –cümlenin orta yerinde bile– mümkün olduğunu ve bizi insan yapan şeyin bunların değişebilirliği olduğunu görebileceğini umuyordum.

Hırsızlık olayının açıklanamazlığı, Jenny'nin şu ya bu biçimde kabul etmek zorunda olduğu bir şeydi. Ne var ki şu anda, hazmedilmeyi reddederek ortada öylece duruyordu. Artık gizem, çözülmesi gereken bir şeyden çok, yeniden biçimlendirilmesi gereken bir şeye dönüşmüştü. Açık uçları birleştirecek şekilde ilerleyen geleneksel polisiye kurgunun tersine, terapi ya da analiz bize başka türlü bir çözüm sunar: Kesinliğin yerini cevaplanamaz, bilinemez

ya da gizemli olana katlanmanın aldığı bir çözüm. Aynı sorular gene sorulur, fakat cevaplar giderek belirsizleşebilir. Bir cevabın yokluğuna rağmen sorulara ve gizeme tutunmayı sürdürme yeteneği, psikolojik bir başarıya, psikolojik bir ilerlemeye dönüşür.

Yaşadığı travmatik kayıp Jenny için masumiyetin sonu olmuştu. Çocukluğundan beri, yaşıyla birlikte ayrıcalıklarının da arttığı bir yaşam sürmüştü. İyi insanların başına ancak iyi şeyler geleceği yolundaki inancını doğrularcasına, liseden üniversiteye, evlilikten anneliğe kadar tüm eşikleri sorunsuzca atlamıştı. Sussex orta sınıfının ahlâki değerleriyle büyütülmüştü; nezaket, dürüstlük, alçakgönüllülük, çalışkanlık ve sadakat. Tutkusunu ve derin duygularını ifade etmenin yolunu ise müzikte bulmuştu.

Vancouver'da Lily'yle yaşadıkları, yaşamın bir ilerleme olduğu, sorunlu şeylerin zaman içinde çözülebileceği ve yaşamın belli bir adalet içerdiği yolundaki görüşünü doğrulamıştı. Jenny anne ve babasının kaybını tevekülle kabullenmişti ve Lily'yle buluşuncaya dek, inançlarının kesinliğini zedeleyecek ya da bunlara gölge düşürecek kadar sarsıcı bir şeyle karşılaşmamıştı. Hırsızlık olayının sonrasında bu inançlar paramparça olmuştu. Yaşadıkları Jenny'nin dünyayı algılayış biçimine o kadar zıttı ki, olayın dehşeti ve kavranamazlığı karşısında donup kalmıştı. Şimdi kaybın ve reddedilmenin acısına ulaşmayı başardığına göre, bu şokla yüzleşme işine artık geri dönebilirdik.

Şoku kabullenebilmesi için, doğruluklarından hiç şüphe etmediği ve bu yüzden o güne kadar üzerinde hiç konuşup ve düşünmediği şeylerle, yani inançlarıyla yüz yüze gelmesi gerekiyordu. Dünyanın nasıl işlediği, insanların birbirine nasıl davrandığı ve yaşamın özünde adaletli olduğu yolundaki sorgulanmamış inançlarının basitliğiyle yüzleşmek Jenny'de korkunç bir güven kaybı yaratmıştı. Kendisini boşlukta hissediyor, neyi nasıl sınıflandıracağını bilemiyordu. Olayları kafasındaki deneyim kategorilerine yerleştirmeyi başaramadığı için hem yaşamı hem de zihni altüst olmuştu. Toplum hayatını iyileştirmeye yönelik çabaları, ihtiyaç duyulduğu yerde gönüllü hizmete hazır olması, nedenle sonuç arasında kesin bir bağ kuran bir inanç sistemine dayanıyordu. Şimdi, üçüncü seansı-

mızın sonuna doğru yaklaşırken, masumiyetten düş kırıklığına doğru ilerleyen Jenny derin bir acı ve şaşkınlık içindeydi.

Buna karşılık ben Jenny için ümitliydim. Ne kadar acı verici olursa olsun, düş kırıklığı bizi belli bir olgunluğa zorlayan sürecin bir parçasıdır. Başka bir deyişle, kozalarımızdan çıkmamıza, yeni şeyler öğrenmemize ve bizi çoğaltan tepkiler geliştirmemize olanak verir. Evet, Jenny'nin yaşadığı ıstırabı ben hiçbir zaman yaşamamıştım, dolayısıyla, bu korkunç olay başına gelmemiş olsa belki de hayal bile edemeyeceği bir gelişme kaydedeceğini söylemek benim için kolaydı. Ne var ki yıllar boyunca insanlarla sürdürdüğüm çalışmalar, düş kırıklığının her zaman bir felaket olmayabileceğini bana birinci elden göstermişti. Her zamanki düşünme ve davranma kanallarının dışına itilen insanların, daha büyük zenginlik ve karmaşıklık sunan gelişme çizgilerine doğru yöneldiğine tanık olmuştum. Jenny eğer anlaşılamaz olanı kabullenmenin, anlama arzusu ile yaşadığı şeyi sorunsuzca sınıflandırmanın imkânsızlığı arasındaki gerilime katlanmanın bir yolunu bulabilirse, duygusal dağarcığı ve hayatı ciddi biçimde zenginleşebilirdi.

Gelişimin başlıca özelliklerinden biri de, hep bulmaya yöneltildiğimiz o kesinliğin, küçükken hayatla başa çıkabilmemiz için bize öğretilen becerilerin, bütün gayret ve çabalarımızın, başka türlü bir gelişime olanak tanımak için zaman zaman elden bırakılması gerektiğidir. Bazı bilme biçimleri bizi mahkûm edebilir. Kesinlikler üretmeye yarayan kanallar, doğru ve yanlışlarla ilgili açıklama kipleri sunarken, başka türlü bir düşünce biçiminin ortaya çıkmasına engel olurlar.

"Buradan sonra nasıl devam etmem gerektiğinden emin değilim," dedi Jenny, benden bir cevap bekleyerek. Bu sözleri bir noktalı virgül olarak gördüm; hem o anda hayatta nerede durduğunun bir özeti, hem de bir soru olarak.

"Gerçekten emin değilim," dedi bir dakika sonra.

"Evet, bu zor bir durum," diye karşılık verdim. Jenny'nin ihtiyaç duyar göründüğü teması ona vermeye, fakat daha fazlasını söylemekten kendimi alıkoymaya çalışıyordum. El yordamıyla ulaşmaya çalıştığı şeyle yan yana durabilmeye ve bunu yaparken de desteklenmeye ihtiyacı vardı, kafamda dönüp duran nasihatlerin üzerine boca edilmesine değil. Kesin bir şemanın var olamayacağını elbette ona söylemek istiyordum. Şimdilik sadece, insan ilişkilerindeki acımasızlıkla, yaşamın indirgenemezliğiyle ve gücümüzün sınırlarıyla hesaplaşmak için verdiğimiz insani mücadeleyle bu ilk karşılaşması sonrasında, kendi açıklama gücünün sınırlarıyla tanışması gerekiyordu. Bunları ona söylemek istiyordum, fakat söyleyebileceğim her şeyin yersiz ve anlamsız kaçacağını biliyordum. Sözcükler ona fazla bir avuntu sunamayacaktı. Jenny çok ağır bir yük altındaydı ve bilmemeyi kabullenme anını yaşaması çok önemliydi. Şayet bu deneyimin altından kendi içinden bir şey çıkararak kalkacaksa o deneyimi kendisi yaşamalıydı, fakat bu sırada onu yalnız bırakmamam ve onu dışarıdan ikna etmeye kalkışmamam gerekiyordu. O anda bana potansiyel olarak daha yararlı görünen, Jenny'nin "emin olamama" durumuna onunla birlikte tutunmak, aramızdaki sessizliğin içinde Jenny'nin masumiyetinin kaybına tanık olmaktı. Kendini tam olarak nereye yerleştireceğini bilemiyordu. Kendini zayıf ve bir ölçüde çaresiz hissediyordu.

Jenny'yle son seansımızı bundan iki ay sonra yaptık. Aradaki zaman zarfında iki kez görüşmüştük ve ben Jenny'nin doktoruyla bir kez daha konuşmuştum. Jenny, ilaçları yavaş yavaş bırakmak istediği için doktorunu görmeye gitmişti. Üçümüz birden fikir birliğine varmış ve doğru kararı vermiştik. İlk seansın başlarında akıl sağlığı hayli sarsılmış görünse de, başına gelen olayların acısının yol açtığı durumsal bir sarsıntıydı bu. Şimdi içinde bulunduğu travma, bizi gerisin geriye geçmişe, o geçmişte gizlenen bir sıkıntının içine fırlatmıyordu. Tersine, çocukluğunda iyi bir aile hayatı olmuştu. Bir haftalıkken evlat edinilmişti; bebeklerin genellikle altı hafta biyolojik annelerinin yanında tutulduğu 1950'ler için oldukça erken bir zamandı bu. Ancak, kamu dışı evlat edinme işlemlerinde, sağduyulu doktorlar bebeğin yeni evine daha hızlı bir şekilde

aktarılmasını sağlıyorlardı ve Jenny güvenlik içinde büyütülen, istenmiş ve sevilmiş bir çocuk olmuştu. Şu anda mücadele etmekte olduğu şey, konsültasyon için çok uygun bir temaydı.

Elbette öz annesi hakkında öğreneceği şeyler, her durumda, evlat edinilmiş başka çocuklar gibi Jenny'nin de biyolojik anne babası hakkındaki bilinçdışı düşüncelerini ve kurduğu hayalleri zedeleyecekti. Kökenleri hakkında hayal kurmayan ya da bu konuda hikâyeler icat etmeyen pek az evlat edinilmiş çocuk vardır ve bunların, gerçek anne babalarıyla karşılaştıklarında ya da onlar hakkında bir şeyler öğrendiklerinde gözden geçirilip değiştirilmesi gerekir. Fakat bunu bir kenara bırakırsak, Jenny hayatı boyunca "normal" sayılabilecek bir özkuşkunun dışına çıkmadığı ya da kesinliklerinden hiçbirinin yıkılmasına tanık olmadığı için, psikolojik olarak gerçekten masum bir insan sayılabilirdi.

Kuram bana, hayal kırıklığının yetişkinliğe adım atmanın bedeli olduğunu ve psikolojik büyümeyi destekleyen bir araç olduğunu öğretti. Psikolojik aşamaların her birinde, hayal kırıklığı, kendiliğin biraz daha geliştirilmesi için gerekli olan zemini hazırlar. Dışarıdan bakıldığında, ilerleme, gelişim sürecindeki her bir kilometre taşıyla başa çıkabilmenin sonucu gibi görünür. İçeriden bakıldığında ise yaşadığımız deneyim çok daha acı vericidir; kaybı ve hayal kırıklığını özümseyecek gücü bulma mücadelesini içerir.

Bebekliğimizde, evrenin merkezi olduğumuz kavramından bir noktada vazgeçmemiz gerekir. Bundan sonra, analistlerin gelişimin narsisistik aşaması olarak tanımladıkları aşamadan çıkar ve başkalarının varlığını tanımaya başlarız. İki-üç yaşlarında, herkesin ayrı birer insan olduğunu, güvendiğimiz kişilerin aslında bizim bir parçamız değil, kendi amaçları doğrultusunda hareket eden başka kişiler olduğunu kavramaya başlayınca, bir kez daha hayal kırıklığına uğrarız. Bir şeyler isteyebilir ve talep edebiliriz, fakat istediğimiz şeyleri kontrol etme gücüne sahip olmadığımızı görerek gene hayal kırıklığına uğrarız. Bütün isteklerimizin gerçekleşemeyeceğini fark ederiz ve bu hayal kırıklığının ardından gücümüzle deneme-

ler yapmaya başlarız. Bu sadece bir yenilgi anı değil aynı zamanda sevinçli bir andır, çünkü artık kendi irademize sahip çıkmaya başlamış ve bir şeyleri oldurabildiğimiz duygusuna kavuşmuşuzdur. Buradan da, yapabilirlik duygumuz, durumları değiştirebilme ve onlara tepki gösterebilme duygumuz filizlenir.

Freudyen kuramın ödipal aşaması, bizi bir sonraki büyük gelişimsel hayal kırıklığına taşır. Bu aşamada, ilk aşk nesnelerimiz olan anne ve babamızı sadece kendimize ayıramayacağımız kavrayışıyla yüzü yüze kalırız. Kimi zaman öfke duyarak, anne ve babamızın bizden başka şeylere de sevgi ve ilgi duyduğunu, hayatlarında başka etkinlikler, başka bağlılıklar da olduğunu fark ederiz. Hayal ettiğimiz birliğin yok olduğunu hisseder, anne ve babamızın ilgilerinin merkezinde olmayabileceğimiz düşüncesine ayak uydurur ve bir kez daha dışarı doğru, bu kez aile topluluğunun dışına doğru itilerek yeni yakınlıklar kurmaya başlarız.

Yeniyetmelikte, gücümüzün sınırları sürekli ve küçük düşürücü bir biçimde göz önüne serildiği için, hayal kırıklığıyla mücadele etmek zorunda kalırız. O yıllarda yetişkin insanlar olarak kendi kuracağımız dünyanın bu kadar rastlantısal olmayacağına, daha çok kendi yaratımız olacağına yürekten inanırız. Yetişkinliğe geçtiğimizde, kalp kırıklıkları, iş yaşamındaki hayal kırıklıkları, politik olaylar ve hastalıklar, kendi yaşamlarımızı belirleme gücüne sahip olduğumuz yolundaki yanılsamalarımıza zarar verir. Gene de, şansımız ters gitmezse, bu yıkılmış yanılsamalar dünyamızı kısıtlamak yerine onu genişletir, bizi olabileceğimizi sandığımızdan daha cesur ve atılgan olmaya zorlar. Anne babalar olarak, çocuklarımıza umut ettiğimiz gibi bir yaşam verememenin hayal kırıklığıyla acı çekeriz. Kim oldukları, nasıl bir dünyayla karşı karşıya bulundukları ve onların yaşamını etkileme gücümüzün ne kadar kısıtlı olduğu gerçeğiyle durmaksızın mücadele ederiz. Önceleri kendimizi anne baba olarak hayal ettiğimizde, kendi anne babamıza yüklemiş olduğumuz bütün güçlere sahip olacağımızı düşündüğümüzü fark etmek bizi afallatır. En sonunda, kendi anne ve babamızın hem sandığımız kadar güçlü hem de değil olduğu gerçeğini kavrarız.

Bu hayal kırıklıkları, tavizciliğe ya da uyumculuğa yönelmemi-

ze neden olmazlar. Belli bir Freud okumasının ve pek çok psikanalitik çalışmanın ortaya çıkarabileceği muhafazakârlığa rağmen, hayal kırıklığı, kısıtlayıcı olmaktan çok uzak bir deneyimdir. Daha önce hiç göremediğimiz doğrultularda gelişmemizi sağlar.

Dünya görüşü ciddi bir darbe almış olan Jenny'nin o anda acı çekmekte olduğunu bilsem de, belirsizliğe, kargaşaya ve bir durumu bir türlü çözememeye katlanabilmekle ulaşılan o canlılığı onda hissedebiliyordum. Artık bir şeyin tamamlanmadan kalmasına izin verebilecek gücü vardı. Bu deneyim içinde olgunlaştıkça yaşayacağı mutlulukları düşünerek içimden gülümsedim. Bob Dylan'ın, eskisinden çok daha yaşlı ve çok daha genç olmakla ilgili dizeleri kafamda yankılanıyordu. Hayal kırıklığı sayesinde Jenny, yaşamın çatışkınlığını kavrama deneyiminin bize sağladığı, yaşama yönelik daha esnek bir açıklığa kavuşmaktaydı.

Son seansımızda Jenny'yi içeri almak için kapıyı açtığımda, kendine saygısını geri kazanmış bir kadınla karşılaştım. Son iki ayın çok önemli ve göz açıcı bir dönem olduğunu söyledi. Lily ondan kaçmaya, Jenny de bir gün onu bulabileceğini ümit etmeye devam ediyordu. Fakat ilgisinin odağı değişmişti. Şimdi, olaylar karşısındaki kendi tepkileri onu büyülüyordu.

"Sanki bugüne dek bir uykudaymışım gibi hissediyorum. Aslında bu çok doğru değil, çünkü mutluydum, özellikle de çocuklar ve Robert ve müziğimle, fakat sanki hep bir eksiklik vardı...Şimdi, son derece naif ve korunaklı bir hayat sürmüş olduğumu düşünüyorum...Hayatım amaçlı, canlı, farkındalık içeren bir hayat değildi." Jenny burada bir ara verdi.

"Bu sözlerin ne anlama geldiğini daha önce hiç anlayamamıştım. İnsanlar aydınlanmadan, farkındalıktan söz ettiklerinde onlara biraz alaycı bir gözle bakardım. Ne kadar kısıtlı bir yaşam sürdüğüm konusunda sanırım hiçbir fikrim yoktu."

"Son görüşmemizden sonra," diye devam etti, "evliliğim konusunda çok derin kaygılara kapıldım. Evliliğimi ayakta tutabileceğimden emin değildim. Hayır, bu çok dramatik oldu. Daha doğru-

su, evliliğimde katlanamadığım şeyler olduğunu, kendim değişirken Robert'ın hiç değişmediğini o güne dek fark etmemiştim bile. Ciddi bir sorunum vardı."

Bu pek de bir toparlama cümlesine benzemiyordu, daha çok yeni bir konsültasyona ya da en azından birkaç seansa daha giriş niteliğinde bir cümleydi. Jenny'nin söyleyecek çok şeyi vardı ve bunları dile getirecek sözcükleri de bulabiliyordu.

"Robert'ın Lily olayına gösterdiği tek boyutlu tepki canımı sıkmıştı. Sadece öfkesini duymak istemiyordum. Yanlıştı bu. Bana göre, yani. Ondan daha çok şey bildiğimi, hayatta incinme, inanamamazlık, reddedilme gibi pek çok farklı duygu olduğunu ve bunların tümünü kabul etmenin kendimizden bir parça eksiltmediğini düşünüyordum. Ve onu da buna inandırmak istiyordum."

Zihninde hikâyeyi değil de kendi sürecini düzenliyormuş gibi kısa bir ara verdi. "Fakat gördüm ki bu olanaksızdı. Robert bilmek istemiyordu. Aramızda büyük bir uçurum açılmıştı. Her zaman birbirimize çok yakın olmuştuk ve bu Lily hadisesi mutluluğumuzu tehdit ediyordu. Her neyse, sonra, tıpkı Lily'yle yaşadıklarımı değiştirmeye çalıştığım gibi bu kez de Robert'ı değiştirmeye çalıştığımı fark ettim. Olaya farklı tepkiler gösterdiğimizi kabul edemiyordum. Bu muhtemelen size önemli gelmeyecektir; veya belki de gelecektir, çünkü bu tam da sizin anlayabileceğiniz türden bir şey. Sanki Robert'ı benim olmasını istediğim kişiye daha çok benzemeye zorluyordum, çünkü Lily'nin benim olmasını istediğim insan olmasını sağlayamıyordum. Lily için hissettiğim yarım kalmış duyguları evliliğimize aktarıyordum."

O gün Jenny neredeyse aralıksız konuştu. Edindiği içgörüyü kullanma biçimi çok hoşuma gitmişti. Bana on beş gün boyunca kendini nasıl bir duvarın karşısında bulmuş gibi hissettiğini, nasıl korkunç bir dehşet yaşadığını anlattı. Sonra bir gün, büyük olasılıkla önsezi yüklü bir rüyadan sonra ansızın uyanmış ve yaşamı boyunca sürdürdüğü bir yanılsamayı, eğer kendisi bir şeyi anlamışsa ya da bir şeyin daha doğru bir yol olduğuna karar vermişse bunun galip geleceği ya da gelmesi gerektiği inancından artık vazgeçmek zorunda olduğunu fark etmişti.

Şimdi, kendisi hakkındaki bu içgörünün, kendisine yardımcı olsa da Robert'a olmayabileceği fikrini kabullenmeye çalışıyordu.

"Ben dayatmacı biri değilim," diye devam etti, "fakat her zaman hayatın bir ilerleme olduğunu ve daha iyi olanın her zaman üste çıkacağını düşündüm. Galiba bu olayla birlikte, bir şeyin doğru olup olmamasının çoğu zaman fazla önem taşımadığını anlamaya başladım. Bu küçük bir şey ve belki de benden başka kimse bu değişimi fark etmeyecek. Tanrı biliyor ya, çok zaman Robert'ın isteklerine boyun eğdim. Ama bu seferkinin çok farklı olduğunu biliyorum. Ona ya da onun isteklerine boyun eğmiyordum, onu kendimden farklı görüyordum. Kendi duygu ve düşüncelerim çok güçlü olduğu için onu ikna etmeye çalışmak yerine benimkileri de onunkiler kadar geçerli görebilmek için çaba harcamam gerekti. Her nasılsa, bu küçücük değişikliğin olağanüstü bir etkisi oldu."

Bu değişimin onun için ne kadar önem taşıdığını anlayıp anlamadığımı görmek için yüzüme baktı. Bense Jenny'nin "ayrılaşma" sürecinden söz etmekte olduğunu düşünüyordum; başkaları tarafından onaylansın ya da onaylanmasınlar, kendisinin ve kendi düşünce ve arzularının içsel olarak saygıya değer olduğunu görebilme yeteneğiydi bu. Bunları Robert'a onaylatmak zorunda değildi. Onu ikna etmek zorunda değildi. Öylesi ne kadar rahatlatıcı ve tatmin edici olsa da, her şeyin olmasını istediği gibi olması gerekmiyordu. Jenny yaşamın küçük bir parçası olduğunu kabul etmişti ve terapistlerin "mutlak güç" dedikleri şeye teslim olmakla, kendisini ve kendi tepkilerini yeniden konumlandırma fırsatı bulmuştu. Lily'yle tanışması ve o korkunç hayal kırıklığının acısını yaşayıp üstesinden gelmesi, Jenny'nin olgunlaşmasını sağlamıştı.

"Eğer doğru anladıysam, belli bir sonucu dilemiş olmana rağmen, dünyanın pek de düşündüğün gibi bir yer olmadığını fark etmenin seni sevindirdiğini söylüyorsun," diye karşılık verdim.

"Evet, doğru," diye devam etti Jenny. "Bu Lily olayı yaşandığında, sanırım durumu kabullenemedim. Bu Robert için daha kolaydı, çünkü onun akılcı ve öfkeli davranma şansı vardı. O saldırgan avukat kisvesine bürünmüştü. Benim içinse daha başka, daha derin bir şey söz konusuydu. O güne kadar güvendiğim her şey uçup gitmiş-

ti. O kadar korkmuştum ki. Korku bile değil, dehşete kapılmıştım." Jenny biraz ağladıktan sonra başını kaldırıp gülümsedi.

"Bir devrim yaşadım, biliyor musunuz. Komşuların dışarıdan fark etmeyeceği küçük bir devrim bu, ama ben artık eski ben değilim. Daha doğrusu, ben gene eski benim, ama onun üstüne bir şey daha eklendi. Yeni bir şeylerin tadını almaya başlıyorum. Bunu nasıl ifade edeceğimi bilemiyorum. Müzikten bile daha çok zevk alıyorum. Beni anlıyor musunuz?"

Anlıyor olabileceğimi düşündüm. Onunkinden çok farklı olan kendi deneyimime bir köprü kurduğumda, Jenny'nin yaşadığı bu hassas değişimin ne kadar zenginleştirici olduğunu anladığımı sanıyordum. Yaşamın gözüme daha siyah beyaz göründüğü gençlik yıllarımı düşündüm. O kesinliğe, o katiliğe, her şeyi olması gerektiği biçime sokabileceğimiz fikrine bayılıyordum. Heyecan verici bir duyguydu ve şimdiki düşünceme göre, olgunlaşmaya giden yolun gerekli bir parçasıydı. Ancak yaşa bağlı bir durumdu bu. Büyüsünü sonsuza kadar koruyamıyordu ve yıllar geçtikçe ben de karmaşıklığın tadına varmaya başlamış, emin olamayacağımız şeyler karşısında kesinliği elden bırakmanın getirdiği iç rahatlamasını keşfetmiştim.

Jenny başta katılıp kalmıştı, çünkü korkuya kapılmıştı. Duygularının akışına izin verdiği an kendini bırakmayı başarabilmişti. Kocası Robert, çözümü Lily ve ailesini soysuz ilan etmekte bulmuştu. Bu tepkinin şiddeti yüzünden Jenny, kendi karmaşık tepkilerini adlandıracak özgüveni bulabildiği güne kadar, kendini daha da yalnız hissetmişti. Çocukluk yıllarında onca insanı etkileyen o acımasız karşıtlıklar Jenny'yi hiçbir zaman yakalamamıştı. Onlara ihtiyacı olmamıştı. Yakın zamana kadar, hiç sorgulamadığı kendinden hoşnut bir hayat sürmüştü. Ne var ki Lily'yle yaşadıkları yüzünden bir süreliğine donakalmıştı. Daha önce içinde hiç harekete geçmemiş olan bu süreçleri çözümlemeyi başarınca yoluna devam edebilmişti. Jenny'nin anlatmaya çalıştığı buna benzer bir şeyse, sanırım onu anlıyordum.

VI
Seksin imkânsızlığı

Hayli endişe verici bir başlangıç yapmıştık. Daha kapıdan girer girmez Maria bağırıp çağırmaya başlamıştı. Duygusal dosyasını bana, o anlığına duygusal yaşamın yargıcı ve jürisi olan kişiye sunmaya çalışan, korkunç acı içindeki birinin tiz perdeden sesiydi bu. Carol, suçlanan taraf, kanepede Maria'nın yanında suspus oturuyordu. Birbirlerinin tam tersi gibiydiler; biri beyaz, öbürü siyah, biri sakin, öbürü heyecanlı. Carol'ın sessizliği böyle sürüp gidecek miydi, yoksa o da giderek şiddetlenen bir öfkeye kapılacak ve her şey birbirine mi girecekti, orasını kestiremiyordum. Bekleyip görmek zorundaydım.

Bazı çiftler karşınızda kavga ederek sizi birlikteliklerinin tam ortasına davet ederler. Bazıları aralarındaki tatsızlığı olduğu gibi

dışarı vurur. Bazılarıysa derin hayal kırıklarının ya da bir küçümseme kisvesinin altına gizlenir. İlk seansta yaşananlara, bir çiftin ilişkisinin temel unsurlarını yansıtan bir tablo gözüyle bakılabilir.

Maria'nın haykırışları son derece şiddetli ve eziciydi. Bu kadar acı bir öfke korkunç bir adaletsizlik duygusuna, yatıştırılamayacak kadar ağır bir yaraya işaret ediyor olabilirdi. Maria'yı terapiye getiren şey bu öfkeyi duyurma ve gündeme getirme isteği miydi? Öfkenin arka planını oluşturan unsurların ortaya çıkması birkaç dakikadan uzun sürmedi. Maria'nın her sözcükte biraz daha hiddetlenerek sevgilisinin üzerine boca ettiği suçlayıcı sözler, ihanet, sömürü ve sahtekârlığa dairdi.

Ben, öfkenin dışa vurulmasını başlı başına olumlu bir şey olarak görme eğilimindeki terapistlerden değilim. Bu yüzden araya girmek için bir fırsat kolluyor olsam da, olup bitenler hakkında bir fikir edinebilmek için bir süre beklemeye ihtiyacım vardı. Maria'nın öfkesi odanın dört bir yanında yankılanırken, karşımda oturan iki kadını şöyle bir gözden geçirdim. İkisi de zarif kadınlardı. Carol uzun boyluydu ve koltuğunda dimdik oturuyordu. İnce yüz hatları, soluk pembe bir cildi ve fildişi-abanoz renkli bir çift tokayla tutturulmuş, hafif dalgalı, omuzlarına kadar inen saçları vardı. Şık siyah bir takım elbise giymişti. Tırnakları manikürlüydü. Son derece iyi deriden, cüzdan formunda, yanık kahverengi bir evrak çantası sol bacağına dayalı duruyordu. Giyimi ve görünümüyle, zahmetsizce kazanılmış bir özgüvene sahip bir mimar ya da tasarımcıyı andırıyordu. Otuzlu yaşların sonlarında olmalıydı. Maria da son derece şık ve güzeldi. Koyu kahverengi tenliydi, zarif bir yüzü ve kısa kesilmiş siyah kıvırcık saçları vardı. Uçuk yeşil pamuklu ceketi, bej rengi botları ve kahverengi keten pantalonunun gündelik ama şık ve bohem havası, kendini ifade etme konusundaki rahatlığıyla örtüşüyordu. Maria Afrika kökenli Amerikalıydı, ailenin ilk eğitimli kuşağındandı. Giysilerine bakınca insanın aklına bir şair, ressam, yayıncı ya da yazar olabileceği geliyordu. Yaşını pek kestirememiştim, fakat Carol'dan daha genç, belki otuzlarının başlarında gibi görünüyordu.

Bu ikili çok çarpıcı bir çiftti. Mümkün olsa, hiç ilgimi kaybet-

meden onlara uzun süre bakabilirdim. Maria tiz haykırışlarını sürdürürken Carol sessizliğini koruyordu. Carol'ın süregiden suskunluğu dikkatimi çekmişti. Acaba bu sfenksvari sükûnetin kaynağı neydi? Bu çiftte bir duygu bölünmesi mi vardı? Maria hep öfkeli, Carol hep suskun muydu? Maria'nın dışa dönük rahatlığı ve Carol'ın sakinliği onları birbirine çeken şeyin bir parçası mıydı? Carol kendisine yöneltilen bu yakıcı öfkeye nasıl katlanıyordu? Bu her zamanki halleri miydi, yoksa yaklaşım biçimlerindeki bu çarpıcı karşıtlık terapi seansında mı ortaya çıkmıştı?[1]

Birkaç dakika sonra işler öyle bir noktaya geldi ki, Maria'nın hırsını alamayıp Carol'ın omuzlarına yapışması an meselesiydi. Carol'ın suskunluğunun Maria'nın öfkesini alevlendiriyor olabileceğini ve belki benim sessizliğimin de buna katkıda bulunduğunu düşünerek, bu noktada araya girdim. "Çok üzgün ve öfkeli olduğunu görebiliyorum, Maria," dedim. "Ama şimdi biraz sakinleşip buraya neden geldiğinizi bana anlatmak istemez misiniz?"

Hafta başında Carol bana telefon etmiş ve ilişkilerinin bu noktasında onları çift terapisi görmeye yönelten koşulları kabaca özetlemişti. Üç buçuk yıldır birlikteydiler. Dört ay önce, Carol'ın kendisinden on yaş kadar büyük Sonya adlı bir öğretim üyesiyle kurduğu arkadaşlık zaman içinde bir aşk ilişkisine dönüşmüştü. Maria çok öfkelenmiş ve kendini tehdit altında hissetmişti. Carol Maria'ya aralarındaki ilişkinin bitmesini istemediğini ısrarla söylese de, Maria onu kaybetmek üzere olduğu düşüncesine kapılmıştı. Carol Sonya'yla arasındaki cinsel birliktelikten sıyrılmanın bir yolunu aramaya başlamıştı ama bu ilişki her ikisine de çok büyük acı vermeye devam etmişti. Olup bitenler üzerinde uzun uzun konuşmaya ihtiyaçları olduğunu düşünerek çift terapisine başlamaya karar vermişlerdi.

1. Yürüttüğüm bir terapide, büyük sıkıntı içindeki bir kadının ardı ardına pek çok seans boyunca, yalnız kaldıklarında kendisine zorbaca davrandığı gerekçesiyle bir erkeği suçlayışına, suçlanan erkeğin ise sessizce oturuşuna tanık olmuştum. Kadın yaşadığı şey hakkında konuşmak için terapinin güvenliğini kullanıyor, erkekse, ilişkilerinde genellikle olanın tersine, hiç sesini çıkarmıyordu. Bu nedenle, terapi odasında gördüğümüz şeyin evdeki ilişkinin doğru bir yansıması olup olmadığını genellikle sorgularım.

Yeni bir çifti ilk kez kapıdan içeri aldığımda beni neyin beklediğini hiçbir zaman bilemem. Bu çifti terapiye getiren bir arada kalma çabası mıdır, yoksa ilişkilerini bitirmek için mi buradadırlar? Karşımdakiler, artık birbirine sevgi duyamayan, fakat hayatları ayrılma düşüncesini olanaksızlaştıracak kadar iç içe geçmiş bir çift midir?

Bu çifte yardım etmek için hangi güçlüklerin, hangi açmazların üstesinden gelmem gerekecek? Onları hem bir çift, hem de ayrı birer birey olarak gereğince anlayabilmek için ne yapmalıyım? Aralarındaki ilişkiyi kendimin ve arkadaşlarımın ilişkilerinin süzgecinden geçirmeden, her birine yeterince eşit ve eşduyumlu davranabilecek miyim? Değerlerimiz birbirine ters düştüğünde, bilinçdışı bir ahlâki filtrenin duyduklarımı çarpıtmasına izin vermemek için ne yapabilirim?

Carol ve Maria, az önce tanık olduğum korkunç öfke ve üzüntüye yol açmış olan kriz üzerinde konuşmaya başladılar. Maria sık sık kendisine ne kadar haksızlık edildiği konusunda benden onay bekliyordu, ancak sözün Carol'a geçtiği ve onun acısının görünür olduğu anlarda, ortamdaki baskın duygu yaralanmışlık ve kafa karışıklığına dönüşüyordu. Bir çift olarak zor bir dönemden geçiyor olsalar da, aralarında canlı ve yoğun bir ilişki olduğu seziliyordu. Belli ki ikisinin de kolay kolay vazgeçemeyeceği bir birliktelikti bu. Aralarında gidip gelen enerji yoğun bir enerjiydi; tutku dolu, çekişmeci, ısrarcı ve tetikte. Yavaş yavaş, Carol'ın Sonya'yla kurduğu ilişkinin Maria'dan ayrılmak için değil, aralarındaki ilişkide yolunda gitmeyen bir şeylere dikkat çekmek için başvurulmuş bir yol olduğunu düşünmeye başlamıştım. Bunların ne olabileceğini merak ediyordum.

Carol'ın Sonya'yla ilişki kurmasından önceki bir sene boyunca, Carol'la Maria'nın cinsel hayatı inişli çıkışlı bir çizgi izlemişti. Birlikteliklerinin ilk iki yılında son derece baş döndürücü, yaratıcı ve erotik bir cinsel hayatları olmuş, fakat bu heyecan zamanla azalmıştı. İşe gitmek, alışveriş yapmak, yemek pişirmek, akrabalarla görüşmek, sosyal yaşamı düzenlemek, musluk tamircisini çağır-

mak ya da Carol'ın yedi yaşındaki kızı Chloe'yi karşılamak için eve kimin geleceğine karar vermek, yani kısacası günlük hayatın hayhuyu, aralarındaki ilişkiyi sıradanlaştırmıştı. İlk baş dönmesinin yerini günlük hayatın koşturmacasına bırakmasıyla ortaya çıkan o olağan tatminsizlikler kendini göstermeye başlamıştı. Farklılıklar ve baskılar yüzeye çıkmıştı. Aralarındaki cinsel tutkunun yok oluşu nedensiz değildi.

Benzer bir değişimle karşılaşan çoğu çiftin de bildiği gibi, bir zamanlar heyecan verici ve karşı koyulmaz görünen, iletişim kurmanın ve bağlanmanın *yegâne* yolunu oluşturan cinsel yakınlık, zamanla yavan ve yeknesak bir hal alır. Cinsel ilişki kurma sıklığı giderek azalır, seksin heyecanı sönmeye başlar ve karşılıklı bir yakınlaşma ve keşfetme eylemi olmaktan çıkıp beklentilerin, hayal kırıklıklarının ya da rutinin yön verdiği bir eyleme, iki kişi arasındaki bir engele dönüşür. Artık seks, mutluluk verici bir alışverişten çok, üzerinden atlanması gereken bir engeldir. Yatakta yanınızda yatan kişinin bir zamanlar dayanılmaz bir cinsel cazibesi olduğuna inanmak neredeyse imkânsızdır. O kişinin uykudaki yüzünün, gülümsediği ya da odaya girdiği bir anın erotik çağrışımlarla yüklü olduğu günleri hatırlamak imkânsızdır. Carol'la Maria'nın başına gelen de işte buydu. Birbirlerine hayat arkadaşlığı ediyor, fakat nadiren sevgili gibi davranıyorlardı. Gün içinde her ikisi de o akşam erotik bir yakınlaşma fırsatı yakalamayı umuyor, fakat gündelik hayat buna bir türlü izin vermiyordu. Bu konuda kendilerini kandırmaya çalışsalar da, her ikisi de bir kayıp duygusu, endişe ve biraz da ümitsizlik hissediyordu. Carol'ın Sonya'yla ilişki kurması üzerine Maria'nın çileden çıkmış olması şaşırtıcı değildi. Carol'la Maria'yı bir araya getiren belli başlı unsurların tümü bu ilişkide de mevcuttu. Bu ilişki, aralarındaki cinselliğin yok olmasının önemli bir sorun oluşturmadığı düşüncesine kuşku düşürüyordu.

Carol'ın ilişkisinin ardından, şaşırtıcı ve çarpıcı bir şey gerçekleşmiş, heyecan verici, şehvetli ve karşı koyulmaz bir cinsellik yeniden hayatlarına girmişti. Bu gibi durumlarda bazen rastlandığı üzere, bu ilişkinin yol açtığı kriz, sevişmenin Carol ve Maria için aniden son derece tutkulu, heyecan verici ve önemli bir şeye dönüş-

mesine neden olmuştu. Aralarındaki dinamizm yeniden ateşlenmişti. Birbirlerine duydukları sevgi, arzu ve bağlılık ilişkilerinin merkezine oturmuştu. Sıcak, sarmalayıcı ve destekleyici bir yakınlığın tutkuyu sürüp atmış göründüğü o ümit kırıcı, neredeyse sıfırlanmış cinsel yaşam yerini yeniden yoğun duygulanımlara bırakmış, tehlikeyle birlikte cinsel tutku da yeniden hayatlarına girmişti.

Kafasındaki soru işaretlerini kendi açısından ilk dile getiren, ateşli öfkesine ve adalet tutkusuna eşlik eden daha açık, seksi ve cinselliğini daha rahat ortaya koyan tavrıyla Maria oldu. Cinsel hayatlarının sönük gittiği dönem boyunca Maria, kadınsılığının ve çekiciliğinin yetersiz bulunduğu duygusuna kapılmıştı. Carol'ın Sonya'yla ilişkisi aralarındaki tutkuyu canlandırmış, fakat Maria'da gene de istenmediği duygusunu yaratmıştı. Maria öfkeli ve kararsız bir ruh haline girmiş, Carol'a anlayış gösterebileceği düşüncesi ile kullanılıyor olduğu duygusu arasında gidip gelmeye başlamıştı.

Carol içinse yaşadığı diğer ilişki, paradoksal bir biçimde, Maria'ya ne kadar değer verdiğini ve onu ne kadar sevdiğini daha iyi anlamasını sağlamıştı. Sonya'yla birlikte olmaya başladıktan sonra Maria'yı akıl almaz bir biçimde, gözüne önceki yıllarda hiç olmadığı kadar çekici görünmeye başlamıştı. Belki de böyle olması kaçınılmaz, diye düşünmüştü Carol. İlişkiyi tehlikeye atmakla, Maria'yı artık kendisinin bir parçası olarak değil, kendinden ayrı ve son derece arzulanır bir kişi olarak görmüştü. Aralarındaki yakınlık onları çok fazla kaynaştırmış, her birinin güçlü kişiliklerini içinde eritmiş ve bireyselliklerine gölge düşürmüştü.

Carol bunun neden böyle olduğunu anlamakta güçlük çekiyordu. Çiftlerin zaman zaman yakalandığı bu soruna ışık tutacak bazı düşüncelerim vardı, fakat bütün bu olup bitenler karşısında Maria'nın ne düşündüğünü anlamak için sessiz kalıp onu dinlemeyi tercih ettim.

Maria, Carol kadar ölçülü değildi. Carol'ı "her zaman egzotiklik peşinde koşmakla" suçlarken öfkesi hâlâ burnundaydı. Maria'ya göre Carol yaşadığını ancak böyle anlayabiliyordu ve Sonya, "etnik çeşni" katkısıyla kendini havaya sokma girişimlerinin sonuncusuydu.

Sonya Asyalıydı, Maria Afrika kökenli Amerikalıydı, Carol ise tam olarak sıradan sayılamayacak orta sınıf bir İngilizdi. İngilizleşmiş ve köklerinden kopmuş bir Yahudi aileden geliyordu, özel okullarda okumuştu ve Maria'ya göre bir aidiyet sorunu yaşıyordu. "Öteki" konumunda olup da sivrilmiş ve eğitim almış kişilerde Carol'ı cezbeden bir şey vardı (Maria Harvard mezunuydu, Sonya da Oxford'u bitirmişti.) Kısmen merak, kısmen de kendi yerini keşfetme çabasıydı bu. Birlikte Britanya sınıf sistemine kafa tutup şoke edebileceği başka uyumsuzlar bulmuştu kendine.

Maria'yla Carol'ın görüşleri görünürde düşmanca konumlar gibi yorumlanabilse de, aslında birbirine çok yakındı. İkisi de hareketli bir cinsel yaşam için bireysel ayrılığın kendileri için önemli olduğunu söylüyordu. İkisi de farklılığı egzotiklikle bağdaştırıyordu. Söyledikleri şeyler arasındaki bağlantıları araştırmak için acele etmedim, çünkü terapinin hangi yöne doğru gittiğinden ya da ikisinin terapiden ne beklediklerinden hâlâ emin değildim. Bireysel terapide, o anda size akla yakın görünen neyse onun peşinden gitmek gibi bir lüksünüz vardır. Elinizdeki malzeme üzerinde düşe kalka yol almak ve konuşmanın sizi götürdüğü yöne doğru yürüyüp gitmek terapötik araştırmanın temel özelliklerindendir; dolayısıyla terapide yapılan konuşmalar, sıradan konuşmalardakinden farklı parametrelere dayanır. Çift terapisinde terapist, her iki bireyin de ne istediği konusunda daha uyanık olmak zorundadır ve bu da sizi bir tanımlama yapmaya zorlayabilir. Carol'ın sadakatsizliğinin ötesinde, ortada terapiye neden geldiklerini anlamama yetecek kadar bilgi yoktu. Carol'ın Sonya'dan vazgeçmesine yardımcı olması için mi gelmişlerdi, Maria'nın Sonya'yı kabullenmesine yardımcı olması için mi, yoksa cinsel ilişkilerindeki ya da ilişkilerinin bütünündeki zayıflıklar üzerinde tartışmak için mi?

Seans Maria'nın öfkesini ve incinmişliğini Carol'a ifade etmesiyle başlamış, bu sırada Carol sessizce cezasını kabullenmişti. Şimdi, seanslar ilerledikçe gerçekleşmesini umdukları şeylerin neler olduğunu netleştirmem gerekiyordu. Carol, alçak ama kararlı bir sesle, Sonya'yla ilişkisini bitirmek istediğini, terapinin de kendisi için bu amacın bir parçası olduğunu söyledi. Maria'ya bağlıydı,

onunla birlikteliğini sürdürmek ve açtığı yarayı onarmak istiyordu. Maria da ayrılmak istemiyordu, ancak Carol Sonya'yla bir daha hiç görüşmeme sözü vermedikçe ve kendisine haksızlık ettiğini kabul etmedikçe bu ilişkiyi sürdüremeyeceğini düşünüyordu. Maria, Carol'a yeniden güvenebilmek istiyordu.

Güven, bütün ilişkilerde gündeme getirilen, en çok yıpratılmış ve üstelik yanlış tanımlanmış kavramlardan biridir. Güven kavramı büyük ağırlık taşır, fakat bir o kadar da kırılgandır. İlişkilerin bitmesi ya da tehlikeye düşmesiyle birlikte güvenin boşa çıkmasının verdiği acı insanları sık sık terapiye yöneltir. Öte yandan, terapi sürecinin başlangıcında sık sık dile getirilen şeylerden biri de terapiste duyulan güven sayesinde terapide kendini güvende hissetme duygusudur. Bunun ne anlama geldiğini bir yanıyla elbette anlıyor olsam da –terapi bir sırdaşlık ilişkisidir, anlama ve anlaşılır kılma çabasına yöneliktir, vs.– başka bir düzlemde, bir fikir olarak güvenin kullanım biçiminde ironik bir yan vardır; çünkü terapi süreci, güven duymanın bazen ne kadar zor olabildiğini ortaya koyan bir süreçtir. Belli bir düzlemde güven duyabiliriz, fakat güven bir kez zedelendiğinde, çoğu zaman, bu duygunun aslında ne kadar kırılgan olduğunu görürüz.

Terapi ilişkisinde sık sık baş köşeye yerleşen bir unsur, güven duymayı önleyen bilinçdışı engellerin büyüklüğüdür. İnsanlar, güven duyduklarına inandıkları ve kendi gelişimleri için buna şiddetle ihtiyaç duydukları durumlarda bile, kendi dirençleri ve engelleriyle karşı karşıya kaldıklarını görürler. O zaman da, kendileri için değerli ya da anlamlı olan bir şeyi bir başkasına verecek ya da emanet edecek güveni öyle kolay kolay duymadıklarını keşfederler. Genç yaşlarda farkına varılmadan ve adı koyulmadan yaşanan hayal kırıklıkları, çoğu insanın, kafalarındaki güven kavramını genellikle farkında olmadıkları biçimlerde eğip büken bir dizi yıpratıcı deneyim biriktirmesi anlamına gelir. İnsanlar güvenmeye karşı büyük bir açlık duyar ve her yeni ilişkiye güven duygularının her şeye rağmen sağlam olduğu inancıyla adım atarlar. Oysa çoğu du-

rumda yaptıkları, güvensizlik *duygularını bilinçli olarak askıya almaktır; çünkü tehdit altına girdiğinde güvenleri çok kısa süre sürede çöker ki bu da aslında söz konusu duygunun ne kadar zayıf ya da yanılgılı olduğunu gösterir.*

Dolayısıyla, Maria'nın Carol'a yeniden güvenebilme hedefi ve Carol'ın kendisine yaptığı "haksızlığın" sorumluluğunu üstlenmesi yolundaki talebinin olabirliğini saptayabilmemiz için, Carol'ın gözünde güvenin ne anlama geldiğini açığa kavuşturmamızı gerektiriyordu. Carol'a yeniden güvenmesi hangi yolla sağlanabilirdi? Carol bu konuda ne yapabilirdi? Carol'ın ona hangi konuda güvence vermesi gerekiyordu? Carol'a güvenebilmek için kendisinin yapması gerekenler neydi? Bunun sorumluluğu kime aitti? Maria'nın Carol'a karşı süregiden güvensizliği, içinde bulunduğu acıya ve aldatılmışlık duygusuna tutunmanın bir yolunu mu oluşturuyordu?

Psikanaliz, sıradan olana yönelik irdelemelerinde her ne kadar fazla kılı kırk yarar gibi görünebilse de, güven gibi gündelik hayatta sık sık kullandığımız kavramları sorgulamakla, arzu, çatışma, duygu ve endişelerimizin aslında ne kadar karmaşık olduğunu görmemizi sağlar. Psikanalitik konuşmaları belirleyen içe dönük araştırıcılık ancak, özlemini çektiğimiz şeyi netleştirmek, genişletmek ve daha doğruluklu biçimde ortaya koymak amacıyla alışıldık ve bildik olanı sorgulamakla mümkündür. Bu, öznellik araştırmalarını küçültmekte kullanılan haksız deyimle "kendi göbeğini seyretmek" değildir, insan deneyimi ve öznellikler arası ilişkiler üzerine farklı bir söylemdir. Bireylerin, çiftlerin ya da ailelerin zor zamanlarında ortaya çıkan sorunları derinlemesine inceleyerek, insan ilişkilerinin hepimiz için nelerin etrafında döndüğü konusundaki kavrayışımızı genişletmiş oluruz.

Maria'ya göre, ilişkilerinde bir çatlak oluşmuştu. Bu ilişkinin güvenilirliğine ve Carol'a duyduğu sınırsız inancı kaybetmişti. Artık hiçbir zaman Carol'ın yanında kendini tamamen rahat hissedemeyeceğinden, Carol'ın bir başkasına yönelik en küçük ilgisine karşı sürekli tetikte durmaktan kendini alıkoyamayacağından korkuyordu. Güven konusuna daha yakından eğildiğimizde, Maria'nın ne kadar büyük bir güvensizlik içinde olduğu, Carol'dan emin olamamanın onu ne kadar yıprattığı ve Sonya'yla Carol arasında yaşananların kendi ilişkilerinin geleceğini telafisi imkânsız biçimde değiştirmiş olmasından ne kadar korktuğu anlaşıldı. Bu sonuncusu elbette doğruydu. Bir düğmeye basıp, bu ilişki –ve ona eşlik eden acı ve aldatma– hiç yaşanmamış gibi her şeyi geriye döndürmek olanaksızdı.

Bu gerçeğin ifade edilmesi her ikisini de bir ölçüde rahatlatmış gibiydi. Terapiye gelen çoğu çiftte, kendilerinin başaramadığı şeyi, yani ilişkilerini eski haline döndürmeyi terapistin başaracağı yolunda gizli bir beklenti vardır; sanki ilişkileri raftan düşüp kırılmış ve her şey biraz yapıştırıcıya bakıyormuş gibi. Apaçık ortada olanın, yani Carol ile Maria'nın kafasındaki hayalin adını koyduğum ve kolay bir tamir olasılığına bağlanmış ümitleri bertaraf ettiğim için artık yolumuza devam edebilirdik. Dürüst davranmak önemliydi. Yaşanan olayların hem kendilerini hem de aralarındaki ilişkiyi değiştirmiş olduğunu ikisi de çok iyi biliyordu.

Gelgelelim, bu olayın her şeyi değiştirmiş olduğu biçimindeki bir yaklaşıma saplanıp kalmaktan da kaçınmamız gerekiyordu. Maria'nın sonsuza kadar kurban rolünde kalmasına ve Carol'ın sonsuza kadar suçluluk çekmesine yol açacak bir kuyuya düşmekten sakınmalıydık. Carol'ın Sonya'yla ilişkisini –neden yaşandığını ve ne anlama geldiğini– anlamaya çalışmak daha iyi olabilirdi; bu her ikisinin de yakalandığı duygusal hafiyelik kıskacından kurtulmasını, yeniden bir araya gelmelerini mümkün kılardı belki. Carol'ın böyle bir şeyi bir daha yapmayacağı yolundaki açıklaması ortak sorunlarını bir ölçüde yatıştırabilirdi, fakat yanlış gitmiş olan şeyi düzeltemezdi. Kabullenilmesi gereken şey, bu gerginliğin ve içinde bulundukları zor durumun kısa sürede ortadan kalkmayacağı idi.

Bu ilk görüşmede inanılmaz ölçüde yol almıştık. Artık çift terapisi için uygun bir zemin oluşmuştu. Bağrış çağrışla başlayan şeyden bir gündem çıkarmıştık: Güvenmenin yolunu bulmak, cinsel yaşamlarının tükenmesine, sonra da yeniden canlanmasına yol açan psikolojik faktörleri anlamak ve oradan yola devam etmek. Haftada bir kez buluşmak üzere sözleşerek ayrıldık.

Birkaç ay sonra, seansların havasında bir değişiklik dikkatimi çekti. Maria'yla Carol'ın üstüne, yeni bir aşk ilişkisinin yarattığı atmosferi andıran bir heyecan, bir yoğunluk sinmişti. Onları göreceğim günü düşününce yüzüme bir gülümseme yayılıyordu. Sanki odaya girdikleri anda çok heyecan verici bir şey olacakmış gibi, onların geleceği günü iple çekiyordum.

Birlikte kurdukları hayat, yetişme biçimleri karşısında kazanılmış bir zaferdi. Neredeyse anne babasız yetişmiş, bir dadı tarafından büyütülmüş ve küçük yaşta yatılı okula gönderilmiş olan Carol, sanki kendi Yahudiliğiyle ilgili her şeyi silip atmak istercesine, marangoz bir babayla ilkokul öğretmeni bir annenin dört çocuğundan biri olarak New York'taki Long Island'ın kuzey sahilinde doğup büyüyen Maria'yla yakınlık kurmuştu. Sınıfsal, etnik ve ulusal bariyerleri bu kadar çarpıcı biçimde aşabileceklerini ikisi de tahmin etmemişlerdi. On sene önce Maria, Londra'da yaşamayı hayal bile edemezdi. Ancak, ikisinin de ilişkide oldukları lezbiyen kültürü ile Carol'ın çevre tasarımı işi bir araya gelerek önlerinde okyanus aşırı bir dünya açmıştı. İkisi de çağının kadınıydı; çalışma özgürlükleri, eskiden yasak olan toplumsal alanlara girip çıkma, cinselliklerini belli ölçüde ortaya koyma, kendi yaşamlarını belirleme olanakları vardı. Kendi yaşamlarına kendi istekleri doğrultusunda yön veriyorlar, onlara verilmiş rollere uyum sağlamakla yetinmiyorlardı.

Bu noktada Sonya, artık esas sorun olmaktan çıkmaya yüz tutmuştu. Bu süre içinde Maria ile Carol'ın geniş arkadaş çevresine katılmış, böylece Maria'yı eskisi kadar endişelendirmez olmuştu. Güven konusunu aralarında konuşmaya başlamışlardı. İlk seansta

karşılaştığım kişiliklerin içi dolmaya başlamıştı ve her ikisine de hayran olmak hiç zor değildi. İkisi de zeki ve çekici kadınlardı, ikisinin de severek yaptığı ilgi çekici bir işi vardı; Carol çevre tasarımcısı, Maria peyzaj mimarıydı. Yaşamda mücadele ettikleri şeyler, günümüz kadınının sorunlarıyla yakından ilişkiliydi. İşlerini seviyor ve çok anlamlı buluyor, fakat işin hayatlarını ele geçirmesini istemiyorlardı. Evlilikte ekonomik desteğin henüz pek olgunlaşmadığı bir dönemin gölgesinde yetişmiş kadınlar olarak, onların yaşındaki kadınların önünde duran çelişkin seçeneklere karşı içsel bir savaş veriyorlardı –başka birine sığınmak ve ekonomik olarak belli ölçüde bir başkasına yaslanmak, başkalarının duygusal ve gündelik ihtiyaçlarını karşılamak, bağımsız olmak ve başka birine ihtiyaç duymamak, ya da tam tersine, kazandıkları bağımsızlıktan vazgeçmek.

Bu tür çelişkiler yaşamlarının her köşesini dolduruyor ve ilişkilerindeki esneklik sayesinde bir çıkış yolu buluyordu. Öncülük yapan kadınlara özgü bir farkındalıkla, bağımlılık ve bağımsızlık, birbirlerine destek vermek ve birbirlerinden destek almak gibi sorunlarla mücadele ediyorlardı. Her ikisinin de tatminkâr bir gelir seviyesine sahip olması sabit ve yerleşik roller üstlenmekten kaçmalarını kolaylaştırıyordu. Carol'ın yedi yaşındaki kızı Chloe'ye ikisi de annelik yapıyor ve birlikte bir çocuk daha büyütmeyi planlıyorlardı. Düzenli bir aile hayatları vardı ve bir evi çekip çevirmeyi iyi kötü başarıyorlardı.

Carol'ın daha sakin, Maria'nın ise daha çabuk alevlenen doğası hâlâ değişmemişti, fakat birbirlerine karşı derin bir duyarlılıkları vardı ve terapi odasında, aralarındaki farklılıkların diğeri tarafından nasıl algılandığı konusunda birbirlerini dinlemeyi başarıyorlardı. Birbirlerinin bakış açısına yönelik farkındalıkları beni etkilemişti. Aile yapılarındaki büyük farklılıklara rağmen her ikisi de başkalarına önem vermeyi ve başkalarının ihtiyaçlarına ilgi göstermeyi özellikle teşvik eden ortamlarda yetişmişti ve bu da onları, birbirlerinin arzularına karşı son derece duyarlı iki kadın yapmıştı. Kadın psikolojisinin bu yanı özgelişimi feda etmek pahasına ifade edildiğinde sık sık sakatlayıcı olduğu halde, Carol'la Maria'nın duru-

munda son derece güçlendirici bir rol oynuyordu.[2] Birbirlerine kulak vermelerini, birbirlerine karşı düşünceli ve anlayışlı davranmalarını kolaylaştırıyordu ve belirli bir anda birinden biri kendini tehdit altında hissetmezse, duygularının karmaşıklığının ikisi tarafından da kabul görmesini sağlıyordu.

İşlerin bu kadar yolunda gittiğine bakarak, artık aralarındaki sorunları çözdüklerini, dolayısıyla terapiye son verme zamanının geldiğini düşünmek pekâlâ mümkündü. Ancak, bu üçlü buluşmalarda, onlara ve aralarındaki ilişkiye iyi gelen, adını henüz koyamadığım bir şey olduğunu hissediyordum. Terapinin sonlanması durumunda aralarındaki canlılığın yok olabileceği, ya da üçümüzün yaratmış olduğu enerjinin ikisinin üzerine negatif bir güç olarak yığılabileceği gibi bir düşüncem, daha doğrusu bir önsezim vardı. *İlişkilerinin hem içinde hem de dışında yer alan üçüncü bir taraf* olarak benim varlığım önemli görünüyordu ve sanki bu üçüncü eksen aralarındaki ilişkiye erotik ve duygusal olarak yeniden cazibe kazandırmıştı.

Bunu anlayabildiğimi düşündüm. Kadın psikolojisi üzerinde çalışan meslektaşlarım, karşıdakinin cinsiyeti ne olursa olsun, kendilerini benzerlik ve farklılıkla ilişkili çatışmalara ve güçlüklere sürükleyen yakın ilişkiler içinde oldukları zaman kadınların ne gibi sorunlar yaşayabildiklerini açıkça ortaya koymuşlardı. Açıklık, anlayış ve kabullenmeyle başlayan son derece doyurucu bir ilişki, tam da o iki insanı birleştirmiş olan özellikler, görüşler, düşünce ve duyarlılıklar nedeniyle rayından çıkabilir. Bir zamanlar baş döndürücü, merak uyandırıcı ve farklı olan şey, sırf bu çarpıcı farklılık nedeniyle potansiyel bir tehdide dönüşebilir. Bir zamanlar heyecan verici olan şey, bir korkuya yol açabilir: *Eğer bu insan benden bu kadar farklıysa, beni kabul edeceğinden ve beni seveceğinden nasıl emin olabilirim?* Farklılığın keskin köşeleri zamanla törpülenip keskinliğini yitirir ve iki tarafın farklı özellikleri yerine birbiriyle kaynaşmış yanları tarafından ayakta tutulan bir ilişki yaratabilir; şa-

2. Eichenbaum, L. ve Orbach, S. (1982), *Outside In: Inside Out*, Penguin Books, Londra. Eichenbaum, L. ve Orbach, S. (1983), *What Do Women Want?*, Fontana, Londra. Eichenbaum, L. ve Orbach, S. (1987), *Between Women*, Century, Londra.

şırtıcı olanın verdiği coşku, yerini boğucu ve usandırıcı olabilen bir yakınlık türüne bırakır. Hatta, karşı tarafın farklı alışkanlıkları veya temposu rahatsız edici bir şeye dönüşür. Çiftler, sürekliliğin ve tekliğin peşinde koşarak bir zamanlar karşıdakine ait olanı kendilerine ait kılarlar. Bireysellik, öbürünü de içine alacak şekilde genişler. Bu ortak alana sığdırılamayan şeyler can sıkıcı olmaya başlar.

İki kadın tarafından kurulan birlikteliklerde, karşıdaki tarafından anlaşılmak ve karşılıklı benzerlik duygusu belirleyici bir rol oynar. Carol ile Maria'nın birlikteliğinde bu benzerlik, aşılması için üçüncü bir kişiyi gerektirecek kadar güçlü bir psikolojik kaynaşma yaratmıştı. Aralarındaki farkı simgelemek için bilinçsizce cinsiyetlerinden yararlanabilen kadın-erkek çiftlerin tersine, Carol ile Maria'nın, ilişkinin dışında fakat duygusal alanının içinde yer alan, aralarındaki farklılığın sınırlarını çizecek üçüncü bir kişiye ihtiyaçları vardı.

Düşüncelerime yön veren bu gibi kuramsal saptamalar, cinsellikten uzak geçirdikleri o bir yıl içinde cinsel yaşamlarını kurutmuş olan şeyi –o şey her neyse– bulup ortadan kaldırmam için beni "kullanmakta" olup olamayacaklarını sorgulamama yol açtı. Burada aklımdan geçen şey pornografik, erotik anlamda değil, onlardan ayrı üçüncü bir kişi olarak kullanılma durumuydu. Aslında Sonya'nınkine benzer bir konumdu bu; aradaki tek fark, benim içlerinden birine değil, her ikisine de ait oluşumdu.

"Öteki" rolüne atanmış olduğumu ve profesyonel anlamda bu rolü üstlenmekle psikolojik olarak da aynı rolü üstlenmiş olduğumu hissediyordum. Onlara hem ayrı ayrı bireyler hem de bir çift olarak ilgi göstermekle, aralarındaki bağlılığın kaynaşık doğasını geçici olarak kesintiye uğratmıştım. Onları heyecan verici bireyler olarak yeniden birbirlerine teslim etmeden önce zorla birbirlerinden ayırmış, birlikte oluşturdukları bölünmez ikilinin içinden çekip çıkarmıştım. Bu noktada, Carol'ın kaçamağının ilişkilerini kurtarmakta önemli bir rol oynamış olabileceğini düşünmeye başladım. Görünüşe bakılırsa şimdi ben de benzer bir rol oynuyordum, fakat elbette, benim Carol'ın özel arkadaşı sıfatıyla değil de her ikisi için ve aralarındaki ilişki için orada olmam denklemi değiştirmişti.

Bu düşünceleri henüz Carol ve Maria'yla paylaşmak istemiyordum, çünkü daha kendi zihnimde yerine oturtmam gereken pek çok şey vardı. Acaba düşüncelerim, çok sayıda kadınla çalışmış olmamdan ileri gelen basit bir kuramsal yapı mıydı? Onlar için gerçekten bir "öteki" miydim, yoksa ben de aralarındaki romansa yakalanmış, ikisinin yarattığı ve şimdi yeniden canlanmış olan enerjik ilişkiye mi katılmıştım? Etraflarına yaydıkları yakınlıktan bir pay koparmaya mı özeniyordum? Kuşkusuz benim de çok yakın olduğum kadın arkadaşlarım vardı ve bu arkadaşlıklarıma büyük değer veriyordum. Onların arasına katılmak istiyor olabileceğim düşüncesi bana çok yakın gelmiyordu, çünkü kendi kadın arkadaşlarımla olan ilişkilerim benim için son derece destekleyici, günlük hayatımı zenginleştiren önemli ilişkilerdi.

Benden, psikanalitik teoride geleneksel olarak daha uzak ebeveyni, yani anneyle kızı arasındaki iç içe geçmiş ilişkiyi parçalayan ve maskülenliği aracılığıyla, kız çocuğunun heteroseksüel cinsel birlikteliğe geçiş yapabilmesini sağlayan ödipal babayı temsil ettiği düşünülen "üçüncü taraf" olmam mı isteniyordu? Elbette zaten üçüncü taraf konumundaydım, fakat bu biraz fazla basmakalıp ve inceliksiz bir yorumlamaya benziyordu. Eğer ötekini, ödipal figürü temsil ediyorsam, bunu kimin için yapıyordum? Bu çifte mi dışarıdan bakıyordum, yoksa teker teker bireylere mi?

O halde, "heyecan verici öteki" konumunda mıydım? Sadece haftada bir kez elli dakikalığına görülebilen, onları sorunlarını ortaya koymaya ve tartışmaya yönelten bir terapist olarak bir yanıyla onlara hâkim olabildiğim izlenimini yaratsam da, bulunduğum konumun, biraz uzakta duran, fakat doyurulamaz arzular yaratma potansiyeline sahip ödipal babayla bazı ortak noktaları da vardı. Ne var ki bu yorumlama da, yirmi yılı aşkın meslek hayatımın kadın psikolojisi hakkında bana öğrettikleriyle bağdaşmıyordu. Çünkü, cinsel yönelimleri ne olursa olsun pek çok genç kızın ve kadının aradığı şey, kendilerine ilgi ve yakınlık gösterecek bir kadınla kaynaşma içermeyen bir ilişki kurabilmektir. Kadınların bunu erkeklerde aradığı ve çoğu zaman çok acı hayal kırıklıklarına uğradıkları bir sır değildir. Kadınların aynı şeyi birbirlerinde aradıkları, fakat

sonra birbirlerinin kaynaşma dürtüsüne takılıp tökezledikleri ise, kadın psikolojisinin gizli kalmış ve psikoterapi pratiğinin cinsiyete duyarlı bir kulağı tarafından saptanabilmiş yanlarından biridir.[3]

Bu gereksinimin kaynağı neydi? Genç kız psikolojisini bu biçimde yoğuran şey, annelerin kızlarıyla ilişkilerine yansıttığı –ve onların da kendi anneleriyle ilişkilerinden devraldığı– sınırlama ve baskılarla, karşılanmamış psikolojik gereksinimlerle mi ilişkiliydi? Neden kız çocuklar (tıpkı daha önce annelerinin de başına geldiği gibi) çoğu zaman yollarını kaybediyor, ne kadar isteseler de kendileri için temiz ve çapraşıklıktan uzak ilişkiler yaratamıyorlardı? Kız çocuklarının, kuşaklar boyunca sakatlayıcı bir bağla anneleri kızlarına ve kızları annelerine bağlamış olan duygusal kıskaçlardan kurtulmasının yolu neydi? Kadınlar, benzer kaynaşma dinamiklerini başka yakınlık ilişkilerinde yeniden üretmekten nasıl kaçınabilirdi?

Hepimiz sınırlarımıza tecavüz etmeyen sevgiler ararız. Âşık olduğumuzda, beyaz bir tuvalin üzerinde bir ilişki yaratmakta olduğumuza inanırız. Ne var ki önceki ilişkilerimizin (özellikle annemizle olan ilişkimizin) pigmenti yetişkinlikte kurduğumuz sevgi ilişkilerine kadar sızmayı başarır ve içerdiği sorunlarla bugünümüzü lekeler. Kendimizi partnerimizle öyle kaynaşmış buluruz ki, artık kendi bireyselliğimiz onu da kuşatarak içine alır. Birbirimizi o kadar derinden etkileriz ki, karşı tarafın kaygı, umut ve arzuları başka bir kişiye değil de kendimize aitmiş gibi deneyimlenir. Tepki göstermekten kendimizi alamayız. Duygusal tutumlarımız birbirinin içine geçer ve aradaki sınırlar bulanıklaşır. Kendimizin nerede başlayıp nerede bittiğini, hangi duygunun kime ait olduğunu bilemez oluruz. Artık ötekini kendilik duygumuzla bütünleştirmişizdir.

Heteroseksüel ilişkiler içindeki kadınlar çoğu zaman erkek partnerlerinin farklı cinsiyetini bir farklılık duygusu yaratmak için "kullanma" olanağına sahip olsalar da, kadın partnerleri olan kadınlar için, farklılığın ortaya koyulması gereksinimi daha dolaysız-

3. a. g. y.

ca ele alınmak zorundadır ve bazen de bu başka bir kişinin ilişkiye dahil edilmesiyle mümkün olur.

Kendimi "heyecan verici" ya da "kendine yeterli" öteki olarak hayal etmek beni içten içe güldürdü. Allah için, görüşme odasındaki işgüzar analist kadar heyecan verici olmayan biri zor bulunur. Fakat belki de aktarım ve karşı aktarım süreçleri aracılığıyla, Carol ve Maria için bu üçüncü kişi rolünü üstlenebileceğim ve böylece aralarındaki ilişkinin kaynaşmış yanlarını parçalayarak onları yeniden kendi bireyselliklerine kavuşturabileceğim duygusu içindeydim. Salt onları zorla birbirinden ayırmaya çalışmak yerine hem ayrı birer insan hem de bir çift olarak kabul etmekle, benzersiz birer birey olarak kendilik duygularını yeniden kazanmalarına yardım etmiştim.

Aramızdaki sıcak duyguları yaratan şeyin ne olduğunu açıklamak bakımından bu düşünce bana indirgemeci ödipal yorumlamadan daha yakın geliyordu.

Carol ile Maria arasındaki yakınlık, mahremiyetin yanında getirdiği beklenmedik tehlikeyi ortaya çıkarmıştı. Birbirleriyle yakınlaşmaları ve birbirlerinin sevgisine, desteğine ve hoşgörüsüne yaslanmaları sonucunda, *birey olarak kendilerini bulmuş ve güçlendirmişlerdi.* Birbirlerinin yeteneklerine, özlem ve arzularına ayna tutuyor ve bunları takdir ediyor, birbirlerinin kaygı ve isteklerine saygı gösteriyorlardı. Çocukluk yaralarının bir kısmını onarmışlardı. Önlerindeki engelleri aşıp kat kat ötesine geçmişlerdi. Ancak, bu gelişimi sağlayan aracın ta kendisi, yani aralarındaki sevgi, kabullenme ve yakınlık, aynı zamanda birey olarak kendilerini *yitirdikleri* yolunda çelişkin bir duygu da yaratmıştı. Bir ilişkinin birbirine bağladığı iki ayrı kişi olmaktan çıkıp bir çifte dönüşmüşlerdi. Yavaş yavaş, seksten kaçınmalarının altında, artık birbirlerini o kadar iyi tanıyan iki insan olarak seksin onları psikolojik olarak başa çıkamayacakları kadar yakınlaştırması gibi paradoksal bir neden yattığını düşünmeye başlamıştım. Birbirlerine karşı cinsel ve psikolojik açıdan bu kadar açık olurlarsa bireysel kimliklerinin yok olup

gideceğinden korkuyor olabilirler miydi? Zira kadınların gözünde cinsellik, içerdiği o güçlü erime ve kaynaşma metaforlarıyla, sık sık sınırları ortadan kaldırmanın bir yoludur. Peki ya zaten fazlasıyla yakınsanız? O zaman seks psikolojik açıdan tehlikeli bir nitelik kazanabilir mi?

Burada da gene, en azından benim terapi pratiğimde dışa vurulduğu kadarıyla, cinsiyete bağlı bir farklılık vardır. Kadınlar kimliklerini ve kendilik duygularını başlangıçta kabullenme ve benzerlik aracılığıyla doğrularken, erkekler kimliklerini farklılığın ve ayrılığın doğrulanması aracılığıyla edinirler. Cinsel yakınlık söz konusu olduğunda kadınlar için bağlantı kurmak öncelikli unsurdur. Buna karşılık, seksin kendileri için ne anlama geldiği konusunda benimle konuşmuş olan erkeklerin çoğu için, bağlantı cinsel yakınlık sırasında ortaya çıkan şeylerden biri olsa da, cinsel ilişkinin en az onun kadar güçlü bir başka yanı da, kendi "ben-olma" duygularının, kendi kudret ve ayrılıklarının rahatlatıcı bir doğrulanışını temsil etmesidir.[4]

Carol ile Maria yeni birlikte olmaya başladıklarında, henüz ortak bir yörüngenin yaratıcıları değil de, ortak bir yakınlık yaratmak üzere aralarındaki boşluğu kapatmak zorunda olan iki birey oldukları günlerde, cinsellik onların yakınlaşma yöntemini oluşturuyordu. Carol ile Maria'nın birbirlerinin bedenlerinde bıraktıkları cinsel damga her ikisini de fiziksel olarak dönüştürüyor, çoğu zaman onları yeniden bağlantı kurmak için şiddetli bir özlemle baş başa bırakıyordu. Bedenlerini bu şekilde birbirlerine açmakla, her biri, öbürü olmaksızın kendisini aynı anda *hem daha çok hem de daha az* kendisi gibi hissediyordu. Bu ilginç dinamik, aşkın yakasını hiç bırakmaz. Bu dinamik ve onun erotik dışavurumu sayesinde insan kendini hem zenginleşmiş ve genişlemiş hisseder, hem de onun

4. Person, E. (1980), "Sexuality As a Mainstay of Masculine Identity: Psychoanalytic Perspectives", *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 5:4.

yokluğu halinde belli bir yoksunluk duyar; çünkü kişi artık, bir bütünlük duygusuna ulaşabilmek için gerek fiziksel gerek duygusal olarak karşıdakine bağımlı hale gelmiştir. Carol ile Maria arasındaki erotik bağlanma ve bu bağın her birinin bedeninde bıraktığı damga, birbirlerinden ayrı kaldıkları zaman oluşan boşluğu dolduruyordu. Bu damga, birbirlerine duydukları gereksinimin işaretçisiydi. Hayat arkadaşı olarak birlikte yaşamaya başlamalarından önce, aralarındaki yakınlığın büyük bölümü bedenleri arasındaki etkileşime dayanıyordu.

Zaman içinde yaşamları sımsıkı bir örgü gibi birbirinin içine geçmiş ve yakınlık yaşamlarının her köşesini kuşatmıştı. Artık seks yakınlığın simgesi olmaktan çıkmıştı. Yemek pişirirken de, birlikte bir tabloya bakarken de, evlerinde arkadaşlarını ağırlarken de aynı yakınlığı hissediyorlardı. O kadar yakınlaşmışlardı ki, kavga etmek ve tartışmak bireyselliklerini ortaya koymanın bir yoluna dönüşmüştü. Bunun ötesinde, ortada bir sorun daha vardı. Her birinin diğeri hakkında bildikleri ve birlikte yarattıkları şeyler o kadar çoktu ki, aralarındaki seks neredeyse onlara çok fazla gelmeye başlamıştı. Birbirleriyle sevişmek, birbirlerine karşı sevgi ve arzuyla dolup taşarak duygusal ve fiziksel anlamda birbirlerinin karşısında çıplak kalmak, taşıyamayacakları kadar ezici bir ağırlık kazanmıştı.

Birbirlerinin bedenlerine ve tercihlerine aşina olan iki insan arasında yaşanabilen o kolay, baştan savma sevişmeler zaman zaman gerçekleşiyordu. Fakat günlük temaslarına ilişkilerinin ilk zamanlarında –birbirlerine baktıkları ve birbirlerini gördükleri, kendiliklerini ortaya koyma, bağlantı kurma, mutlu etme ve tanıma açlıklarını birbirleriyle paylaştıkları günlerde– sahip oldukları o özel cinsel yakınlığı da eklediklerinde, taşıyamayacaklarından emin oldukları bir durum ortaya çıkıyordu.

Pek çok başka kişide de olduğu gibi Carol ile Maria'nın bağlılık ilişkilerinde bu sorunun neden ortaya çıktığı, halen tam olarak çözülememiş bir bilmecedir.

Cinsel yakınlığın aşinalık duygusu yüzünden canlılığını yitirdiğini kesin bir gerçekmiş gibi kabul ediyor olsak da, bu aslında yetersiz bir açıklamadır. İlk bakışta akla yakın görünebilir, fakat ikna edici değildir. Çünkü, heyecanını katışıksız riskten alan bazı eylemler (paraşütle atlamak ya da bungee jumping gibi) tekrar edilince solgunlaşsa da, yakınlığa dayalı cinsel alışveriş, insanlar birbirlerini daha iyi tanımanın bir yolu olarak en gizli duygu ve arzularını açığa vurma konusunda kendilerini daha rahat hissettikçe, ilk zamanlarda tekrarlama aracılığıyla zenginleşir. Bedensel arzular ortaklaşa açığa vurulur ve bu etkileşimi heyecanlı ve son derece doyurucu kılan şey onun otantik ve açığa çıkarıcı doğasıdır. Elbette ortada bir risk vardır ve hiç kuşkusuz bu da Gestalt psikolojisinin bir parçasıdır. Ancak, insanın kendisini açığa vurmasından kaynaklanan duygusal riskle ve karşıdakiyle birlikte kendini yeniden keşfetmesiyle ayrılmaz bir bütün oluşturan şey, tekrarlanan cinsel etkileşimdir.

Müzik dinlemek ya da çalmak, yeni yiyecekler yemek ve spor yapmak gibi ister tek kişilik olsun ister başkalarıyla paylaşılsın, pek çok eylemde, alınan haz tekrarlamayla artar. Aşinalık doyurucu bir duygu yaratır ve kişi söz konusu eylemden kaçınmayı değil, onu tekrarlamayı ister. Dolayısıyla, ilişkilerde başlangıçta göz kamaştırıcı bir mücevher gibi parlayan seksin, sonraları neden kaçınma isteği doğurabildiği sorusu üzerinde biraz daha derinlemesine düşünmek gerekir. Cinsel ilişkide bir solgunluk dönemine yol açan, bireylere ve çiftlere özgü faktörler nelerdir?

Carol ile Maria'nın cinsel hayatındaki duraklama, ilişkilerinin on sekizinci ayı ile ikinci yılı arasındaki dönemde ortaya çıkmıştı. Bunun tamamen tesadüfi olmadığını gösterecek hiçbir kanıt bulunmasa da, bu zaman aralığının klinik deneyimimde karşıma çıkma sıklığı insanı şaşırtacak kadar yüksek olmuştur. Bu durum bana, bağlılık ilişkisi içindeki çiftlerde erotik yakınlığın "yaşam döngüsü"nün, mahremiyetin kendisiyle ilgili anılarımız ve onunla olan ilişkimiz hakkında neredeyse söz-öncesi, idrak-öncesi bir şeylere

ayna tutuyor olabileceğini düşündürmüştür. İki insan yakınlaşmaya başladığında birlikte kişisel bir alanın içine çekilirler, kendilerini bir çift olarak yaratırlar ve sonra yaşamın gündelik seyri içine kendilerini bir çift olarak yeniden yerleştirirler.

Derin yakınlığı ilk kez annemizle, ya da bize yönelik bu adanmış sorumluluğu ilk üstlenen kişiyle tanırız. Dille tanışmamızdan önce iletişim kurma yollarımız fizikselliğe ve jestlere dayalı idi. Son derece fiziksel bir ilişki içinde bağra basılıp emzirildiğimiz bu dönemde, sevgiyi ifade etme ve alma yolumuz, tensel alışverişten ve bedensel gereksinimlere yönelik ilgiden geçiyordu. Annemiz, ya da bize annelik yapan kişi bizim bütün dünyamızdı, etrafında dönüp durduğumuz fenerdi. Her şey –öğrendiğimiz sözcükler, anladığımız hareketler, bizim için yorumlanan görüntüler ve girişimlerimiz karşılığında aldığımız tepkiler– bu çevre içinde ifade ediliyordu. Yaklaşık on sekizinci ayımızda, sendeleyerek yürüme yeteneğine ve başkalarıyla iletişim kuracak birkaç sözcüğe kavuştuk. Bakıcımızın yanından kısa sürelerle ayrılabiliyor ve onun yörüngesinin kıyılarındaki şeylerin tadına bakabiliyorduk. Artık dünyamız, her nüansın, her arzunun (karşılık bulsun ya da bulmasın) anne ile çocuğun fiziksel ortamı içinde ifade edildiği bebekliğin fiziksel yakınlığından kopup ayrılmaya yönelmişti.

On sekiz ayla iki yaş arasındaki dönemde, çocuk kendini bir özne olarak, bir başı ve sonu olan ve başka öznelerle ilişki içindeki bir "ben" olarak tanımaya başlar. Bu dönem, Margaret Mahler'in deyimiyle, "insan yavrusunun psikolojik doğumu"nu temsil eder.[5] *Elbette bu, tamamen ayrık bir süreç değildir. Analist ve bebek araştırmacısı Daniel Stern'in harikulade bir biçimde gösterdiği gibi, bebekler başkalarını gayet iyi algılayabilir, onların gidiş gelişlerindeki karışıklıkları ve aralarındaki ilişkilerin duygusal nüanslarını fark edebilirler. Ancak buradaki bilme esas olarak içsel, tensel ve kendine gönderme yapan bir nitelik taşır. Bebek kendisine bakan ve*

5. Mahler, M. ve Bergman, A. (1975), *The Psychological Birth of the Human Infant*, Basic Books, New York.

kendisiyle ilgilenen kişileri, bebeğinkinden öteye kendi ihtiyaçları ve arzuları olan ayrı birer özne olarak göremez. Bebeğin gözünde başkaları daha çok onun ihtiyaçlarına cevap veren eşlikçiler, yani bir bakıma bebeğin nesneleri gibidir.

Bebeğin zihninde kendi ihtiyaçlarıyla başkalarınınkiler arasındaki bağlantının on sekiz aydan önce farklılaşmadığı düşünülmektedir. Aslında bebekliğin büyüsü bebeğin bir yanılsamasında, kendi gereksinimlerinin öbürünün ya da bakıcının karşılamak istediği şeyler olduğu sanısında yatar. Kendi içinde arzu, bebek için alma eyleminden ayrı olmayabilir. Zira bebeğin istediği şeyler, ona verilen şeylerdir.

Bu yanılsamanın yıkılması, kişileşme yolculuğunda hepimizin attığı vazgeçilmez bir gelişimsel adımdır. Bağımlı olduğumuz kişilerin yanılabilirliğinin farkına varırken, bir yandan da kendi arzularımızın bireyselliğini ve ona paralel olarak kendi sınırlarımızı ve kendi gücümüzün sınırlarını fark ederiz. Bu kavrayış, memeden kesilmiş bebeği, kendi duygusal beslenmesini çoğaltabileceği başka kaynaklar aramaya yöneltir. Dikkatini anne ve babadan başkalarına –yetişkinler, akranlar, kardeşler– yöneltir ve bu gelişme, önceki kadar yoğun ve kişisel olmayan, daha karşılıklı ve daha az simetrik başka ilişkiler kurmasıyla sonuçlanır.

Derin yakınlıklara ve erotik sevgiye doğru giden yetişkinlik dönemi aşk ilişkilerinde de, bununla bazı koşutluklar içeren bir süreç yaşanır gibidir. Son derece kişisel etkilenmelere uğrayarak sevilen kişiyle birlikte dünyadan uzaklaşır, ötekiyle birlikte etrafımıza bir koza örer ve kendimizi yeniden buluruz. "Yeniden doğmuş" olduğumuza inanırız.

Karşılıklı boca ettiğimiz bu sevgi alışverişi içinde doyasıya yıkandıktan sonra, tıpkı yeni yürümeye başlayan çocuklar gibi, kendimizi dış dünyanın ne alemde olduğuna bakmak için dışarıya uzanacak kadar doygun ve güvende hissederiz. Bu girişimle birlikte, seks kaçınılmaz biçimde yeniden formüle edilmiş olur. Çiftin cinsel ilişkisi onların kendi yakınlıklarının, kendi duygusal yenilenmelerinin yerini tanımlayan dil olmayı sürdürebilir. O çiftin ilişkisini başka ilişkilerden ayıran tek ve biricik etkinlik olabilir. Karşıdaki insa-

nın sahipliğini ya da ona duyulan bağlılığı ifade eden eylem olabilir. Ancak, aynı zamanda, çiftin cinsel ilişkisi başlangıçtaki konumunun tersine dönerek mahremiyetten bir uzaklaşmaya dönüşebilir; birbirimize uzandığımız ve kendimizi birbirimize açtığımız bir etkinlikten çok, bir saklanma ve geri çekilme eylemi haline gelebilir.

Bunun böyle olması için bir neden var mıdır? Bir zamanlar o kadar değerli olan şey neden sorunlu, can sıkıcı veya hayal kırıklığı yaratan bir şeye dönüşür? Şayet cinsel yakınlığın unsurlarından biri de kişilerde yaşamın ilk döneminin duygusal ve fiziksel mahremiyetini yeniden canlandırmak oluyorsa, erotik bir cinsel ilişkinin sürekli olabilmesi belirli türde bir kişisel geçmişi mi gerektirmektedir? Gerekli olan şey, emen-emziren çiftin dışındaki serüvenlerin anne tarafından teşvik edildiği, böylece dışarıya yönelik ilgi ve bağlanmaların çiftin erotizmini ya da mahremiyetini tehdit etmediği bir bebeklik dönemi ilişkisi midir?

Birbirini iyi tanıyan insanlar arasında cinsel yakınlığın nasıl olup da bu kadar tehlikeli bir niteliğe büründüğünü tam olarak açıklayamasak da, bu konuda kafa yormak için buna koşut bir süreç olan ayrılaşma bireyselleşmesini –yürüme çağındaki bebeğin duygusal gelişimini– kullanabiliriz. Bunu yapmak, eğer bu soruyu aklımızda tutarsak, bize bir yakınlığın neden reddedildiğini anlama yolunda bir adım atmamıza yardım edebilir.

Aralarındaki sevginin derinleşmesinin tutkuyu sürüp atmış olup olamayacağını sorarken Carol'ın söz ettiği şey de işte buydu. Birbirlerine daha az âşık değildiler. Carol'ın artık daha rahatlamış görünen Maria'ya söylediği gibi, ona duyduğu aşk ve bağlılık olsa olsa artmıştı. Ortadaki sorun sevgi eksikliği değildi.

Carol'ın varmaya çalıştığı şeyin, cinsel yakınlığın yaratabildiği bir durum olan kişisel sınırların çözülmesiyle ilgili olabileceğini düşündüm. Cinsel ve duygusal yakınlıkları aralarında bir psikolojik akışkanlık yaratmıştı. Bu yakınlık ikisini de, erken çocukluk deneyimlerinin bazı psikolojik eşdeğerlerini üreten bir kaynaşma du-

rumu içine fırlatmıştı. Ya da, başka bir biçimde söylersek, her ikisinin de ilk kez deneyimlediğine benzer bir cinsel yakınlık biçimi yaratmıştı.

İki yetişkin insan arasındaki bir yakınlık biçimi olarak ilişkilerinin ilk döneminde cinsel yakınlık doyurucu olmuş olsa da, aralarındaki bir kaynaşmaya işaret eden unsurların ortaya çıkmasıyla birlikte, sanki bir şey yitirmiş gibi olmuşlardı. Bu kaynaşma onları psişik olarak geriletmiş ve karşıdakini silip yok etmişti. Bir anlamda, karşı tarafta sevişecekleri biri kalmamıştı. Seks, paradoksal olarak yol açtığı kaynaşma durumunda, iletişime ve bağ kurmaya dayanmaktansa mastürbasyon benzeri bir nitelik taşır.

Bu tuhaf fenomeni Carol ve Maria'ya açıklamanın uygun bir yolunu bulmaya çalıştım. Bunun benim kafamda yarattığı kuramsal berraklığın onların sorununu çözmeye yeteceği kesin değildi. İkisinin nasıl kaynaşıp tek kişiye dönüştüklerini ve yeniden ayrı iki kişi olabilmek için nasıl dışarıdan bakan üçüncü birine ihtiyaç duyduklarını anlayabileceklerinden emindim, ancak bunun yeterli bir açıklama olacağından şüpheliydim. "Ayrılaşma bireyselleşmesi"yle ilgili psikolojik kuramlarca desteklenmiş bir görüş olduğu için beni ikna ediyordu, ama parça parça ele alındığında, reddetmekte olduğum ödipal teoriler kadar kolaycı ve indirgemeci görünüyordu. Ortadaki dinamiği anlamanın Carol ve Maria için sorunu çözmeye yeteceğinden kuşkuluydum.

Her ikisi de bana cici anne diye hitap ediyordu ve her ne kadar şakadan ibaret olsa da, bu sesleniş biçiminde olası bir soru işareti yatar gibiydi. Bana ne gibi özellikler atfettikleri ve benim cici anne olarak hangi işlevi yerine getirdiğim üzerinde konuşabilirsek, yeniden yerine koydukları erotik hayatlarına bir zarar vermeden beni aralarındaki ilişkiden çekip çıkarabilirdik. Belki bende gördükleri şey, hem birlikteliklerini hem de ayrı ayrı bireyselliklerini destekleyen ve teşvik eden bir kadındı. Belki de bana atfettikleri anlam, ilişkilerinin dışında kalan dünyayı bir tehdit olarak değil de zenginleştirici bir serüven olarak algılayabilecekleri duygusuydu. Belki de, onlara kaynaşma üzerine değil ayrılık üzerine kurulu bir bağlılık biçimi önerdiğimi ve yeni bir yakınlık türünün mümkün olduğunu sezmişlerdi.

Bu düşüncelerimi dile getirmeye fırsat bulamadan, Carol'la Maria terapiyi bıraktılar. Söylediklerine göre terapi işe yaramıştı ve çok mutluydular. Güvenleri yerine gelmiş, cinsel hayatları canlanmıştı ve benden ayrılacak olmak onları ne kadar üzse de terapiyi bırakmak istiyorlardı. Bunu neden istediklerini anlayabiliyordum, ama gene de endişeliydim. Evet, erotik yaşamları yeniden canlanmıştı, fakat yaptıkları şeyin, Carol'ın dışsal ilgi odağı olarak Sonya'nın yerine beni koymanın çok ötesine gittiğinden o kadar emin değildim. Evet, ben ikisine de aittim, ki sanırım bu da bir gelişme sayılabilirdi; ancak, cinsel durgunluklarını kırmak için üçüncü birine duydukları gereksinim konusuna, hatta bu dinamiğin kendisine ilişkin bir kavrayış kazanmaya harcadığımız mesai, bütün bu gelişime temel oluşturamayacak kadar zayıftı. Bu iyiye gidişi sabit bir gelişme olarak kabul etmek yerine onu anlamamıza yetecek kadar bir süre daha terapiye gelmelerini önerdim. Bu önerime terk edilmek istemediğim yolunda şakalarla karşılık verdiler ve her şeye rağmen terapiyi bıraktılar.

Belki de onlara haksızlık ettim, diye düşündüm. Belki de sandığımdan daha üst düzey bir psikolojik ayrılaşmaya ulaşmayı başarmışlardı. Belki de mutlulukları, ortadaki karışıklığı ayıklayan üçüncü bir kişi olarak bana duydukları gereksinime o kadar da bağlı değildi.

Ancak bunlar, umduğum gibi sonuçlanmamış bir durumu düzeltme çabasıyla kendime zorla kabul ettirmeye çalıştığım düşüncelerdi. Kendimi iki amaç arasında sıkışmış hissediyordum; terapistin amacı ile Carol ve Maria çiftinin amacı. Kendi tatminim açısından, teknik açıdan estetik bir çözüme, belli ölçüde kalıcı olacağını hissettiğim, Carol ile Maria'nın aralarındaki psikolojik mesafeyi biraz daha genişletebilecekleri bir çözüme ulaşmayı ummuş ve istemiştim. Fakat daha sonra, onların terapiye psikolojik dengelerini sağlamlaştırmak için gelmediklerini düşünerek kendimi azarladım. Terapiye, ilişkilerini sürdürebilmek ve Sonya sorunuyla başa çıkabilmek için gelmişlerdi. Onların bakış açısıyla, bu görev başarılmış durumdaydı.

Onları elbette özledim. İlgi çekici bir çifttiler ve her ikisini de

tanımaktan zevk almıştım. Görüşlerini, dünyaya karşı duruşlarını seviyor, ilişkilerini felç eden ya hareketlendiren sorunlar üzerinde tartışmaktan hoşlanıyordum. Sık sık yaptığım gibi, mesleğimin, bana normal koşullarda bu kadar yakından tanıyamayacağım dünyalara giriş izni veren harika bir meslek olduğunu düşündüm. Bu kez söz konusu olan, biri Britanyalı bir Yahudi, diğeri Afrika kökenli Amerikalı olan, benimkinden farklı bir cinselliğe sahip, birlikte bir kız çocuğu yetiştiren, kendi kuşaklarının sorunlarıyla başa çıkmaya çalışan iki kadının dünyasıydı. Bu armağanı kabul ettim, notlarımı aldım, dosyayı kapattım ve bu vakayla ilgili hâlâ çözülmemiş olduğunu hissettiğim sorunları kafamdan uzaklaştırmaya çalıştım.

On ay sonra Carol'dan bir telefon geldi. İlişkileri büyük bir batağa saplanmıştı. İlk fırsatta benimle görüşebilirler miydi? Durum telefonda açıklanamayacak kadar karışıktı. Evet salı uygundu; teşekkürler.

İçeriye nefes nefese daldılar. Bu kez seansı başlatan Carol oldu. Maria bir süredir hamile kalmaya çalışıyordu ve bütün bu süreç Carol için katlanılmaz bir işkenceye dönüşmüştü. Bebek için sadece sperm değil, bir çeşit baba istiyorlardı. Bebeğin geleceği için yaşamlarında yer alacak, güvenebilecekleri, tanıdıkları birisi olsun istiyorlardı. Maria'nın Harvard'da okurken bir süre birlikte olduğu, şimdi ikisinin de dostu olan ve bir araştırma için altı aylığına İngiltere'de bulunan Charles adlı eski bir erkek arkadaş bu iş için ideal aday gibi görünmüştü. Charles biseksüeldi, çocukla bir tür ilişki kurmaya razıydı, Maria'yı seviyordu ve onlara seve seve yardım etmeye hazırdı.

Üçü kafa kafaya vererek, hamileliği gerçekleştirmenin en iyi yolunun Maria'nın Charles'la yatması olacağına karar vermişlerdi. Daha önce de cinsel ilişkileri olmuştu ve Maria döllemenin mastürbasyon ve şırıngalar yoluyla sağlanmasını istemiyordu. Elbette cinsel ilişki eyleminin bir aşk eylemi olmasını da istemiyordu, fakat bebeğin dünyaya gelmesinin bir penis ve vajina aracılığıyla gerçekleşmesini istiyordu. Bu kadarından emindi. Ancak, Carol düşünce düzeyinde bu çözümü kabullense de –kendisi de eski bir erkek arkadaşla cinsel ilişki kurarak hamile kalmıştı– sonunda Maria'nın

Charles'la yatması fikrine katlanamadığını fark etmişti. Dayanılmaz bir kıskançlığa ve büyük bir korkuya kapılmış, Maria'yı kaybedeceğine kesin gözüyle bakmaya başlamıştı. Aslında Charles krizinin patlak vermesinden önce cinsel hayatları bir kez daha karaya oturmuştu ve Carol bu sorunu tartışmak üzere terapiye dönmeyi düşünmüştü; fakat gururu buna izin vermemişti. Şimdiyse, Charles ile Maria arasında ciddi bir ilişkinin başlamasından korkuyordu; yeniden birbirlerine âşık olacaklar, bebeği birlikte büyütmek isteyecekler ve kendisini hayatlarından çıkarıp atacaklardı. Benzer bir geçmişleri vardı, alt orta sınıf siyahlara ait banliyö hayatından sıyrılıp çıkarken benzer sorunlarla boğuşmuşlardı. Bugün ne derse desin, günün birinde Maria ABD'ye dönmek isteyecekti ve Charles ona hem bunu sağlayabilir, hem de Carol'ın asla veremeyeceği bir hayat verebilirdi. O sessiz ve ölçülü İngiliz tabiatının altında Carol çılgınca bir panik içindeydi.

Gözden geçirilmesi gereken pek çok sorun vardı. Carol'ın paniği hem kendi yaşamında yaptığı seçimlerle ilgiliydi, hem de sınıf, heteroseksüellik, ırk, aidiyet, benzerlik ve farklılıkla ilgili temalara uzanıyordu. Carol, Maria'ya verecek hiçbir şeyi olmadığını hissediyordu. Onu bir bebek sahibi yapamıyordu, onu yanında tutmaya gücü yetmiyordu, işe yaramaz biriydi. Belli ki heteroseksüellik eşcinsellikten, siyah ırk beyaz ırktan ve ABD İngiltere'den üstündü.

Carol'da böyle bir çöküşe tanık olmak beni üzmüştü. Daha önce sergilediği sakin ve ılımlı tavır, böyle derin bir psikolojik sıkıntıya düşebileceği konusunda bana hiçbir ipucu vermemişti. Dikkatimi Maria'ya çevirdim. Carol'ın anlattıklarına bakılacak olursa, insan böyle bir paniğin haklı bir temeli olduğunu düşünebilirdi. Maria gerçekten Carol'ı terk etmeyi düşünüyor muydu? Charles'a âşık mı olmuştu? Lezbiyen bir yaşam biçimini hâlâ çok zor mu buluyordu; katlanılmayacak kadar ağır bir ayrımcılık olarak mı görüyordu? Kendi ülkesinden uzakta, Yahudi de olsa beyaz bir kadınla birlikte yaşamak çok mu aykırı bir durumdu? Veya belki de, Carol'dan aldığı sevgi ve güven, kendine yeni bir yol çizecek özgüvene kavuşmasını sağlamış olabilir miydi?

Ancak, Maria'nın Carol'dan uzaklaşmak istediğine dair hiçbir

işaret göremedim. Evet, Charles'ın babalığı kabul etmiş olması onu sevindirmişti; evet, siyah bir bebek istiyordu; evet, yaşamın onu ülkesinden çok uzaklara sürüklemiş olması konusunda bazı üzüntüleri vardı. Fakat hayır, Carol'ı ve ilişkilerini terk etmek niyetinde değildi.

Carol'ı endişelendiren sorunlar kesinlikle önemsiz sorunlar değildi. Onun yerinde olsam ben de kolaylıkla benzer korkulara kapılabilirdim. Maria'yı, kuşkusuz hiç de kolay olmayan eşcinsel, ırklar arası bir ilişkinin getirdiği bir sürü sorundan kurtulmanın bir yolunu bulmuş olarak görüyordu. Onun kendine uygun birisiyle yeniden bağlantı kurmuş olduğunu vehmediyor, kendi toplumsal sınıfından birini bulmayı hiç başaramamış ve her nasılsa hep kendisinden korkunç derecede farklı partnerler seçmiş olan kendisinin ise, bu seçimlerin yanlışlığı ile baş başa yapayalnız kalacağını düşünüyordu. Maria'nın Charles'dan bir çocuk sahibi olma kararı sanki kendisinin istenmediğini gösterirmişçesine, korku ve aşağılanmışlık duyguları içindeydi.

Carol'ın Maria'ya bir bebek veremeyeceği yolundaki duyguları bağlamında tartışılması gereken pek çok şey vardı. Kendi biyolojisinin sınırları ve bunu değiştirme konusundaki çaresizliği, psikanalitik bir konuşma için olgun bir zemin hazırlamıştı. Ancak bu noktada ben, Carol'la Maria arasında daha önce benzerlik ve farklılık etrafında boy göstermiş olan temaların –araya koyacakları uygun mesafeyi nasıl bulacakları konusunun– bu kez nasıl olup da başka bir bağlamda ortaya çıktığını anlamakla daha çok ilgileniyordum. Irk, cinsellik ve bağlılık konuları, daha önce kaynaşma ve ayrılaşma hakkında yaptığımız konuşmalardan izler taşıyordu ve bu yeni durum çerçevesinde yüzeye çıkmaya zorlanıyordu. Ayrıca, Carol'ın derin psikolojik sıkıntısını da irdelemek istiyordum.

İlişkilerine ikinci bir çocuk katma kararının yarattığı heyecanı onlarla paylaşıyor ve bir bebek sahibi olmanın önlerine çıkardığı güçlükleri anlayabiliyordum. Ancak, bir başka düzeyde, kendimde beni şaşırtan bir sabırsızlık fark etmiştim. Bunun nereden geldiğini ve kime ya da neye yönelik olduğunu merak ediyordum. Maria'nın bir an önce hamile kalmasını, böylece Charles tehdidini arkamızda

bırakıp hamileliğin temsil ettiği sorunlarla uğraşabilmeyi mi istiyordum? Kendimi onların içinde bulunduğu dramatik durumdan uzaklaştırmak, onlara dışarıdan bakmak, ikisi arasındaki kaynaşmanın bulanıklığına sırt çevirmek mi istiyordum? Onlardan ayrı olma duygumu ancak bir sabırsızlık, üstelik, onları etkileyen sorunlarla karşı karşıya olmayışımdan ileri gelen bir kendini beğenmişliği akla getiren bir sabırsızlık pahasına mı koruyabiliyordum? Carol ile Maria'nın açmazını anlamakta benim bu duygularımın herhangi bir yararı olabilir miydi? Doğru yanıtı bulmak, sabırsızlığımın nedenini anlamak, ve elbette, onları bu açmazdan kurtarmak umuduyla çeşitli seçenekleri zihnimde tarttım, fakat hiçbir sonuca ulaşamadım. Aklıma gelen hiçbir şey tatmin edici bir cevap sunmuyordu. Elbette bunların hemen hepsi üzerinde kuramsal yaklaşımlar geliştirebilirdim, fakat önce kendi sabırsızlığımı ele almam ve bunun benim için ne anlama geldiğini anlamam gerekiyordu. *Neyi çözmem gerektiğini* anlayabilirsem, belki bu zor geçiş sürecinde Carol ve Maria'ya yardım etmenin bir yolunu bulabilirdim.

Seans sona erdi. Zihnimde, ikisinin arasına girip kollarımı iki yana açarak onları birbirinden uzaklaştırma, Carol'ı Maria'nın Charles'la olan ilişkisinden çekip çıkarma isteğiyle ilgili bir resim canlandı. Carol'ı elinden tutup kaldırmak, onu uzak bir köşeye koymak, böylece Maria'nın, eski bir erkek arkadaşla yatmak, Afrika kökenli bir Amerikalı'yla süregiden ilişkisi, kökleri ve geleceğiyle ilgili kendi sorunlarını çözebilmesine fırsat vermek istiyordum. Carol'ın endişelerini anlıyor ve ne büyük bir korku içinde olduğunu kolayca görüyor olsam da, sabırsızlığım gerçek bir eşduyumun, Carol'ın korkularını onunla paylaşan bir duygusal varoluşun önünde engel oluşturuyordu. Onun deneyiminin içine giremezdim, çünkü bunu yapmak bir kaynaşma içine girmek gibi olacaktı.

Carol'la Maria arasındaki kaynaşmaya yönelik hoşgörüsüzlüğüm üzerinde düşündüm. Bunun nedeni neydi? Kaynaşma ve ayrılaşmayla ilgili kendi çatışmalarımla başa çıkmakta sandığımdan daha mı başarısızdım? Onların yaşadığı güçlük, sandığım kadar kuvvetli olmayan bir kişisel dengeyi tehdit mi ediyordu? Kendi partnerimle aramdaki ilişki de onlarınki kadar kaynaşmış bir ilişki

miydi? Eğer öyleyse ve ben de Carol ve Maria ile özdeşleşmişsem, onlara yardım edebilmek için neleri açığa kavuşturmam gerekiyordu?

Birkaç seans boyunca aklıma hatırı sayılır bir fikir gelmedi. Carol ve Maria'yla yaptığım çalışma rutin ve oldukça teknik bir çalışmaydı. Maria'ya yönelik yansıtmalarını dizginlemesi, böylece Charles'la gerçekte neler yaşadığı konusunda Maria'nın söyleyeceklerini duyabilmesi için Carol'a yardım etmeye çalıştım. Carol'ı duygularını dile getirmeye teşvik ederken, Carol'ın sözlerinin Maria tarafından kendi hamilelik çabasının önündeki bir engel olarak algılanmamasını sağlamaya çalıştım. Aralarında, ikisinden birinde ortaya çıkan güçlü duyguların öbürünü hareketsiz kılmasına yol açabilecek karşılıklı bir hassasiyet vardı. Bir duyguyu ele alıp onu sahibine teslim etmekle, bir ayıklama operasyonuna ortak olmuştum. Bu işte, kızım ve arkadaşıyla birlikte yerde oturup her birinin eşyalarını ayrı kümelere ayırmaya benzer bir yan vardı. Kızımla olduğu gibi, kümelerdeki eşyaların yeniden birbirine karışacağını sezebiliyordum, fakat sahipliğin ortaya konması önemli görünüyordu. Bir yandan çift terapisinin oldukça teknik fakat bir o kadar da gerekli kısmını yerine getirirken, bir yandan da kendi tepkilerimi daha iyi anlayabileyecek miyim diye bekliyordum. Kendi sabırsızlığımdan ve eşduyum yoksunluğumdan ne öğrenebilirdim?

Her terapide olduğu gibi burada da birbirine paralel birkaç öykü vardı. Bir yanda onların anlatısı, onların duyguları ve dile getiremedikleri vardı, bir yanda olup bitenler konusunda benim kendime yaptığım açıklamalar. Bu iki kadın arasında yaşananlar vardı. Her birinin kendi deneyimi vardı. Görüşme odasında üçümüz arasında süregiden ilişki vardı. Söz ettikleri her şey, benim ilk hipotezimle uyuşur gibiydi. Carol ve Maria, hayali ya da gerçek ihanetin onlar için fiziksel ayrılaşmaya kavuşmanın tek yolunu oluşturduğu bataklık benzeri bir kaynaşmaya gömülmüşlerdi. İlk geldiklerinde sorun Sonya'ydı. Şimdi ise, Maria'nın Charles uğruna Carol'ı terk etmesi olasılığı idi. Benim görevim, birbirine bağlı kalmalarına izin verecek, fakat bunu farklı bir temele oturtacak bir psikolojik ayrılaşmanın ortaya çıkmasını sağlamaktı.

Aralarındaki seksin ancak belirli düzeyde bir ayrılaşmanın varlığı halinde canlılık kazandığını artık biliyorduk. Charles'ın hayatlarına girmesi bunu kanıtlamıştı, çünkü bu gelişmeyle birlikte birbirlerine yönelik istekleri bir kez daha canlanmıştı. Charles'ın ilişkinin dışındaki konumu, içlerinden birini kendisine doğru çekerek, terapiyi bıraktıktan birkaç ay sonra gene iyiden iyiye küllenmiş olan erotik yaşamlarını yeniden ateşlemişti. Onları tanıdığım süre içinde üç kişi –Sonya, terapistleri ve Charles– onlar için bu erotik işlevi yerine getirmişti.

Ortada sabırsızlığımı açıklayacak rasyonel bir neden olmadığından, kendi kendime bunun, beni rahatsız edecek bir şey keşfetmekte ya da anlamakta oluşumla ilgili bir savunma olup olmadığını sormak zorunda kaldım. Carol'la Maria'nın cinsellik öyküsüyle kendiminki arasında, beni rahatsız edebilecek düzeyde benzerlikler mi vardı? Cinsel yaşamlarını canlandırmayı başarmış bir çift, lezbiyen bir çift olarak onların bu sorunun altından kalkmalarına bir yatırım mı yapmıştım? Şimdiyse kendimi hayal kırıklığına uğramış ve bir terapist olarak yetersiz mi hissediyordum?

Sıkıntım gitgide artıyordu. Sonra sorunu anladım. Bir bakıma çok büyük bir kavrayış değildi, ama bir yandan da sevgi ilişkilerinin büyük bölümünü karaya oturtan şeyin ta kendisiydi. Gerek Carol gerekse Maria, ihanet ve güvensizlik fikrine, gerçek sevginin bir sızı ve bir imkânsızlık anlamına geldiği düşüncesine ciddi biçimde bağlıydılar. Birbirlerine duydukları sevgiye rağmen, adeta baktıkları her yerde reddedilme işaretleri görmekte ısrarlıydılar.

Sabırsızlığımın nedeni kafamda açıklık kazandı. Carol ve Maria'nın, her birinin ilişkiye getirdiği acı ve güvensizlikten sıyrılabilmelerini istiyordum. Birlikte yarattıkları sevginin içine, keyifle değilse bile, her şeyi bu kadar dramatikleştirmeden en azından rahatça gömülebilmelerini istiyordum. Onlar için beslediğim umutları böylece adlandırınca, sabırsızlığım ortadan kayboldu. Artık, birbirlerine yönelik vericiliklerinin, –ne kadar hoş ve cömertçe olursa olsun– ilginç bir şekilde, birbirlerinden bir şeyler alma konusundaki güçlüklerinin üzerini nasıl örttüğü ve bu dinamiğin, karşı tarafa kendini reddedilmiş hissettirebilecek bir güvensizlik biçimi doğur-

duğu konusunda onlarla konuşabileceğimi hissediyordum.

Bu kavrayış, gerek Carol gerekse Maria'nın, karşı taraftan gelen sevgiyi çeşitli biçimlerde reddetmekte olduklarını hiç fark etmeksizin nasıl olup da kendilerini ilişki için çaba harcayan "verici" kişiler olarak gördüklerini açıklıyordu. Geldiğimiz noktada bunu anlayabilirlerse, yaşamımın daha önceki yıllarında benim yapamadığım şeyi yapıp karşı taraftan sunulanın gerçekliğine güven duymayı başarabileceklerine, o kadar özlemini çektikleri ve aslında kendilerine sunulmakta olan sevgiyi nasıl bilinçsizce geri çevirdiklerini görebileceklerini düşünüyordum.

Bu düşünce yürek burkan bir düşünceydi. Onlara söylemek zorunda olduklarım yüzünden değil, çünkü bu konu üzerinde gelişecek konuşmanın verimli bir konuşma olacağını hissediyordum. Yürek burkan yanı bu temanın, yani sunulanı elinde olmadan geri çevirme ve ondan şüphe etme temasının son derece yaygın oluşuydu. Güven eksikliği sayısız ilişkiyi mahvediyordu. Bu sorunun çok uzun zamandır farkındaydım ve bizzat kendim de onunla boğuşmak zorunda kalmıştım. Kendi reddedici yanımda, kendimle sevdiğim kişi arasında uygun mesafeyi yaratma çabalarımda bu temanın bazı yansımalarını sezebiliyordum.

İçim rahatlamıştı. Carol'la Maria'nın ilişkiyi dramatikleştirme gereksinimleri karşısındaki tepkimi ve sabırsızlığımı artık anlayabiliyordum. Aynı zamanda, ikisi arasında aralıklı olarak ortaya çıkan reddedici tavrın, kendi ilişkilerimdeki dalgalanmalarda bir yankı bulduğunu da görebiliyordum. Kendimi kaynaşmış ilişkilerden çekip çıkarmak için geçmişte birden çok kez göstermek zorunda olduğum çabaları hatırlamak zorunda kalmıştım. Yaşamımızın erken dönemlerinde oluşmuş psikolojik örüntüleri değiştirmek için verdiğimiz mücadelenin ne kadar uzun sürebildiğini, ve kimi sorunlu durumları değiştirmenin çok kolay olmasına karşılık, başka bazı sorunların, koşullarımızdaki ya da bilinç durumumuzdaki her değişiklikle birlikte yaşamımız boyunca tekrar tekrar yeniden ele alınması gerektiğini düşünerek birçok kez kendi kendime iç geçirmiştim. Carol ve Maria'nın, pek çok ilişkinin zayıf noktası olan bu konuda ilerleme kaydetmesine en iyi nasıl yardım edebileceğimi dü-

şündüm. Birbirlerine yönelttikleri reddedici tavırdan uzaklaşmaları ve farklılık duygusunu feda etmeksizin bir kucaklaşmaya doğru ilerlemeleri için ne yapabilirdim?

Doğru uzaklıkta durma meselesini nasıl çözecekleri, içinden kolayca çıkacakları bir soru olmayacaktı. Çok daha kolayca oluşan şey ise, aradaki uzaklığın eriyip yok olmasıydı. Uygun mesafenin, daha az kışkırtıcı yöntemlerle bulunması ve korunması gerekiyordu. Bu aynı zamanda, ortadaki belirsizliğe karşı da tetikte durabilme sorunuydu. Hem ayrılığın hem de kaynaşmanın kendine özgü tehlikeleri vardı. Carol'la Maria'nın önündeki soru, aralarındaki yakınlığı feda etmeksizin arzu edilir bir psikolojik mesafeyi nasıl koruyabilecekleri idi. Ya da, soruyu tersinden sorarsak, *yakınlığın kaynağının aslında belirli derecede bir ayrılaşma olduğuna kendilerini nasıl inandıracakları* idi. Buna karşılık, onlara açıklamaya çalıştığım gibi, başlangıçta gösterdikleri kaynaşma eğilimi onları birbirine yakınlaştırmışsa da, aynı eğilim, yakınlığı ayakta tutmak açısından ümitsiz bir eğilimdi.

Reddetme –itme, uzaklaştırma– tavrı, başa çıkabildikleri bir yakınlık düzeyine ulaşmak ve onu korumak amacıyla aralarındaki mesafeyi düzenleyen mekanizmayı oluşturuyordu. Birbirleriyle karşı karşı karşıya gelmenin bir yolu olarak, üçüncü bir kişiye –Carol'ın Sonya'ya, her ikisinin bana, Maria'nın Charles'a– dönük bağlanmalar aracılığıyla birbirlerini reddetmekten kaçınmaları için ne yapılabilirdi?

Şimdi elimizde, birbirlerine yönelik reddedici ya da güvensiz tavrın psikolojik açıdan neden bu kadar güçlü olduğuna dair birbiriyle bağlantılı dört ayrı neden vardı. Öncelikle, birbirlerinin sevgisinden duydukları kuşku, kendilerini açmaktan ve sunulanı almaktan kendilerini korumalarına yol açıyordu. İkincisi, bu kuşkunun sonucu olarak, ilişkileri dönem dönem bir uçurumun kenarına gelip dayanıyordu. Potansiyel kayıp pozisyonunun içinde, birbirleriyle kavga edebilecekleri ve sevgilerini birbirlerine gösterebilecekleri, psikolojik açıdan güvenli bir pozisyon vardı. Üçüncüsü, birbirlerine yönelttikleri reddedici tavır onları baş edilebilir bir mesafede tutuyor, böylece bir kaynaşmışlık duygusundan kaçınmalarını sağlı-

yordu. Dördüncüsü, bu mesafe de, birbirlerini ayrı birer kişi olarak görmelerini, dolayısıyla cinsel açıdan arzulanır bulmalarını mümkün kılıyordu.

Bu sorunların halihazırda içinde bulundukları krize nasıl yol açmış olduğunu hep birlikte tartıştık. Maria'nın birlikte kurdukları yaşamı sürdürme isteğinde olduğunu ve bir bebek sahibi olmanın aralarındaki ilişkiyi baltalamaya değil, onaylamaya ve genişletmeye yönelik bir istek olduğunu kabul etmesi için Carol'ın kendi içinde ne hissetmesi, neyden vazgeçmesi gerekiyordu? Seviliyor olduğuna inanması için yapması gereken sıçrama nasıl bir sıçramaydı?

Bunlar, Carol'ın Sonya'yla olan ilişkisinden sonra kendisini Carol'a açabilmek için Maria'nın boğuşmak zorunda kaldığı sorunların tıpatıp aynısıydı. İki kadın, aralarındaki bağlantıyı, bir yanda ihanet ve acı, bir yanda da aşırı özdeşleşme ve bireysellik kaybı içeren bir sevgiye feda etmek zorunda kalmışlardı. Şimdi, hazır ve kullanabilir durumdaki bir sevgiyi deneyimleme cesaretini göstermeleri gerekiyordu.

Her birinin önüne üzerinde uğraşacakları görevler koyulmuş olması Carol'un da Maria'nın da hoşuna gitmişti. O güne kadar üzerinde dönüp durdukları atlıkarıncayı gördükten sonra, ileriye giden bir yol bulmuş olmak onlara yeni bir güç vermişti. Ne zaman reddedici ya da kuşkucu tavırlar sergilediklerini saptamak üzere kendi davranışlarını denetleme fikrini kolayca kabul ettiler. Onları korkutan şeyler konusunda kendilerini ve birbirlerini sorgulamanın yararlı olacağını düşünüyorlardı. Kuşkunun, korkunun, reddetme yoluyla uzaklaşma arzusunun ya da kaynaşma dürtüsünün ne zaman ortaya çıktığını keşfetme; ve bu gibi duyguların ardında gizlenen şeyleri hissetmeyi göze alarak ilişkilerinin sorunlu kısımlarını ayıklama düşüncesi onları heyecanlandırmıştı. Anne ve babalarından uygun ölçüde –ne çok fazla, ne çok az– ilgi gören ve onlarla uygun ölçüde bağlantı kuran çocuklar, kaynaşma ya da reddetme eğilimi içermeyen partnerlik ilişkileri kurmak için iyi adaylar olabilirler. Bunlar şanslı kişilerdir, fakat Carol ve Maria bu kategori içinde yer almadıklarını biliyorlardı. Halihazırda bir kız çocuğu sahibi oldukları ve aileye ikinci bir çocuk katmayı umdukları bu noktada, ikisi

de sorunlarının üstesinden gelmeye kararlıydılar. İlişkilerinin istikrarını iyice bozmak istemiyorlardı.

Maria üç ay boyunca yumurtlama döneminde Charles'la yattı. Üçüncü denemede hamile kaldı. Carol sevinçten uçuyordu. Charles sevinçten uçuyordu. Maria korku içindeydi. Hamilelik onu endişeli bir ruh haline sürüklemişti. Bebeğin sağlığından, doğuma katlanıp katlanamayacağı, ilişkisinin rahminde büyüyen bu yeni yaşamı taşıyıp taşıyamayacağından, Chloe'nin bu durumu nasıl karşılayacağından, beyaz bir kadınla birlikte siyah bir bebek sahibi olacağını anne ve babasına nasıl açıklayacağı konusunda tedirgindi. Carol onun korkularının büyük bölümünü anlıyordu. Kendisi de bir bebek doğurmuş olduğundan, Maria'nın kaygıları ona yabancı değildi. Charles kendini geriye çekmişti. Yeni bebek için evlerini hazırlamaya başladıkları bu dönemde, Carol, Charles'la ilgili gereksiz tartışmaları görmezden gelmeye çalışıyordu. Charles'la Maria'nın aylık buluşmaları sırasında dibe vurmuş olan cinsel yaşamları yeniden canlanmıştı.

Elbette, Charles'ın ilişkilerinin dışına sürülmüş olduğunu fark etmemem olanaksızdı. Bu ilişkide büyük bir rolü olmasını o da zaten hiç planlamamıştı, fakat geçmişte Sonya'nın ve benim oynadığım rolle Charles'ın durumu arasındaki paralellik ve Carol ile Maria'nın, daha sonra parçalamak üzere üçgenler yaratma konusundaki süregiden gereksinimleri dikkatimi çekmişti. Düşüncelerim orada takılıp kalabilirdi, ancak bu noktada başka bir kriz patlak verdi.

Birbirlerinin çocuklarına vasi olmakla ilgili hukuki ayrıntılarla ilgilenmeye ve finansal durumlarını düzene sokmaya başladıklarında, Carol'a ailesinden kalan hatırı sayılır miktardaki miras (ki o güne kadar yaşamak için bu paraya ihtiyaçları olmamıştı) aralarında bir sorun olarak baş gösterdi. Carol, kızı doğuncaya kadar bu parayı gözardı etmiş ve sonra büyük bölümünü onun adına bir yatırım fonuna yatırmıştı. Yedi yıl önce aylık bir gelir olarak hayli makul görünen kalan kısmı ise, büyüdükçe büyümüştü. Şimdi Carol'ın, alışık olduğundan çok daha fazla parası vardı ve bu paranın büyük bir kısmını doğacak bebek için bir yatırım fonuna yatırmaya karar verdi.

Carol ve Maria bütçelerini birleştirmemişlerdi, fakat yaşadıkları ev Carol'ın ailesinden miras kalmıştı. Her ikisi de, Carol'ın mirasının günlük hayatta fazlaca bir sorun olmamasına yetecek kadar para kazanıyorlardı. Ancak Maria'nın hamileliğinin finansal ayrıntıları üzerinde hiç düşünmemişlerdi ve iyi bir kazancı olmasına rağmen Maria, işten bir iki sene uzak kalmasına yetecek kadar para biriktirememişti. Maria, bebeği birlikte büyütebilmeleri için Carol'ın bir süreliğine işine ara vermesini umuyordu. Carol'ın bunu mümkün kılmak için parasının bir kısmını kullanmasını istiyordu.

Carol, Maria'nın isteklerinin parasal kısmına razı olamadı. Akılcı bir yol gibi görünse de, bu konuda kendini rahat hissetmiyordu. Hamileliği süresince ve daha sonra da bebek küçükken çalışmadığı süre boyunca Maria'nın ona bağımlı olmasına bir itirazı yoktu, ancak Maria'nın hesabına para aktarmaya ya da bir ortak hesap açtırmaya hazır değildi. Carol, kendini hami rolünde görme fikrine katlanamıyordu. Kendi anne ve babası, ailedeki para bolluğuna rağmen yıllarca tuhaf bir şekilde hem annesinin hem de babasının ailesine bağımlı yaşamışlardı. Büyükanne ve babaları, her biri bir çocuk sahibi olduğunda Carol'a ve erkek kardeşine onlar için ayrılmış bir parayı gönülsüzce vermişlerdi. Para Carol'ın ailesinde bir kontrol aracı olarak kullanılmıştı ve bu durum Carol'ı para konusuna karşı hassaslaştırmıştı. Sahip olduğu paranın çokluğu yüzünden her zaman suçluluk hissetmiş ve yıllarca, parasının miktarı ve hangi yatırım araçlarında değerlendirildiği konusunda bilgisiz kalmayı tercih etmişti. Bu konuda düşünmemeye çalışmıştı. Parasına yönelik tutumu, başka konularda sergilediği güvenli ve serinkanlı tutumla hiç uyuşmuyordu.

Carol'ın para konusunda açılmaya, sahip olduğu paranın miktarıyla yüzleşmeye ve bu konuda sorumluluk almaya başlaması Maria'nın hayatına girmesinden sonra olmuştu. Carol İngiliz'di ve bir Yahudi olmasına rağmen, paranın bir biçimde bayağı, aşağılık bir şey olduğu yönündeki üst orta sınıf düşüncesini içselleştirmişti. Siyaseten daha adil bir toplumun gerekliliğine inandığı için de ayrıca utanç duymaktaydı. Duygusal açıdan lekelenmiş bile olsa elinde gümüş bir kaşıkla doğmuş olmak, Carol'ın ayırıcı işareti gibiydi.

Desteklediği toplumsal amaçlara cömertçe bağışlar yapıyordu ama potansiyel bağış listesinin durmaksızın kabardığını görmüştü. Kendisini bir para makinesi gibi görme düşüncesi onu rahatsız etmiş ve koca koca örgütleri kendisi kurtaracakmış gibi beklentilerin oluşması canını sıkmaya başlamıştı. Maria ve karnındaki bebek söz konusu olduğunda ise, ona para vermeye ya da onun için bir hesap açtırmaya bir türlü eli varmamıştı. Bu durum onu, Maria sanki sevgilisi ve kendisinin eşiti değil de bir hayır kurumu, bir yardım örgütüymüş gibi bir duyguya sürüklemişti.

Maria kendini incinmiş ve hakarete uğramış hissediyordu. Carol'ın bu konuda paylaşıma açık olmayışını anlayamıyordu. Neden ortak bir hesap açtıramayacaklarını, Carol'ın neden Maria'nın geçimini sağlamakta ısrar edip ona bir hesap açtırmamakta direttiğini anlamıyordu. Kendisini Carol tarafından çocuk yerine koyulmuş gibi hissediyordu. Başarılı olabilmek için o güne dek çok çalışmış, kendine iyi bir kazanç sağlamıştı ve Carol'ı sömürmek gibi bir niyeti yoktu. Bir erkekle birlikte olsaydı ortak bir hesap ve finansal desteğin kendisine sunulmasını bekleyecekti, çünkü paranın anlamlı bir biçimde harcanmak için var olduğunu düşünüyordu. Carol'ın tavrını hiç anlayamıyordu. Tıpkı ailesinin her zaman yaptığı gibi onun da kendisini para üzerinden kontrol ettiğini düşünüyordu. Ama Carol'ın yaptığı daha da kötüydü. Carol'a kalan mirasla ilgili güçlüklerin bir kısmını daha önce çözdükleri için, Maria bu kez de başka bir kampa tıkıldığını, dışarı sürülmüş ve yalnız bırakılmış olduğunu düşünüyordu.

Bana gelince, aralarındaki finansal düzenlemelerin yol açtığı bu sıkıntıların nereye kadar varacağını merakla izliyordum. Tıpkı seks gibi para da pek çok duygunun ifade edilmesine yarayan bir kanaldır ve gerek bireylerin gerekse çiftlerin parayla kurdukları ilişki, alma ve vermeyle, kontrolle, ayrılaşma, adanma, aynılık ve farklılıkla ilgili sorunların ortaya çıkış yollarından birini oluşturur. Carol'dan para istemek zorunda kalmanın Maria'yı nasıl bir sıkıntıya soktuğunu görebiliyordum. Bunun küçültücü bir duygu olduğunu ve onu güvensizliğe sürüklediğini görebiliyordum. Öte yandan, Maria'ya doğrudan doğruya para vermenin Carol için ne kadar zor

olduğunu da anlayabiliyordum. Bu küçük sarsıntının şu ya da bu biçimde atlatılabileceğinden, Maria'nın hamileliğinin ve bu hamileliğin aralarındaki ilişki ve Chloe için ne anlama geleceği sorusunun yarattığı endişenin ortadaki soruna yansıtılmakta olduğundan hemen hemen emindim.

Ne var ki bu küçük sarsıntı, ilişkilerinin içinden sağ salim sıyrılıp sıyrılamayacağını hiçbirimizin tam olarak kestiremediği birkaç aylık bir depreme dönüştü. Maria'nın, kendi kaderine terk edilmiş ve ihanete uğramış olduğu yolundaki duyguları şiddetlendi. Söylenen hiçbir söz bu duyguları yatıştıramıyordu. Giderek bir ev tutmaktan ve ilişkiyi terk etmekten söz etmeye başladı. Bu davranışıyla Carol'ın kendisine gerçek anlamda bağlı olmadığını gösterdiğini, önerilen düzenlemenin ona kendisini ne kadar değersizleşmiş ve güvensiz hissettirdiğini anlama zahmetine girmediğini düşünüyordu. İlişkilerinin tehlikeye düştüğü ve aralarındaki seksin ısrarcı bir nitelik kazandığı daha önceki krizlerin tersine, bu kez seks yaşamları durmuştu. Bu durum ilişkilerindeki deliği daha da büyütüyordu. Bu kez seksin yokluğu, çok yakın ve kaynaşmış olmalarıyla değil, birbirlerine çok uzak olmalarıyla ilgiliydi. Maria Carol'a güven duymuyordu. Hamile kaldığı için Carol'ın kendisini yalnız bırakmış olduğunu düşünüyordu. Carol ise buna karşı çıkıyordu. Maria'yı, hormonları nedeniyle histerikleşmiş olmakla ve aşırı tepki göstermekle suçluyordu. Geri adım atamazdı, çünkü herhangi bir haksızlık yaptığını düşünmüyordu. Maria'yı parasal olarak desteklemeye hazır olduğuna göre, sorun neydi? Maria Carol'ın önerisini kabul etmeye yanaşmıyordu, çünkü bu öneri ona kendisini fazla bağımlı ve kontrolünü yitirmiş hissettiriyordu. İki taraf da kıpırdayamaz durumda kalmıştı. Bir yandan Maria'nın karnındaki bebek birlikteliklerini pekiştirerek büyürken, bir yandan da bir çift olarak birbirlerinden uzağa sürükleniyorlardı. Çiftler birbirine yakınlaştıkça bireylerin birbirine uyum sağlamaya çalışması sırasında ortaya sık sık böyle mini krizler çıktığından, bu durum aslında çift terapisinde rastlanmayan bir durum değildi. Ancak, söz konusu krizin bu kadar açık bir şekilde para ve seks üzerinden yaşanması alışılmadık bir durumdu.

İçinden çıkılmaz bir noktada takılıp kalmış olmalarına rağmen, onları bebeğin dünyaya gelmesinden önce sorunları çözmenin bir yolunu bulmaya zorlayan bir çaresizlik dalgası seanslara hakim olmuştu. Kendimi, bir kurgu sorunuyla boğuşan bir polisiye yazarı gibi sıkışmış hissediyordum. Neredeyse yolun sonuna varmıştık, fakat ortada bir çıkış kapısı yoktu. Maria, ilişkiyi terk etme tehdidiyle bir çıkış yolu öneriyordu. Ancak bu durumda, ortada çok fazla sayıda çözülmemiş sorun kalacaktı. Üstelik Carol bu durumu ciddiye almıyor, Maria'nın her şeyi fazla dramatize ettiğini düşünüyordu. Ben de, sıkıntılarını hafifletecek ve onları birbirine yaklaştırabilecek bir şeyler anlayabilmek, ya da en azından, aralarındaki farklılığa bu açmazdan çıkabilecekleri bir yol bulmalarına yetecek kadar saygı göstermek için kendi köşemde elimden geleni yapıyordum.

Her birinin neler söylediğini bir kez daha düşündüm. Carol Maria'yla ortak bir hesap açtırmak istemiyordu, çünkü onu yardıma muhtaç biri gibi, kendisinden daha az, kendisine minnettar biri gibi görme fikrine dayanamıyordu. Maria ise para isteyen kişi olma durumunda kalmaya katlanamıyordu. Bu durum onu fakir akraba konumuna düşürüyordu. Aslında ikisi de aynı şeyi söylüyor gibiydi. İkisi de kendi eşitlik arzularını ifade etmeye çalışıyor, fakat bunu kendilerine özgü çok farklı üsluplarla yapıyorlardı.

İçimde ilk olarak Maria'ya yönelik bir sempati uyandı ve bu duyguların kaynağını zihnimde takip ettim. İlk bakışta savunmasız taraf gibi görünen Maria, kendini daha güçsüz, daha muhtaç hissetmeye başlamıştı. Onun bakış açısıyla, Carol'ın servetle olan ilişkisi, Maria'ya ancak kendi belirlediği şartlara göre para vereceği anlamına geliyordu. Gene bir üçgen durumu oluşmuştu; burada para "öteki"ni temsil ediyordu ve kontrol Carol'ın elindeydi. Maria'daki terk edilmişlik, yalnız bırakılmış duyguları da buradan kaynaklanıyordu. Maria'nın, ancak bu ilişkiden çıkmakla güç kazanabileceği yolundaki düşüncesini anlayabiliyordum. Eğer başkasına gereksinimi olmadığını gösterebilirse, kendine duyduğu saygının bir bölümünü geri kazanabilecekti.

Sonra dikkatimi Carol'ın açmazına çevirdim. Carol kendini kö-

şeye sıkışmış hissediyordu. Parasını seve seve paylaşmaya hazırdı, fakat bunu nasıl yapacağının kendisine söylenmesine razı değildi. Geçmişte anne ve babası, almayı bile istemediği bir para aracılığıyla onu ağır biçimde yönetmişti ve Maria'nın kendisinden belli bir yöntemle verilecek bir para talep etmesini neden o kadar can sıkıcı bulduğunu anlayabiliyordum. Maria'nın inceliksiz, esneklikten ve güvenden yoksun olduğunu düşünüyordu.

İkisinin duyguları arasındaki parallelikleri görünce içimde bir umut uyandı. Bu sıkışmışlıktan kurtulmanın bir yolunu bulabileceğimizi seziyordum. Güvensizliğe ve yanlış anlamaya dayalı duyguları paylaştıklarını görebilirlerse, yeniden bağlantı kurmaları mümkün olabilirdi.

Sorunun merkezine paranın yerleşmesiyle birlikte, dünyaya ve ilişkilerine yeni bir yaşam getirecek olmanın o derin anlamı silikleşmişti. Seansların odak noktasında, hayal kırıklığı, birbirleriyle ilgili şikâyetleri ve karşılanmayan beklentiler vardı. Sanki ikisi birden, doğru değil de yanlış olan şeylerde birleşmişlerdi. İlişkinin iyi tarafı, aralarındaki sevgi ve yaratıcılık, bir kez daha karşılarına bir sorun olarak çıkmıştı. Buna nasıl tutunacaklarını, aralarındaki heyecana hak ettiği değeri nasıl vereceklerini bilmiyorlardı, dolayısıyla bir duraklamanın ve hayal kırıklığının içine yuvarlanmışlardı.

Aslında ortada parayla ilgili yeni bir sorundan çok, ikisini de can havliyle parçalamaya çalıştıkları bir kaynaşmanın içine iten, yakınlık konusuyla ilgili bildik bir gerginlik vardı. Bu yeni kavrayışla içim biraz rahatlamış olarak onlara dönüp, benim bakış açımdan durumun ne kadar farklı göründüğünü anlatmaya çalıştım. İkisi de onaylayarak iç geçirdiler. Odada bir rahatlama ve hafiflik duygusu vardı. Küçük bir aradan sonra hepimiz kendimizi sevinçle bu duyguya bıraktık. Onca acı verici saldırıdan sonra üçümüz de nihayet bir sükunet havasını solurken, benim sessiz iç geçirmem onlarınkiyle birleşti.

Birkaç dakika sonra, ikisi arasında gidip gelmeye başlayan güçlü cinsel duyguların odayı doldurduğunu hissettim. Birbirleriyle yeniden bağlantı kurmuş, para yüzünden nasıl aptalca bir boks maçına tutuşmuş oldukları konusunda konuşup gülüşüyorlardı. Para

konusu dikkat odağı olmaktan çıkmıştı. Reddetme ve kuşkuyla ilgili kendi bireysel tepkilerini gözlemlemiş ve bunlar üzerinde düşünmüş olmalarına karşılık, bir birim olarak, bir ikili olarak aralarındaki mutluluğu baltalamak için neler yaptıklarına hiç dikkat etmemiş olduklarını şimdi fark ediyorlardı. Aralarındaki ilişkiyi, kendilerinin yarattığı, kendilerine ait ama kendilerinden daha büyük bir şey olarak görmeleri sayesinde, cinsel yaşamlarını tekrar tekrar yere seren kalıbı kırmayı nihayet başarmış görünüyorlardı. Bu ilişkiyi kendilerinin var ettiği bir öteki olarak düşündüklerinde, aralarındaki yakınlık onlara eskisi kadar tehditkâr gelmiyordu. Bu ilişki, ikisinin de huzur ve güvenlik bulmak için gittiği ve cinselliğini ifade edebildiği bir yerdi. İlişki onları kuşatmıyor, bireyselliklerini ezip geçmiyordu, çünkü onu, aralarındaki yakınlığın ifadesi olarak yeniden tanımlamışlardı.

Carol ile Maria sonunda bir çözüm buldular. Oğulları Claude'un doğumuna kadar ve sonrasında da cinsel yaşamlarını ayakta tutmayı başardılar. Aralarındaki sorunların tümünü çözemedilerse bile, en azından bu sorunlar üzerinde yeterli bir kavrayış kazandılar. Derinden bir yakınlığın onları ne kadar korkuttuğunu ve buna bağlı olarak, aralarındaki yakınlığı düzenlemek amacıyla nasıl reddetmeye, ya da üçüncü bir kişiye ya da birbirlerinde güvensizlik görmeye yöneldiklerini anladılar. Yakınlıklarının ürkütücülüğünü ve bunun onları ne kadar savunmasız kıldığını birlikte kabul etmek gibi ikinci bir seçenekleri de olduğunu gördüler. Bu formülasyona tutunmak, patlamalardan, başka sevgililer bulmaktan ya da reddedici davranmaktan daha sağlam görünüyordu. Bunu yapmak kolay değildi, ama en azından sorunu sekse, paraya ya da sevgililere değil, oturması gereken yere oturtuyordu.

Onlar adına sevinç ve umut duyuyordum. Sonraki yıllarda aldığım Noel kartları sayesinde, birlikte yaptığımız çalışmanın sonuçlarından hâlâ yararlanmakta olduklarından haberim oldu. Zaman zaman yorucu, zaman zaman da heyecan verici bir terapi olmuştu. Onlarla çalışmaktan zevk almıştım. Fakat, reddedici tutumun kendi ilişkilerinde onlar için hangi çoklu işlevleri yerine getirdiğini anlamalarına yardım edebilmiş olmama, ve bir başkasına yönelmek-

sizin seksi yeniden hayatlarına sokabilmiş olmalarına rağmen, uzun süreli ilişkilerde seks konusu benim için bir bilmece olmayı sürdürdü. Bir çeşit cinsel perhizin o güne dek karşılaştığım çiftlerin pek çoğunun ortak noktası olması bende yıllarca büyük bir merak uyandırmıştı. Seksin vazgeçilebilir hale gelmesi süreci beni büyülüyordu.

Erotik yaşam üzerinde ne kadar düşünürsem, ona dair tam bir kavrayış kazanmaktan sanki o kadar uzaklaşıyordum. Hiç kuşkusuz, kaynaşmış bir bağlılığın bir cinsel ilişkiye yüklediği engeller konusunda öncekilere ekleyecebileceğim başka mantıklı açıklamalar da vardı. Örneğin bazı kişiler, gün be gün bir arada yaşamanın getirdiği yakınlıkta, erken çocukluk dönemlerinden izler bulurlar. Ensesti çağrıştıran tatlar göz korkutucu bir tabudur ve eğer kişinin sevgilisi kendi bilinçdışında onun annesi, babası, kız ya da erkek kardeşi olarak temsil ediliyorsa, erotik bir ilişki imkânsız görünebilir; bu, düşünülmesi bile olanaksız bir ihlaldir.

Yüz yıl önce Freud, çocukların aseksüelliği kavramıyla sırtımıza bindirilmiş olan ağırlıktan bizi kurtardı. Psikanalitik kuramcıların çoğuna göre, yetişkinler arası cinsel ilişki, çocuk aseksüelliğinin yetişkinlikte yeniden senaryolandırılmış bir versiyonudur. Freud'un heteroseksüellik görüşüne[6] göre, kız çocukları –onlara bir penis verme yeteneğine sahip olmayan annelerinin yol açtığı düş kırıklığıyla– kendilerine bir penisten sonra en iyi ikinci şeyi, yani bir bebek vermesi için babalarına dönerler. O halde olgunlaşmak, kız çocuğunun ne annesine ne de babasına sahip olamayacağını anladığı andır, böylece yetişkinlik çağında erotik ilgisini kendisine ait bir erkeğe aktarır. Erkeklerdeki aktarımın ise daha basit olduğu düşünülmektedir. Anne genellikle, bebeklik ve çocukluk çağında fiziksel ve duygusal yakınlığın paylaşıldığı kişi olmuştur, dolayısıyla Freudyen terminolojide ödipal aktarım, erkek çocuğunun babanın yerini alma arzusuyla, ve bunu yapamayacağını fark ederek, annesine yönelik arzuyu terk edip yetişkinlik yaşamında kendine ait bir kadın bulmasıyla ilgilidir.

Freudyen görüş bizden, erotiğin hem anne-çocuk ilişkisinde var

6. Freud, S. (1905), "Three Essays on Sexuality", Standart Basım 7: 125-145, Hogarth Press, Londra, 1968.

olduğu, hem de (çoğu durumda), her nasılsa, bir ensest ilişkisi yaratmayacak kadar başarıyla yönetildiği ve yüceltildiği bir durumu düşünmemizi ister. Ayrıca, analistler ve psikanalistler olarak bizlerin, analitik ortam içinde büyük olasılıkla hastaların erotik arzularını kendimize yansıtmış olacağımızı, oysa bunları üstümüze alınmayıp aktarımın bir öğesi olarak, terapi sırasında klinisyenin üstüne ister istemez fırlatılan ya da ona aktarılan şey olarak görmemiz gerektiğini söyler.[7] *Hastanın bizimle ilgili erotik gündemini çözümlemek, terapinin bir parçasıdır.*[8]

Psikanalizin güzelliği, bir bireyin zihninde erotiğin içinde neler saklı olduğunu anlama çabası içinde, erotiğin hepimiz için taşıdığı anlamın bazı veçhelerini anlama konusunda bize bir pencere açmasındadır. Bireylerin bilincinde ve bilinçdışında temsil edilen şeylere yönelik, hem bireylerin öznel deneyiminde hem de hasta-psikoterapist arasında gerçekleşen bu derinlemesine analiz, erotik üzerinde düşünmek ve erotiği kuramsallaştırmak için bize çeşitli fırsatlar sunar. Çok sayıda kadınla, heteroseksüelle, biseksüel ve eşcinselle çalıştığım yirmi yılı aşkın klinik deneyimim boyunca, günümüzde kadınlar için cinselliği ve erotiği tasavvur etmenin başka bir yolu da bulunduğunu gösteren ilgi çekici ve kışkırtıcı kanıtlarla karşılaştım.

7. Freud, S. (1915), "Observations on Transference Love", Standart Basım 12: 157-171, Hogarth Press, Londra, 1968.

8. Freud karşı aktarım sevgisinden söz eder ve analistleri hastalarının kendilerine duyduğu sevgiye karşı uyanık olmaya çağırırken, analizin yakasına ilk günden beri yapışmış olan bir fenomenden söz ediyordu: Hasta analiste âşık olur ve analist bunu başlı başına analiz edilmesi gereken bir konu olarak değil de gerçek bir aşk gibi görür.

Sonsöz yerine

Adam, Joanna, Edgar, Jenny ve Carol-Maria çiftinin hikâyeleri dramatik bir sona bağlanmıyor. Bu hikâyelerde, hayali hastaların hayatını karartan güçlükler karşısında kazanılmış kesin ve dönüşsüz zaferler yok. Belle'in hikâyesinde ise tatmin edici bir çözüme bile ulaşılamıyor. Burada da göstermeye çalıştığım gibi, psikoterapi öyle sanıldığı ya da gösterildiği gibi yürümüyor. Giriş bölümleri sarsıntılı, gelişme bölümleri beklenmedik, sonuç bölümleri ise derme çatma oluyor. Terapinin amacı bir bireyin hayatını kılıfından çıkarıp sonra tekrar giydirmek, geçmişteki travmaları tamir etmek ve varılan kavrayışı zamanın içinde dondurmak değildir; terapinin amacı, terapinin bitmesinden uzun zaman sonra bile o kişiler için kalıcı değeri olabilecek düşünme biçimlerini açığa çıkarmaktır.

Benim için psikanaliz, neyin yanlış gittiği konusunda yorumlar yapmanın, hatta neyin yanlış gittiğini bulup çıkarmanın bir yolu olmaktan çok, ötekine, hastaya elini uzatma ve ona yaşadığı güçlükler karşısında kendini daha az kilitlenmiş hissetmesine olanak veren bir ilişki biçimi sunma girişimidir. Psikoterapist, bir süreci harekete geçirir. Orada bulunmasının nedeni hasta hakkında kendisinin farkında olmadığı bir şey keşfetmek değildir; daha çok, keşiflerin, kavrayışların ve bağlantıların ortaya çıkabilmesi için gerekli olan koşulları hazırlamaktır. Terapistin umudu, bireyin (ya da çiftin ya da grubun), terapiden, sıkıntı verici duygu ya da çatışmalarıyla başa çıkma yeteneğini kazanmış olarak ayrılmasını sağlamaktır. Bilinçli ya da bilinçdışı duygusal çatışmalara onları zihinden kovalama ya da derhal çözüme kavuşturma zorunluluğu duymadan bir süre tutunduğunuzda, onları daha derin bir karmaşıklık düzeyinde deneyimleyebilirsiniz. Gerek kitaptaki hayali hastalar gerekse görüşme odasında karşı karşıya oturduğum gerçek kişiler için benim dileğim, psikoterapi macerasının bu insanlara belirli konuların kendileri için taşıdığı anlam ve öneme dair bir düşünme ve anlama çerçevesi sunabilmesidir. Bu çerçevenin onlara, anlık tepkinin yanına kendi deneyimlerinin başka bir düzeyinde ve başka bir boyutunda ortaya çıkan daha sessiz, daha az âşikar tepkilerin de eklendiği bir derin düşünme biçimine kolayca erişme olanağı kazandırmasını ümit ederim. Böylece kişi, hayatında kendini acı verici tekrarlarla gösteren açmazlara çözümler arayıp durmaktan kurtulabilir.

Psikanaliz hem yürek hem de akıl isteyen bir girişimdir. Terapist, istese de istemese de, hastalarından derinden derine etkilenir. Her ne kadar çoğu hasta, ilişkinin asimetrik niteliğinden ötürü terapistin kendilerine sadece klinik bir ilgi duyduğunu ve herhangi bir kişisel ya da duygusal etkilenmeye uğramadığını düşünse de, anlattığım hikâyelerin, analitik karşılaşmanın terapist için hiç bu kadar basit olmadığını göstermiş olduğunu umuyorum. Görünüşte benzer sorunları olan kaç hastayla karşılaşmış olursa olsun, her terapi terapiste yeni bir şey katar. Terapist her terapide yeni deneyimler edinmeye ve yeni düşünceler üretmeye zorlanır.

Bu sayfalarda, benim kurgu terapistimin hayali hastaları karşı-

sında karşılaştığı güçlükleri anlatmaya çalıştım. Bunlar, görüşme odasında benim gerçekten yaşadıklarıma hem benziyor, hem benzemiyor. Sanki benim uydurmam değil de gerçek hastalarmış gibi, hayali hastalarım da kendi kurgusal terapistlerinin önüne beklenmedik sınavlar çıkardılar. Joanna'nın hikâyesine, psikolojik tertibinde biraz şiddet olan ve sevgiye dayalı bir yakınlık ilişkisini sürdürme becerisinden kuşku duyan bir kadın hastayı anlatma niyetiyle başlamıştım. Küçükken kızıla yakalandığı ve evden uzaktaki bir hastanenin tecrit koğuşuna kapatıldığı fikrini nereden çıkardım bilmiyorum. Benzer şekilde, kendine dönük şiddet sergileyen ya da gerilemiş bir Joanna'nın terapiye disosiyatif bir durumda başladığı bir hikâye yazmayı da planlamamıştım. Joanna'nın bu yaptıkları beni en az gerçek bir terapideki kadar şaşırttı.

Adam'ın hayali terapistimde o kadar kuvvetli cinsel duygular uyandırması da benim için bir o kadar şaşırtıcı oldu. Kişisel olarak ben görüşme odasında bu duyguları yaşamadım. Adam'ın hikâyesi kapsamında yazdıklarım, kendi pratisyenlik deneyimim boyunca kişisel olarak yaşadıklarımdan çok daha gelişkin ve çok daha ayrıntılı fanteziler. Bununla birlikte, meslektaşlarımın, erotik bir aktarımın alıcı ucunda yer aldıkları ya da erotik bir karşı aktarımla bağlantılı duygulara maruz kaldıkları zaman ortaya çıkan klinik güçlükler üzerinde tartışmalarına hiç kuşkusuz tanık oldum. Bunlar rahatsız edici ve kesinti yaratıcı güçlüklerdir, ama gene de, içerdikleri anlamlar terapistin öyküde anlattığım gibi fanteziye teslim olması yoluyla irdelenebilirse, hasta için klinik açıdan anlamlı bir şey ifade ederler. Klinik uygulamada bu tür bir teslimiyet, terapistin derin düşünme sürecinin görünümlerinden biri olacaktır. Her birey benim burada bütün zenginliğiyle çizemeyeceğim kadar karmaşık olduğu için, ortada gerçekten güçlü cinsel duygular olsa bile, gerçek bir Adam'la aramızda yaşanacak başka deneyimler ve duygusal dışavurumlar –mutlaka cinsellikle ilgili olması gerekmeyen her türlü şakacı, öfkeli veya ayartmacı tutum gibi– bu duygulara aracılık edecek ve bunları dönüştürecektir.

Belle'in terapi hikâyesinde de sürpriz kilit unsurlardan biriydi. Onu bir sahtekâr olarak tasarlamış olmama rağmen, ilk seansta söy-

lediği yalanla beni tam bir şaşkınlığa düşürdü. Bu kadar ustaca yalan söylemesine kendimi hazırlamamıştım. Bu hikâyeyi yazdığım ve Belle'in bir terapistte yaratabileceği duygular üzerinde düşündüğüm sıralarda, sık sık, yazma zamanları dışında da Belle'in benimle birlikte kaldığını fark ettim. O kadar ısrarcı bir kırılganlığı vardı ki, sanki seansların ötesinde bile terapist karakterinin kollarına sığınmak ister gibiydi. Hikâyenin yazarı olarak onun bu işten galip çıkmasını, kendine yalan söyleme ve kendini kandırmanın ötesine geçebilmesini istiyordum. Onun da terapistin de benim uydurduğum karakterler olmasına rağmen, terapinin nasıl sonlanacağını bilmiyordum. Bunun eninde sonunda "başarısız" bir terapi olacağından haberim yoktu. Ama sonunda, bu tür bir çalışmada böyle bir sonun önemli bir yeri olduğuna karar verdim. Aksi takdirde, psikanalizi ve psikoterapiyi yanlış temsil etmiş olacaktım. Terapötik başarısızlıklar, kötü eşleşmeler ve hayal kırıklıkları divanın her iki yanında da yaşanan şeylerdir.

Karakterlerim benim bilinçli imgelemime aykırı biçimlerde davrandıkları için, hikâyeleri yazarken de, tıpkı gerçek bir terapi sürecinde olduğu gibi, onların sorunları üzerinde defalarca yeniden düşünmek zorunda kaldım. Karakterlerimin önüme çıkardığı hayali sorunlarla psikanalitik psikoterapinin gelişimi arasındaki büyük benzerlik beni zaman zaman şaşkınlığa düşürdü. Edgar'ın hikâyesi aylar boyunca ilerlemek bilmedi. Yazma sürecindeki bu tıkanma, bir terapide rastlanabilen darboğazlara benziyordu. Mecburen, eğer bu gerçek bir hasta ve ben de onun terapisti olsaydım terapiyi ileri götürmek için neler yapabileceğimi düşünerek, bu düğümün çözülmesini bekledim.

Hikâyelerin tümünde, öngöremediğim olaylarla ve beklemediğim psişik durumlarla karşılaştım. Terapist karakterinin gösterdiği bazı tepkiler, beni, bu karakterin açıklamasını ummayacağım alanların içine soktu. Bu süreç içinde, hikâyenin biçimsel gelişimiyle kendi serbest çağrışıma dayalı düşüncelerim arasındaki gerilimi ayakta tutmaya çalıştım. Yazmaya başlamadan önce, terapist karakterimin duygularını ya da hayali hastası karşısında kendini içinde bulduğu durumun bir taklidini yaratmak için bilinçli olarak kendi

pratisyenlik deneyimimden[1] yararlanabileceğimi aklımdan geçirdiysem de, gerçekte hiç böyle olmadı. Olayları yönlendiren, bugüne kadar birlikte çalıştığım her hasta kadar gerçek bir kimlikle bana daha önce görmediğim hakiki bir şey gösteren hayali hastalar oldu.

Jenny'nin sıradışı öyküsünü yazma nedenim, psikanalitik karşılaşmanın bir başka yüzünü, yani kısa süreli terapinin sağladığı dinamik temas ve bunun ne kadar değerli olabileceği hakkında da bir şeyler söylemek isteyişimdi. Jenny'nin dramatik hikâyesi, bunun gibi inanılmaz görünen başka olayları yankılıyor. Bu tür olaylar görüşme odasının dışında yeniden anlatıldıklarında ilgi çekiyorlar, çünkü toplumumuzun ahlâki değerlerini ihlal ediyor ve bizi, ortak bir ahlâki çerçeveye ilişkin çoğu zaman sorgulanmamış inancımızı yeniden gözden geçirmeye zorluyorlar. Kısa süreli terapi bağlamında öne çıkan genellikle işin psikolojik boyutlarıdır: Bireyin travmatik bir olayla hesaplaşma savaşı, masumiyetin acımasızca yıkılışı, kişisel değerlerle zorunlu bir karşılaşmanın kişiyi bir çeşit duygusal büyümeye götürmesi.

Carol ile Maria'nın para merkezli sorunları hakkında yazmak istememin nedeni ise, terapi dışında bana anlatılacak olsa bunu tuhaf ve anlaşılmaz bulacak olmama karşılık, burada, bir çiftin küçük farklılıklarının bazen büyük ölçekli bir aksaklıktan –Carol'ın kaçamak ilişkisi gibi– daha sorunlu olabileceğini göstermesi idi. Bize önemsiz, çoğu zaman akıl almaz yanlış anlamalar gibi görünen şeyler, sahip oldukları ilişkiye güven duyabilmek için bir çiftin kavraması gereken birtakım sorun kümelerini sembolize edebilir.

Bu kitaptaki hikâyeler, özünde, terapi gören kişiler için değişimi neyin mümkün kıldığı konusunda kuramsal bir çatı oluşturmaya değil, bunun nasıl gerçekleştiğini göstermeye yönelik birer girişimdir. Bu konuda birbiriyle rekabet eden pek çok farklı görüşün –kolaylaştırma (*facilitation*), yoğunlaşma (*engagement*), yorumlama, aktarımın yorumlanması, tarihsel yeniden inşa gibi– yanı sıra, sadece psikolojik gelişim konusunda değil, analitik ilişkinin en ha-

1. Pratisyenlik çalışmalarım arasında, bu ülkedeki ve başka ülkelerdeki terapistleri dinlemek ve onların çalışmalarına gözetmenlik etmek de yer almıştır.

yati unsurlarının neler olduğu, yorum denen şeyi neyin oluşturduğu, savunmaların hangi işlevleri üstlendiği gibi başka konularda da farklı kuramlar ileri süren çok sayıda psikanaliz okulu vardır. Freudcular savunmaları çözümlemekten, Klein'ın takipçileri ise, savunmaların maskelediği kaygı ve saldırganlık üzerinde yorumlar geliştirmekten hoşlanırlar. Bollas ve Ehrenberg gibi modern psikanalistler savunmaları yarıp geçmeye çalışırken, beni savunmaların arkasına uzanma çabası ilgilendirmiştir. Bu kitaptaki kuramsal düşüncelerin amacı, bir hastayla karşı karşıya iken psikoterapistin kafasından ne gibi düşüncelerin geçiyor olabileceğini göstermektir. Faal analistlerin çoğu, kuramı neredeyse hiç düşünmeden kullanacak kadar iyi özümsemiş kişilerdir. Böylece, terapinin nasıl yürümesi *gerektiği* konusundaki bir dizi *a priori* düşünceye takılmaksızın analiz öznesiyle serbestçe ilişki kurabilirler.

Kuram, terapistin bu zor ve anlaşılmaz dönem boyunca hastanın yanında durabilmesine olanak veren bir yapıdır. Terapistin, terapi süreci boyunca deneyimlediği ve öğrendiği şeyler üzerinde derinlemesine düşünmesini kolaylaştırır. Kuram terapistin yaslandığı şeydir; terapist, karşısındaki kişiyi anlama, ona ilgi gösterme ve onunla bir ilişki kurma serbestisini kuram sayesinde kazanır. Kuramın bu işlevi, hemen her terapinin eşit derecede etkili olduğu bulgusunu anlaşılır hale getirir; çünkü terapinin hayati önem taşıyan cepheleri, terapist-hasta ilişkisine, yani terapistin hastayla bağlantı kurma girişimine ait cephelerdir. Hastasıyla birlikte onda korku ya da kaygı uyandırabilecek alanlara adım atarken kuram terapiste destek olur; hasta kendi mücadelesiyle meşgulken onun yanı başında durarak, bekleyerek ve sessiz kalarak hastanın kendi duygularını canlı tutmasına ve bunları incelemesine olanak verir.

Bu demek değildir ki kuram önemsizdir. Kuram son derece önemlidir. Düşüncelerimiz, kuram olmaksızın ya da eklektik yaklaşımlarla bir tutarlılık kazanamaz, doğrulanamaz ve sınanamaz, genişletilemez ve değiştirilemez. Kuram, kendi mekanizmalarına sahip başka sistemlerin katman katman yığılarak insani özneyi anlama çabası için gerekli olan karmaşıklığı yarattığı bir iskelet gibidir.

Bir psikoterapist olarak kişisel gelişimim süresince çok sayıda

kuramcıdan ve psikanaliz yazarından etkilendim. Freud, Fairbairn, Balint ve Winnicott'un çalışmaları, ilk karşılaştığım ve bende kalıcı etkiler bırakmış çalışmalardır. Yıllar içinde kat ettiğim düşünsel gelişimin büyük bölümünü, Luise Eichenbaum'la birlikte ve sadece cinsiyet üzerinde değil, terapi ilişkisinin doğası ve işleyişi üzerinde yaptığımız çalışmalarla gerçekleştirdik. İkimiz de çağdaş Amerikan analistlerinin önemini teslim ediyoruz: Ogden, Searles, Bollas, Gill, Kernberg, özellikle de Stephen Mitchell ile ilişkisel analistler Ehrenburg, Arons ve Spezzano. Bağımsız analistlerin ve Sandler'lar, Malcolm Pines gibi çağdaş Freudcuların çalışmaları üzerimde önemli bir iz bırakmıştır.

Bana en çok şey öğretenlerse, elbette, en önemli öğretmenlerim, yani bana başvuran ve hem kendileri hem de psikanaliz üzerinde beni her gün daha derinden, daha kapsamlı düşünmeye zorlayan hastalarım oldu. Terapinin nasıl bir uğraş olduğunu gösteren bir kitap yazmaya çalışırken bugüne kadar öğrendiklerimi sıkıştırarak bir araya getirmek zorunda kaldım, ama umuyorum ki, terapi ilişkisi içindeki iki insan arasında ne kadar canlı bir şey yaşanabileceğini hakkıyla göstererek dışarıda bıraktıklarımı kısmen telafi edebilmişimdir.

Psikanaliz, burada göstermiş olmayı umduğum gibi, terapist için son derece doyurucu bir deneyim de olabilir. Bir başkasının acılarına, savaşımlarına ve psikolojik zaferlerine bu kadar yakından ortak olmak olağanüstü bir ayrıcalıktır. İnsanın böyle bir gelişmede çok özel biçimde parmağı olduğunu bilmesi ve bu gelişmenin kendisine tanık olması, tarif edilmez bir doyum kaynağıdır.

Psikoterapi pratiği son derece güzel ve sık sık da çok dokunaklı bir şeydir. Terapi ilişkisi, içinde şefkat, düşmanlık, ıstırap, ümitsizlik, sevgi, umut, özlem, düşkırıklığı, öfke, tutku ve zarafet barındırabilir. Bir terapinin temaları –ihanet, terk edilmişlik, güven, korku, gıpta, hiddet, husumet, kuşku– ve terapistin bunlar üzerinde düşünme yolları, terapötik karşılaşmayı kendi öznel insani deneyimimizi anlama çabamızın tam ortasına yerleştirir. Umuyorum ki bu kitaptaki hikâyeler, bu ilişki türünün benzersizliği ve bu soruşturma biçiminin niteliği hakkında bir ölçüde fikir vermiş olsun.

Düşünceler ve sorular*

Adam, Joanna, Belle, Edgar, Jenny ve Carol-Maria çiftinin hikâyelerini yazmaktaki amacım, terapinin, benim en iyi bildiğim perspektiften, yani terapistin perspektifinden nasıl göründüğünü anlatmaktı. Bu hikâyeleri yazarak, pek çok düzlemde bunun ne kadar ilgi çekici bir uğraş olduğunu göstermek istedim. Her gün terapistin önüne sürülen ve etik, klinik ya da duygusal açıdan zorlayıcı olabilen açmazlar, psikoterapistin zihnini ve yüreğini her an tetikte tutmasını talep eder. Çoğu zaman son derece yavaş ilerler görünen

* Bu bölümdeki birkaç paragraf, "In Dialogue with Stephen Michell" (British Journal of Psychotherapy, 15:2, Kış, 1998) ve "Extending and Reconsidering Winnicott's False Self to the False Body" (*The Legacy of Winnicott*, der. Brett Kahr, Karnac Books, 1999) adlı yazılardan alınmıştır.

bir işte, ayrıntılara gösterilen özen en az hastanın hikâyesi kadar önemli bir yer tutar. Neyin söylenip neyin söylenmediği kadar, neyin söylenemeyeceği ve söylenen ya da söylenmeyen şeylerin *nasıl* –hangi tonla, hangi nüansla, duyguyla, renk ve vurguyla– ifade edildiği de hayati önem taşır. Terapistler, sözlerini ve kavrayışlarını dayandırdıkları zemini sürekli sorgulamak zorundadırlar. Duydukları şeylerin kendilerinde ne gibi duygular uyandırdığını çözümlemek zorundadırlar. Terapi süresince terapist de hasta kadar, belki ondan da fazla, diken üstündedir.

Hasta olabildiğince açık konuşmaya, aynı anda hem serbest çağrışıma hem derin düşünmeye dayalı bir süreç olan terapi süreci içinde aklına gelen her şeyi söylemeye teşvik edilirken, terapiste düşen sorumluluk daha farklıdır. Onun görevi, kendi tepkilerini hastanın ne iletmeye çalıştığını, söylediklerinin ne anlama geldiğini dikkate alacak biçimde düzenlemek, sözcükler, molalar ve suskunluklar dizilimini ve bunlara eşlik eden duyguları günlük olağan konuşmalardakinden farklı bir biçimde anlamlandırabilmektir. Derin düşünebilmek ve duydukları üzerinde kafa yorabilmek için terapist kendine hastanın duygusal topraklarına girme izni vermek zorundadır. Hastanın deneyiminin barındırdığı acıyı, ıstırabı, yarayı, depresyonu, hiddeti, gıptayı, sevgiyi, düşkırıklığını, öfkeyi, ümitleri, ümitsizliği ve tutkuyu bir ölçüde tatmak zorundadır. Bu gibi duygulara kendini teslim etmediği sürece, hastaya, kendi yenilgilerinin, çözümsüzlüklerinin ve yaralanmışlıklarının gündeme getirileceği yaşayan bir ilişki sunmayı bekleyemez.

Görüşme odama gelen her hasta, yanında kendisini, ailesini, arkadaşlarını, sevgililerini, eşlerini ve meslektaşlarını içine alan bir öykü getirir. Benim çabam, hem hastanın birçoğu bilinçdışı nitelikteki motivasyonlarını, hem yaşamındaki öbür insanların olası motivasyonlarını özümsemeye ve anlamaya çalışmaktır. Kendisi ve hayatında yer alan insanlar hakkında nasıl bir tablo ya da öykü yarattığını anlamak için hastayla işbirliği yaparım. İster istemez taraflı olsa bile, çizilen tablo isabetli bir tablo mudur? Hasta belirli bir durumu kendi zihninde yanlış temsil etmiş olabilir mi? Eğer etmişse bunu hangi yollarla ve neden yapmıştır? Veya hasta, bizzat kendi-

sini yanlış temsil etmiş olabilir mi? Evetse, bunun nasılını ve nedenini anlayabilir miyiz? Anlayamıyorsak, hastanın kendi deneyiminden çıkarabildiği psişik anlamı nasıl tanımlayabiliriz?

Hastanın duygusal süreçlerini ayırt etmek ve bunların hastanın ilişkilerinde nasıl bir rol oynadığını anlamak için terapist, hasta ile kendisi arasında var olan ilişkiyi de inceleme altına alır. Terapi ilişkisini çevreleyen parametreler, randevu saatleri (ve gerektiğinde, seans ücreti) üzerinden terapist tarafından biçimlendirilir. Terapist, kendisini hastanın çıkarlarına odaklanmaya adar; süreklilik ve güvenilir bir sırdaşlık vaat eder. Terapi ilişkisi bu yapı içinde gelişir. Zaman içinde terapist, tıpkı analiz öznesinin hayatındaki diğer önemli figürler gibi, hem gerçek kimliğinden hem de hasta için temsil ettiği kimlikten ötürü önem taşıyan birine dönüşür.

Başkalarıyla kurduğumuz her ilişki, bu ilişkide öbür insanın kim olduğu ve kim olabileceğine dair ön düşünceler içerir. Kimi zaman öbür insandan ne istediğimizi bilir, ama çoğu zaman da bilmeyiz. Başka ilişkilerin tersine terapide karşımızdakinden istediğimiz, onun hakkında hayal ettiğimiz ve bilinçsizce onun üstüne boca ettiğimiz şey –burada gösterebildiğimi umduğum üzere– ilişkinin sorgulanmadan kabul edilen verili bir parçası değil, terapide peşine düşülen şeyin son derece önemli bir boyutudur. Terapist ile hasta aralarında gelişmekte olan ilişkiyi incelerken, terapist, hastaya verdiği cevaplar ve tepkilerle, onun insan ilişkilerinin *özüne* dair görüşünün önemli unsurlarını ortaya çıkardığını keşfeder.

Hepimiz zaman zaman kendimizi, kendi "seçimimiz" değilmiş gibi görünen davranışlar içinde bulmuşuzdur. Aynı şey terapi sürecinde terapistin de başına gelir. Hastalar terapi ilişkisine kendilerinin bazı seçilmiş yönlerini getirirler ve hem bilinçli hem bilinçdışı yollarla terapistte birtakım tepkileri harekete geçirirler. Sıklıkla bunlar, alışıldık terapist imgesiyle bağdaşmayan tepkilerdir. Dolayısıyla terapist, terapi sürecinin belirli anlarında kendini, tam olarak kendisinin seçmediği bir rolü, bir duruşu, bir tepkiler kümesini sahiplenmiş bulabilir. Bu beklenmedik tepkileri ayrıştırmaya çalışırken de, kendini hastanın en kişisel dramının içine yerleştirmiş olduğunu fark eder. Bu kişisel dramları yapıbozuma uğratarak ve çö-

zümleyerek, hastayı kuşatan güçlükler ve açmazları anlamaya giden bir yol keşfeder.

Modern psikanalizde bu ayrıştırma, terapistin kendini analiz öznesinin iç dünyasında ikamet eden önemli kişilerden biri olarak bulması, analistin kendi çağrışımlarını –zihninin onu götürdüğü yerleri– gözlemlemesini ve kendi zihninin gizliliği içinde bunlar üzerinde derinlemesine düşünmesini gerektirir. Psikanalitik uygulamada analistin zihinsel süreçlerine doğru yapılan bu dönüş, son elli yılın en büyük klinik ilerlemesi olmuştur. Bugün terapistler, hastalarının oyunlarının onları kişisel olarak nereye götürdüğünü, üzerinde düşünülmesi gereken şeyin bir parçası olarak kendilerinde hangi duygusal etkileri yarattığını biliyor ve bu bilgiden yararlanmaya çalışıyorlar. Dünyanın her köşesindeki kliniklerde ve görüşme odalarında terapistlerin hastaları üzerine yaptığı klinik toplantılara gizlice kulak verebilseydik, terapistin öznel deneyimine yönelik samimi bir anlama çabasının bu tartışmaların bir parçası olduğunu görürdük. Terapistlerin, hastaları tarafından kendilerinde harekete geçirilen olumlu, olumsuz ya da kolay anlaşılmaz duygular üzerinde konuşmalarına tanık olurduk. Terapistin bu duygulara iliştirdiği *kişisel* çağrışımlara kulak misafiri olabilirdik. Tanının bir parçası olarak hasta tarafından kendisinde uyandırılan duygulara terapistin ne kadar büyük ağırlık atfettiğini görmek belki de bizi şaşırtırdı.

Genel bir okuyucu kitlesine seslenerek terapistin hastaları hakkındaki duygu ve düşüncelerinden söz etmemin, burada anlattığım duygulara ve senaryolara – karşı aktarım dediğimiz şeye– aşina olmakla birlikte bu gibi tartışmaların mesleki yayınların sınırları içinde kalmasını tercih edecek profesyonel meslektaşlarım arasında bir huzursuzluk yaratabileceğinin farkındayım. Kimi profesyoneller kendilerini ifşa edilmiş hissedebilir, hastalarının yazdıklarımdan tedirginlik duyarak seanslarda onlara kendi düşünceleri hakkında sivri sorular sorabileceği endişesine kapılabilirler. Kuramsal yönelimlerine bağlı olarak, bu gibi soruları memnuniyetle karşılayabilir, harekete geçirilmiş olan şeyi terapiye ve terapi ilişkisine eklenecek halkanın bir parçası olarak görebilir, ya da tersine, yılgınlığa kapı-

labilirler. Terapistin bir hasta hakkındaki düşüncelerini dile getirmesinin tek uygun zemininin, klinik seminerler ya da gözetmenlik kurumu olduğunu ileri sürebilirler. Bu terapistler, bu kadar açık bir dille yazmış olmama hayıflanacaklardır.

Psikoterapi yıllarca bir gizlilik örtüsüyle sarmalanmıştır. Analitik uygulamanın yanlış temsil edilmemesi kaygısı anlaşılır bir kaygı olsa da, Tavistock Kliniği'nin kapılarını televizyon kameralarına açtığı ve terapi uygulamasının eskisine göre çok daha yaygınlaştığı günümüzde, eski tabular, psikoterapiyle ilgili daha büyük toplumsal yararla artık örtüşmüyor. Kendi zihnimizde pek çok düzeyde neler olup bittiğinden söz etmezsek, terapistin deneyimi hakkında içtenlikli bir şey yazamayız. İşini yaparken terapist aklından geçen şeylerin büyük bölümü hastaya açıklanmaz, çünkü bu her zaman anlamlı görünmeyebilir. Ama gene de, terapide yol alınabilmesi için, terapi ilişkisinde olup bitenler hakkındaki düşüncelerimizi kendi kendimize sessizce yorumlamamız gerekebilir. Bu kitapta, hastalarıyla yaptığı çalışmalar sırasında terapistin aklından geçen kişisel düşünceler ve deneyimlediği psişik durumlar hakkında bir fikir vermeye çalıştım.

Analist ile analist öznesi arasındaki ilişki, çoğu zaman analistin hastaya onun rüyaları, çağrışımları, bilinçdışı sürçmeleri ve akıldışı görünen eylem ve tepkilerinin anlamı konusunda yorumlar yaptığı bir ilişki olarak düşünülse de, aslında bir ortaklık ilişkisidir. Bunu bir ortaklık ilişkisi yapan birden çok neden vardır. Hasta terapist üzerinde, terapist de hastası üzerinde bir iz bırakır. Terapi süreci terapiste kendisi hakkında pek çok şey öğretir. Terapist, terapistlik becerilerini klinik uygulama vasıtasıyla kazanır. Psişenin işleyişine dair kavrayışını, terapinin katılımcılarından biri olarak kendini gözlemleyerek zenginleştirir. Ve terapist, hastanın duygusal dünyasının içine girerek, kendi yaşamının sınırları dışında kalan deneyimler hakkında derinlemesine bilgiler edinir.

Bir başka hayata ait duygu ve düşüncelere o hayatın gelişme ve değişme süreci içinde bu kadar yakından bakabilme izni, terapi yapma deneyimi hakkında bu kitapta altını çizmek istediğim şeyle-

rin bir parçasını oluşturuyor. Terapinin amaçlılığı, bu izne özel bir dokunaklılık kazandırır. Bizler, bireylerin, ailelerin, çiftlerin ve grupların kendilerinde bulduğu sorunlu yanları değiştirmek ve kabullenmek için verdiği zorlu mücadeleye tanıklık ederiz. Bu süreç, terapistin sadece karşısındaki kişiyle değil, kendisiyle ve kendi yetersizlikleriyle ilgili fikirlerine de meydan okur ve onları genişletir. Terapi, terapi ilişkisi içinde yer alan herkes için bir büyüme zemini sunar.

Her şeyin ötesinde, terapi ilişkisi özel alana ait bir ilişkidir. Terapistin tarafında sırdaşlık ilkeleriyle belirlenmiş olan bir ilişkidir ve bu nedenle terapi hakkında yazmak isteyen terapistler kendilerini çok sayıda çelişkiyle kuşatılmış bulur. Öğrendiklerimizi, yani, belirli bir hastanın yaşamı, geçmişi, duyguları ve terapi sürecinin kendisi hakkında akıl almaz bir ayrıntı zenginliği üzerine kurulu bir birikimi paylaşma isteği, bizleri, bir insanın kim olduğu konusunda belirli şeyleri öne çıkarıp belirli şeyleri örtbas etmeye, dolayısıyla ister istemez bir çarpıtma yapmaya zorlamıştır. Bu seçme ve örtbas etme edimleriyle, hastanın kim olduğu konusunda bir kurmaca yaratırız. Hastayı tanımlayabilecek ayrıntıları değiştirdikçe sadece onun kim olduğunu çarpıtmakla kalmaz; aynı zamanda, öğrenmiş olduğumuz ve ortaya koymayı amaçladığımız şeylerin inandırıcılık ve akla yakınlığına da gölge düşürürüz.

Profesyonel literatürde bile vakalara ilişkin malzemelerimizi ustaca gizleyerek sunarız. Görüşümüzü sergilemek için o kadar küçük bir vinyet seçeriz ki, ne kadar iyi niyetli olursak olalım bireyi istemeden tanınmayacak ölçüde çarpıtabilir ya da onu bir siluete indirgeriz. Bu süreç tatmin edici bir süreç değilse de, kaçınılmazdır. Neyi yazacağımız ve bireylerin özel yaşamlarının gizliliğini korumak uğruna onların özelliklerini nasıl dönüştüreceğimiz konusundaki seçimlerimiz ne olursa olsun, o kişinin zenginliğinin ve bütünlüğünün cılız bir kopyasını ya da bir karikatürünü yaratmaktan kaçamayız. *My Life As a Man* adlı romanında Philip Roth'un kahramanı Peter Tarnapol, Dr. Otto Spielvogel'dan terapi gören bir yazardır ve mesleki bir dergide yayımlanan bir makalede doktorun kendisini Amerikan Yahudisi bir yazardan İtalyan-Amerikalı bir şa-

ire dönüştürmüş olduğunu keşfedince, analistine karşı korkunç bir saldırıya girişir.

> Ve elbette söylemeye bile gerek yok ki . . . kendi halinde medeni bir Yahudi oğlanı "İtalyan şair" denilen bir şeye dönüştürmek için, nasıl demeli, insanın, bir kişinin psikolojisine ve değerlerine yansıması çok doğal olan toplumsal ve kültürel koşullar konusunda biraz mankafa olması gerekiyor. Ha, bir de yeri gelmişken Dr. Spielvogel, *bir jokeyle bir kamyon sürücüsü arasında ne kadar benzerlik varsa, bir yazarla bir şair arasında da ancak o kadar vardır.* [italikler benim]

Hastası hakkında yazma isteğinin Dr. Spielvogel'ın önüne çıkardığı sorunları çok iyi anlıyorum. Bir hastanın kimliğini, o kişiyi bana o kadar cömertçe öğrettiği her şeyden mahrum etmeksizin nasıl gizleyebileceğim sorunuyla ben de karşı karşıya kaldım. Bu yüzden, belirli bir kişiyle yaptığım çalışmadan son derece derin ve değerli bir şey öğrenmiş olarak çıktığımda, yazdığım yazılarda bu bilgiyi o kişiye atfetmezsem ondan bir şey çalmış olacağım gibi tuhaf bir duyguya kapılıyorum. Ancak bu duygu ne kadar can sıkıcı olursa olsun, ben, Roth'un Peter Tarnapol aracılığıyla dile getirdiği getirdiği gereksinimi, yani, kim olduğuna ve başka birinin yayınında kimliğinin nasıl değiştirileceğine kendisi adına karar verme gereksinimini daha da önemli buluyorum. Kitapta Peter Tornapol, Spielvogel'a öfkeyle şöyle der: "Neden, kendi 'fikirlerinize' kuvvet kazandırmak için, benim hakkımda böyle bir kurmaca yaratmak istiyorsunuz?..."

Pek çok psikanalitik yazar çözümü, onlar hakkında yazmak için hastalarından izin istemekte bulmuştur. Bu tutum, belli bir düşünce tarzına dayanır. Terapist, ne kadar taraflı olursa olsun meşru sayılması ve psikanaliz alanının içsel ilerlemesi uğruna yayılması ve tartışılması gereken bir görüşe sahiptir. Ancak, bir hastanın ya da eski hastanın rızasını alma kavramı benim içime tam olarak sinmiyor. Rıza dediğimiz şeyin bu bağlamda gerçekten geçerli sayılabileceğine ikna olmuş değilim. Bir hastanın ya da eski hastanın bu izni vermesinin kendisinin yararına olacağını ve terapistin gereksinimlerine cevap vermeye dönük bir edim olmayacağını bilmesinin bir yo-

lu olduğundan emin değilim. Kaldı ki, olağan toplumsal hayatta böyle bir izin nispeten daha sorunsuzca verilebilse de, analiz bağlamında, iznin talep edilmesi, verilmesi, metnin hastaya gösterilmesi, vs. gibi adımların her biri, ilgili güdülerin, duyguların ve etkilerin tıpkı terapideki diğer her şey gibi kılı kırk yararcasına çözümlenmesini gerektirir. Terapide belirli bir anda ulaşabileceğimiz kavrayışın ancak kısmi bir kavrayış olduğunu ve her zaman yeni düzeltmelere tabi olduğunu nasıl biliyorsak, verilecek rızanın da aynen böyle kısmi, dolayısıyla düzeltmeye tabi olduğunu ve bunun da onu, kanımca, kuşkulu bir rıza türü yaptığını görmemiz gerekiyor.

Birkaç kitabın yanı sıra ülke çapında dağıtılan bir gazetede ve bir kadın dergisinde haftalık yazılar yazmış olduğum ve zaman zaman medyanın ilgisini hiç istenmedik bir şekilde üzerime çekmiş olduğum için, vinyetlerden yararlanırken ne kadar büyük özen gösterilmesi gerektiğini iyi biliyorum. Okuyucular bana sık sık, bir yazıda ya da bir kitapta söz ettiğim kişinin kendileri olduğunu ileri süren mektuplar yazarlar. Asla aklımdan geçirmeyeceğim bir şey olmasına rağmen, birlikte çalıştığım kişiler arasında da kendileri hakkında yazdığımı düşünenler olmuştur.

Özel hayatın gizliliği sorunu ve bir bireyi, çifti ya da grubu onlar hakkında yazma amacıyla kurgusallaştırmaktan kaynaklanan sorunlar beni, Adam, Belle, Joanna, Edgar, Jenny, Carol ve Maria karakterlerini yaratma kararına itti. Dolayısıyla, bu kitaptaki hayali karakterlerle ilişki kuran ve bu ilişkiyi biçimlendiren terapisti de bir anlamda benim yarattığım söylenebilir. Ancak, kurmaca da olsa bu terapist benimle ve bazı meslektaşlarımla birtakım özellikleri paylaşırken, hikâyelerdeki hastalar tamamen benim hayal ürünümdür. Bu karakterlerin hiçbiri benimle görüşmeye gelmiş kişiler üzerine kurulmamıştır.

Bu projeye başlarken, aklımda, her hikâyede terapide ortaya çıkabilecek farklı bir fenomene ışık tutma düşüncesi vardı. Karakter yapısı itibariyle psikoterapistler, psikiyatristler ve psikologların kendi aralarında kullandıkları klinik kavramların ve tanılama kategorile-

rinin –sınır kişilik, narsisistik, şizoid, depresif, bulimik–[1] birinden birini temsil eden hastalarla bir terapistin kurduğu ilişkiler hakkında yazacağımı zannediyordum. Böylelikle, terapistin bir hastaya ulaşmaya çalışırken görüşme odasında ve kendi içinde ne gibi sorunlarla karşılaşabildiğini gösterebilmeyi umuyordum. Ne var ki, sonunda yazdığım hikâyeler hiç de öyle olmadı. Bunlar, terapistimle hastaları arasında yaşananların düz bir anlatımından başka bir şey değil. Karakterlerimin benim istediğim gibi davranmalarını sağlayamadım. Tersine, hayatta da olduğu gibi bu karakterler kendi mantıkları uyarınca hareket ediyor, bana meydan okuyor ve beni şaşırtıyorlar. Her yeni sayfada terapistin önüne, kendi görüşme odamda karşımda oturan gerçek insanlar kadar şaşırtıcı ve beklenmedik davranışlar çıkarıyorlar.

Bunu söylemekle kurmaca yazarının alanına doğru kaydığımın, karakterlerinin başına buyrukluğundan söz eden pek çok hikâye anlatıcısını yankıladığımın farkındayım. Bir karakter her ne kadar yazarın hayalinin bir ürünü, dolayısıyla onun bilinçli ve bilinçsiz süreçlerinin bir sonucu olsa da, bazen, tıpkı insanın çocuğu gibidir; karakterin de çocuğunkine benzer bir bağımsızlığı olabilir. O hem size aittir, hem de sizden ayrıdır.

Aynı şey benim karakterlerim için de geçerli. Bu şaşırtıcı bulgu, bu kitabı yazmanın en mutlu edici (ve aynı zamanda en azap verici) yanlarından biri oldu. Hayali karakterlerimle yakınlaşma çabasını benim için en az terapideki kadar zorlayıcı, heyecan verici, yorucu ve büyüleyici bir hale getirdi.

Burada dile getirdiğim ve kendi gerçek klinik deneyimimden damıtılmış olan duygusal gerçeklerin bir bölümü, kaçınılmaz olarak, kitaptaki karakterlerin ötesinde bir ağırlık taşıyor. Sayfa üstündeki durumlar gerçekten yaşanmamış olabilir, ama duygusal gerçeklerle biyografi ve anlatısal gerçek arasındaki ilişki, bugün hem psikanalizin hem de yazın araştırmalarının ilgi alanı içinde yer alıyor. Gerek otobiyografik gerekse kurmaca türünde uğraş veren pek çok yazarın yapmaya çalıştığı şey, anlatısal gerçeğe sıkı sıkıya bağ-

1. Olağan konuşmalardaki anlaşılma biçimleriyle teknik anlamları çoğunlukla örtüşmeyen sözcükler.

lı kalmak yerine duygu durumlarının aslına uygun bir temsilini yaratabilmektir. Terapistin bakış açısından psikanalitik psikoterapinin neye benzediğini gösterme çabası içinde ben, anlatısal gerçeği değil de duygusal gerçeği barometre olarak kullandım.

Terapi *deneyimini* anlatmak üzere seçtiğim yöntem nedeniyle, hesaba katmadığım davranışlar sergileyen hayali hastalarım beni birkaç kez tökezletti. Onları çevreleyen koşulları her cephesiyle doğru yansıtabilmek için gerek duyduğum bilgiye sahip olmadığım için, bu sorun karşısında zaman zaman zorlandığım oldu. Böyle zamanlarda, belirli bir durumun ayrıntılarına ilişkin fikirlerimi zenginleştirmek ya da doğrulamak amacıyla, meslektaşlarıma ve Wellcome Institute'un arşivcisine başvurmak zorunda kaldım. Açıktır ki, yazma sürecinde benim bilinçdışımdan kopup gelen her şey, yirmi küsur yıllık klinik deneyimim içinde özümsediklerimin bir kırılması ve uzantısıdır. Kitaptaki hikâyeler, kaçınılmaz olarak, görüşme odasında yaşadığım deneyimlerden izler taşıyor. Ancak, karakterlerimin geçmişlerini çözümlemeyi başarmış olsaydım bile (ki bunun mümkün olduğunu sanmıyorum), yarattığım belirli bir durumla ilgili özgül bilgiye gereksinim duyduğum anlarda bunun bana yararı olmayacaktı.

Yazma sürecinin daha başlarındayken, Arbours Association'ın himayesi altındaki Freud Müzesi'nde, kitaptaki hikâyelerden biri, "Karanlıkta Atılan Adımlar" için düzenlenen bir okuma gününe katıldım. Bu okumanın ilgi çekici ve beklenmedik sonuçlarından biri, çoğunu klinisyenlerin oluşturduğu dinleyici grubunun Joanna üzerinde sanki gerçek bir klinik vakaymış gibi tartışması oldu. Okumayı izleyen diyaloglar, klinik bir seminerdekilerle pek çok benzerlik taşıyordu. Katılımcılar, neden belirli bir yolu değil de bir başkasını "izlediğim" konusunda sorular sordular. Joanna'nın semptomlarında "benim" göremediğim bazı önemli noktalara dikkat çektiler ve sanki o gerçek bir insan, terapist gerçek bir terapist ve vaka da gerçek bir vakaymış gibi konuştular. Bu benim için pek çok bakımdan sevindirici oldu ve kurmaca bir terapötik öykünün de insana inandırıcı gelebileceği yolundaki görüşümü doğruladı. Ayrıca, bu kitabın ek bir kullanım biçimi için de bana bir fikir verdi.

Freud Müzesi'ndeki katılımcıların katkıları, terapi üzerine yazma işinin ve terapinin her zaman öznel bir süreç olduğunu ve her zaman, terapistin algılamaları, müdahaleleri, kişisel ve kuramsal önyargılarının bir dışavurumu olduğunu gösteriyor. Her terapötik ikili, söz konusu bireylerin kişiliklerini ve birbirleri üzerinde etkilerini yansıtacak biçimde benzersiz ve tamamen kendine özgüdür. Terapi hiçbir zaman içinde yer alan kişilerin değer yargılarından, fikirlerinden ve yapıntılarından bağımsız olamaz; analistin yatkınlıklarından bağımsız olması ise düşünülemez bile. Bu unsurlar terapiyi biçimlendirir ve onu, analistin izlemeyi ve vurgulamayı seçmiş oldukları kadar gözardı ettikleri, kaçırdıkları ya da bir kenara koyduklarından da etkilenen bir deneyim haline getirir.

Bu hikâyeleri oluştururken, şu anda elimizde bulunan kuramın sınırlarına kadar gitmek ve bugün iki alanda (psikosomatik ve erotik) karşımıza çıkan ilgi çekici soruların bir kısmıyla uğraşmak zorunda kaldım. Beden, zihin ve cinsellik arasındaki ilişki, üzerinde yeni bir kuramın filizlenmekte olduğu bir zemindir. Bu yeni düşünce tarzı henüz, fizikte problemler üzerine düşünmenin yeni bir uzlaşımı belirdiğinde Thomas Kuhn'un ortaya çıktığını söylediği türden bir paradigma değişimine yol açacak kadar gelişkin olmasa da, hızla ilerlemektedir. Psikanalizde bedenle bağlantılı olarak ileri sürülen, zihnimizdeki çatışmaların bedenlerimizde dışa vurulduğu biçimindeki eski düşünce, bir yenisi tarafından güncelleştirilme süreci içindedir. Bir yandan bu yeni düşünce bize bedensel bütünlüğün ya da bütünlük eksikliğinin zihindeki çatışmayı zihin adına çerçevelemekten çok zihnin bütünlük ya da bütünlüksüzlüğüne ayna tuttuğunu gösterirken; bir yandan da nöroloji bilimindeki araştırmalar, erken dönem deneyimlerimizin, sinirsel sinyallerin belirli bir yolu değil de bir başkasını seçmesi suretiyle psikolojimizle ilişkili biyolojik yapıyı biçimlendirdiği düşüncesini doğruluyor.

Freud'un erotiğe ilişkin görüşlerine Ethel Person, Robert Stoller, Janine Chasseuget-Smirgel, Joyce McDougall, Otto Kernberg ve Jacques Lacan gibi çok sayıda analist tarafından düzeltmeler getirilmiş olsa da, bunların hiçbiri "erotik"in ne anlama geldiği sorusunu henüz cevaplamış değildir. Modern psikanaliz daha çok tera-

pi ilişkisini kuramlaştırma sorunuyla ilgilenmiş ve bu konudaki kavrayışımızı son derece yararlı biçimlerde geliştirmiştir, ancak bazen, zihin/bedene ve erotik olana ilişkin daha büyük sorular, araştırmaya konu edilmektense verili kabul edilmiştir. Meslektaşlarım tarafından daha ileriye götürülmesi umuduyla, aşağıda bu alandaki düşüncelerimden bir bölümüne yer veriyorum. Burada sunulanlar hiçbir şekilde bugünkü kavrayışımızın kapsamlı bir özetini temsil etmiyor, sadece, bu kitaptaki öyküler üzerinde düşünürken benim kafamda oluşan sorunların bir yansımasını oluşturuyor.

Erotik alan

Freud'un erotik aktarımların yaygınlığı konusundaki görüşü Adam'ın ve Edgar'ın hikâyelerinde sesini güçlü bir şekilde duyuruyor. Bağlantı kurma ihtiyacını cinselleştirmiş olan Adam, bu bağımlılık gereksinimlerini büyük bir kadın hayranlığına dönüştürmüş ve sadık penisinin onu yarı yolda bırakması üzerine terapiye gelmişti. Edgar ise, yanlış anlaşılır korkusuyla terapide cinsel duygularının araştırılmasına izin vermemişti. Adam ve Edgar, erkek cinselliğinin iki büyük kemerini temsil ediyor. Bir bakıma, her birinin terapisinde cinsellikle ilgili olarak ortaya çıkanların sıradanlığı, kuramsal olarak araştırmamız ya da anlamamız gereken çok fazla şey olmadığı anlamına geliyor. Ethel Person'un maskülen kimliğin başlıca dayanaklarından biri olarak tanımladığı cinsellik görüşü, Adam'ı gayet iyi betimliyor. Adam'ın cinsel faaliyetleri onun için başkalarıyla bağlantı kurmanın aracına dönüşmüştü ve sallantılı bir kendilik duygusunun altını çiziyordu. Seks yaparken Adam, kendini, özünde olduğu kişi olmaya çok yaklaşmış hissediyordu: Ayrı ve ayrık, ama aynı zamanda kendisini duygusal ve fiziksel olarak onaylayacak bir başka insan arayışının içinde. Adam kendi kimliğini, kafasında kendisi için yarattığı bir Kazanova tasavvuru üzerinden tanımlıyor ve kendi ihtiyaçlarını sahiplenip sahiplenmemeye de gene bu tasavvur üzerinden karar veriyordu. Onun bakış açısıyla penisi onun sahip olduğu en iyi şeydi; penisiyle hem kendine hem başkalarına mutluluk verebilirdi. Kadınların boyunlarını

vurmadan önce, bir süreliğine, kendisinin de verecek bir şeyleri bulunduğu duygusunun güvenini yaşayabilirdi. Sonradan, Adam'ın zorlanımlı denebilecek cinsel yaşantısının, gerek dünyadaki kendi yerine, gerekse annesi, babası ve kendisiyle ilişkilerine dair çok sayıda kaygının üzerini örtmekte olduğunu keşfetmiştik. Yüzeyde rahatlatıcı bir etkinlik olarak deneyimlenen seks aynı zamanda çok derin bir düşmanlık ve kendilik nefreti barındırıyor ve Adam için bağlılıkla ilgili çatışmalarını yönetmenin bir yolunu oluşturuyordu.

Adam'ın sorunlarının cinselleştirilmiş doğasını açıklamak için bundan daha fazla genel kurama ihtiyacımız yok. Edgar için de durum aynı. Edgar'ın cinselliği de önümüze maskülenlikle ilgili açıklanması gereken kuramsal sorunlar çıkarmıyor. Buna karşılık yıllar içinde kadınlarla ve çiftlerle yaptığım çalışmalara dönüp bakınca, ben, ilgi talep eden başka sorunlar görüyorum ve her ne kadar cevapları bende olmasa da, bunların, genel olarak erotiğin kökenleri ve kadınlardaki karşılığı hakkında ilgi çekici sorular ortaya attığını düşünüyorum.

Beni bu sorunlar üzerinde kafa yormaya yönelten iki fenomen oldu. Bunlardan birincisi, kadın hastalarımla benim aramdaki bir erotik karşı aktarım kıtlığından kaynaklanır; ve çalışmalarına gözetmenlik ettiğim meslektaşlar tarafından da fark edilmiştir. İki kadın arasındaki terapinin olası cinsel unsurlarını, özellikle de terapi odasında ortaya çıkabilecek cinsel duygularla, fantezilerle ve arzularla ilgili korkuları anlama çabamıza rağmen, bu gibi duygular kendilerini çok ender gösterirler. İkincisi ise, uzun süreli ilişkilerde aktif bir cinsel yaşam sürdürme sorunuyla ilgili güçlükler yaşayan bireyler ve çiftlerle yaptığım çalışmalardan kaynaklanır.

Gözetmenlik yaptığım her terapisti erotik unsurları gözlemleme ve gözardı etmeme konusunda cesaretlendirsem de, netameli bir cinselleştirilmiş aktarım türü, yani iki kadın arasındaki karşı aktarım, beklendiğinden çok daha az rastlanan bir fenomendir. Ben ve diğer kadın meslektaşlarımın birlikte çalıştığımız erkek hastaların bir bölümüyle deneyimlediği onca sevgiye ya da cinselleştirilmiş aktarıma karşılık, kadın hastalarımız söz konusu olduğunda genel olarak bu duyguların yokluğuyla karşılaşırız. Bu duyguların kadın

hastalarla ortaya çıkması çok enderdir ve cinsel ya da erotik aktarımın işin içine girdiği durumlar da çoğunlukla biseksüel ya da lezbiyen kadınlarla ilişkilidir.

Bu konu üzerinde düşündüm ve uzun süreli ilişkilerin bir özelliğine dönüşebilen cinsel perhizi, terapide kadınlar arasındaki erotik duygu yokluğunu ve lezbiyen ilişkilerde cinsel hayatın birkaç yıldan sonra sona erdiği yolundaki anlatımları bir araya koyduğumda, cinsellikten söz ederken neden söz ettiğimizi ne kadar az bildiğimiz gerçeği bana kendini kuvvetle hissettirdi.

Erotikten mi söz ediyoruz? Eğer öyleyse, nedir bu erotik? Kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerden mi söz ediyoruz? Üremenin koşullarından mı söz ediyoruz? Kadınların büyük çoğunluğunun neden heteroseksüel kimliğini üstlendiğini mi anlamaya çalışıyoruz? Cinsel heyecandan, nasıl, neden ve niçin ortaya çıktığından mı söz ediyoruz? Freud'un gözünde cinselliğin bir anlamda –içgüdüsel olarak– verili bir şey olmuş olmasına karşılık, modern psikanaliz bu gibi kesinliklerden yoksundur ve cinselliğin ne olduğunu anlamak için izleyebileceği çok az sayıda yol vardır.

Freud'un çocukluk cinselliğinin önemine ilişkin keşfinin, çok erken çocukluk dönemleri (ödipal öncesi dönem) üzerinde düşünmek suretiyle insan psikolojisine bakmanın ve onu anlamanın yollarını arayarak terapi uygulaması içinde daha da büyük bir yer tutmuş olması beklenebilecekken, ben, cinsel eylem ve cinsellik konusunda olağanüstü bir boşlukla karşı karşıya olduğumuzu düşünüyorum. Cinsel eylem ve cinsellikle ilgili kuramlaştırmalara da aynı boşluk eşlik ediyor.

Cinsiyetin ne anlama geldiği –psikolojik olarak nasıl olup da kız ve erkek çocuklarına, kadın ve erkeklere dönüştüğümüz – sorusu, cinsel ahlâkla, klinik uygulamayla, üremenin psişik anlamlarıyla ve cinsel tercihin psikolojik rotalarıyla ilgili sorular beni derinden ilgilendiriyor. Hastalarımın ve meslektaşlarımın, bağlılıkla, kıskançlıkla, terk edilmişlikle, mazoşizmle ve arzu yitimiyle ilgili sorunlarla uğraştığını görüyorum. Ancak, kendi klinik pratiğim boyunca kadınlarla ilgili edindiğim kanıtlar bana, *doğrudan* seksle ilgili çok derin bir yasağın varlığını sezdiriyor. Ortada, benim hasta-

larımın erotik yaşamıyla ilgili bir malzeme eksikliği var. Nancy Friday'in çok biçimli fanteziler kuran denekleri benim görüşme odamdan içeriye hemen hemen hiç adım atmıyor.

Oysa Freud'un düşünce biçimi –bir kız çocuğunun kendi arzusundan vazgeçerek annesine yönelik aktif cinsel özlemlerini saptırması ya da bastırması ve önce babasına, sonra da kendi yetişkin erkeğine karşı açık hale gelmesiyle sonuçlanan o çok zahmetli rota– bize, kadınlar arası psikoterapinin bu aktarımın acısına ve kadınlardaki cinsel özlemle ilgili bir çeşit mirasa göğüs germesi gerektiğini söylerdi. Ne de olsa psikanaliz, bastırılmış olanı açığa çıkarmakla ilgilidir. Ancak, kadın kadına terapilerde erotiğin bir biçimde kendini göstermesini, kadınlar arası bağlanmanın cinsel yanına ilişkin bir çeşit kanıt sergilemesini beklesek de, bunun dışa vurulmasına çok ender rastlanır. Dayanılmaz özlemlere ve bir kadın tarafından kabul edilmek için duyulan şiddetli arzulara görüşme odasında bolca rastlanır; fakat, tuhaftır, heteroseksüel eğilimdeki kadınlar arasında, cinsel kabullenilme isteğinin izine rastlanmaz.

Bu durum merakımı körükledi. Eğer erotizm, eğer cinsellik, ilk olarak anne-çocuk ilişkisinde deneyimleniyorsa; eğer yakınlık ilişkilerinin şablonuna dönüşecek olan fiziksel tepkiler bu ilişki tarafından düzenleniyorsa; eğer yetişkin üreme organlarının olanakları bebeklik ve çocukluktaki fiziksel ortamı yetişkin çiftin ilişkisi içinde yeniden yaratmaya yarıyorsa; eğer heteroseksüellik psişe-içi dolambaçlı yolların bir uzlaşımını gerektiriyorsa, neden görüşme odasında cinsel duygular daha ısrarcı, daha kolay ve daha sık olarak karşımıza çıkmıyordu? Bunların yokluğunu nasıl açıklayabilirdik? Analitik ilişkide kadınların kendi içlerinde ve aralarında yaşanan cinselliğin, cinsel duyguların ve erotik duyguların doğası hakkında ne söyleyebiliyorduk?

Hem heteroseksüelliğin hem de homoseksüelliğin psikoseksüel gelişimin olası sonuçları olduğunu kabul edersek, klinik ilişkinin aktarım-karşı aktarım cephesinde kadından kadına erotik aktarımların doğasının birbirinden önemli ölçüde farklılaşmayacağını varsayabiliriz. Böyle olunca, insan şu soruyu sormadan edemiyor: Kadınlarda erotik olan, kadınlar arası analizlerde kendini göstereme-

yecek kadar mı derine bastırılmış durumda? Eğer bastırılmış değilse, anne-çocuk ve anne-kız ilişkisindeki bebeklik cinselliği ve cinsellik düşüncesi ne kadar sağlam bir düşünce olabilir? Ve nihayet, gerek aktarım gerekse karşı aktarım tarafında gerçekten cinsellikle yüklü olan kadınlar arası analizleri nasıl açıklayabiliriz?

Nasıl oluyor da, eşcinsel ya da biseksüel bir kadın hasta ile heteroseksüel bir kadın analist arasında, erotik olan açığa çıkarılabiliyor, hissedilebiliyor ve harekete geçirilebiliyor? Eğer bu gibi koşullarda o kadar kolayca ortaya çıkarılabiliyorsa, nasıl oluyor da kadın kadına heteroseksüel terapilerde bu kadar kesin bir yokluk (bastırma mı?) sergiliyor? Erotik olan nereye gidiyor? Ya da neden kendini göstermiyor? Erotiğin görünürlük kazanması halinde tehlikeye düşecek olan nedir? Eş cinsiyetli erotik duyguları görüşme odasında bu kadar tehlikeli kılan nedir? Enseste fazla yakın bir duygu olarak mı deneyimleniyor ve iki kadın arasında yaratılabilecek olan yakınlık, erotiği ortadan kaldırma pahasına mı korunabiliyor?

Bu ve buna benzer sorular bende, cinselliği kavrayışı açısından çağdaş psikoterapinin barındırdığı boşluğa ışık tutma isteği doğurdu. Cinsiyetin inşası ve üremenin anlaşılması konusunda enikonu sağlam açıklamalarımız olsa da, erotiği tam olarak anlayamıyoruz.

Erotiği insan türünün halen oluşma aşamasındaki bir niteliği olarak, dile ve zekâya benzer kolektif bir kapasite olarak ele alırsak, belki de düşüncelerimizde daha fazla yol alabiliriz. Erotik cephesiyle seks –üremeye dönük cephesinden ayrı olarak– ilişkisel bir bağlamda ortaya çıkar ve ilişkisel olarak inşa edilir. Dil ile erotik arasındaki analojiye bir anlığına dikkat edersek, önümüzde verimli olabilecek düşünme biçimleri açılır.

Dil kültürün içinde yaratılır ve dil edinimi özgül olarak anne-çocuk ilişkisi içinde gerçekleşir. Daniel Stern ve Colwyn Trevarthen, bebeğin gerçek anlamda sembolleştirme yapabilmesinden önce anne ile çocuk arasında proto-diller var olduğunu ortaya koymuşlardır. Proto-dil ve dil, ilişkinin dışavurumlarıdır. Anlam taşıyan sesler çıkarma kapasitesi ve arzusu, dilin özünde ilişkisel bir doğası olduğuna işaret eder. İlişkinin dışında konuşmayı idrak edemeyiz ve konuşmaya başlamamız ancak bir ilişkinin içselleştiril-

mesi aracılığıyla mümkün olur.

Dil ilişkiden doğar ve ilişkide haz alışverişine, anlama ya da yanlış anlamaların yaratılmasına, iktidara, aşkınlığa ve benzerlerine ulaşma çabasına hizmet eden bir araç olarak iş görür. Birbirimizle karşı karşıya gelerek sözcükler ve fikirler yaratırız. Dil, birlikte gelişmenin ve kendimizi birbirimizden ayırmanın bir yoluna dönüşür. Dil, başka kendiliklerle dolu bir dünyada kendimizi ifade etmeye ve kendimiz üzerinde düşünmeye yarayan bir mekanizmadır. Bize zarar verebildiği gibi sağaltıcı da olabilir, yakınlığın ya da uzaklığın, bağlantının ya da kopukluğun bir ifadesine dönüşür.

Erotik için de aynı şey geçerlidir. Erotik olan da ilişkinin içinde idrak edilir. Erotik, ilişkide, haz alıp vermeye, anlama ya da yanlış anlamalar yaratmaya, iktidara, aşkınlığa ve benzerlerine ulaşma çabasına hizmet eden bir araçtır. Kaynaşma yoluyla, özdeşleşmeden sıyrılma yoluyla ya da bir ayrılmış bağlanma biçimi aracılığıyla birlikte bir cinsellik yaratırız. Mastürbasyon yaptığımız zaman, bunu, gerçek ya da hayal edilmiş ilişkilerden oluşan bir iç dünyaya referansla yaparız. Erotik, kendini ifade etmeyi ve özdüşünümü mümkün kılan bir mekanizmadır. Bize zarar verebileceği gibi sağaltıcı da olabilir, bağlantının ya da bağlantı kurmaktan kaçınmanın bir ifadesine dönüşür.

İşin anlaşılmaz kısmı da belki burada karşımıza çıkıyor. Bir kadın –özellikle de bir anne olarak– kendilik duygusunu, kendi öznelliğini ayakta tutmakta güçlükler yaşadığı sürece, bu güçlükler onun erotik kendiliği üzerinde etkiler bırakacaktır. Şu halde erotik, onun deneyiminin bütünleşik bir parçası değil, neredeyse kendisine ait bir yapıntıdır. Pek çok kadın için erotiğin kendi deneyimlediği biçimiyle kendiliğinin yerleşik bir parçası olmadığı, olsa olsa uygun koşullarda yaratabildiği bir nitelik olduğu ileri sürülebilir. Organik olarak ortaya çıkan erotiğin yanında, bir de istihdam edilen bir erotik vardır. Pek çok kadın için, belirli bir feminen kimliğin bekası için hayati önem taşıyan yollarla kültürel olarak biçimlendirilen bu türden bir erotik, hakiki bir erotiğin gelişmesinin önünü tıkar.

Kadın öznelliği üzerindeki tabu bir kadını kısıtladığı ölçüde; bir

annenin kendini gerçek anlamda seksüel olarak deneyimlemesini kısıtladığı ölçüde; cinsellik kadın için tıpkı dil gibi kendisinin ayrılmaz bir niteliği değil de bir araç olduğu sürece, seks, yani erotik, onun kendilik deneyiminin ve bir bebeğe annelik yapma deneyiminin özüne işlemiş olmayacaktır. Dışarıda bırakılacak, koparılacak, bulunamayacak ya da parçalanacaktır. Erotiği potansiyel bir ifade biçimine (tıpkı dil gibi) dönüştürecek mekanizmalar bebekte mevcut olduğu halde, bir annenin kendi cinselliğinden duyduğu rahatsızlık ya da kendisi ile cinselliği arasındaki kopukluk bebeğe o şekilde aktarılır ki, bebeğin ve daha ileride çocuğun cinselliği hiç dokunulmamış olarak kalır. Çocuğun cinselliği uykudadır. Dolayısıyla, analizde ya da sevgililer arasındaki kaynaşmış bir bağlılıkta duygusal olarak erken bebekliğin ortamına ayna tutan bir yetişkin yakınlığı ortaya çıktığında, söz konusu olan seks üzerindeki bir tabudan çok, bebeklik benzeri durumların geri çağrılmasıyla birlikte, seksin, erotiğin, tablonun içine girmekten geri kalmasıdır.

Bu argümanı sürdürmek gerekirse, eğer kadınlar arası terapide erotik harekete geçirilmiyorsa, nedeni pekâlâ, bunun bastırılması ya da bir tabu olmasından çok, bebeklik ve çocukluk dönemi deneyimlerinin bir parçası olmaması olabilir. Annelikte bir kadının cinselliği yakın zamana kadar reddedilmiş ya da gizlenmiş olduğu için, annelik yapan bir kadın için cinsellik derin bir gerilim kaynağıdır. Bu gerilim anneden kızına aktarılır. Anne, tıpkı kendisi için yaptığı gibi kızının cinselliğini de yalıtmak isteyebilir. Veya, kızını çatışmayla ve korkuyla yüklü olmayan bir cinsellikle tanıştırmanın yolunu bulamayabilir ve böylece cinsellik istenmeden yasaklı hale gelebilir.

O halde, anne-çocuk ilişkisindeki bu yasaklanmış, oluşum-öncesi erotik, durumun adını koyar: Seksin imkânsızlığı. Hakiki bir feminen öznelliğin gelişimini kısıtlayan sorunlar, hakiki bir cinselliği de kısıtlarlar. Cinselliğin belirli bir görünümüne erişimimiz olsa da, süregiden bir bağlılık ilişkisi içinde erotiği canlı tutmak, Carol ve Maria'ya olduğu gibi, çoğu insana zor gelebilir. Bunun nedeni bıkkınlık değildir; erotiğin ifade ettiği daha derin yakınlıklardan duyulan korku ve adanmış bir sevgi ilişkisi bağlamında iki insanın

birbirini ayrı bireyler olarak görmeyi sürdürme çabasının içerdiği gerilimlerdir.

Bedensel karşı aktarım

Psişe ile soma arasındaki ilişkiyi yeniden formüle etme ve zihni asal, bedeni ise zihnin içinde tutamadığı şeylerin atıldığı bir çöp kutusu olarak gören bir görüşten uzaklaşma çabası içinde, bireylerin beden duygularının gelişimi üzerinde durdum ve bir bedensel kendiliğin gelişimine ilişkisel çerçeveden bakmanın verimli olabileceği bazı yollar önerdim.[2] Bedenlerimiz de en az zihinlerimiz kadar kültürün içinde, ilişkilerin, fantezinin içinde ve hatta bakıcı-bebek ilişkisinin ambiyansı içinde ortaya çıkarılır.

Zihnimiz gibi bedenimiz de belirli bir olasılıklar kümesine dönüşecek bir ön donanıma sahiptir; ama bu olasılıklar, ilişkinin içinde ve kültürün içinde, tıpkı kişiliklerimiz kadar ince nüanslarla gelişir. Aşırı uçtan bir örnek vermek gerekirse: Vahşi çocuklar, insana özgü olduğunu düşündüğümüz biçimde bir fiziksel gelişim göstermezler. Vahşi çocuklarda konuşmak için gereken fiziksel kapasite yoktur, bazıları iki ayak üstünde yürümeyi bile beceremez, bizim bildiğimiz gibi yemek yemezler ve bizim anladığımız biçimde bir cinsellik sergilemezler. İnsan fizikselliğiyle ilgili her şey, ilişkilerimizden etkilenir. Bazı insani potansiyeller belirli koşullar altında hiç gelişemez. Şunu düşünün: Kör anne ve babaların gören çocuklarına, görsel uyaranları normal insanların örüntülerine uygun biçimde düzenlemenin öğretilmesi gerekir, yoksa göremezler. Oysa vahşi çocuklar görürler; dolayısıyla mesele ilişki olmadan fiziksel gelişim gösteremeyişimiz değil, gelişimi katalize eden şeyin ve gelişimin biçiminin ilişkisel temelli oluşudur. Vahşi çocuk görür, çünkü görmek onun için bir zorunluluktur. Kör anne ve babanın gören çocuğu başka duyularla tanıştırılır ve görmek için o kadar acelesi yoktur, dolayısıyla, birincil ilişkisinin dışında bir görme duyusu edinecekse, çocuğun bu duyuyla tanıştırılması gerekir. Çin'de doğ-

2. Orbach, S. (1993), "Working with the False Body," *The Imaginative Body*, Erskine, A. ve Judd, D. (der.), Colin Whurr, Londra.

muş ve batıda batılı bir aile tarafından yetiştirilmiş bir çocuk, Avrupalı bir bir çocuğun beden ve yüz ifadelerini, el kol hareketlerini ve fiziksel duruşunu geliştirir. Her birimizin psişesi nasıl ilişkinin bir dışavurumu ise, çocuğun bedeninin oluşumu da aynı şekilde ilişki içinde gerçekleşir. Üstelik bedenlerimizi yaratan sadece biyoloji değildir, aynı zamanda, cinsiyetlerine, sınıfsal ve etnik kökenlerine ve bu bunların geliştiği duygusal ortama bağlı olarak bebeklerin bedenlerine atfettiğimiz bilinçli ve bilinçdışı düşüncelerdir.

Biyoloji ve ön donanım bazı olasılıkların önünü kesip bazılarını öne çıkarsa da, bir bakıcının bebekle olan ilişkisine getirdiği şey sadece bebeğin fizikselliği ve potansiyeliyle ilgili fikirleri değil, aynı zamanda, bebeğin özdeşleşme kurmakta, bir beden duygusu edinmekte, kendini konumlamakta kullanacağı bir beden olarak kendi bedenidir. Bir de bunun üstüne bir bebeğin hayatının başlangıçta ne kadar derinlemesine fiziksel olduğunu, hayatının ne kadar büyük bölümünün kucakta tutulmakla, sallanmakla, yedirilmekle, şarkı söylenmekle, temizlenmekle ve altının değiştirilmesiyle geçtiğini düşünürsek, çocuğun fiziksel gelişiminde önceden verili unsurların ne kadar az olduğunu hemen görebiliriz. Çocuğun nasıl kucaklandığı, nasıl sallandığı, nasıl beslendiği, altının nasıl değiştirildiği, ona nasıl şarkı söylendiği ve kendi fiziksel dışavurumlarının nasıl yorumlandığı çok büyük önem taşır. Çocuğun sahip olduğu ön donanım, kendi varlığını duyurma, bulabildiği her yolla fiziksel gereksinimlerini ilan etme ve faillik geliştirme kapasitesidir. Psikanalitik kuramlaştırma düzeyinde bunun bizim için bazı içerimleri vardır ve bu düşünceleri araştırmanın yollarından biri, terapi ilişkisinde odadaki bedenlere dikkatli bir gözle bakmaktır.

Terapistin bedeni de, tıpkı terapistin aklı ve yüreği gibi, ilişkisel alanın bir parçasıdır. Kendimi bedenimde nasıl hissettiğim, bedensel düzeyde hangi duyumlara kapıldığım, bedensel karşı aktarımın nasıl biçimlendiği, terapiye hangi bedeni ya da bedenleri getirdiğim ve iki beden arasında duyguların nasıl gidip geldiği çok çok önemlidir ve Edgar'ın hikâyesinde göstermeye çalıştığım gibi, son derece verimli bir araştırma ve düşünme sahasıdır.

Bedensel karşı aktarımlar üç değişik şekilde anlaşılabilir. Tera-

pist, karşı aktarım çerçevesinde, bireyin o güne kadar eksikliğini çekmiş olabileceği fiziksel bir koşulun kendisinden talep edildiğini ya da istendiğini hissedebilir. Bunun en çarpıcı örneğini yıllar önce, ciddi bir kalın bağırsak iltihabı geçiren, hayatı boyunca bedeninde "barındığını" hissetmemiş olan ve kendi bedeninden nefret eden bir kadınla çalışırken yaşamıştım. Onunla yaptığımız çalışma boyunca kendi bedensel farkındalığım çok yükselmişti; seanslarda bedensel olarak harika bir kendinden hoşnutluk duygusuna kapılıyordum, bedenim kedi gibi gurulduyordu sanki. Bu fenomeni çözümleme süreci içinde, bunun, odada dengeli ve kendinden hoşnut bir bedenin varlığına ihtiyaç duyan kadın hastamdan kaynaklanan bir yaratma eylemi olduğunu anladık; kendi (nefret ettiği) bedenini yapıbozuma uğratma sürecine girişebilmek ve ona sarmalayıcı, iyi bir duygu verecek bir bedeni üstlenme sürecini başlatabilmek için, bende böyle bir beden duygusu uyandırmıştı.

Bedensel karşı aktarıma bakmanın ve onu anlamanın ikinci bir yolu da hastanın terapistin bedeniyle kurduğu dolaysız ilişki üzerinde durmaktır. Bu, fiziksel sıkıntıyı, kabul göreceği ve araştırılacağı bir yere, yani terapi ilişkisine sokmanın bir yoludur. O güne kadar saklanmış ve araştırılmamış olan şeyler psikoterapötik ilişki içinde bir biçim kazanabilir ve böylece yavaş yavaş kişinin fiziksel ve psikolojik yaşantısının her noktasına yayılabilir.

Bu deneyimin kolay anlaşılır bir örneği, bedeni ve sandalyesiyle kendi alanım olarak görmeye alışkın olduğum alana çok fazla sokulduğu için beni sandalyemi geri çekmek zorunda bırakan otuz beş yaşındaki bir kadınla ilgilidir. Ben geri çekildikçe o santim santim yeniden yaklaşıyor, ben de içimde sandalyemi bir kere daha geri çekme ve bana rahat gelen bir fiziksel mesafe yaratma isteğinin yükseldiğini gözlemliyordum.

Bu sandalye oynatma işi birkaç seans boyunca devam etti. Kendimi sıkışmış hissediyor, adeta fiziksel bir boğuntu duyuyordum. Başım dönüyordu. Bu hasta ve ikimiz arasındaki fiziksel ortam karşısında verdiğim tepkiyi anlama çabası içinde, onun bebekliğinde nasıl bir fiziksel muamele gördüğü konusunda bildiklerimi gözden geçirdim. Bu hasta küçük bir çocukken sık sık kusuyor ve yatağını

ıslatıyordu. Kustuğu ve yatağını ıslattığı için azarlandığını ve sonra da migren krizleri geçirdiğini hatırlıyordu.

Kusmaların, yatak ıslatmaların ve migrenlerin sembolik anlamlarını büyük ölçüde çözmüştük, fakat bu hastanın kendi bedeninin içinde yaşama ve onu kabullenme konusunda yaşadığı güçlüklere doğrudan doğruya odaklanmamız için, odadaki kişilerarası fiziksel uzamın kullanımı üzerinde durmamız gerekti. Terapinin bir noktasında ona, bedeninin bir ölçüde haritalanmamış olabileceğini, kendi bedeninin nerede başlayıp nerede bittiğini bilmezmiş gibi bir hali olduğunu ve ancak *başka* bir bedenle karşı karşıya kalarak, karşısındaki bedene iteleye iteleye sokularak kendi fizikselliğini deneyimliyor olabileceğini söyledim. Her zaman, bir başkasınınki üzerinden, kendisinin kılabileceği bir fiziksel sınır arayışı içindeydi.

Terapide bu sandalye itme davranışını, hastamın fiziksel olarak kabul edilmek uğruna başvurduğu bir girişim olarak değerlendirdim. Benim bu davranışı ısrarcılık olarak deneyimlemem ve bunun içimde geriye doğru çekilme arzusu uyandırması, ondaki bedensel istikrarsızlığın ve fiziksel bağlantıyla ilişkili kaygıların ipuçlarını taşıyordu. Bunu anladığımızda, fiziksel rahatsızlığın ve hastalığın köklü bir dönüşüm geçirmesiyle ve terapi ilişkisi içinde hem sınırları çizili hem de bağlantı kurabilen bir bedenin ortaya çıkmasıyla sonuçlanacak bir yola girmiş olduk.

Bedensel karşı aktarım üzerinde düşünmenin üçüncü yolu ise onu hastanın deneyimlediği fiziksel sıkıntının bir değişkesi olarak görmektir. Hastanın bitkinliği terapistte bitkinlik uyandırabilir. Bir hastanın fiziksel semptomları terapist tarafından hissedilebilir ve böylece terapist hastanın cismani durumuna daha çok yaklaşma olanağı bulabilir.

Buna benzer çeşitli karşı aktarım deneyimleri, bedene ve bedenin gelişimine bu perspektiften bakmanın son derece yararlı olabileceği ve başka kanıtlarla birleştiğinde yeni kuramsal çerçevelere kapılar açabileceği yolundaki düşüncelerimi doğruladı.

Bu kitabı, klinik çalışmalarım sırasında görmezden gelemeyeceğim bir şekilde karşıma çıkmış iki alana dair bazı düşüncelerle noktala-

dım. Ne erotikle ne bedensellikle ilgili düşüncelerim yeni bir kuram oluşturmasa da, bunlar, kavrayışımızı derinleştirmek ve elimizdeki klinik bulguları anlamlandırmak için psikoterapistlerin izlemek isteyebileceği bazı doğrultular öneriyor. Bu konular üzerindeki düşüncelerimi ortaya koymakla, tıpkı kavrayışların hiçbir zaman nihai ve değişmez olmadığı, her zaman düzeltme ve inceltmelere tabi olduğu psikoterapötik ilişkiler gibi psikanalitik kuramlaştırma sürecinin de düzeltme ve inceltmelerle yürüyen bir süreç olduğunu anlatmak istedim. Psikanalitik araştırma, ister kuramlaştırmada ister klinik uygulamada olsun, her zaman sorgulamanın mührünü taşır. Kitaptaki hikâyelerin ve bu son birkaç sayfanın, terapistin gözünden terapi deneyiminin neye benzediği konusunda okura bir fikir vermiş olduğunu umuyorum.

TEŞEKKÜR

Son beş yıldır, Sally Berry, Margaret Green, Tom Ryan ve Joseph Schwartz'ın da içinde olduğu bir seminer grubunun üyesiyim. Çok çeşitli konularda yaptığımız geniş kapsamlı tartışmalar, klinik ve teorik konular üzerinde enine boyuna düşünmemize olanak veren bir forum oldu. New York'taki Kadın Terapisi Merkezi de benim açımdan benzer bir destek unsuru olmuştur; seneler içinde Luise Eichenbaum ve Carol Bloom'la yaptığımız konuşmalar düşünsel gelişimime büyük katkı sağladı. Üzerinde pek fazla durulmamış diskurlardan biri, bir okurla bu okurun okuduğu mesleki makaleler arasında ortaya çıkan diskurdur. *Psychoanalytic Dialogues* dergisi benim için bu anlamda önemli bir yer tutmuştur. Kendi analizimde Anne-Marie Sandler kadar azimli, cömert ve yetenekli bir analistle çalışmış olduğum için de kendimi ayrıca çok şanslı sayıyorum.

Kitabın ilk okumasını yapma işini heyecanla üstlenen ve düşünceleriyle bana çok önemli ve yol gösterici katkılarda bulunan Andrea Colette'e teşekkür ederim. Aynı şey, kitabın müsveddesini okumaya zaman ayıran ve ne yapmaya çalıştığımı anlayan Lisa Appignanesi için de geçerli. Onun yüreklendirmesi benim için çok önemliydi. "Belle"i okuduğu için Luise Eichenbaum'a çok çok teşekkür ederim; Edgar'ın öyküsünü dikkatle okuyup fikirlerini söyledikleri için Gillian Slovo ve Zack Eleftheriadou'ya da büyük şükran borçluyum. Ayrıca, Adam'la ilgili diyalogları oluşturmama yardım eden Jeremy Pikser'e de teşekkürler.

Bu kitabı yazmaya girişirken beni zorlayan şeylerden biri de, aniden yoğun bir enformasyon ihtiyacıyla karşı karşıya kalacak oluşumdu. Bu enformasyona ulaşmak için çok sayıda klinik-dışı kaynaktan yararlanmak durumunda kaldım. Tecrit hastanesiyle ilgili olarak John Southgate'e ve Wellcome Institute'un çağdaş arşivcisi Dr. Lesley Hall'a çok teşekkürler. Jenny'nin hikâyesini okuyan ve kullanabileceği ilaçlar konusunda benimle fikir alışverişinde bulunan, California'daki Kaiser Hastanesi'nden Robert J. Bloom'a ve kurguyla ilgili bir sorunu aşmama yardım eden Caroline Pick'e de ayrıca teşekkür ederim.

Arkadaşlarım benim hatırıma uzun bir süre bu projeyle birlikte yaşadılar ve Gabrielle Rifkind, Gilian Slovo, Brett Kahr, Carol Eccleshare, William Eccleshare ve Caroline Pick başta olmak üzere hepsinin büyük desteğini gördüm.

Her zaman olduğu gibi, Joseph Schwartz kitabın ilk müsveddesini daha yazılırken okudu. Bu kitapla ilgili olarak öyle sanıyorum ki olmasını istediğinden çok daha fazla sayıda konuşmanın içinde yer aldı, ama hiçbir zaman bundan yakınmadığı gibi projeye başından sonuna kadar büyük bir ilgi gösterdi; bunun için ona derinden minnettarım.

Margaret Bluman benim için eşine az rastlanacak kadar düşünceli, enerjik ve anlayışlı bir editör oldu. Metni titizlikle okumaktan, işini büyük bir sabır ve anlayışla yapan redaktörümüz Mary Omond'u bulmaya ve kitabın kapağı ve tasarımı üzerinde kafa yormaya varıncaya kadar bu kitabın her ayrıntısıyla uğraştı. Kendisiyle çalışmak kesinlikle büyük bir zevkti. Carodoc King benim hem menajerim, hem okuyucu kitlem hem de savunucum oldu. Çalışmalarımda bana verdiği entelektüel ve duygusal destek için kendisine bir kez daha teşekkür ederim.

En büyük teşekkürü, uzun yıllar boyunca bana bildiğim her şeyi öğretmiş olan ve bugün de öğretmeye devam eden hastalarıma göndermek zorundayım.